

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA CÍRKEVNÍCH DĚJIN A DĚJIN KŘESŤANSKÉHO
UMĚNÍ

ThLic. PhDr. Jitka Jonová

Theodor Kohn

kníže – arcibiskup olomoucký,
titulární arcibiskup Peleusijský.

Disertační práce

Školitel: Prof. PhDr. František X. Halas CSc.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 2. prosince 2010

Děkuji Prof. PhDr. Františku X. Halasovi CSc. za odborné vedení práce a poskytnutí mnoha cenných rad a podnětů.

Chtěla bych tímto také poděkovat všem, kteří mi jakýmkoliv způsobem pomohli při zpracování této práce, seznam jmen by nebyl krátký, a proto raději nejmenuji všechny, abych snad někoho neopomněla.

Disertace vznikla i díky projektu CMTF_2010_010 „Olomoucká (arci)diecéze v dějinném vývoji“, uděleném v rámci studentské grantové soutěže Grantovou radou UP v Olomouci, které tímto autorka děkuje za podporu.

Obsah

Předmluva.....	7
Úvod	12
1 Nastolení „Máme velepastýře“	18
Olomoučtí arcibiskupové v 19. století	18
Život Theodora Kohna do jeho zvolení arcibiskupem	25
Situace před volbou	28
Neděle 6. listopadu – úterý 8. listopadu 1892	32
Volba: Čech občanského původu s židovskými předky	34
Situace po volbě	37
2 Hospodářské, pastorační a organizační reformy arcidiecéze	55
Generální visitace	58
Pravidelné pastýřské listy	60
Další pastorační aktivity	64
Kohnova spisová reforma	65
Prohlídky arcibiskupských statků	67
Kohnovo mecenášství, podpora studentů	69
Snaha arcibiskupa Kohna o úplné a definitivní zrušení požadavku šlechtického původu pro olomoucké kanovníky	71
3 Zlomový rok 1899	79
Úmrtí matky arcibiskupa Kohna	79
1899 vážné onemocnění arcibiskupa Theodora	81
Vztah Theodora Kohna k české katolické moderně	84
Česká katolická moderna	84
Karel Dostál-Lutinov a Theodor Kohn	86
4 Odcizování Kohna arcidiecézi	97
Národnostní spory a snaha o jejich překonání	97
List papeže Lva XIII. o nacionalismu	98
Katolický sjezd v Kroměříži a v Olomouci v roce 1901	100
Majetkoprávní spory – přísné vymáhání práva	108
Soudní spor s rolníkem Dubjákem	108
Útoky v tisku	112
Případ „Rectus“ a „Ocásek“	113
1902: vážná situace zapříčinila zvýšený zájem Svatého stolce - Varovné listy Lva XIII.	122
Facta loquuntur – 10 let na stolci Metodějově	128
5 Rezignace	132
Události roku 1903	132
Otázka porušení listovního tajemství – v květnu 1903 projednáváno v parlamentu	135
Demonstrace a protestní listy proti Kohnovi	146
Projednávání obvinění a povolání Kohna do Říma v létě 1903	153
Kohnův pobyt v Římě od prosince 1903 až do rezignace	163
Rezignace v březnu 1904	170
Otázka obsazení olomouckého arcibiskupství po Kohnově rezignaci	174
6 Postavení T. Kohna po rezignaci až do jeho smrti	178
Pobyt v Rindbachu (duben – říjen 1904)	180
Exil v Ehrenhausenu (od října 1904)	183

Návštěva Josefa Svatopluka Machara v Ehrenhausenu	189
Smrt arcibiskupa Kohna 3. 12. 1915 a jeho závět'	198
Sekretáři Theodora Kohna	201
František z Pauly Botek	201
Theodor Vavruša	202
7. Arcibiskup Theodor Kohn a jeho „Život po životě“	205
Závěr	216
Abstract:	219
Annotation:	220
Seznam zkratk	221
Seznam pramenů a literatury	222
Prameny	222
Prameny archivní	222
Prameny tištěné a edice pramenů	223
Encyklopedická hesla	224
Použitá Periodika	225
Literatura	226
Seznam příloh	235

Předmluva

Prof. ThDr. Theodoru Kohnovi, arcibiskupu olomouckému, jsem se věnovala ve své předcházející licenciátní práci *Theodor Kohn. Kněz, profesor a zvolený arcibiskup olomoucký*, kde jsem se zaměřila na životní osudy tohoto muže před jeho zvolením arcibiskupem olomouckým. Ve své předkládané disertační práci chci zaměřit pozornost na jeho episkopát, od volby přes jeho kritická léta až k rezignaci na olomoucký arcibiskupský stolec. Představen bude i jeho život jako titulární arcibiskupa peleusijského v Ehrenhausenu a dovolím si nastínit vnímání této osobnosti po jeho smrti.

V rámci své badatelské činnosti jsem využila archivní materiály uložené v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc, v největší míře fond Arcibiskupství Olomouc, kde se nacházejí prameny úřední i osobní povahy.

Velmi cenným zdrojem informací jsou fondy v Segreto Archivio Vaticano, konkrétně: Archivio Nunziatura di Vienna, Segreteria di Stato, Affari Ecclesiastici Straordinarii. Tyto archivní materiály nebyly dosud využity v pracích o arcibiskupu Kohnovi. Díky těmto pramenům je možno rekonstruovat pohled Svatého stolce na tento případ. Materiály k vlastnímu průběhu procesu jsou uloženy v archivu Kongregace pro nauku víry, jsou ale rezervovány, a proto mi nebylo jejich studium umožněno.¹

Některé materiály z Ministerstva kultu a vyučování jsou v důsledku archivní rozluky po roce 1918 dostupné v Národním archivu v Praze.

Postoj „Vídňe“ nám umožňují poznat materiály uloženy v Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, a to Archiv der k. u. k. Botschaft beim Hl. Stuhl a Ministerium des Außern – Archiv Registratur. Pro pobyt arcibiskupa Kohna v Ehrenhausenu nám poskytují informace Diözesanarchiv Graz a Landesarchiv Graz.

Zvláště materiály ze zahraničních archivů nebyly v pracích o arcibiskupu Kohnovi dosud příliš využity, právě proto jim v následující práci budu věnovat větší pozornost.

Bohatý zdroj informací skýtá také soudobý tisk katolický, antiklerikální, židovský, ale i liberální. Není v mých silách projít úplně všechna periodika a články o arcibiskupu Kohnovi, proto v předkládané práci bude předložen určitý výběr.

¹ O možnost konzultace archivních materiálů uložených v archivu Kongregace pro nauku víry (někdejší Kongregace posv. Officia) jsem žádala osobně v lednu 2010, studium materiálů mi ale nebylo umožněno. Poprosila jsem o intervenci olomouckého arcibiskupa J. Ex. Mons. Jana Graubnera, ale opět mi bylo sděleno, že materiál je rezervován a nemůže mi být tudíž předložen.

Velmi zajímavý zdroj představuje reflexe arcibiskupa Kohna v memoárové literatuře² a beletrii³.

Osudům Theodora Kohna jako arcibiskupa bylo věnováno několik publikací vzniklých za jeho života, většinou oslavných.⁴ Po Kohnově smrti byly vydány jeho paměti.⁵ Samozřejmě jsou tyto paměti subjektivní a stylizované (stejně jako všechny ostatní paměti), ale právě tento subjektivní pohled nám umožňuje pokusit se rekonstruovat jakým způsobem se na daný problém díval sám Theodor Kohn. Není bez zajímavosti, že pozdější Theodorův nástupce na arcibiskupském stolci v Olomouci Leopold Prečan měl k vydáním těchto pamětí výhrady.⁶ Někdejší Kohnův sekretář, František Botek, vydal publikace věnující se zvláště hospodářské činnosti arcibiskupa.⁷

Ačkoliv je případ arcibiskupa Theodora Kohna velmi zajímavý dosud mu nebyla věnována příliš velká pozornost (ve srovnání s tím jakou pozornost mu věnoval soudobý tisk). Jako první mu větší pozornost věnovala antisemitská propaganda v období před druhou světovou válkou a během ní. Jde zejména o příslušné heslo v práci *Sigilla Veri (Ph. Stauff's Semi-Kürschner) Lexikon der Juden, Genossen und Gegner aller Zeiten und Zonen, insbesondere Deutschlands. Berühmte israelitische Männer*,⁸ což je však práce velmi tendenční a není ji možné považovat za seriózní historii, spíše jaksí sumarizuje antisemitské výtky či pomluvy namířené proti arcibiskupu Kohnovi.

² FISCHER, RICHARD, *Cesta mého života. III. díl: Olomouc od r. 1896-1918*. část prvá. Olomouc 1936. POPPER, K. R., *Věčné hledání. Intelektuální autobiografie*. Praha: Prostor, OIKOYMENH, 1995.

³ FRÝD, N., *Vzorek bez ceny a pan biskup aneb začátek posledních sto let*. Československý spisovatel, Praha 1966. HAŠEK, J., *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. 1. díl. Vzápětí*. Brno: Knihovnička, 2007. MATZAK, KURT Hildebrand, *Venus von Olmütz*, Leykam Verlag, Graz-Wien, 1971.

⁴ HALOUZKA, JAN, *K desítiletému jubileu apoštolování jeho excellence nejdůstojnějšího a vysoceblahorodého metropolity moravského Th. Dra. Theodora Kohna, knížete-arcibiskupa Olomúckého, vojvody, královské české kaple hraběte, jeho císaře a krále. apošt. veličenstva skutečného tajného rady atd.* Věřovice na Moravě 1902. BOTEK, FRANTIŠEK, KLEIBER, ALBERT, *Facta loquuntur čili Deset let na stolci sv. Methoděje*. Olomouc 1903. Podávají veskrze pozitivní obraz odpovídající účelům pro něž byly vydány.

⁵ KOHN, THEODOR, *Lebensdenkwürdigkeiten*. Graz 1921.

⁶ Jejich zveřejnění představovalo problém srov. přílohy.

⁷ Botek, F., *Der resignierte Fürsterzbischof von Olmütz Dr. Theodor Kohn. Grundlinien, Beiträge u. Materialiensammlung zur vorurteilsfreien, sachgemäßen Beurteilung seiner bischöflichen Amtstätigkeit I. – III.* Graz und Wien 1913. Botek, F., *Temporalien-Übergabe : Aktenmässig zusammengestellt vom Sekretariate des resignierten Fürsterbischofs Dr. Theodor Kohn*. Graz, Im kommissionsverlag der Verlagsbuchhandlung „Styria“ 1913.

⁸ VON EKKEHARD, E. (HRSG.), *Sigilla Veri (Ph. Stauff's Semi-Kürschner) Lexikon der Juden, Genossen und Gegner aller Zeiten und Zonen, insbesondere Deutschlands. Berühmte israelitische Männer*, Erfurt 1929, s. Toto heslo se stalo základem pro článek „Dáblův kněz. Jak Žid Kohn zneužil arcibiskupský úřad.“ *Der Stürmer*. Deutsches Wochenblatt zum Kampfe und die Wahrheit. Nürnberg, 27. Februar 1941, s. 4. „Priester des Teufels. Wie der Jude Kohn sein Amt als Fürsterzbischof missbrachte“

V historických pracích mu jako první věnoval větší pozornost Friedrich Engel-Janosi ve své publikaci *Österreich und Vatikan*, v kapitole příhodně nazvané „*Vier Fälle*“, je jako první případ právě arcibiskup Kohn a jeho rezignace.⁹

Z našich autorů se tomuto tématu věnoval ve svých článcích a rukopisu dějin olomoucké arcidiecéze Bohumil Zlámal.¹⁰ První pokus o souhrný životopis představuje rigorozní práce Marty Kadlčíkové.¹¹ Práce však odpovídá své době, jak naznačuje negativní pohled na katolickou církev a obzvláštní zájem o hospodářství. Veřejnosti byla osobnost arcibiskupa Kohna zpřístupněna prací Pavla Marka, Prof. ThDr. Theodor Kohn,¹² několik studií se objevilo v pracích o české katolické moderně.¹³ Životu arcibiskupa Kohna v Ehrenhausenu si pak všímá ve svých pracích Peter Stauber.¹⁴

Svoji práci jsem rozdělila do sedm kapitol. V nich se na základě archivních pramenů, periodik a literatury budu postupně věnovat jeho episkopátu, rezignaci a úmrtí.

V souvislosti s volbou je dobré si uvědomit, že kapitula sice měla právo svobodné volby, ale kanovníkům byla známa jednak vůle Vídně, jednak znali i situaci v arcidiecézi a přáli si její rozkvět. Výsledek volby byl s napětím očekáván a vzbudil obrovský zájem, téměř senzaci. Některé novinové články (a na ně zvlášť zaměřím

⁹ ENGEL-JANOSI, F., *Österreich und der Vatikan 1846-1918. Zweiter Band: Die Pontifikate Pius 'X. und Benedikts XV. (1903-1918)*, Graz: Styria, 1960, s. 56-78. Tato práce vyháží primárně z archivním materiálů uchovávaných ve Vídni a z dobových rakouských periodik.

¹⁰ ZLÁMAL, BOHUMIL, 8. listopad 1892. Duchovní pastýř, roč. 21, 1972, s. 140-142. Týž, *Kapitoly ze života olomouckého arcibiskupa Dr. Theodora Kohna – neúspěšného mecenáše české univerzity na Moravě*, Vlastivědný věstník moravský, 45/ 1993, s. 18-28, 171-182. Týž, *Dějiny olomoucké arcidiecéze, sv. IV., část 2/1848-1918*, Kyjov 1979 /nevydaný strojopis/.

¹¹ Kadlčíková, Marta, Případ Kohnův. Příspěvek k poznání politické a hospodářské moci církve na přelomu 19. a 20. století. Rigorozní práce. FF Univerzity J. E. Purkyně, Brno 1980.

¹² MAREK, PAVEL, *Prof. ThDr. Theodor Kohn. Život a dílo olomouckého arcibiskupa*. Kroměříž 1994.

¹³ Např. MAREK, PAVEL, SOLDÁN, LADISLAV, *Karel Dostál-Lutinov. Bez mýtů, předsudků a iluzí. Nástin života a díla vůdčí osobnosti českého katolického modernismu*. Třebíč 1998. MAREK, PAVEL, *Český katolicismus 1890–1914. Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století*. Olomouc 2003. MAREK, P., *Apologeté nebo kacíři? Studie a materiály k dějinám české katolické moderny*. Rosice 1999. *Zajatci hvězd a snů. Katolická moderna a její časopis nový život (1896-1907)*. Musil, Roman, Filip, Aleš (Eds), Brno 2000. ŠMÍD, MAREK, *Masaryk a česká katolická moderna*, Brno 2007. MAREK, PAVEL, KOHOUT, ŠTĚPÁN, SVOZIL, OLDŘICH (EDS.), *Korespondence katolické moderny. Dopisy Beneše Metoda Kuldy, Julia Zeyera, Josefa Floriana a Karla Dostála-Lutinova z let 1894-1907*, Olomouc 2009. SOLDÁN, LADISLAV, *Karel Dostál Lutinov a Nový život. Dva sloupy katolické moderny*, Rosice u Brna 2000. Marek, Pavel (Ed.), *Česká katolická moderna. Sborník z konference konané 10. listopadu 1998 v Prostějově*, Olomouc-Prostějov 2000. MAREK, PAVEL, *Emil Dlouhý-Pokorný. Život a působení katolického modernisty, politika a žurnalisty*, Brno 2007. MAREK, PAVEL, *Prostějovské aféry*. Prostějov 2001 a další.

¹⁴ STAUDER, PETER, *Ehrenhausen. Der Arbeitskreis „Festschrift“ im Auftrag der Marktgemeinde Ehrenhausen*. Ehrenhausen 1990. STAUDER, PETER, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen (Steiermark)*, Diplomarbeit, Graz 2005.

pozornost) zavdaly podnět i k tomu, že k potvrzení nového arcibiskupa se vyžadovalo více dokumentů, než bylo v podobných případech obvyklé.

Konsekrovaný a intronizovaný arcibiskup se poté pustil do práce, chtěl zlepšit situaci arcidiecéze zvláště po hospodářské stránce. Jeho vizitačním aktivitám nebudu v práci věnovat větší pozornost (výčet vizitovaných farností či děkanátů i s průběhem vizitací byl často zveřejněn v tisku).

Určitý zlom představuje rok 1899, kdy se vztah arcibiskupa Kohna vůči kněžím a lidu začal zhoršovat. Na vině mohla být jak vážná nemoc, kterou prodělal, tak také určitá radikalizace české katolické moderny, ale i důsledky arcibiskupova důrazu na majetek (zveřejňování darů, soudní spory). Situace se postupně velmi zhoršovala.

V roce 1901 Kohn uspořádal katolický sjezd jak pro Čechy tak pro Němce, který byl úspěšný, ale to byla asi poslední pozitivní aktivita v době jeho episkopátu. Postupně se dostával do sporu téměř se všemi: s kněžstvem (aféry Rectus a Ocásek), spory představitele místní samosprávy či státními institucemi (spory o jmenování katechetů), ale i s císařem. Nastalé situaci věnoval Svatý stolec a Vídeň velkou pozornost. I papež Lev XIII. psal Kohnovi, ale ten si odmítal připustit jakékoliv pochybení.

Když došlo k obvinění arcibiskupa Kohna z porušení listovního tajemství (telegram od Recta) a z pokusu o porušení zpovědního tajemství v identitě penitenta (Rectus), byla již jeho situace neudržitelná. A zatímco se arcibiskup obhajoval, uvažovalo se už o jeho nástupci. Arcibiskup byl přesvědčen o své nevině, zatímco Řím hledal způsob jak důstojně a bez skandálů vyřešit tento případ. Nakonec se jako nejlepší řešení jevila rezignace arcibiskupa Kohna, k níž skutečně v březnu 1904 došlo.

Arcibiskup se po své rezignaci nakonec usadil v Ehrenausenu. Této etapě jeho života zatím nebyla ve výše zmíněných pracech věnována větší pozornost. Proto se pokusím nastínit jeho život v Ehrenhausenu trochu komplexněji. V Ehrenhausenu žil arcibiskup Kohn až do své smrti a je zde také pochován. Jeho odkaz na založení katolické univerzity na Moravě přišel v niveč a ani jeho přání být pohřben v rodné Březnici se dosud nenaplnilo.

Ale „případ Kohn“ neskončil smrtí arcibiskupa, jeho životní příběh nebyl zapomenut, proto si závěrečná kapitola všímá reflexi jeho života po jeho smrti. Arcibiskup s tak charakteristickým židovským jménem vyvolával a vyvolává dosud zájem.

Arcibiskup Kohn a jeho životní osudy byly vděčným námětem karikatur. V příloze jsou zařazeny pro ilustraci některou z nich.

Soudy a různé hodnotící poznámky budu zařazovat do práce průběžně a o syntetické shrnutí se pokusím v závěru práce.

Arcibiskup Kohn představuje velmi rozporuplnou postavu, proto se na některé kritické momenty zaměřím detailněji a témata, která jsou buď již zpracována, nebo by si zasloužila samostatného zpracování budou zmíněna jen okrajově.

U citátů zachovávám původní pravopis.

Úvod

Olomoucké (arci)biskupství zaujímal na Moravě vždy velmi významnou úlohu. Bylo založeno, respektive, obnoveno v roce 1063.¹⁵ Metropolitní kapitula pak byla založena biskupem Jindřichem Zdíkem (1126–1150), když přenesl své biskupské sídlo od kostela sv. Petra k nově vystavěnému chrámu sv. Václava. To se dělo s povolením jak papeže Innocence II., tak se souhlasem moravského arcibiskupa. Při svém novém sídle založil kapitulu o dvanácti kanovnících s děkanem.¹⁶

Církev usilovala o svoji emancipaci, osvobození se z područí světské moci, což se jí podařilo konkordátem wormským roku 1122. Olomoucká kapitula získala v roce 1207 za biskupa Roberta (1201–1240) právo, že po smrti biskupa se nikdo z knížat nesmí odvážit uchvacovat biskupské statky, nýbrž jsou pod zprávou děkana a kapitulního probošta a ti je předávají novému biskupovi. Ve stejné listině je uvedeno, že také právo svobodné volby biskupa, které náleží kapitule.¹⁷ Za biskupa Roberta byl ke stávajícím dvanácti kanovníkům přibyl třináctý.¹⁸

Privilegiem svobodné kanonické volby měl být odstraněn vliv světské moci na obsazování biskupského stolce, ale hned po smrti biskupa Roberta bylo toto právo porušeno, kapitula sice zvolila biskupa, ale král Václav I. nechal prohlásit svého kandidáta. Po sporech se biskup zvolený kapitulou vzdal biskupství in manus summi pontificis a Václavův kandidát byl také zbaven svého úřadu. Následně byl Svatým stolcem jmenován biskupem Bruno ze Schaumburgu (1245-1280).¹⁹ Olomoucký biskup byl tak střídavě volen či jmenován. V době husitských válek a po nich zůstalo narozdíl na rozdíl od pražského arcibiskupství olomoucké biskupství obsazené (v Praze byla sedisvakance v letech 1421-1561), a to jako jediné v Čechách a na Moravě.

Ale toto privilegium bylo často porušováno. *Později pak, když nauka kuriální o rezervacích rozvila se v katolickém právu církevním plným květem, pocítili důsledky její*

¹⁵ Srov. ZLÁMAL, BOHUMIL, *Příručka českých církevních dějin II. Doba románské katolicity (1000-1200)*. MCM, Olomouc 2006, s. 14-17.

¹⁶ Srov. KACHNÍK, JOSEF, *Osm set let dómské kapituly olomoucké*. Praha 1931, s. 3-4.

¹⁷ Libertatem etiam in Episcoporum electione quam quidam principes impedire solebant, canonicis ipsius ecclesiae secundum iura canonum libere et absolute concedimus, et ne in posterum irridum prohibemus. Olomouc. 1207, listina vydána Přemyslem Otakarem I. Tato listina pak byla v lednu 1207 potvrzena papežem Innocencem III. Srov. KOBLIHA, ANTONÍN, *Urkunden-Sammlung betreffend die Privilegien und Rechte des Hochwürdigst-getreuen Metropolitankapitels zu Olmütz*. Olmütz 1890, s. 1-3.

¹⁸ KACHNÍK, *Osm set let dómské kapituly olomoucké*, s. 7.

¹⁹ Srov. KACHNÍK, *Osm set let dómské kapituly olomoucké*, s. 5-6. MEDEK, VÁCLAV, *Cesta české a moravské církve staletími*. Česká katolická charita, Praha 1982, s. 64-65.

*i na Moravě, že stolicí olomouckou uprázdněnou vzdáním a pak úmrtím in curia obsadil zase papež.*²⁰

Teprve biskup Stanislav Thurzo (+ 1540) se ještě jako olomoucký kanovník v Římě zasadil o právo kapituly svobodně volit biskupa (z vděčnosti ho pak kapitula v roce 1496 zvolila biskupem olomouckým),²¹ takže od 16. století se volba biskupa kapitulou stala pravidlem,²² i když ne vždy je možno ji označit za svobodnou.

Po tridentském koncilu patřila olomoucká diecéze k těm nemnohým, kterým bylo ponecháno právo svobodné volby biskupa (v nejbližším okolí toto právo náleželo ještě kapitule ve Vratislavi a v Salcburku). I když byla ze strany panovníka snaha toto privilegium odstranit ve prospěch nominačního práva ze strany krále. Ač Habsburkové nominační právo nikdy nezískali, reálně do „volby“ olomouckých (arci)biskupů zasahovali. Příkladem toho jsou biskupové 17. století: Leopold Vilém, Karel Josef, Karel Lotrinský, tedy členové habsburské sekundogenitury, pro které post olomouckého biskupa znamenal velmi slušné zajištění, ale tito většinou nedostáli předpisům tridentského koncilu o rezidenci.²³ Proto se kapitula v roce 1711 vzpřela císařskému nátlaku a zvolila Wolfganga Hannibala Schrattenbacha, kterého papež Klement XI. potvrdil.²⁴ V 18. století nebyl nátlak Vídně tak silný, a to snad i z důvodu, že nebylo tolik členů vládnoucího rodu, kteří by směřovali k duchovnímu stavu. Přetvárajícím znamením vlivu habsburského domu na volbu olomouckého biskupa byla účast císařského volebního komisaře při příležitosti volby (nikoliv při vlastním aktu volby).²⁵

Bez zajímavosti nejsou ani volební kapitulace. Ty sice zprvu sloužily jako užitečná zbraň proti libovůli biskupů, ale posléze představovaly způsob jak si zajistit větší moc nad biskupským majetkem. Vzhledem k tomu, že při svobodné volbě mohl být zvolen kdokoli z kanovníků, znamenalo to, že tyto kapitulace podepisovali všichni kanovníci disponující pasivním volebním právem. I když tyto volební kapitulace Innocenc XII. v roce 1695 zrušil jako nepřístojné a olomoucká kapitula tento zákaz připomínala, ale zároveň poukazovala na starobylost tohoto zvyku. I sami biskupové tyto kapitulace postupně považovali za nezávazné.²⁶

²⁰ KACHNÍK, *Osm set let dómské kapituly olomoucké*, s. 5-7.

²¹ Srov. BUBEN, *Encyklopedie sídelních biskupů*, s. 344.

²² NAVRÁTIL, *Biskupství Olomoucké*, s. 61.

²³ Srov. ZUBER, RUDOLF, *Osudy moravské církve v 18. století I.*, Praha 1987, s. 13-14.

²⁴ Srov. BUBEN, MILAN, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Logik, Praha 2000, s. 306.

²⁵ Srov. ZUBER, *Osudy I.*, s. 14.

²⁶ Srov. ZUBER, *Osudy I.*, s. 15-16.

V 17. století se navýšil i počet kanovníků, když k dosavadním třinácti kanonikátům připojil roku 1694 Karel Lotrinský, koadjutor biskupa Karla II. Lichtensteina, kanonikát čtrnáctý.

Post kanovníka byl velice vážený, vždyť přece olomoucká kapitula měla také právo svobodné volby biskupa. Slušná benefícia a možnost stát se biskupem byly příčinou, že od konce 17. století nacházíme mezi olomouckými kanovníky výhradně šlechtice. A tak se tedy povinnost uchazeče o kanovnícký post patřit do šlechtického stavu, která nebyla ani v zakládací listině Zdíkové, ani v žádném právním ustanovení kapituly potvrzeném biskupem nebo Svatým stolcem, stala normou a byla přijata do stanov roku 1772.²⁷ Šlechtická výlučnost byla výslovně ustanovena kapitulními stanovami ze 17. března 1826, ty byly potvrzeny 20. května 1826 olomouckým arcibiskupem arcivévodou kardinálem Rudolfem a dne 1. září 1827 jeho bratrem císařem Františkem I. a bylo výslovně stanoveno, že se pro přijetí do kapituly olomoucké vyžaduje šlechtický diplom. Poněvadž bylo ale šlechticů – kněží nedostatek, bylo založeno devět míst domicelářů,²⁸ aby se šlechtičtí synkové mohli stát kanovníky ještě jako bohoslovci (po uprázdnění některého ze čtrnácti kanonikátů pak na toto místo prostě postoupili).²⁹

Velmi zdlouhavé bylo pak řešení otázky obsazování olomouckých kanonikátů. Rakouští biskupové se již na svém shromáždění 30. dubna – 4. července 1849 ve Vídni usnesli, že k dosažení olomouckého kanonikátu nemá být nutnou podmínkou šlechtictví. Skutečnost, že olomouckými kanovníky byli jmenováni pouze šlechtici, se stala předmětem jednání i v rámci konkordátu Rakouska se Sv. Stolicí. Tak 22. článek konkordátu stanovil:

Za kanovníky zmíněných chrámů budou bráni kněží, kteří mají vlastnosti církevními zákony vůbec předepsané a v duchovní správě, nebo v úřadě církevním, nebo v učitelském úřadě theologickém s chválou působili. Mimo to za zrušený se pokládej požadavek šlechtického původu nebo šlechtických titulů; avšak podmínky, které při samém založení jsou stanoveny, zůstaňtež nedotknuty. Chvalitebný pak obyčej zadávati kanonikáty veřejným konkursem, zachovejž se tam, kde už nyní jest v platnosti (de jure

²⁷ Srov. KACHNÍK, *Osm set let dómské kapituly*, s. 7-8. BUBEN, *Encyklopedie sídelních biskupů*, s. 96.

²⁸ Čekatelů na kanonikát.

²⁹ Srov. NAVRÁTIL, BOHUMIL, *Biskupství Olomoucké 1576-1579 a volba Stanislava Pavlovského*. Praha 1909, s. 7-8.

byly tedy zrušeny papežské rezerváty až na první, kde bylo právo laikální, a na druhou dignitu).³⁰

Mezi tajnými články konkordátu se zvláště jednalo o situaci v olomoucké kapitule, ve 4. tajném článku je uvedeno: *Co do kanovníkův olomouckých není pochybnosti, že dle článku 22. konkordátu všechny olomoucké kanonikáty mají se propůčovati jenom kněžím, a že zrušena jest nutnost šlechtictví dle rodu pro tyto kanonikáty všechny a jeden každý zvlášť, o nichž nelze dokázati, že již při samém založení vyčtena jest podmínka, že jenom pro šlechtice určeny jsou. Instituce domicellářů jakož nepotřebná se zrušuje.*³¹ O tom uvědomil ministr Thun arcibiskupa Fürstenberga 25. ledna 1856.³² Samozřejmě šlechtici nebyli tímto rozhodnutím nijak nadšeni a snažili se zabránit praktickému provádění tohoto rozhodnutí. Nastaly spory o výklad těchto článků.

Zástupci šlechtické strany se zasazovali o zachování šlechtické výlučnosti, kterou chtěli dokázat ze zakládacích listin jednotlivých kanonikátů. Postupně se tento argument ukazoval jako neudržitelný. Zástupcům šlechtických kanovníků hraběti Robertu Lichnovskému a Gustavu Adolfu knížeti Hohenlohe se také nepodařilo vyvrátit důkaz olomouckého profesora církevních dějin Josefa Symerského, že šlechtická výlučnost v olomoucké kapitule neexistovala před rokem 1772. Symerský byl podporován ministrem Stremayrem. Arcibiskup Fridrich Fürstenberg se nechával o průběhu jednání v Římě informovat, ale zachovával nestranný postoj.

Částečně byla otázka šlechtické výlučnosti olomoucké kapituly rozřešena i ve prospěch neurozených uchazečů o kanonikát už v roce 1876.³³ A to rozhodnutím římské Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti z 16. listopadu 1876, že kanovnícká místa při olomoucké metropolitní kapitule nejsou založena výhradně pro šlechtice a že

³⁰ KRYŠTŮFEK, FRANTIŠEK XAVER, *Dějiny církve katolické ve státech Rakousko-Uherských s obzvláštním zřetelem k Zemím Koruny České*. Díl II. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, Praha 1899, s. 171.

³¹ KRYŠTŮFEK, *Dějiny církve katolické*, Díl II., s. 190.

³² ZLÁMAL, BOHUMIL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze, sv. IV., část 2/1848-1918*, Kyjov 1979, s. 14.

³³ Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Profesor bohoslovecké fakulty*. LN, roč. 37, 1929, č. 301, 15. 6., s. 1. Jednání popisují např. noviny „Našinec“: píše jak je politováníhodné, že kněží olomoucké arcidiecéze nemohou být jmenováni kanovníky, protože nemají šlechtický původ, popisuje jednání v roce 1876 (do Říma jel hrabě Königsbrunn a hrabě Lichnovský), které však nemělo pro nešlechtice kýžený výsledek. Z tak trochu jízlivých poznámek v těchto novinách o nedostatku šlechtických synků, kteří by uprázdněná kanovnícká místa obsadili, vysvítá, že k jednání „o kapitulní otázce“ vedla až ona skutečnost dlouhodobého neobsazení několika kanovníckých míst. Srov. *K otázce kapitulní*. Našinec, roč. 8, 1876, č. 104, 6. 9., s. 2; č. 104, 20. 9., s. 2-3; č. 121, 15. 10., s. 1; č. 122, 18. 10., s. 2; č. 125, 25. 10., s. 3; č. 137, 22. 11., s. 3; č. 149, 20. 12., s. 3.

tedy nadále nesmějí být pouze šlechticům vyhrazena, a proto že se z nich nešlechtici nesmějí do budoucna vylučovat, toto rozhodnutí potvrdil papež Pius IX.³⁴

Ale diskuse probíhaly i nadále a kanovnický post pro nešlechtice byl nadále nedostupný. Záležitost byla opět řešena v Římě a v dekretu římské kongregace ze 17. června 1880³⁵ bylo uvedeno, že za olomoucké kanovníky mohou být připuštěni i kněží občanského původu. Ve smyslu dosavadních požadavků a konkordátu se došlo ke shodě na postupu, že uprázdni-li se kanovnické místo v sudém měsíci, obsadí je kapitula šlechticem, zemře-li však kanovník v lichém měsíci, může císař na jeho místo jmenovat jak šlechtice tak nešlechtice.

Na podzim roku 1880 pak byla v konzistoriální kurendě³⁶ oznámena vakance desíti kanonikátů (osmi rezidenčních a dva nerezidenční kanonikáty) s tím, že zájemci mají splnit podmínky³⁷ a dodat příslušná potvrzení, přičemž kandidáti, kteří chtěli být zvoleni kapitulou museli dodat potvrzení šlechtického stavu (*saltem status equestris*), císař pak mohl jmenovat i nešlechtice.

Císař František Josef I. opravdu jmenoval 31. května 1881 první čtyři kanovníky občanského původu v čele právě s Josefem Symerským, který se pak vzdal profesury.³⁸ Čtrnáct míst sídelních kanovníků bylo ponecháno.³⁹ I když tato opatření znamenala zlepšení, nebylo to definitivní vyřešení této otázky. Stejně se stále ozývaly hlasy, kterým se nelíbilo, že stále jsou do kapituly jmenováni cizí kněží jen proto, že to jsou šlechtici, a tak se opět objevovaly výhrady založené na historických dokumentech, které nic o vyhrazení kanonikátů pro šlechtice neříkají.⁴⁰

³⁴ Srov. *Kronika. Kapitální otázka Olomúcká*. Časopis katolického duchovenstva. Roč. 18, 1877, s. 46.

³⁵ Decretum S. Congregationis negotiis ecclesiasticis extraord. praepositae – Ex audientia Sanctissimi – betreffend die Reorganisierung des Olmützer Metropolitankapitels. Datum: Romae 17. Junii 1880. In: *Urkunden-sammlung betreffend die Privilegien und Rechte des Hochwürdigst-getreuen Metropolitankapitels zu Olmütz*, s. 39-40.

³⁶ Výzva datovaná 16. 12. 1880. Consist. Currenda XI, rok 1880, Nr. 6731.

³⁷ Potvrzení o křtu, legitimním manželském původu, lékařské vyšetření, potvrzení o absolvování maturity a filosofických studií, absolvování studií teologie, přijetí kněžské ordinace, získání doktorátu nebo případně žádost o dispens z důvodu absence doktorátu, potvrzení ordinariátu a potvrzení o 10letém působení v duchovní správě nebo vyučování, případně působení jako představení kněžských seminářů.

³⁸ Srov. *Kronika. Kapitální otázka Olomúcká*. Časopis katolického duchovenstva. Roč. 18, 1877, s. 14-15. K tomuto rozřešení kapitální otázky a jmenování nových kanovníků, a to i nešlechtických srov. Našinec, roč. 13, 1881, č. 66, 10. 6., s. 1-2.

³⁹ Srov. NAVRÁTIL, *Biskupství Olomoucké*, s. 8.

⁴⁰ Srov. *Mají šlechtici zvláštní nárok na kanonikát olomoucký?* Časopis katolického duchovenstva, roč. 44, 1903, s. 27-33. V tomto článku je uveřejněn jak reskript papežského legáta, tak bula Julia II. z roku 1506, která reskript potvrdila. Zdůrazňuje se, že podle ní se má dávat přednost domácím žadatelům o kanonikát olomoucký před cizími.

Avšak přístup nešlechticů do kapituly byl přece jen umožněn, 11. února 1887 František Josef I. jmenoval nesídelním kanovníkem právě Theodora Kohna, kancléře konsistoře.⁴¹ Císař ani netušil, ani nepředpokládal, že jmenuje příštího olomouckého arcibiskupa. Ale právě právo kapituly svobodně volit arcibiskupa společně s přístupem nešlechticů do olomoucké kapituly umožnily fakt, že se olomouckým arcibiskupem mohl stát muž prostého původu, bez vlivných přátel, zato s židovskými předky. Jak bude patrné z následujících stránek, byla to věc naprosto neslýchaná, která vzbudila velký rozruch. A stejný ne-li větší rozruch pak způsobil závěr jeho olomouckého episkopátu, který vyústil v jeho rezignaci na olomoucký arcibiskupský stolec.

⁴¹ Srov. list kardinálu Fürstenbergovi od hraběte Belrupta, děkana metropolitní kapituly, o instalaci nerezidenčního kanovníka Dra. Theodora Kohna. Datovaný v Olomouci 7. března 1887. Podepsaná přísaha je datována 6. března 1887. Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO, Sign. DM 1Can/2, kart. 833. Currenda Consistorialis II anni 1887, Nr. 2386. Kohn jmenován císařem nesídelním kanovníkem u sv. Václava.

1 Nastolení „Máme velepastýře“

Na sklonku 18. století usilovala Marie Terezie o založení alespoň tří nových biskupství na Moravě. Nakonec bylo realizováno pouze založení biskupství v Brně a povýšení olomouckého biskupství na arcibiskupství papežem Piem VI. listinou z 5. prosince 1777.⁴² Veškerá práva a privilegia, včetně svobodné volby arcibiskupa byla kapitule ponechána.⁴³

Theodor Kohn byl v pořadí sedmým olomouckým arcibiskupem. Jeho předchůdci byli výhradně příslušníci šlechty. Ovšem většinou již nebyl arcibiskupský post pouhým zdrojem příjmů, arcibiskupové se snažili o rozvoj arcidiecéze, a to s větším či menším úspěchem. V roce 1892 měl sice kanovník Kohn šanci na zvolení (jakožto kanovník), ale nikdo to neočekával.

Olomoučtí arcibiskupové v 19. století

Prvním olomouckým arcibiskupem byl zvolen kapitulní děkan Antonín Theodor Colloredo,⁴⁴ kterého doporučila zvolit i Marie Terezie. Za svého předchůdce, biskupa Hamiltona, byl děkanem kolegiátní kapituly v Kroměříži a posléze generálním vikářem, volba byla opravdu uvážena.

Hned na počátku jeho biskupského působení vypukly na Valašsku náboženské nepokoje vyvolané katolickými misionáři, kteří chtěli na základě údajného císařova vyhlášení náboženské svobody zjistit tajné nekatolíky. Ti se přihlásili a požadovali nekatolické duchovní a bohoslužby. Situace byla posléze uklidněna zásluhou Jana Leopolda Haye. I tyto události byly podnětem pro vydání Tolerančního patentu 1781. Na Moravě se k nekatolickým církvím přihlásila necelá 2 % obyvatel. Jeho episkopát byl konfrontován s reformami Josefa II. Olomoucká univerzita byla v roce 1778 přenesena do Brna, ale již roku 1782 byla vrácena zpět do Olomouce, avšak jako pouhé lyceum. V témže roce vítal papeže Pia VI. při jeho návštěvě Vídně. Colloredo zažil zrušení diecézních seminářů Josefem II. roku 1783, v Olomouci byl zřízen tzv. generální seminář ve zrušeném premonstrátském klášteře Klášterní Hradisko, působil

⁴² ZLÁMAL, *Dějiny Olomoucké arcidiecéze I.*, úvodní slovo.

⁴³ Srov. *Urkunden-sammlung betreffend die Privilegien und Rechte des Hochwürdigst-getreuen Metropolitankapitels zu Olmütz*, s. 28-32.

⁴⁴ Antonín Theodor hrabě Colloredo-Waldsee (17. 7. 1729, Vídeň – 12. 9. 1811, Kroměříž), 1746 nesídelní kanovník v Olomouci (instalován 1747), 1752 ThDr. (kanonické právo), 1758 ordinován ke kněžství, 1764 sídelní kanovník v Olomouci, 1766 probošt kolegiátní kapituly v Kroměříži, 1776 zvolen děkanem olomoucké kapituly a jmenován generálním vikářem, 1777 zvolen olomouckým arcibiskupem, 1778 volba potvrzena Piem VI., 1778 konsekrován, 1803 jmenován kardinálem. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 1-2. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 51-53.

zde i Josef Dobrovský. Poměry v něm arcibiskup velmi kritizoval a opravdu uvítal jeho zrušení v roce 1790. V rámci josefínských reforem bylo na Moravě zrušeno asi 40 klášterů, kostelů, kaplí a to často bez ohledu na jejich historickou hodnotu (např. v Olomouci: klarisky, kartuziáni, dominikánky, ale i cisterciáky na Velehradě a další). Colloredo dodržoval vizitační povinnosti, v roce 1780 zvízitoval 13 děkanátů, vizitace však z větší části ležely na bedrech světícího biskupa Karla Bohumíra Rosenthala, od papeže byl za plnění vizitační povinnosti pochválen. Nemalé prostředky vynaložil první olomoucký arcibiskup na stavby a opravy arcibiskupských budov. V Kroměříži vtiskl romantický ráz podzámecké zahradě. Z důvodu poškození bleskem musel neplánovaně také opravit věže a střechy olomouckého dómu. Velkou pozornost věnoval také hudbě – Colloredova arcibiskupská kapela byla považována za velmi kvalitní.⁴⁵ V lednu 1803 byl jmenován papežem Piem VII. kardinálem.⁴⁶

Již za života arcibiskupa Colloreda byl ustanoven⁴⁷ na přání vídeňské vlády arcivévoda Rudolf Jan,⁴⁸ nejmladší bratr císaře Františka I. koadjutorem s právem nástupnictví v roce 1805. Post olomouckého arcibiskupa se tak měl opět stát slušným místem, kam měl být odložen vojenské služby neschopný člen vládnoucí dynastie.

Po smrti olomouckého arcibiskupa Colloreda měl nastoupit koadjutor Rudolf Jan, který dosud nepřijal ani podjáhenské svěcení. V září 1811 se však svého práva vzdal a do Olomouce byl jmenován královéhradecký biskup Maria Tadeáš Trautmannsdorf.⁴⁹ Snažil se povznést arcidiecézi jak na hospodářské, tak zvláště na pastorační úrovni. V r. 1816 zahájil vizitace arcidiecéze, ale nebyl všude spokojen a nabádal kněze k nápravě nedostatků. Stejně jako v Hradci Králové se i v Olomouci

⁴⁵ Srov. SEHNAL, JIŘÍ, *Hudební kapela Antona Theodora Colloreda-Waldsee (1777-1811) v Kroměříži a v Olomouci*, *Hudební věda* 13, 1976, s. 291-349.

⁴⁶ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 4-74. MATZKE, JOSEF, *Die Olmützer Erzbischöfe*, Königstein/Taunus 1973, s. 12-23.

⁴⁷ Buben uvádí, že byl Rudolf Jan v roce 1805 kapitulou zvolen, srov. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 278. Zlámál uvádí ustanoven, srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 103.

⁴⁸ Arcivévoda Rudolf Jan (9. 1. 1788, Florencie – 24. 7. 1831, Baden u Vídně), původně určen pro vojenskou dráhu a jmenován generálem, ale ze zdravotních důvodů (epilepsie, revmatismus) byl dán na duchovní dráhu. 1805 přijal tonzuru a nižší svěcení, zvolen nesídelním kanovníkem olomouckým, ustanoven koadjutorem olomouckého arcibiskupa s právem nástupnictví, potvrzeno Piem VII. Nebyl v semináři, teologii studoval privátně v letech 1806 – 1811. 1811 se vzdal nástupnictví v Olomouci, cestoval a léčil se. 1819 postulován za olomouckého arcibiskupa, potvrzen Piem VII, jmenován kardinálem, přijal všechny čtyři vyšší svěcení. 1820 nastolen. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 103-104. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 278-281.

⁴⁹ Maria Tadeáš hrabě Trautmannsdorf (28. 5. 1761, Graz – 20. 1. 1819, Vídeň), ThDr., 1783 nesídelní kanovník olomoucký, 1784 ordinován ke kněžství, 1784 kooperátor v Krnově, 1785-1795 farář, děkan a arcikněz v Holešově, 1793 jmenován biskupem v Terstu, ale nenastoupil, 1794 jmenován biskupem v Hradci Králové, 1795 konsekrován arcibiskupem mColloredem, 1811 postulován olomouckým arcibiskupem, 1814 potvrzeno Piem VII., 1815 instalován, 1819 kardinálem. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 75-76. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 351-353.

setkal s nedostatkem kandidátů kněžství. Snažil se pečovat o kněžský dorost a v semináři zavedl docenta katechetiky a pedagogiky. Kardinálem byl jmenován v roce 1817. Zemřel neočekávaně v lednu 1819.⁵⁰

Arcibiskupem byl postulován Rudolf Jan, Pius VII. jej potvrdil a jmenoval kardinálem. Ze strany Říma zde byla naděje ve zmírnění napětí mezi „josefinistickým Rakouském“ a Svatým stolcem. Jenže nový arcibiskup kardinál dosud neměl žádné vyšší svěcení, proto mu během druhé poloviny roku 1819 vídeňský arcibiskup Hohenwart udělil všechna čtyři vyšší svěcení. Slavnostní intronizace v Olomouci se konala na svátek sv. Cyrila a Metoděje 9. 3. 1820 (Beethovenova Missa solemnis určená k intronizaci byla dokončena až r. 1823). Rudolf Jan byl nejen mladý, ale i naprosto nezkušený v duchovní správě, navíc jeho starší bratr císař František I. očekával, že bude plně podporovat státní zájmy. A ještě do Vídně docházely stížnosti na kardinálovu nesamostatnost a slabost s tím, že je ovládán Janem Mohrweiserem (ředitel arcibiskupských statků). František I. to využíval jako záminku pro zásahy do olomoucké arcidiecéze. V prvních letech Rudolfova episkopátu se objevovaly obavy (zvláště ze strany Francie), aby po smrti Pia VII. císař neprosazoval svého bratra jako kandidáta na papeže (avšak ani Metternich ho nepovažoval za vhodného pro tento úřad).

Na výtku, že vystavování vysvědčení o mravnosti kněží „nebylo nestranné a svědomité“, reagoval arcibiskup nařízením o povinnosti nosit tonzuru a kolár a zákazem veřejného cestování s hospodyněmi. Přísně také vyžadoval povinnost vedení katecheze pro mládež. Generální vizitace příliš nekonal, zvizitoval pouze Dóm, sv. Mořice v Kroměříži a některé fary v okolí. Vizitacemi byl pověřen světicí biskup Ferdinand Maria Chotek (od r. 1817). Rudolf Jan měl velké zalíbení v hudbě, jeho učitelem byl i Ludwig van Beethoven, který mu věnoval 9 svých skladeb. Sám komponoval, pod Beethovenovým vedením složil 40 kompozic, které věnoval svému učiteli. Vídeňští hudebníci zvolili Rudolfa Jana předsedou sdružení Gesellschaft der Musikfreunde, on jim odkázal podstatnou část své hudební knihovny. Velkou péčí však věnoval Rudolf Jan i církevní hudbě a zpěvu. Nejprve si r. 1821 od děkanů vyžádal odpověď na otázku, které písně a modlitby se zpívají při bohoslužbách a odkud jsou vzaty. Následující rok nařídil při liturgii používat výhradně Fryčajův kancionál. Pro chrámové sbory obnovil příkaz, že ke kostelní hudbě nemají být brány ženy (kromě dcer ředitelů kůru a školmistřů). V kostele neměly být zpívány zpěvy určené „spíše pro divadlo“.

⁵⁰ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 75-102. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 351-353. MATZKE, *Die Olmützer Erzbischöfe*, s. 23-25.

V milostivém létě 1825 navštívil Rudolf Jan Řím. V roce 1826 vydal svůj jediný pastýřský list, který nebyl příliš příznivě přijat ve Vídni. S ohledem na pastorační situaci vyžadoval u kandidátů kněžství znalost jak německého, tak českého jazyka. Stejně jako jeho předchůdci se potýkal také s ubývajícím počtem chovanců kněžského semináře (za Rudolfa Jana byl počet nejnižší). Věnoval tedy pozornost středoškolskému a vysokoškolskému studentstvu a zavedl studentské mše sv. u kapucínů (1821). Ale obecně řečeno dával větší přednost umění, zvláště hudbě, než veřejným záležitostem. Podporoval uměleckou výzdobu kostelů (např. sv. Michal v Olomouci). Zvony olomoucké katedrály, které byly poškozeny požárem nechal přelít a r 1828 je posvětil. V r. 1830 se v Olomouci budovalo divadlo, jehož výstavbu arcibiskup také štědrě podpořil. Roku 1827 si na svém bratru císaři vymohl znovupovýšení olomouckého lycea na univerzitu. Metropolitní kapitule, která ho již r. 1806 přijala za kanovníka, vymohl vyznamenání v podobě pěticípé hvězdy s nápisem „Fideli Olomucensi Capitulo 1805 – Francisco Secundo Augusto Regnante. Kapitula si v roce 1827 nechala s arcibiskupovým schválením vydat nové stanovy v nichž byla zakotvena šlechtická výlučnost (*nobilitatis natalium*) ustanovená r. 1772. Na svůj náklad nechal arcibiskup Rudolf Jan postavit r. 1828 železárnou ve Vítkovicích u Ostravy, sliboval si zvýšení svých příjmů. Tento podnik byl první svého druhu v celém Rakousku. Rudolf Jan byl poslední olomoucký arcibiskup, který mohl razit vlastní mince. Podporoval dobročinné ústavy, pamatoval na ně také v závěti. Postupně se stále více projevovalo jeho špatné zdraví a nervová slabost, trpěl záchvaty padoucnice. Zemřel v červenci 1831 v Badenu u Vídně. Pohřben v rodinné hrobce u kapucínů ve Vídni. Na jeho přání bylo jeho srdce vyňato z těla a pohřbeno v kryptě olomoucké katedrály.⁵¹

Na jeho místo byl zvolen a potvrzen Ferdinand hrabě Chotek.⁵² Jako světicí biskup byl pověřen konáním generálních vizitací. Díky tomu se velmi dobře a podrobně seznámil se situací v arcidiecézi. A to jak po pastorační tak po hospodářské stránce. Věnoval péči a podporu také studentům, studenty filosofie se snažil získávat pro následné studium teologie. Chtěl zlepšit správní organizaci diecéze. Velkou pozornost věnoval také kněžstvu a kandidátům kněžství, kterých byl nedostatek. Za nejdůležitější

⁵¹ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 103-146. Buben, *Encyklopedie*, s. 278-281. MATZKE, *Die Olmützer Erzbischöfe*, s. 25-37.

⁵² Ferdinand Maria hrabě Chotek z Chotkova a Vojnína (7. 9. 1781, Vídeň – 5. 9. 1836, Praha), 1805 ordinován ke kněžství, 1790 kanovník domicelář v Pasově, 1805 kanovníkem v Praze, 1806 sídelním kanovníkem v Olomouci, 1806-1816 arcikněz, děkan a farář v Holešově, 1811 ThDr., 1817 pomocným biskupem v Olomouci, 1830 sídelním biskupem v Tarnově (nenastoupil), 1831 zvolen olomouckým arcibiskupem, 1832 potvrzeno papežem Řehořem XVI., intronizace. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 147-148. Buben, *Encyklopedie*, s. 125-126.

pro získání alumnů vnímal Chotek příkladný život kněžstva. Každoročně se tedy ke kněžím obracel pastýřskými listy, vydal jich celkem pět. Chotkovo úsilí o nárůst počtu alumnů bylo úspěšné. Bylo jich tolik, že někteří museli bydlet i mimo seminář, což Chotka vedlo k rozhodnutí vybudovat nový seminář, dal vypracovat plány, ale kvůli jeho brzké smrti musel stavbu semináře realizovat až Sommerau-Beckh. Chotek také vyřešil otázku bytů pro kanovníky, pod katedrálou koupil pozemek a pro polovinu kanovníků postavil „vikárky.“ Pozornost také věnoval svému letnímu sídlu v Kroměříži, na návrší Barbořině za městem chtěl vybudovat hrobku pro sebe a své nástupce. Počet kněží opravdu postupně narůstal a Chotek dbal na povznesení úrovně jejich života i vydáváním různých nařízení (*Innovatio ordinationum circa Cleri disciplinam*). Mezi lidem byl Chotek velmi oblíbený, při svém působení se snažil být národnostně spravedlivý. Po hospodářské stránce se snažil zvýšit výnos arcibiskupských statků, a to velmi úspěšně, díky tomu svým nástupcům zanechal arcibiskupství ve velmi dobré hospodářské situaci. Měl opravdu podnikatelského ducha, v roce 1832 koupil Vítkovické železářny, které jeho nástupce prodal Rotschildům (1843). Přičinil se o založení Slovanské knihovny v kněžském semináři. Byl si vědom důležitosti a hodnotnosti arcibiskupského archivu, Antonínu Bočkovi, který sestavoval *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* umožnil přístup do arcibiskupských archivů v Olomouci a Kroměříži i do kapitulního archivu. V roce 1835 bylo olomouckým arcibiskupům vzato právo ražby vlastních mincí v císařských mincovnách (biskupské mincovny byly zrušeny již 1759). Před korunovaci Ferdinanda V. na českého krále se nakazil cholerou a zemřel 5. 9. 1836 v Praze. Pohřben byl do rodinné hrobky v Nových Dvorech u Kutné Hory.⁵³

Kanovníci opět stanuli před volbou nového arcibiskupa, zvolili kandidáta, který se vyznačoval nejen osobními kvalitami a zkušeností z duchovní správy, ale také dobrým zdravím, vzhledem předchozí episkopáty byly dosti krátké. Tím byl Maxmilián Sommerau-Beckh,⁵⁴ sedmašedesátiletý děkan u svatého Mořice v Olomouci. Jako arcibiskup byl postaven stejně jako jeho předchůdci před problém nedostatku kandidátů

⁵³ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 147-176. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 125-126. MATZKE, *Die Olmützer Erzbischöfe*, s. 37-39.

⁵⁴ Maxmilián Josef svobodný pán Sommerau-Beckh (21. 12. 1769, Vídeň – 31. 3. 1853, Olomouc) věnoval se vojenské kariéře, 1787-1791 účastník války proti Turkům, poručíkem, 1793-1797 studium teologie, 1797 ordinován ke kněžství, 1797-1808 kooperátorem v různých farnostech v okolí Vídně, 1809 vojenský kurát, 1810-1813 farář v Leopoldau, 1813 nesídelním kanovníkem olomouckým, 1827-1831 infulovaný probošt, arcikněz a děkan u sv. Mořice v Olomouci, 1831 probošt metropolitní kapituly, 1836 zvolen arcibiskupem, 1837 potvrzen papežem, ThDr. h. c., konsekrován, intronizován, 1850 kardinálem. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 177-179. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 323-325.

kněžství, a tedy i kněží. Sommerau-Beckh se rozhodl zlepšit jejich ubytovací poměry. Seminaristé dosud bydleli ve zrušeném dominikánském konventu. Již jeho předchůdce kardinál Chotek se rozhodl vybudovat nový seminář, dal zhotovit plány, ale než s výstavbou započal, zemřel. Sommerau-Beckh využil tyto plány a hned po svém nastolení zahájil přípravy ke stavbě. Zároveň dal pro tzv. bohoslovce externisty, kteří bydleli mimo seminář, zřídit provizorní seminář v bývalém špitálu sv. Ducha. Stravu dostávaly první dva ročníky přímo v arcibiskupské rezidenci a ostatní ročníky se stravovaly v dosavadním semináři u sv. Michala. Budova nového semináře byla dokončena v r. 1841 (nová budova byla určena pro 154 alumnů), roku 1837 zřídil v nově budovaném semináři úřad trvalého spirituála semináře. Arcibiskup vyžadoval, aby bohoslovci a kněží ovládali český i německý jazyk. Podporoval finančně slovanskou knihovnu v semináři a prohlásil ji za ústavní. V dubnu 1843 prodal Vítkovické železářny založené Rudolfem Janem Salomonu Rothschildovi, aniž tušil jejich budoucí rozvoj. Utržené peníze použil na stavební výdaje a investoval je do arcibiskupských železáren ve Frýdlantě nad Ostravicí. Nezanedbával ani zemědělství, byl čestným členem Moravsko-slezské společnosti pro zvelebení orby, přírodovědy a vlastivědy a řádným členem C. k. zemědělské a zahradnické společnosti ve Vídni. V revolučním roce 1848 poskytl útočiště z Vídně prchnuvšímu císaři Ferdinandovi a jeho ženě s celým doprovodem. Ubytoval je ve své rezidenci v Olomouci, kde 2. prosince 1848 císař abdikoval ve prospěch svého synovce Františka Josefa I. Kroměřížskému sněmu zaslal v prosinci 1848 Sommerau-Beckh memorandum s 19 požadavky na „svobodnou církev ve svobodném státě.“ Sněm jednal i o poměru mezi církví a státem, ale kvůli svému předčasnému ukončení k řešení nedospěl. Papež Pius IX. arcibiskupa jmenoval 30. 9. 1850 kardinálem. Sommerau-Beckh zažil nástup nových technických a komunikačních vymožeností, osobně vysvětil olomoucké nádraží r. 1841 a r. 1845 přivítal první vlak z Přerova v Olomouci. Zemřel v březnu 1853 v Olomouci.⁵⁵

Zatímco v první polovině 19. století se na stolci svatého Metoděje vystřídal pět arcibiskupů, v roce 1853 započal svůj dlouhý episkopát Friedrich Fürstenberg,⁵⁶ Ač se

⁵⁵ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze I.*, s. 179-195. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 323-325. MATZKE, *Die Olmützer Erzbischöfe*, s. 39-47.

⁵⁶ Friedrich landgraf von Fürstenberg (8. 10. 1813, Vídeň – 20. 8. 1892, Hukvaldy), říjen 1832 nesídelní kanovník olomoucký, 1836 ordinován ke kněžství, 1838 ThDr., 1838 farářem v Horbachu, 1843-1848 probošt kolegiátní kapituly v Kroměříži, 1848 sídelním kanovníkem v Olomouci, 1849 kapitulním archivářem a kanovníkem, 1853 zvolen olomouckým arcibiskupem, volba potvrzena Piem IX, konsekrován a intronizován, 1879 Lvem XIII. kreován kardinálem – knězem u sv. Chrysogona. Srov.

česky nikdy řádně nenaučil, snažil se být národnostně nestranný, zavedl dokonce jazykovou rovnoprávnost v konzistoři a v matrikách. Národnostní otázka byla vnímána velmi citlivě a arcibiskup Fürstenberg se snažil podle toho jednat. Zvláštní péči věnoval Velehradu, protože chtěl ideu cyrilometodějství využít k řešení národnostních poměrů v olomoucké arcidiecézi. Hmotnou pomocí umožnil obnovu Velehradu a aby vytvořil lepší podmínky pro konání poutí, postaral se o přenesení svátku sv. Cyrila a Metoděje z 9. března na 5. července (slavné použi byly např. v letech 1863 a 1885). V roce 1880 vydal Lev XIII. encykliku *Grande munus* u příležitosti milénia dovolení užívat slovanského jazyka v liturgii, byl proto také nazýván papežem Slovanů. Papež tím podpořil ideu cyrilometodějství jako sjednocení východního a západního křesťanstva. Arcibiskup Fürstenberg si přál, aby se cyrilometodějství stalo tmelem všech katolíků bez rozdílu jazyka a aby se cyrilometodějská myšlenka stala základem obrody i pro německy mluvící věřící. Fürstenberg také souhlasil, aby mladý kněz Antonín Cyril Stojan založil Apoštolát svatých Cyrila a Metoděje pod ochranou blahoslavené Panny Marie, k čemuž došlo 7. 8. 1891.⁵⁷

Arcibiskup Fürstenberg byl rázným zastáncem církevních svobod, když se zasazoval o dodržování konkordátu z roku 1855, setkal se s odporem jak císaře tak vlády. Podporoval konání lidových misí (pozval do olomoucké arcidiecéze redemptoristy) a pravidelných duchovních cvičení pro kněze. Věnoval plnou pozornost své arcidiecézi, dvakrát ji celou zvizitoval, ale ke konání diecézní synody se neodhodlal, i když byl několikrát z Říma nabádán, aby ji svolal.

Do doby jeho episkopátu spadá také vydání encykliky Lva XIII. *Rerum novarum* (1891), první encykliky se sociální tematikou. Setkala se s různým ohlasem, zejména hierarchie ji přijala značně rozpačitě. Právě biskupové (pocházející převážně ze šlechtických rodů) v mnoha zemích byli politicky silně spjati s tradičními monarchiemi a nevyvinuli iniciativu k realizaci nové encykliky, protože se domnívali, že sociálně-politické záležitosti nepatří do kompetence církve.⁵⁸ Tato encyklika také znamenala

BUBEN, *Encyklopedie*, s. 83-86. SCHINZEL, JOSEF, *Maximilian Joseph Freiherr von Somerau-Beeckh. Kardinal FürstErzbischof von Olmütz 1836-1853*, Olomouc 1912.

⁵⁷ Srov. POLC, JAROSLAV V., *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce*, Praha: KTF UK, 1995, s. 82-83.

⁵⁸ Srov. Předmluva k encyklice *Rerum novarum*. In *Sociální encykliky (1891 – 1991)*, Zvon, Praha 1996, s. 22. KADLEC, JAROSLAV, *Přehled českých církevních dějin 2*, Zvon, Praha 1991, s. 235-236. Biskupové neměli pro aktivizující se křesťansko-sociální hnutí porozumění, navíc pokud se jim mladší kněžstvo chtělo věnovat, spíše je brzdili, než by je v tom podporovali. Dokonce delegace episkopátu pod vedením pražského arcibiskupa kardinála Františka Schönborna žádala roku 1895 papeže, aby křesťanskosociální hnutí zakázal. Ale státní sekretář kardinál Rampolla a vídeňský nuncius Antonio Agliardi se postavili za nižší klérus, který se tak mohl na sociálně politické činnosti aktivně podílet. Srov. Tamtéž. POLC, *Stručný*

nový impuls pro katolické politické hnutí, byla posílena křesťanskosociální tradice. Encyklika předložila určitý nástin řešení sociálního problému a inspirovala zakládání spolků a organizací, včetně politických stran.⁵⁹

Právě v době episkopátu arcibiskupa Fürstenberga probíhala jednání o zrušení podmínky šlechtictví pro olomoucké kanovníky. Arcibiskup, ač sám šlechtic, zachoval nestranný postoj. Díky dekretu z roku 1880 se tak mohli kanovníky stát i kněží občanského původu. Jmenování občanských kanovníků pak vytvořilo možnost, že se arcibiskupem mohl stát nešlechtic.

Život Theodora Kohna do jeho zvolení arcibiskupem⁶⁰

Theodor Kohn se narodil 22. března 1845 v obci Březnice u Zlína ve velmi chudé rodině. Jeho příjmení odkazuje k židovskému původu,⁶¹ ale ke katolictví konvertoval již jeho dědeček. Theodorův otec Josef Kohn se narodil 29. října 1824, následně byl 5. listopadu 1824 od rabína Isáka Gangela v Uherském Brodě obřezán.⁶²

přehled, s. 41-42. WANDRUSZKA, ADAM, URBANITSCH, PETER, *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918. Band IV. Die Konfessionen*. Wien: Der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1985, s. 218-219.

⁵⁹ Srov. MAREK, PAVEL, *Český politický katolicismus a katolické strany*. In MALÍŘ, J., MAREK, P. A KOL., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. I. díl: období 1861 – 1938*, Doplněk, Brno 2005, s. 255-262.

⁶⁰ Příslušné prameny a literatura srov. JONOVÁ, *Theodor Kohn*. Licenční práce, 2008. 1. – 3. kapitola byla využita při sestavování této kapituly disertační práce.

⁶¹ Postavení Židů se v době Theodorova narození velmi zlepšilo: Až do poloviny 19. století jim byla ve městech ještě vyhazena ghetta. Od vlády Josefa II. sice spadali Židé pod stejnou jurisdikci jako křesťané, ale museli až do roku 1848 platit navíc zvláštní, tzv. toleranční daň, nesměli se bez dovolení stěhovat, kupovat deskové statky a podnikat v některých odvětvích. Rovněž se nesměli bez povolení ženit. Na židovské rodiny se vztahoval tzv. familiantský zákon. Jednalo se o předpis, podle kterého smělo být v Čechách pouze 8 600 židovských rodin a na Moravě pouze 5 400 rodin (numerus clausus). Rodinu tak směl založit pouze jediný syn. V důsledku josefínských nařízení byl ale život židovské komunity v mnohých ohledech uvolněn: Židé již nemuseli nosit zvláštní oděv či znamení, mohli studovat na všech školách včetně univerzit (pochopitelně mimo teologických fakult). Židovské děti se směly učit všem řemeslům a na řemeslníky se nevztahoval numerus clausus. Plné občanské zrovnoprávnění Židů přinesl až rok 1848, kdy byla jejich rovnost s křesťany potvrzena kabinetním listem z 8. dubna, a v říjnu téhož roku byly zrušeny i zvláštní židovské daně a zvláštní matriky. Vztah většinové společnosti k Židům byl spíše negativní. Často se židovská ghetta stala terčem útoku spontánní nenávisti. Ani pokřtění Židé se nevyhnuli určitému společenskému despektu, i když jim oficiálně neměly být kladeny žádné překážky. A tak se mohlo stát, že skutečnost, že člověk byl pokřtěný Žid, mohla zablokovat na určité úrovni úřední postup navzdory odslouženým létům a nesporným zásluhám. Společenské bariéry mohl ale překonat příslušník bohatého židovského měšťanstva. Někteří Židé se také národně a kulturně identifikovali s některým většinovým národnostním společenstvím – což ale ne vždy bylo příslušným národem přijímáno. Srov. LNĚNIČKOVÁ, Jitka, *České země v době předbřeznové 1792 – 1848*, Praha 1999, s. 248-9. Ovšem i když Theodor již se židovstvím, kromě předků, neměl nic společného, přeci bylo jen otázkou času, kdy mu bude jeho původ vytýkán, což se nakonec i stalo. Mezi Židy nebyl vnímán, ač pokřtěný, příliš negativně. Byl zařazen do encyklopedií zabývajících se významnými židovskými osobnostmi (Jeho původ byl popisován jako *syn chudých pokřtěných Židů*): *Encyclopaedia Judaica. Das Judentum in Geschichte und Gegenwart*. Bd. 10. Berlin 1934, sloupec 193. *Jüdisches Lexikon. Ein enzyklopädisches Handbuch des jüdischen Wissens in vier Bänden*. Bd. 3. Berlin 1929, sloupec 756.

⁶² Srov. Moravský zemský archiv Brno. Matriky farnosti Březnice: Matrika pokřtěných (1779-1881), inv. č. 4040.

Theodorův dědeček Jakob Kohn,⁶³ nájemník hospody v Březnici, byl 15. května 1826 v Březnici i s Rosálií, dcerou Abraháma Brauna, obchodníka v Uherském Brodě (Částkově), pokřtěn, a to jménem Jan Nepomuk, proto také dále užíval jméno Jan. Jejich syn Josef byl také pokřtěn. Konečně dne 6. června 1826 byl tento Jan Kohn sezdán s Rosálií Braunovou s dispenzí 3. stupně příbuzenství a syn Josef byl legitimován.⁶⁴ Když byly Josefu Kohnovi dva roky, zemřela mu matka a otec se znovu oženil.⁶⁵

Josef Kohn se oženil s Veronikou Hanačikovou⁶⁶ dne 10. září 1844,⁶⁷ z tohoto manželství se narodil jako prvorozený syn Theodor Kohn. Byl pokřtěn, jak bývalo zvykem, hned v den svého narození, tedy 22. března 1845. I když si rodiče přáli, aby se nejstarší syn jmenoval po otci Josef, nestalo se tak. Březnický kaplan Josef Bílek (v Březnici působil v letech 1833–1846) zvolil jméno Theodor proti vůli rodičů a zdůvodňoval to tím, „*aby také jiní svatí se měli o koho starati.*“⁶⁸ Křest se konal na Zelený čtvrtek v březnickém kostele. Vedle syna Theodora měli Kohnovi ještě syna Františka a tři dcery – Veroniku, Rozálii a Marii.⁶⁹

Obecnou školu absolvoval v Březnici, rodičům bylo doporučeno ať dají syna dále studovat, ale to představovalo pro chudou rodinu velkou finanční zátěž. Nakonec rodiče svolili a Theodor nastoupil roku 1857 do hlavní německé školy v Uherském Hradišti, teprve zde se, ve svých dvanácti letech, naučil němčině. Bydlel v podnájmu a rodiče mu nosili jídlo, záhy si Theodor začal přivydělávat kondicemi, aby alespoň trochu ulevil rodinnému rozpočtu. S ohledem na své nadání se rozhodl jít studovat gymnázium, ale do Olomouce ani do Kroměříže nebyl přijat, roku 1859 tedy začal studovat nižší piaristické gymnázium ve Strážnici, opět si přivydělával kondicemi a podařilo se mu získat i stipendium. Po ukončení studií ve Strážnici nastoupil roku 1863

⁶³ Matzke mylně uvádí Josef Kohn. Srov. MATZKE, *Die Olmützer Erzbischöfe*, s. 55-56.

⁶⁴ Srov. ručně připsané poznámky s datací 2. května 1923, Josefem Kachníkem k Nj listu s poznámkami o původu Theodora Kohna, list datovaný Olomütz 30. April 1923. Zemský archiv Opava (dále citováno ZA Opava), pobočka Olomouc. Fond Arcibiskupství Olomouc (dále citováno AO), sign. E 3/6, kart. 877.

⁶⁵ Kohn ve svých pamětech neuvádí jméno první ženy Jana Kohna. Vůbec zde nezmiňuje svůj židovský původ, konverzi svého děda Jakoba – Jana Kohna (jméno Jakob neuvádí). Uvádí, že žena Jana Kohna umřela, když byl jeho (tj. Theodorův) otec stár dva roky. Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 1.

⁶⁶ Veronika byla dcera Josefa Hanáčika, domkaře v Březnici, a jeho manželky Veroniky z rodu Fabiána Poláška, čtvrtlánika v Březnici, náboženství římskokatolické. Srov. Oddavkový list /opis/ datovaný 16. dubna 1923, Farní úřad v Březnici, Jan Čechák, farář. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO, sign. E3/6, kart. 877.

⁶⁷ Srov. Oddavkový list /opis/ datovaný 16. dubna 1923, Farní úřad v Březnici, Jan Čechák, farář. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO, sign. E3/6, kart. 877. MZA Brno. Matriky farnosti Březnice: Matrika oddaných (1779-1893), inv. č. 4048.

⁶⁸ Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 10. M. K. BŘEZNICKÝ, *Náš arcipastýř Dr. Theodor Kohn, nově zvolený kníže arcibiskup olomoucký. Nástin životopisný*, Místek 1892, s. 18.

⁶⁹ BŘEZNICKÝ, *Náš arcipastýř*, s. 18.

na vyšší piaristické gymnázium do Kroměříže, kde roku 1867 odmaturoval. Studia v Kroměříži si díky kondicím a stipendiu dokázal financovat sám. Po maturitě velmi uvažoval o studiu práv, dokonce měl dostat na to i od jednoho dobrodince peníze, ale maminka toužila mít syna knězem, *jako všichni chudobní rodiče moravští, utěšovali se myšlenkou, že vstoupím do teologie a že je zbavím hmotných trampot.*⁷⁰ V době, kdy se Theodor rozhodl přihlásit do semináře, bylo již na podání přihlášky pozdě. Bylo mu tedy doporučeno, aby využil příležitosti, kdy arcibiskup Fürstenberg ve Velkém Ořechově (od Březnice vzdálený 11 km) uděloval svátost biřmování, a osobně šel poprosit o přijetí do semináře.⁷¹ A tak 3. září roku 1867 byl na faře ve Velkém Ořechově arcibiskupem Fürstenbergem přijat do kněžského semináře.⁷²

Kohn nevzpomíná na pobyt v semináři a svá studia nijak idealisticky, zpočátku nebyl příliš spokojen, ale rozhodl se vytrvat.⁷³ Vytrval a po ukončení bohosloví byl roku 1871 ordinován na kněze. V letech 1871–74 působil jako kaplan ve Vsetíně, na jaře roku 1874 nastoupil jako katecheta do Příbora, ale již v létě si jej arcibiskup Fürstenberg povolal za svého druhého ceremonáře. Během své pastorační činnosti se věnoval také studiu a v únoru 1875 byl promován doktorem teologie. Stále toužil po pedagogické činnosti a to se mu podařilo díky tomu, že první nešlechtici (shodou okolností profesori z teologické fakulty), byly jmenováni kanovníky v olomoucké kapitule. Roku 1882 byl jmenován mimořádným profesorem církevního práva a fundamentální teologie, s ohledem na jeho publikační činnost bylo upuštěno od konkurzu. Záhy mu však přibyla další funkce, roku 1883 jej arcibiskup Fürstenberg jmenoval kancléřem arcibiskupské konzistoře. Fürstenberg, který přestál mrtvici, potřeboval mít k ruce schopného a spolehlivého kněze. Kohn se stal jakousi „pravou rukou“ arcibiskupa. Velmi aktivně se podílel na oslavách milénia úmrtí sv. Metoděje v roce 1885.⁷⁴ Žádal také o uprázdněný kanonikát, nejprve neúspěšně, ale roku 1887 byl jmenován nesídelním kanovníkem metropolitní kapituly v Olomouci a v roce 1892 pak kanovníkem sídelním.

Theodor Kohn za jednadvacet let své kněžské služby absolvoval jak působení ve farnosti jako kooperátor, katecheta, tak také u arcibiskupa jako ceremonář a sekretář,

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Srov. BŘEZNICKÝ, *Náš arcipastýř*, s. 28-29.

⁷² Na faře ve Velkém Ořechově je dodnes pamětní deska s nápisem: *V této světnici jeho eminence N. P. kardinál Bedřich Fürstenberg – blahé paměti – ráčil dne 3. září 1867 přijati za bohoslovce do kněžského semináře nejdůstojnějšího pana kníže-arcibiskupa D^{ra} Theodora Kohna. „Bůh žehnej a zachovej Jeho kníže-arcibiskupskou Milost!“*

⁷³ Srov. tamtéž.

⁷⁴ Srov. Jonová, Jitka, *Arcibiskup olomoucký Prof. ThDr. Theodor Kohn a Velehrad*. In Ambros, P., (Ed), *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum – očištění paměti*. Refugium, Olomouc 2007, s. 123-139.

posléze jako kancléř kurie a v neposlední řadě působil i na fakultě jako mimořádný profesor církevního práva a fundamentální teologie. Z pohledu kariérního postupu byl velmi úspěšný.

Situace před volbou⁷⁵

Na konci léta roku 1892 se kardinál Fürstenberg jako obvykle odebral na zotavenou na Hukvaldy. Opět ho zasáhl záchvat mrtvice a 20. srpna roku 1892 zemřel. Kancléř Theodor Kohn byl telegraficky informován o jeho úmrtí a dal to na vědomí metropolitní kapitule. Tělo zesnulého bylo převezeno do Olomouce a pohřbeno pražským kardinálem Schönbornem, Kohn mu jakožto nejmladší kanovník asistoval. Rakev byla uložena podle přání zesnulého v hlavní věži metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Kapitulním vikářem byl zvolen arcijáhen Josef Hanel.⁷⁶ Kohn zůstal kancléřem a doufal, že ho nový arcibiskup tohoto úřadu zbaví.⁷⁷

Po smrti olomouckého arcibiskupa kardinála Fürstenberga přinesly noviny nejen nekrolog včetně závěti tohoto muže⁷⁸ a následně informace o průběhu jeho pohřbu, ale také osvětlily čtenářům jak je to s volbou nového arcibiskupa (v habsburské monarchii měla právo svobodné volby arcibiskupa pouze kapitula olomoucká a salzburská). Zdůrazněno bylo právo kapituly volit ze svého středu (tedy nikdo kromě samotných kanovníků nemohl být zvolen), sama volba pak musí proběhnout do tří měsíců, včetně té podrobnosti, že kanovníci smí v den volby provést maximálně tři pokusy a další pak jedině další den.⁷⁹ Prvním odhadem data volby byla první polovina října,⁸⁰ ale zanedlouho proběhla v novinách pravdivá zpráva, že je volba plánována na 8. listopadu 1892,⁸¹ což byla správná informace.⁸² Noviny byly záhy a správně informovány o tom, že volebním komisařem byl císařem Františkem Josefem I. jmenován ministr kultu a

⁷⁵ V této kapitole byly použity texty z: JONOVÁ, JITKA, *Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn ve zprávách vídeňské nunciatury zasílaných Svatému stolci*. In *Studia Theologica* 35, 1/2009, s. 43-60. , *Theodor Kohn*. Licenciátní práce, 2008. 1. – 3. kapitola. Na tyto texty nebude zvláště odkazováno.

⁷⁶ Srov. MKV/R, sign. 32, kart. 1051, nefoliováno.

⁷⁷ Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 1. *Currenda Consistorialis VIII. anni 1892, Nr. 11051 s datem 24. srpna 1892, s. 1.* BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 26-27.

⁷⁸ Srov. Např. *Mír*. roč. III., č. 38, 27. 8. 1892, s. 1-4.

⁷⁹ Srov. *Mír*. roč. III., č. 38, 27. 8. 1892, s. 3. NFP, č. 10065, 2. 9. 1892, s. 2-3.

⁸⁰ Srov. NFP, č. 10065, 2. 9. 1892, s. 2. List Loebla Gautschovi, Brünn, 8. 9. 1892. Loebel Gautschovi sděluje, že volba bude 8. listopadu a zároveň, že byl Gautsch jmenován volebním komisařem.

⁸¹ Srov. NFP, č. 10073, 9. 9. 1892, s. 3. *Mír*, roč. III., č. XXXX, 10. 9. 1892, s. 4. *Katholischer Wahrheitsfreund*, roč. XLIV., č. 26, 15. 8. 1892, s. 207.

⁸² Srov. NA Praha, MKV, kart. 78.

vyučování Paul von Gautsch.⁸³ Kanovníci mají sice právo svobodné volby, ale kapitula může přihlížet k eventuelnímu přání monarchy a brát ohled na jeho přesvědčení, protože *panovník má s církví ty nejlepší záměry*.⁸⁴

Samozřejmě se s očekávanou volbou se objevovaly různé „zaručené zprávy“, ale také jejich dementování: *„Stran volby nového arcibiskupa olomouckého kolují v listech rozdivné kombinace. Zvláště časopisy liberální přinášejí o volbě této zprávy s pravdou se nesrovnávající. Jest proto žádoucí, by se klidně výsledek volby vyčkal a lid náš vznášel modlitby své k nebesům o velepastýře vynikajícími ctnostmi křesťanskými ozbrojeného, muže moudrého, dobrotivého a laskavého!*“⁸⁵ Článek v „Míru“ asi narážel na zprávu „Neue Freie Presse“, kde se psalo o možné kandidatuře plukovníka arcivévody Evžena,⁸⁶ která však byla velmi nepravděpodobná.

Posléze se v novinách začalo psát o reálných kandidátech. S tím, že kapitula může eventuelně přihlídnout k přání monarchy, které jim volební komisař Gautsch sdělí. „Neue Freie Presse“ uvádí, že se hlavně hovoří o dvou kandidátech: rytíři Vincenci von Holle⁸⁷ a hraběti Adamu Potulickém⁸⁸ s tím, že šlechtičtí kanovníci budou pravděpodobně volit Potulického a občanští Holleho. Kanovníci jsou však jednotní v tom, aby byl nový arcibiskup schopen českého jazyka a to slovem i písmem. Ovšem zvolen může být také hrabě Belrupt,⁸⁹ světicí biskup, a uvažuje se také o občanském kanovníkovi Josefu Hanelovi.⁹⁰

⁸³ Paul Gautsch von Frankenthurm (1851-1918), od r. 1885 ministr kultu a vyučování, 1890 povýšen do stavu baronského, 1893 rezignoval spolu s Taaffem, načež jmenován kurátorem Tereziána, od r. 1895 člen panské sněmovny, od r. 1895 opět ministr vyučování, 1897 s pádem Badeniho vlády byl jmenován ministerským předsedou a po propadu jazykových nařízení r. 1898 padl i jeho kabinet, roku 1905 opět povolán na post premiéra, ale opět kabinet brzy padl (1906), V roce 1911 byl opět na pár měsíců ministrem.

⁸⁴ Srov. NFP, č. 10065, 2. 9. 1892, s. 3.

⁸⁵ Mír, 10. 9. 1892, s. 4.

⁸⁶ Srov. NFP, č. 10074, 10. 9. 1892, s. 3. Článek se odvolává na zprávu „Politik“

⁸⁷ Vincenc rytíř Holle z Holle (21. 8. 1830, Choryně – 10. 6. 1893), po studiích v Olomouci ordinován 27. 12. 1858, studia na Germaniku ICDr., 1881 sídelním kanovníkem Olomouckým. Srov. ZEMEK, METODĚJ, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658-1944*, Olomouc 1945, č. 243.

⁸⁸ Adam hrabě Potulicki (11. 11. 1849, Bobrek v Haliči-15. 10. 1920, Olomouc; po exhumaci r. 1926 převezen do rodinné hrobky do Krakova), po studiích v Innsbrucku ordinován 24. 8. 1873, 26. 7. 1876 ThDr. 1879 do Říma, 1880 studium na akademii Nobilium, ICBC. Assesor v krakovské konsistoři. 1881 nesídelním kanovníkem olomouckým, probošt u kapituly sv. Mořice., 1889 sídelním kanovníkem. Srov. Tamtéž, č. 245

⁸⁹ Gustav hrabě Belrupt-Thyssac (11. 9. 1818, Opava-9. 6. 1895), po studiích na teresiánské akademii ve Vídni studoval teologii v Olomouci, od 1829 nesídelním kanovníkem, ordinován 4. 8. 1842, 1867 sídelním kanovníkem, 1880 generálním vikářem a titulárním biskupem germanicijským. Srov. Tamtéž, č. 234.

⁹⁰ Srov. NFP, č. 10066, 2. 9. 1892, s. 3.

Mezi nejvýznamnější kandidáty těsně před volbou patřili: světící biskup hrabě Belrupt, arcijáhen Josef Hanel⁹¹, rytíř von Holle a hrabě Adam Potulicki „Neue Freie Presse“ označovala hrabě Belrupta jako kandidáta vlády, za Potulického prý prosili Poláci a Hanel byl označován za kandidáta občanských kanovníků.⁹² „Neues Wiener Tagblatt“ považoval také za nejpravděpodobnější zvolení Potulického, pro kterého *agituje šlechta*. Ale zvolení Belrupta považoval přesto za možné.⁹³

Zajímavé je hodnocení kandidátů místodržícím Loeblem. Po smrti kardinála Fürstenberga zůstala kapitula čítající 16 mužů, polovina z nich byla šlechtická, a tedy podle soudobého úzu se přepokládalo, že z nich bude zvolen budoucí arcibiskup. Loebel se o všech kandidátech vyjadřuje značně kriticky. Za jediného šlechtického kanovníka, *o němž není nic nevhodného známo*, považuje právě Poláka Potulického.⁹⁴ Mezi občanským kanovníky Loebel nenacházel nikoho, kdo by byl *předurčen* pro arcibiskupský stolec. Z politického pohledu byli všichni kanovníci „neškodní“, takže vláda by volbu žádného z nich nevetovala. Ve své zprávě Loebel vždy podtrhl věk kanovníka a případně důležitou charakteristiku, u kanovníka Kohna to byl židovský původ.⁹⁵

Pro arcibiskupský stolec bylo zapotřebí zvlášť schopnou osobnost, což spolu s faktem, že četní kanovníci chtěli být sami zvoleni vedlo k tomu, že kapitula byla rozhádaná a nebyla se schopna shodnout na vhodném kandidátu. Zpráva o stavu věci putovala i do Říma, aby se zabránilo pohoršení, jehož se vláda za současného stavu v kapitule obávala. Kardinál Rampolla slíbil zakročit,⁹⁶ vždyť stav v kapitule se nelíbil ani Svatému stolci.

Od té doby kdy Olomoucká kapitula informovala vídeňského nuncia Luigiho Galimbertiho o smrti arcibiskupa Fürstenberga,⁹⁷ začala se otázka, kdo se stane jeho nástupcem, řešit i v Římě. V listu z 21. října 1892 kardinál Rampolla, státní sekretář, informoval Galimbertiho o obavách Svatého otce, že mezi olomouckými kanovníky -

⁹¹ Josef Hanel (18. 3. 1823, Rázov ve Slezsku-16. 4. 1903), ordinován 26. 7. 1846, 1851 ThDr., 1853 profesorem morálky na teologické fakultě v Olomouci, 1881 císařem jmenován sídelním kanovníkem olomouckým. Srov. ZEMEK, *Posloupnost prelátů*, č. 250.

⁹² Srov. NFP, č. 10130, 5. 11. 1892 (Morgenblatt), s. 2.

⁹³ Srov. Neues Wiener Tagblatt, roč. 26, č. 310, 8. 12. 1892, s. 7.

⁹⁴ Který se ale nacházel v nepříznivé majetkové situaci, a stát se arcibiskupem pro něj bylo velmi výhodné.

⁹⁵ Srov. NA Praha, MKV, kart. 78. Nj list od Loebla pro Gautsche, Brünn 3. 9. 1892.

⁹⁶ Srov. NA Praha, MKV, kart. 78. Nj list od Loebla pro Gautsche, 2. 10. 1892. SAUER, Edith, *Die politischen Aspekte der österreichischen Bischofsernennungen 1867 – 1903*. Wien: Herold, 1968, s. 204-205.

⁹⁷ ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646 E, f. 218r. Telegram pro nuncia datovaný 20. srpna 1892. Borso 650B, fol. 31r.

voliteli *existuje velká roztržštěnost, která překážší možnosti shody na jméně kandidáta. Tato situace velice netěší Jeho svatost, která si přeje, aby byl uprázdněný arcibiskupský stolec co nejdřívě obsazen.* Nuncia pověřuje úkolem předvolebního jednání s kanovníky. Tito se mají co nejdřívě mezi sebou sjednotit na jednom kandidátu, aby po volbě nedošlo k neshodám ohledně zvoleného arcibiskupa. Nuncius se má svou obratností *získat a sjednotit tyto „znesvářené duše,“ aby byl pečlivou volbou zvolen hodný pastýř.*⁹⁸

Císař prosazoval svého favorita: hraběte Adama Potulického. Ráno 28. října 1892 si zavolala nuncia, protože byl *znepokojen nadcházející volbou olomouckého arcibiskupa* a dotazoval se na možnost kandidatury Potulického. Přál si, aby Sv. stolec také upřednostnil tohoto kandidáta *„in modo possibile.“*⁹⁹ Na vídeňskou nunciaturu byl zaslán šifrovaný telegram, který oznamoval, že *Sv. stolec nemá nic proti tomu, aby vhodným způsobem byla kapitule doporučena kandidatura Potulického, který je persona grata nejen pro císaře, ale také pro Sv. otce. Tento postup ostatně nemá charakter nátlaku.*¹⁰⁰

Galimberti následně odepsal, že císař děkuje Sv. otci za poučení ohledně Potulického. Podle informací, které se nunciovi dostaly, není však pravděpodobné, že bude Potulický zvolen, jak si přeje císař.¹⁰¹

V podobné duchu také probíhala korespondence mezi Vídní a velvyslancem u°Svatého stolce. V roce 1892 jím byl Friedrich Karl Graf Revertera-Salandra.¹⁰² Byla mu sdělena skutečnost, že po smrti kardinála Fürstenberga přistoupí kapitula dle svých stanov k volbě. Dnem volby byl císařem určen 8. listopad a volebním komisařem svobodný pán Gautsch, jeho hlavním úkolem bude přimět kanovníky, aby zvolili arcibiskupem opravdu vhodnou osobu.¹⁰³ Velvyslanec hovořil na téma volby se státním sekretáři, kardinálem Rampollou, který potvrdil, že Svatý otec věnuje velkou pozornost

⁹⁸ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 241r-v. It list od Rampolli pro Galimbertiho, datovaný Řím 21. října 1892.

⁹⁹ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 235r. It. koncept listu Galimbertiho pro Rampollu, datovaný 28. října 1892.

¹⁰⁰ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 249r. It přepis šifry, nedatovaný.

¹⁰¹ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 252r. It koncept listu Galimbertiho pro Rampollu, nedatovaný.

¹⁰² Velvyslancem v letech 1888 – 1901. Srov. HUDAL, ALOIS, *Die österreichische Vatikanbotschaft 1806 – 1918*, München 1952, s. 236-254.

¹⁰³ HHStA, Roma Vatican III, Berichte und Weisungen 1892, fasc. 51, f. 38-39v. Vertraulich. Budapest 15. 10. 1892, Podpis nečitelný.

volbě a přeje si, aby vídeňský nuncius zdůraznil kanovníkům, aby volili kandidáta přijatelného jak ze strany církve tak státu.¹⁰⁴

Neděle 6. listopadu – úterý 8. listopadu 1892¹⁰⁵

Volba nového kníže–arcibiskupa olomouckého byla slavnostní událostí, byl vydán i program „obřadů“ spojených s touto volbou.¹⁰⁶ V neděli 6. listopadu¹⁰⁷ byl plánovaný příjezd jeho Excelence volebního komisaře ve 4 hodiny 17 minut na hlavní nádraží (odjezd z Vídně ve 12 hodin).¹⁰⁸ Volebním komisařem byl jmenován tehdejší ministr vyučování baron Gautsch, podle Kohna poměrně mladý a sympatický.¹⁰⁹

Volební komisař měl být slavnostně uvítán kanovníky a zástupci města, uvítání měla doprovázet hudba a slavnostní výstřely z kanónů. Volebního komisaře v kočáru následně doprovodili na okresní hejtmanství a pak odjeli do arcibiskupské rezidence.

Před okresním hejtmanstvím měl být volební komisař slavnostně uvítán zástupci města, vojska a starostou. Následně byl uveden do svého pokoje. Zde pak vyčkal příjezdu děkana kapituly hraběte Belrupta. Ten volebního komisaře uvítal jménem kapituly a pozval ho, aby se ubytoval v arcibiskupské rezidenci. V arcibiskupské rezidenci byl pak volební komisař uvítán shromážděnou kapitulou a v 6 hodin byl poslední bod dne – večeře.

V pondělí 7. listopadu v 10:30 bylo setkání u děkana, přičemž arcijáhen měl vyzvednout v 10 hodin v rezidenci volebního komisaře. Při setkání se měly probírat věci ohledně volby. V 1 hodinu byl oběd a ve 2 hodiny se jeho Excelence, volební komisař setkal s generály a představiteli města. Po návratu do arcibiskupské rezidence

¹⁰⁴ HHStA, Roma Vatican III, Politische Berichte 1892, fasc. 51, Rom 21. 10. 1892, Revertera?.

¹⁰⁵ V této kapitole použito: JONOVÁ, JITKA, *Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn ve zprávách vídeňské nunciatury zasílaných Svatému stolci*. In *Studia Theologica* 35, 1/2009, s. 43-60. *Theodor Kohn*. Licenční práce, 2008. 4. kapitola. Na tyto texty nebude zvláště odkazováno.

¹⁰⁶ ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 1197. Fond AO, sign. KH 1a, kart. 1513. Programm zum Ceremoniell bei der Wahl des Herrn Fürsterzbischofs im November 1892. /jen pro zajímavost: ve fondu AO, kart. 873 je také tento program, ale pravděpodobně první verze, protože v ní chybí některé upřesňující údaje, které byly patrně dodány následně./ V následujícím textu představím průběh podle tohoto textu; vynechávám však detaily typu: kolik židlí má být připraveno, jaké oblečení, kdo jede kočárem a jakým apod. Botek popisuje dle programu. Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 28-31. Podobně také BŘEZNICKÝ, *Náš arcipastýř*, s.41-45.

¹⁰⁷ Kohn uvádí, že jeho excelence volební komisař přijel v předvečer 8. listopadu. Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 2. Ale Botek podle tištěného programu uvádí 6. listopadu 4 hod. 17 min. Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 28.

¹⁰⁸ I tyto detaily byly na programu vytištěny.

¹⁰⁹ Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 1. Botek popisuje, že se při příjezdu volebního komisaře do Olomouce obecnost chovala chladně: *žádný pozdrav nezněl ministroví vstříc*. Jestli tím chtěl naznačit nepřijetí, je však jen otázkou dohadů. Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 29.

byl uvítán kanovníky, kteří ho doprovodili do salonu, kde jim jeho Excellence osobně předal reskript od císaře.¹¹⁰ Den byl zakončen v 6 hodin večerí.

V úterý 8. listopadu¹¹¹ se kapitula shromáždila v 9 hodin ráno v Dómu. V 8:45 odjel slavnostně k dómu z arcibiskupské rezidence volební komisař, kterého u vchodu do kostela uvítala shromážděná kapitula oblečená v chórovém oděvu, dómský probošt vykonal asperges a volební komisař byl přiveden až k hlavnímu oltáři, kde pro něj byl na pravé straně připraven trůn. Děkan celebroid mši sv., při ní podal jeho Excelenci k políbení evangelium (evangeliář), komisař byl rovněž okouřen a byl mu podán k políbení i pacifikál. Když přistoupili kanovníci (mající oblečené štoly) k sv. přijímání, šel také. Snídaně se pak podávala v dómské sakristii. Po ní děkan zaintonoval v chrámu „*Veni Creator Spiritus*“ a volitelé se odebrali křížovou chodbou do chórové kaple,¹¹² kde se konalo volební konkláve. Dveře kaple, v níž se konala volba, byly stráženy arcibiskupskými gardisty. Začal se akt volby.¹¹³

¹¹⁰ Kohn uvádí, že jej jakožto posledního kanovníka navštívil naposled, avšak o nastávající volbě se mnou vůbec nejednal, omeziv svou návštěvu jen na několik minut. Než jinak se choval pan ministr u ostatních kanovníků: dotkl se přímo volby, zdůraznil její svobodu a připojil, že si císař přeje, aby od dosavadní zvyklosti, voliti olomouckého arcibiskupa ze šlechtického rodu, nebylo ani tentokrát upuštěno. Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. *Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 2. Josef Kachník to popisuje jinak: Po příjezdu do arcibiskupského paláce konal min. Gautsch podle předepsaného ceremonielu návštěvy u všech kanovníků-volitelů, kteří ho musili ve svých rezidencích dole u schodiště očekávat, aby uvedše jej do přijímací síně, vyslechli vzkaz panovníkův, po případě vzkaz vlády, že by po zvolení ten který kanovník jako arcibiskup potvrzen nebyl. Vzkaz císařův byl: „Volba jest svobodná; volte ale muže mladého, energického a učeného.“ Všichni volitelé věděli, že tím míněn jest kanovník Potulicki, který se však netěšil přízni většiny kanovníků pro svou povahu. KACHNÍK, *Vlastenecké vzpomínky*, s. 42.

¹¹¹ Breitenbacher uvádí den 9. listopadu, ale pravděpodobně to bude jen tisková chyba, protože zmiňovaný 9. listopad považuje za důležitý pro naše národní dějiny, tedy pravděpodobně myslí 8. listopadu a na něj připadající bitvu na Bílé hoře v roce 1620. Srov. BREITENBACHER, ANTONÍN, *Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži. Archivní studie*. Kroměříž 1925, s. 110.

¹¹² Ze sakristie vede cesta křížovou chodbou do kaple sv. Anny. Do chórové kaple (vchod je z presbytáře katedrály sv. Václava nebo ze sakristie) ze sakristie se jde buď obyčejnou chodbou nebo pouze dveřmi. Chórovou kapli je buď nepřesně nazvána kaple sv. Anny nebo se nešlo křížovou chodbou. Ale pro volbu biskupů olomouckých byla užívána právě kaple sv. Anny. Srov. *Nákres chórové kaple připravené pro volbu arcibiskupa*. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 1197. ZEMEK, METODĚJ, *Rektorátní kostel Sváté Anny v Olomouci*. Velehrad, Olomouc 1948, s. 20. POJSL, MILOSLAV, *Katedrála sv. Václava*. Velehrad 2000. „Mír“ uvádí „sborová kaple“ což by odpovídalo pravděpodobně kapli chórové. Srov. Mír, č. 49, roč. III., 12. 11. 1892, s. 2. Chórovou kapli uvádí také „Das Vaterland“ srov. Das Vaterland, roč. 33, č. 311, 9. 11. 1892, s. 2; č. 312, 10. 11. 1892, s. 5. „Neues Wiener Tagblatt“ naopak kapli sv. Anny. Srov. Neues Wiener Tagblatt, roč. 26, č. 309, 7. 11. 1892, s. 4. HRUBAN, MOŘIC, *Z časů nedlouho zašlých. Vzpomínky dr. Mořice Hrubana*. Řím 1967, s. 67. Vzhledem k tomu, že nákras je lokalizován jako „chórová kaple“ je velmi pravděpodobné, že se volba odehrála právě v ní a ne v kapli sv. Anny. Zuber uvádí, že volební akt se v létě odehrával v kapli sv. Anny a v zimě v dómské sakristii, chorovou kapli neuvádí vůbec. Srov. Zuber, *Osudy I.*, s. 14.

¹¹³ Pravidla průběhu volby arcibiskupa kapitulou srov. KOHN, THEODOR, *Ius Canonicum*. Olomouc 1893 /rukopis/, s. 184-188. Kterak se volí arcibiskup Olomoucký? Mír, roč. 3, 1892, č. 37, 3. 9., s. 3-4.

Volba: Čech občanského původu s židovskými předky

Kohn vzpomíná, že se mezi kanovníky hovořilo o volbě málo, protože žádný z kanovníků nechtěl vzbudit podezření, že chce být arcibiskupem. V novinách bylo naznačováno, že by se arcibiskupem měl stát někdo ze šlechtických kanovníků. Pokud se během procházek Kohn s některými kanovníky o volbě bavil, vyvozoval z těchto rozhovorů, že by měl být arcibiskupem zvolen někdo, kdo má mimořádné schopnosti a vlastnosti, které by zaručovaly, že dokáže povznést arcidiecézi. Shodli se také na tom, že budoucí arcibiskup má být vzdělaný, ušlechtilý srdcem i mravy a naprosto čestný. Když se vyskytla otázka, zda by přicházel v úvahu i nešlechtic, nedospěli k žádné odpovědi – šlechta byla svým sociálním postavením v říši mnohem způsobilější k této funkci. Samozřejmě probíhaly veškeré rozhovory bez konkrétních jmen.¹¹⁴

Volební komisař Gautsch sice zdůrazňoval svobodu volby, ale poznámky, aby byl opět zvolen šlechtic „jak je dobrým zvykem,“ tomu neodpovídaly. *Toto obojetné chování ovšem zaráželo, neboť nesrovnávalo se s ministrovou lekcí o svobodné volbě, a způsobilo, že se do budovy konzistoře dostavilo osm kanovníků k definitivní dohodě. Byli to vesměs mužové bez osobních aspirací, měli na zřeteli jediné blaho arcidiecése, jsouce odhodláni přes jakýkoliv nátlak dáti svůj hlas tomu, kdo při tajném hlasování na zkoušku soustředí většinu hlasů. Mezi těmito osmi kanovníky nebylo kariéristů a jejich dohoda neměla jiného účelu, než manifestovat pro svobodnou volbu a předejít bez osobních zájmů neočekávaný nátlak.*¹¹⁵ Mezi shromážděnými kanovníky byli šlechtici i nešlechtici, což podle Kohna dokazuje, že jim šlo hlavně o zachování svobody volby.

Tato tajná schůzka trvala jen chvíli a skončila tajným hlasováním, při němž nejvíce hlasů dostal právě Kohn. Po ní šel s jedním kolegou na procházku, bylo asi okolo půl desáté večer,¹¹⁶ Kohn mu měl říci, že jeho židovské jméno vzbudí bouři odporu a posměchu. *Antisemité – pokračoval jsem – počnou první.*¹¹⁷

¹¹⁴ Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem.* LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 1-2.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 2.

¹¹⁶ Halouzka popisuje večer před volbou poněkud poetičtěji: *V předvečer volby zvláště živo bylo po veškeré Olomúci. Jen v okolí domském zavládlo ticho, - a v kapliče Bohorodičky (blíž sochy svatého Jana Nepomuckého) kmitalo světélko, a před sochou milostnou dlouho klečel, v tichou zabrán modlitbu, veliký ctitel Nebes Královny – nejdůstojnější pan kanovník Dr. Theodor Kohn! Tušil asi věci velké, a proto utíkal se pod ochranu Matky Přemocné.* HALOUZKA, *K desítiletému jubileu apoštolování*, s. 25-26.

¹¹⁷ Tamtéž. Pravděpodobně je tato jeho vzpomínka silně ovlivněna jeho životní zkušeností, neboť dodává: *Má předpověď se hned po volbě splnila: byl jsem zahrnut urážejícími dopisy a lístky. A přesto jsem na své jméno hrdý, poněvadž jsem je zdědil po svých chudobných a poctivých rodičích a vždy pociťuji vnitřní klid, kdykoliv pro své jméno trpím: vždyť není na světě urážky a příkoří, ale také není důstojenství, jež bych cenil nad své poctivé jméno.* Kachník se také zmiňuje o této „tajné“ schůzce. *Tu svolal kanovník dr. Klug občanské kanovníky a kanovníka hr. d'Orsaye – jehož získal jeho vikář Fr. Utíkal – a ryt.*

Pravdivost Kohnových vzpomínek potvrzuje skutečnost vyjádření moravského místodržícího Loebela. Ten Kohna hodnotil vcelku pozitivně: *je pracovitý, velmi nadaný a vlivný. „Ve vedení diecéze je přísný, ale spravedlivý, je provládní, vstřícný při jednání s vládou, a proto ho část kléru nemá v oblibě, ti také rádi poukazují na jeho židovský původ. Tato kandidatura s ohledem na Kohnův původ nemůže být brána vážně“*.¹¹⁸

V den volby celá Olomouc napjatě očekávala, jaký bude výsledek. Ve školách bylo volno a zástupy lidí proudily ulicemi a náměstími ke katedrále. Před Dómem bylo vojsko s hudbou, veřejnost, církevní a světské hodnostáři přijížděli ve slavnostních vozech, jen kanovník Theodor Kohn přišel pěšky.¹¹⁹ Všichni vzrušeně očekávali výsledek volby.¹²⁰

Budoucí arcibiskup spal podle svých vzpomínek klidně, *jako obyčejně časně jsem vstal a po ranní koupeli (jsem odjakživa Kneippián) odebral jsem se do metropolitního dómu*.¹²¹ Po pontifikální mši, při níž všichni kanovníci volitelé přijali Eucharistii, se v kapli konala volba. Hlasování netrvalo dlouho. Skrutátory byli zvoleni Antonín Klug,¹²² Jan Wache¹²³ a Theodor Kohn.¹²⁴ V prvním kole dostal Theodor sedm hlasů¹²⁵ z šestnácti¹²⁶ a v druhém¹²⁷ deset.¹²⁸ A tak v úterý 8. listopadu 1892 byl

Premiersteina – jehož získal prof. dr. Pánek – večer před volbou do residence vlastence kanovníka dr. Knappa, a tam se uradili, že budou voliti kanovníka dra Kohna, na něhož vzkaz císařův jedině přiléhá. Kanovníka rytíře Holle nepřibrali, bojíce se prozrazení; ač věděli, že Potulického voliti nebude, a ač netajil se též často opakovaným tvrzením, že nejvhodnějším arcibiskupem byl by dr. Kohn, jehož ale císař pro občanský původ za žádnou cenu nepotvrdí. KACHNÍK, JOSEF, Vlastenecké vzpomínky na Nivnici, Třebíč, Uh. Hradiště, Olomouc a Prahu. Olomouc 1937, s. 42.

¹¹⁸ Srov. SAUER, EDITH, *Die politischen Aspekte der österreichischen Bischofsnennungen 1867 – 1903*. Herold, Wien 1968, s. 205.

¹¹⁹ Srov. KRYŠTŮFEK, *Dějiny církve katolické*, s. 768.

¹²⁰ Srov. KACHNÍK, *Vlastenecké vzpomínky*, s. 42.

¹²¹ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 2.

¹²² Antonín Klug (24. 4. 1835, Trnávka na Moravě – 8. 7. 1907), po studiích v Olomouci ordinován 11. 7. 1858, 1861 ICDr., 1862 ThDr., 1863 suplent dogmatiky a 1864 profesorem dogmatiky, 1881 sídelním kanovníkem. Srov. ZEMEK, *Posloupnost*, č. 248.

¹²³ Jan Wache (27. 9. 1824, Gosticiz ve Slezsku - ?), ordinován 28. 7. 1850, 1855 ThDr., 1875 čestným kanovníkem v Bratislavské katedrální kapituly, 1881 sídelním kanovníkem olomouckým. Srov. Tamtéž, č. 249.

¹²⁴ Kanovníkem nesídelním jmenován 1887, sídelním až roku 1892.

¹²⁵ Zbývající hlasy byly rozděleny takto: Potulicki dostal 1 hlas, Holle 2 hlasy, Weinlich 3 hlasy a Belrupt 3 hlasy. Srov. ZLÁMAL, B., *8. listopad 1892*. Duchovní pastýř, roč. 21, 1972, s. 140.

¹²⁶ Volby se účastnili tyto kanovníci: světský biskup hrabě Belrupt-Tissac. Probošt kapituly hrabě Pötting (na lůžku). Vincenc svobodný pán Ehrenburg (na lůžku) /Nar. 26. 7. 1806, Zruč v Čechách, zemřel 11. 7. 1899. Ordinován 24. 8. 1829, 1832 ThDr., 1826 nesídelním kanovníkem olomouckým, 1841 sídelním; srov. ZEMEK, *Posloupnost*, č. 224. / Vincent rytíř Holle. Josef Janel. Hrabě D'Orsay. František Knapp /Nar. 29. 9. 1812, Ivanovice, ordinován 5. 7. 1837, 1878 jmenován čestným kanovníkem kroměřížským, 1881 jmenován císařem sídelním kanovníkem olomouckým, zemřel 18. 5. 1897; srov. ZEMEK, *Posloupnost*, č. 246. / Josef Symerský /nar. 9. 1. 1831 v Horním Újezdě, ordinován 22. 7. 1855, 1860 ThDr., 1863 profesorem církevních dějin na teologické fakultě v Olomouci, bojoval za zpřístupnění olomouckého kanonikátu i nešlechticům, 1881 jako jeden z prvních nešlechticů jmenován nesídelním a

olomouckým arcibiskupem zvolen kanovník nešlechtického původu Theodor Kohn.¹²⁹ Nuncius byl o výsledku ihned zpraven¹³⁰ a ještě téhož dne informoval i kardinála Rampollu: *Olomoucká kapitula zvolila toto ráno arcibiskupem mons. Theodora Kohna, 45letého kancléře kurie, ve druhém skrutiniu.*¹³¹ Právě Theodor Kohn, který to ovšem naprosto neočekával.¹³² Výsledek volby byl se souhlasem volebního komisaře veřejně vyhlášen.¹³³

ještě téhož roku sídelním kanovníkem, zemřel. 15. 9. 1896; srov. ZEMEK, *Posloupnost*, č. 244 /. Antonín Klug. Jan Wache. Fridrich rytíř Premerstein /Nar. 22. 12. 1833, Lublan, ordinován 25. 7. 1858, 1870 instalován kanovníkem v Lublani, 1881 nesídelním kanovníkem olomouckým, sídelním kanovníkem pak 1883, zemřel 31. 7. 1899; srov. ZEMEK, *Posloupnost*, č. 247./ Hrabě Adam Potulický. Ignác Haas /Nar. 6. 7. 1817, Uničov, ordinován 2. 8. 1840, 1879 čestným kanovníkem kroměřížským, 1884 císařskou provizí jmenován nesídelním kanovníkem olomouckým a sídelním pak 1889, zemřel 7. 9. 1905; srov. ZEMEK, *Posloupnost*, č. 251./ Theodor Kohn. Jan Weinlich /nar. 1831, Vorlička v Čechách, ordinován 20. 7. 1853, 1882 čestným kanovníkem kroměřížským, 1889 císařem jmenován nesídelním kanovníkem olomouckým a pak roku 1893 sídelním, 1893 jmenován generálním vikářem, 1904 jmenován titulárním biskupem prokonnským, zemřel 24. 12. 1905; srov. ZEMEK, *Posloupnost*, č. 254/. Baron August Giovanelli /Nar. 18. 4. 1818, Mükleg u Bolzana, 1840 ordinován, 1880 kanovníkem v Bolzanu, 1882 kanovníkem tridentským, 1890 nesídelním kanovníkem olomouckým, zemřel v Tridentě 13. 2. 1896; srov. ZEMEK, *Posloupnost*, č. 255./ Srov. „Volební listky.“ ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 2716. BŘEZNICKÝ, *Náš arcipastýř*, s. 41.

¹²⁷ Opět si dovoluji přidat popis události od Kachníka: *všichni přijeli...pouze dr. Kohn, jako nejmladší, přišel pěšky ... Přikročeno k hlasování druhému, a tu kanovník Knapp pošeptal rytíři Hollemu, jenž volil Poetinga, že se usnesli občanští volitelé voliti dra Kohna, načez Holle, ač právem uražen, že ho k poradě nepřibrali, přihodil hlas dr. Kohnovi a volba byla rozhodnuta. Zavolan ministr Gautsch, a poněvadž děkan hrabě Belrupt výsledek volby oznámiti ministru odmítl, převzal úkol ten dr. Klug a připojil: „Vyplnili jsme přání jeho Veličenstva, aby zvolen byl kanovník mladý, rázný a učený: takový je kanovník doktor Kohn; že by byl to měl někdo jiný býti, nebylo nám řečeno.“ Gautschovi nezbylo, leč volbu vzíti na vědomí. KACHNÍK, *Vlastenecké vzpomínky*, s. 42-43. Velmi kritický pohled na volbu podávají: *Poznámky k pamětem olomouckého arcibiskupa dr. Kohna*. Den, roč. 12, 1923, č. 311, 15. 11., s. 2. *Arcibiskup Kohn nepřipomněl toto: Největšího vlivu mezi kanovníky měl známý prelát Klug. Ten aspiroval na arcibiskupský stolec...Ale bylo jisto, že by se proti tomuto kandidátu ohradil Řím /autor ale neuvádí proč/ a prelát Klug byl tak prozíravým, že se o místo neucházel. Ale chtěl tam míti dra Kohna, o němž se vědělo, že se cele věnuje své práci kancelářské, který se zdál býti jen a jen „kancelářským tahounem.“ ... který by byl i nadále dobrým, pracovitým úředníkem, ale ve správě diecési byl oddaným a vděčným plnítelem příkazů preláta Kluga a jeho druhů.**

¹²⁸ Zbývají hlasy byly rozděleny takto: Potulický 2, Belrupt 4.

¹²⁹ K problematice a průběhu volby srov. JONOVÁ, JITKA, Theodor Kohn. Kněz, profesor a zvolený arcibiskup olomoucký. Licenciátní práce obhájená na CMTF UPOL, Olomouc 2007, s. 53-65. Zde jsou uvedeny také prameny a literatura.

¹³⁰ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646E, f. 272r. Lat. telegram olomoucké kapituly pro Galimbertiho, datovaný Olomouc 8. listopadu 1892.

¹³¹ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 253r. It koncept listu Galimbertiho pro Rampollu, Vídeň 8. listopadu 1892.

¹³² Matzke připomíná legendu o tom, že každý kanovník chtěl být zvolen, proto dal hlas tomu, který podle předpokladů by nikdy nemohl být zvolen, a byl tedy, k velkému překvapení všech kanovníků a volebního komisaře, zvolen nejmladší kanovník Theodor Kohn. Ale tuto legendu považuje za naprosto smyšlenou, jako důvody uvádí fakt, že byl zvolen v druhém kole, a to už bylo všem volitelům jasné, kdo je horkým kandidátem; také fakt, že to byl muž, který již delší dobu stál v čele diecéze, mající velké znalosti a schopnost diecézi vést, tyto skutečnosti převládly nad tím, mít v čele diecéze opět šlechtice, sice vysokourozeného, ale bez potřebných znalostí a schopností. Srov. MATZKE, *Die Olmützer Erzbischof*, s. 57-58.

¹³³ *Dr. Kohn sám tak byl překvapen, že když po volbě v arcibiskupském paláci byl se dru Gautschovi představit a poděkovat, zapomněl u Gautsche svůj biret a vyšel na ulici s nepokrytou hlavou, děkuje zástupům českého lidu, k blahopřání shromážděného.* KACHNÍK, *Vlastenecké vzpomínky*, s. 43.

Tento výsledek byl opravdu velkým překvapením,¹³⁴ v prvním kole se projevila jednota občanských kanovníků, kteří volili Kohna, ve druhém se k nim přidali i tři šlechtičtí kanovníci (D'Orsay,¹³⁵ Halle a Pötting¹³⁶). Na výsledku volby se jasně ukázala neshoda šlechtických kanovníků a naopak jednomyslnost občanských. Vláda nedávala původně kanovníku Kohnovi žádné šance na zvolení, proto byla jeho volba takovým překvapením, ale nebyla nevídanou. Okolnost, že byl nový arcibiskup znám jako nestranný, zvláště v záležitostech národnostních sporů, mu dodávala na významu. Mluvil oběma zemskými jazyky a bylo jisté, že hodlá pokračovat v dobročinnosti svého předchůdce. Jeho volba byla však většinou šlechtickými spolubratry kapituláři a starším duchovenstvem přijata neradostně. Jeho občanský, židovský a slovanský původ v tomto kruhu „elit“ a v rámci panujících národnostních sporů, podpořených antisemitismem, vzbudil nevoli. Česká veřejnost slavila volbu Kohna jako triumf slovanského světa: *Volbou arcibiskupa byla duchovenstvem a českým lidem nadšeně uvítána ... Cyrilometodějský stolec byl opět obsazen Čechem, rozeným Slovanem z okolí Velehradu“ Nikdy nezapomene na národ, z něhož vzešel!*¹³⁷

Situace po volbě

Opředu po více než třech letech byl olomouckým arcibiskupem zvolen nešlechtic,¹³⁸ rodilý Čech¹³⁹ (Moravan),¹⁴⁰ a navíc židovského původu. Oznámení

¹³⁴ Neues Wiener Tagblatt doslova uvádí: Nový arcibiskup olomoucký. Olomouc 8. listopadu (privátní telegram NWT). Ke všeobecnému překvapení byl po druhém kole volby zvolen arcibiskupem Dr. Theodor Kohn, kancléř arcibiskupství, narozen 1845. Neues Wiener Tagblatt, roč. 26, č. 310, Abendblatt, 8. 12. 1892, s. 3.

¹³⁵ Anatole hrabě d'Orsay (24. 1. 1826, Vídeň – 30. 6. 1894, Olomouc), 1849 ordinován a jmenován císařem nesídelním kanovníkem olomouckým, 1842 jmenován čestným kanovníkem mikulovským, 1881 sídelním kanovníkem olomouckým. Srov. ZEMEK, *Posloupnost*, č. 239.

¹³⁶ Emanuel hrab Poetting – Persing (25. 10. 1819, Budišov na Moravě – 4. 2. 1898), 6. 8. 1843 ordinován, 1843 nesídelním kanovníkem olomouckým, 1868 sídelním kanovníkem, 1875 generálním vikářem. Srov. Tamtéž, č. 236.

¹³⁷ Srov. SAUER, *Die politischen Aspekte der österreichischen Bischofsnennungen*, s. 206.

¹³⁸ Posledním nešlechticem na biskupském stolci v Olomouci byl Jan Mezoun v letech 1576-78. Byl velice vzdělaný, studoval v Krakově, u jezuitů v Olomouci, Dillingenu, v Bologni (zde získal doktorát z teologie, a to jako první z olomouckých biskupů), v Římě na Collegiu Germanicu. Na kněze byl vysvěcen roku 1575, od roku 1573 byl papežem jmenován děkanem olomoucké kapituly (kanovníkem byl již od roku 1569), kapitulou byl sice uznán, ale pro svůj neurozený původ nebyl respektován šlechtou. Biskupem byl zvolen v kapitule 13. února 1576, po potvrzení Sv. Stolcem byl v květnu vysvěcen na biskupa. Byl pravděpodobně otráven a zemřel v Brně 2. února 1578. BUBEN, *Encyklopedie sídelních biskupů*, s. 227.

¹³⁹ V 19. století císař obvykle jmenoval, se souhlasem Svatého stolce na arcibiskupská místa Němce, a zvláště pražské stolce byl rezervován pro kandidáty z řad šlechty. Českých biskupů bylo poskrovnu: Jan Valerián Jirsík (+ 1883) v Českých Budějovicích, Eduard Brynych (+ 1902) v Hradci Králové a František Bauer (+ 1915) v Brně, jediným arcibiskupem Čech a zároveň nešlechtic byl právě Theodor Kohn. Srov. GUERRIERO ELIO, ZAMBARBIERI, ANNIBALE, *La Chiesa e la Società industriale (1878-1922) XXII/1*, San Paolo, Milano 1995, s. 440.

výsledků volby bylo v chrámu sv. Václava přijato s nadšením. Lid byl nadšen, vždyť byl zvolen „jeden z nich.“¹⁴¹

Ovšem nadšení nebylo všude. Zvláště šlechta byla pohoršena, volba arcibiskupa z řad občanských kanovníků přerušila „tradici olomouckých arcibiskupů z řad šlechty.“¹⁴² Podle Kohnových vzpomínek *Rakouský a uherský parlament prohlásil se ihned proti volebnímu výsledku* a rakouský premiér hrabě Taaffe se měl dopustit slaboduché uštěpačné poznámky: „*Doufám, že je ten Žid alespoň pokřtěn.*“¹⁴³ Některé noviny¹⁴⁴ se také přidaly k nesouhlasným poznámkám, ale i ty posléze utichly. *Pod*

¹⁴⁰ V archivu je uchován prosebný list starostů politického okresu kroměřížského o to, aby byl zvolen arcibiskup české národnosti. List datován 29. září 1892. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 1197. To, že se jim toto přání splní, opravdu nemohli ani tušit.

¹⁴¹ Karel Dostál také nešetřil chválou: *Co myslíte o našem arcibiskup? Redaktoru „Našeho Domova“ (přivítal jsem jej tam kázáním o 4 slokách...) slíbil hned v den volby přízeň a podporu. Jest náš, ale i svůj – diplomat! /Dopis Bouškoví datovaný v Olomouci 29. 11. 1892./ „Jsem disgustován...“*, s. 39. Další zprávy srov. *Máme velepastýře*, Mír, roč. 3, 1892, č. 49, 12. 11., s. 1-2. *K volbě našeho velepastýře*. Mír, roč. 3, 1892, č. 50, 19. 11., s. 1. *K volbě arcibiskupa*. Velehrad, roč. 4, 1892, č. 80, 12. 11., s. 2. *Theodor Kohn, kníže-arcibiskup Olomoucký*. Duchovní pastýř, roč. 13, 1893, s. 49-52. Zpráva o zvolení také *Die Electus est...* *Die Neue Zeit*, roč. 45, 1892, č. 255, 8. 11., s. 1-2. *Blahověst*, roč. 42, 1892, č. 32, 15. 11., s. 511. Další zprávy o volbě srov. BŘEZNICKÝ, *Náš arcipastýř*, s. 51-56. – pak následují příhody oslavující bezchybný a následováníhodný život nového arcipastýře, s. 57-62. Halouzka, K desítiletému jubileu apoštolování, s. 26-27. MAREK, PAVEL, *Český katolicismus 1890–1914. Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století*. Olomouc 2003, s. 496-498. MAREK, *Theodor Kohn*, s. 24-26. ZLÁMAL, BOHUMIL, *Kapitoly ze života olomouckého arcibiskupa Dr. Theodora Kohna – neúspěšného mecenáše české univerzity na Moravě*. VVM, roč. 45, 1993, s. 21. ZLÁMAL, *8. listopad 1892*, s. 140-142. Pochopitelně v Pamětní knize Březnické farnosti také nacházíme záznam této radostné události, vždyť byl zvolen rodák z Březnice, nejen první kněz této farnosti, ale i první biskup. Pamětní kniha Březnické farnosti, s. 15-16. Taktéž záznamy v kronice farnosti Vsetínské mluví velmi pochvalně o svém někdejším kooperátorovi, včetně textu blahopřejného telegramu – jehož zaslání jednomyslně schválili i nekatoličtí a židovští obecní zastupitelé. Kronika farnosti Vsetín, s. 50. Kohn sám však bral ovace s rezervou. Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 2. a další články. K literárnímu popisu volby Kohna také srov. ŽÁČEK, JAN, *Katedrála*. Rosice 2001, s. 14-19.

¹⁴² Srov. HUBER, KURT AUGUSTINUS, *Kirche in Mähren-Schlesien im 19. und 20. Jahrhundert. Strukturen, Probleme, Entwicklungen*. In BÄHLCKE, JOACHIM, GRULICH, RUDOLF (HRSG.), *Katholische Kirche und Kultur in Böhmen*, Münster 2005, s. 50. WINTER, EDUARD, *Russland und die Slawischen Völker in der Diplomatie des Vatikans 1878-1903*. Akademie Verlag, Berlin 1950, s. 123. Opravdu tehdy spolu s pozdějším svým nástupcem biskupem Františkem Saleským Bauerem byli jedini z mála nešlechtických metropolitů. Srov. WANDRUSZKA, URBANITSCH, *Die Habsburgermonarchie*, s. 94-95.

¹⁴³ Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 2. Je zajímavé, že Kur sice také uvádí tento Taafeho výrok ve variantě „*Zda-li už je snad pokřtěný*“, ale o souvislosti s židovstvím se nezmiňuje, navíc se ani u Kohna nezmiňuje o tom, že by byl židovského původu – výslovně Kohna uvádí jako „*dítě křesťanských rodičů*.“ A tento výrok tedy uvádí pouze jako reakci na Kohnovo jméno, nikoliv na jeho židovský původ. Johann KUR, *Geschichte der königlichen Hauptstadt Olmütz bis zum Umsturz 1918*, Reichenberg und Olmütz 1937, s. 406. Miller poznamenává upřesňuje, že tento Taafeho výrok není obsažen ve stenografickém protokolu ze zasedání, ale jiná anekdota na Kohna připisovaná Taaffemu je v Taaffe-Anekdoten, *Die Wahrheit*, 13. duben 1925. Srov. Michael L. MILLER, *The Rise and Fall of Archbishop Kohn: Czechs, Germans, and Jews in Turn-of-the-Century Moravia*. Slavic Review, 3/2006, roč. 65, s. 453.

¹⁴⁴ Kohn ve svých pamětech zmiňuje Volkstrübe, Neue Freie Presse a vídeňský list rakouské šlechty Vaterland. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 2.

*zorným úhlem dějin a lidství vím, že po „hosiann“ musí přijít „Crucifige“: co bylo údělem věčného Mistra, nemohlo nebýt údělem jeho vyznavače.*¹⁴⁵

Po „*Te Deum*“ v katedrále se konalo ještě děkovné shromáždění v arcibiskupské rezidenci, kam doprovodil nově zvoleného arcibiskupa volební komisař. Při slavnostním setkání s ostatními kanovníky a dalšími zástupci civilní správy a vojska měl volební komisař připít na zdraví nového arcibiskupa. Druhého dne, ve středu 9. listopadu, se měla jeho Excelence volební komisař zajeť rozloučit s arcibiskupem a pak pokračovat na nádraží (odjezd v 11 hodin 40 minut, příjezd do Vídně 4 hodiny 8 minut).¹⁴⁶

Volba musela být také schválena císařem, který tak učinil třetí den po volbě. Ministr Gautsch se tvářil, že je s výsledkem volby spokojen, a postaral se, jak slíbil, o brzké vyřízení potvrzení.¹⁴⁷ Na oplátku se nově zvolený arcibiskup jel představit císaři a osobně mu poděkovat. Při děkování při císařské audienci měl císař Kohna přerušit a poblahopřát mu s dodatkem: „*Mám radost z volebního výsledku, neboť vy jste byl mým kandidátem, poněvadž máte silnou ruku. Ministr vyučování byl se zřetelem na starodávnou tradici šlechtickou jiného názoru – a proto mne vaše volba těší.*“¹⁴⁸ Součástí návštěvy u císaře bylo také složení povinné lenní přísahy.

Zvláště české noviny velmi radostně přijaly volbu arcibiskupa českého a nešlechtického původu, který zná český jazyk, nezapomíná svého původu a *má srdce pro práva a spravedlivé snahy českého lidu na Moravě.*¹⁴⁹ *Žádný arcibiskup olomoucký nebyl tak upřímně vítán a pozdravován lidem českým jako nejdp. Dr. Theodor Kohn, žádnému nebylo tak slavně holdováno. ... Víme předobře, že pastýřská péče Vaší Milosti náleží rovnou měrou oba kmeny tuto zemi obývající. Náš lid a my s ním nežádáme žádných předností: žádáme toliko spravedlnost.*¹⁵⁰

¹⁴⁵ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem.* LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 2. Není možné se zbavit dojmu, že Kohn se ve svém životopisu stále snažil stylizovat do podoby nespravedlivě obviněného mučedníka.

¹⁴⁶ Podle: ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 1197. Programm zum Ceremoniell bei der Wahl des Herrn Fürsterzbischofs im November 1892.

¹⁴⁷ Volba byla císařem potvrzena 11. 11. 1892. Srov. Currenda Consistorialis I, 1893, s. 1.

¹⁴⁸ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem.* LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 2. Kachník však vzpomíná: *Císař volbu sice potvrdil, ale investovati dra Kohna – jak se dosud u arcibiskupů olomouckých dalo – odmítnul.* KACHNÍK, *Vlastenecké vzpomínky*, s. 43. Zlámál uvádí „Kohnovu verzi“, že byl „císařským kandidátem“, a zdůvodňuje to tím, že mu skutečně císař zachoval přízeň až do roku 1901; ale uvádí také fakt, že ho císař odmítl investovat na léno české koruny. Srov. ZLÁMAL, BOHUMIL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze, sv. IV., část 2/1848-1918*, Kyjov 1979, s. 52.

¹⁴⁹ Srov. Hlas, roč. 44, č. 46, příloha k č. 259, 11. 11. 1892, s. 1-2.

¹⁵⁰ Hlas, roč. 44, č. 47, příloha k č. 265, 18. 11. 1892, s. 1.

Skutečnost, že byl zvolen muž s židovskými předky¹⁵¹ vzbudila velký rozruch i v tisku a pochopitelně i mezi lidmi obecně.¹⁵² Protizidovský tisk vnímal zvolení Kohna jako důkaz „judaizace Evropy.“ Zatímco na židovské právníky, lékaře či státníky si již společnost zvykla, zvolení Kohna arcibiskupem bylo důkazem naprosté emancipace Židů, což bylo pro některé těžko přijatelné. A v těchto novinách bylo značné pohoršení nad tím, jak mohli kanovníci zvolit pokřtěného Žida arcibiskupem.¹⁵³ Jméno odkazující k židovskému původu bylo také podnětem pro různé vtipy, které se objevovaly v satirických časopisech.¹⁵⁴ Na druhou stranu Theodor Kohn nebyl jediným arcibiskupem židovského původu,¹⁵⁵ ale jméno „Kohn“ bylo až příliš křiklavé.¹⁵⁶ Ovšem některé noviny měly velmi přesné informace o tom, jak je to s jeho židovským původem.¹⁵⁷

Některé „prožidovské“ noviny přijaly radostně volbu nového arcibiskupa. Např. „Österreichische Wochenschrift“¹⁵⁸ byl pyšný na to, že „jeden z nich“ byl povýšen mezi církevní hierarchii. A byla vyjádřena naděje na mírumilovné soužití obou vyznání. Jiné noviny se domnívaly, že by mohl na základě svého židovského původu, umírnit

¹⁵¹ V některé novější literatuře je Theodor Kohn uváděn jako konvertovaný Žid (converted Jew) což je ale přinejmenším zavádějící, protože ke katolictví konvertoval již jeho děd. Srov. BERKLEY, GEORGE E., *Vienna and Its Jews: The Tragedy of Success, 1880s-1980s*. Abt Books, Cambridge, 1988, s. 88. KERTZER, DAVID I., *The Popes Against the Jews. The Vatican's role in the rise of modern anti-semitism*. New York 2001, s. 208.

¹⁵² Srov. FRÝD, NORBERT, *Vzorek bez ceny a pan biskup aneb začátek posledních sto let. Československý spisovatel, Praha 1966, s. 112. HAŠEK, JAROSLAV, Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. 1. díl. V zázemí. Brno: Knihovnička, 2007, s. 64. POPPER, KARL R., *Věčné hledání. Intelektuální autobiografie*. Praha: Prostor, OIKOYMENH, 1995, s. 102.*

¹⁵³ Zvláště v době vyhoceného antisemitismu byla vzpomínka na „židovského arcibiskupa“ stále připomínána jako memento Srov. JONOVÁ, J., *Reflexe židovského původu olomouckého arcibiskupa prof. ThDr. Theodora Kohna. „Oběť rasové teorie,“ nebo „Žid, který zneužil arcibiskupský úřad“?*. Sborník z konference „Katolická církev v období rozpadu Československé republiky (1939-1945), v tisku.

¹⁵⁴ Srov. přílohy.

¹⁵⁵ Srov. KOHUT, A., *Berühmte israelitische Männer und Frauen in der Kulturgeschichte der Menschheit. Bd. 2. Leipzig – Reudnitz, s. d., s. 354-357.*

¹⁵⁶ Konvertité ze židovství si raději jméno po konverzi měnili, zvláště pokud bylo „takto typické“. Srov. BERING, DIETZ, *Der name ales Stigma. Antisemitismus im deutschen Alltag 1812-1933*, Stuttgart: Kltt-Cott, 1987, s. 167-189.

¹⁵⁷ **Nový arcibiskup Olomoucký.** Dne 8. t. m. zvolen arcibiskupem arcidiecése olomoucké dosavadní kanovník a zároveň tajemník zesnulého arcibiskupa Dr. Theodor Kohn. Týž narodil se r. 1845 v Březnici u Zlína na Moravě z rodičů ne příliš zámožných; matka jeho je původu českého, kdežto otec původu židovského. Asi více než před 60 léty děd nynějšího arcibiskupa dal pokřtiti sebe i svého synka (otec nynějšího arcibiskupa). Srov. Brněnský drak, roč. VII., 20. 11. 1892, č. 22, s. 2. Sein Großvater soll noch ein Jude gewesen sein. Srov. Das Vaterland, roč. 33, č. 312, 10. 11. 1892, s. 5. Illustrierte Zeitung, 19. 11. 1892, nr. 2577, s. 578. Zum Fürst-Erzbischof von Olmütz wurde am 8. November der bisherige Kanzler des Erzbisthums Domherr Dr. Theodor Kohn, gewählt. Der neue olmützer Erzbischof (1845 geboren) ist israelitischer Abkunft, doch ist er selbst als Katholik geboren, da schon sein Groswater sich hatte taufen lassen.

¹⁵⁸ Österreichische Wochenschrift vznikl v souvislosti s aférou Rohlingovou (Pražský profesor Rohling kvazivědecky rozebral Talmud a své výsledky zaměřil proti Židům). Srov. TOURY, *Die Jüdische Presse im Österreichischen*, s. 74-82.

antagonismus, který tradičně panoval mezi křesťany a židy. Naopak některé noviny ho viděly jako odpadlíka od židovské víry.¹⁵⁹

Allgemeine Zeitung des Judentums záhy také informoval své čtenáře o skutečnosti, že někdejší kancléř olomouckého arcibiskupství byl zvolen arcibiskupem. *Tato volba je obrovskou senzací. Nový arcibiskup je židovského původu. Chybně však uvádí, že ke křesťanství konvertoval již jeho otec, který byl velmi chudý a dlouho pracoval jako nádeník. Nyní jistě budou antisemitské listy psát o požidovštění katolické církve.*¹⁶⁰ V dalším vydání se opět připomněla tato událost. *K všeobecnému překvapení a ke zlosti nepřátel Židovstva, jak jsme již oznámili, byl nejmladší kanovník Theodor Kohn zvolen olomouckým arcibiskupem.* Uvádí, že pochází ze staré židovské rodiny a v době gymnaziálních studií se přátelil s židovskými spolužáky. Byl oblíbencem zemřelého kardinála Fürstenberga, který jej jmenoval svým kancléřem. Dále uvádí, že mnozí příslušníci rodin, které konvertovaly, se dostali na vysoká místa, jako příklad uvádí biskupa Kahna v diecézi Gurk. Vzpomenut je i Marek Khuen¹⁶¹ jako jeden z nemnohých olomouckých biskupů nešlechtického původu. To, že si zachoval (Kohn, pozn. aut.) židovské jméno svědčí každopádně o jeho nezávislosti a pevnosti charakteru. Na jeho přimluvu se svého času zasadil kardinál Fürstenberg o zbavení poslaneckého mandátu antisemitského P. Webra. *Doufám, že volba tohoto muže přinese Židovstvu požehnání a za jeho episkopátu se dospěje k náboženskému míru.* Volba arcibiskupa Kohna zavdala dokonce jednomu čtenáři důvod, aby zaslal týdeníku list. V něm upozorňuje, že „případ Kohn“ má analogii v arcibiskupu Walshovi z Dublinu.¹⁶²

„Die Neuzeit“¹⁶³ také přinesl zprávu, že „případ Kohn“ má svoji analogii v arcibiskupu Walshovi z Dublinu. Upozorňuje, že 18. listopadu přišla za Kohnem deputace izraelské náboženské obce, což Kohna potěšilo, že i *příslušníci izraelské náboženské obce mu přišli poblahopřát.* Následuje upozornění, že někteří příbuzní nového arcibiskupa se stále hlásí k židovství a mírně „vtipná“ rýmovačka.¹⁶⁴

¹⁵⁹ MILLER, MICHAEL L., *The Rise and Fall of Archbishop Kohn: Czechs, Germans, and Jews in Turn-of-the-Century Moravia.* Slavic Review, 3/2006, roč. 65, s. 454-456.

¹⁶⁰ Srov. Allgemeine Zeitung des Judentums, 11. 11. 1892

¹⁶¹ Marek Khuen, rodák z Olomouce, pocházel z měšťanské rodiny. Olomouckým biskupem byl v letech 1553 – 1565. Srov. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 170-171.

¹⁶² Srov. Allgemeine Zeitung des Judentums, 18. 11. 1892.

¹⁶³ „Die Neuzeit“ se aktivně podílel na boji proti antisemitismu. Srov. TOURY, *Die Jüdische Presse im Österreichischen*, s. 69-74.

¹⁶⁴ Die Neuzeit, roč. 32, č. 48, 25. 11. 1892, s. 465-467.

„Freies Blatt“¹⁶⁵ 13. listopadu 1892¹⁶⁶ také přináší zprávu o volbě arcibiskupa v Olomouci. Hned na jejím začátku uvádí, že *volba kancléře konsistoře a kanovníka Dr. Theodora Kohna arcibiskupem v Olomouci musela příznivce rasového antisemitismu značně rozladit*. Zmiňuje, že vídeňský list věnující se antisemitismu, když už musel uveřejnit výsledek volby, tak je označil za *přínejmenším podivuhodný*. Výsledek volby byl podle poznámky ministra obchodu následkem toho, že v kapitule panovaly národnostní a sociální rozpory, a nebylo tedy dosaženo shody mezi oficiálními kandidáty. Mezi antisemity je patrný hněv vyvolaný touto volbou. Vaterland pozdravil nového arcibiskupa velmi uctivě a píše: *„Že jako sekretář arcibiskupa a kancléř konzistoře měl takovou důvěru zesnulého kardinála, že se říká, že poslední dva nebo tři roky fakticky vedl diecézi. Na kněze byl přísný a energický, pro blaho církve neznal odpočinku ... Jeho jméno poukazuje nepochybně, že pochází z kněžského rodu Starozákonního. On správně rozpoznal milost svého povolání v Novém Zákoně. Je příznačné, že právě zítra (9. listopadu)¹⁶⁷, si církev připomíná památku sv. Theodora, křestního patrona nového arcibiskupa, může být jeho volba chápána jako Boží dar.“*

„Germania“ se vyjádřila k volbě následovně: *„Co k tomu můžeme říci? ... Přece nebyl zvolen Izraelita olomouckým arcibiskupem, nýbrž muž, který se nikdy jako Izraelita nenarodil¹⁶⁸, vždyť více než dvacet let sloužil církvi jako kněz. Co tedy k tomu máme říci? Těší nás, že se při této volbě nebral ohled na rodový původ, nýbrž jak je bezesporu patrné, na hodnost a schopnost. Přitom byl zvolen kandidát s kterým se vůbec nepočítalo.*

„Die Neuzeit“ píše o audienci spolupracovníka „Freies Blatt“ u nově zvoleného kníže-arcibiskupa takto: Tento spolupracovník měl jít hned *in medias res* a na rovinu se arcibiskupa zeptat na stav antisemitismu v olomoucké arcidiecézi. Arcibiskup měl odpovědět, že k tomu jen těžko něco řekne, neboť je jen krátce ve svém úřadě (audience se konala 20. listopadu 1892) a ještě nebyl ani řádně papežem potvrzen a ještě neměl příležitost se tímto zabývat. Antisemitská strana ve své zášti a štvavosti nezná hranic, toto hnutí má i některé členy z řad nižšího kléru, jak se tomu děje jmenovitě třeba ve Vídni. Kohn se měl vyjádřit: *„My všichni jsme lidé, můj milý.“* S tím, že sám ovšem

¹⁶⁵ Freies Blatt. Organ zur Abwehr des Antisemitismus. Zajímavé je, že tento společenost „pro obranu proti antisemitismu“ neměla žádné přímo židovské spolupracovníky, samozřejmě někteří dopisovatelé byli židovského původu. Srov. TOURY, JACOB, *Die Jüdische Presse im Österreichischen Kaiserreich. Ein Beitrag zur Problematik der Akkulturation 1802-1918*. Tübingen: Mohr, 1983, s. 86.

¹⁶⁶ Freies Blatt, roč. 1, č. 32, 13. 11. 1892, s. 7. Zur Wahl des Fürsterzbischofs von Olmütz.

¹⁶⁷ Památka sv. Theodora se ale slavila 8. listopadu. Pozn. aut.

¹⁶⁸ Pokud je to narážka na obřízku, tak je pravdivá, protože Theodor nikdy obřezán nebyl.

žádný program boje proti antisemitismu nemá. Spolupracovník jej upozornil, že tito antisemité se nezastaví před nikým, tedy ani před osobou arcibiskupa, a budou na něj útočit. „Freies Blatt“ měl dále poznamenat, že nový arcibiskup k antisemitismu ještě nezaujal pevné stanovisko, a považuje jej za předmět potřebující dalekosáhlé studium.¹⁶⁹

O této audienci spolupracovníka „Freies Blatt“ psal i „Allgemeine Zeitung des Judentums.“ Navíc k předcházejícímu zmiňuje, že se onen spolupracovník neodvážil arcibiskupovi říci, že se ale často pod vlajkou křesťanského socialismu skrývá hnutí podněcující rasovou nesnášenlivost. Antisemité naznačí ve své nenávisti hranice. Závěr pak vyznívá podobně jako v „Neuzeit“ – nový arcibiskup je rozhodnu se zasazovat o toleranci, tj. je proti antisemitismu.¹⁷⁰

„Freies Blatt“ uveřejnil článek o arcibiskupu Kohnovi i ve svém následujícím čísle 20. 11. 1892.¹⁷¹ V něm označuje zvolení kanovníka Theodora Kohna olomouckým arcibiskupem za těžkou ránu pro *rasový antisemitismus, který křesťanství využívá jako vývěsní štít. „Kreuzzeitung“ bezmocně pění ústy ..., že na konci může nějaký Kohn dosednout až na Petrův stolec. Je však toto tak strašné? Orgán pruského Centra vyjmenovával různé muže se židovskými předky, kteří patří do protestantské hierarchie. „Staatsbürgerzeitung“ zase měl uveřejnit dopis z Vídně, ve kterém byl ministr vyučování von Gautsch označen jako ten, který se rozhodl pro volbu Kohna. I když „Freies Blatt“ dodává, že ministr von Gautsch byl ale rozhodnut podpořit zvolení hraběte Belrupta, a když mu oznámili volbu Kohna, byl velmi překvapen. „Berliner Blatt“ a jeho Vídeňský hodnověrný zpravodaj píše: „Je velmi pozoruhodná především radost židovského tisku nad novým olomouckým arcibiskupem.“ Toto označuje „Freies Blatt“ za některé troufalé výpovědi, překrucující mysl skutečnosti, kterých se dopouští antisemitský tisk. Dodává, že za „židovský tisk“ se v antisemitistickém žargonu označují německé liberální noviny, které ale nijak židovství neopěvují. Jenže tyto právě jen dávají zadost tomu, že olomoucká kapitula již nedrží šlechtické privilegium, což je určitým způsobem *škrt v rozpočtu rasových antisemitů*. Na druhé straně je zde obava, že výsledek volby nového církevního knížete je ovlivněn *českou propagandou. S radostí byla volba Kohna uvítána nejen v staro a mladočeských moravských listech, ale také v německých liberálních*. Antisemitické vydání „Obersteirerblatt“ nestoudně píše o*

¹⁶⁹ Die Neuzeit, roč. 32, č. 49, 2. 12. 1892, s. 476.

¹⁷⁰ Allgemeine Zeitung des Judentums, roč. 56, č. 50, 9. 12. 1892, Beilage, s. 3.

¹⁷¹ Freies Blatt, roč. 1., č. 33, 20. 11. 1892, s. 7.

tom, že císař sám tuto volbu viděl jako velmi nepříjemnou. Další lživý list je „Conservative Correspondenz“, antisemitský orgán, který se o arcibiskupu Kohnovi vyjádřil takto: Tento list vnímal volbu arcibiskupa Kohna jako počátek *světovlády židovstva*.

„Neuzeit“ uveřejnil dále článek¹⁷² s názvem „Verjudet oder verchristlich?“¹⁷³ K tomuto tématu přiměl noviny článek protestantských antisemitů z Berlína, kteří měli zakončit vyjádřením, co lidé z katolického Německa této volbě říkají? „Die Neuzeit“ přidává a co říkají Židé na to, že byl zvolen Žid jmenující se Kohn arcibiskupem. A odpovídá si, že heslo antisemitů: „*vše se požídovšťuje*“ je lež. Naopak „*Vše židovské se pokřesťanšťuje*“. Vždyť nyní se tak stalo i se jménem Kohn, které bylo po staletí typicky židovské. Jméno, při kterém si dosud každý vybavil, že jeho nositelem je Žid a nyní je bez jakýchkoliv úprav jeho nositelem arcibiskup. Událo se toho tak mnoho, že není možné vše uvést.

Dále se v článku uvádí příklady „pokřesťanštění“ užívání Bible (Starého zákona) křesťany (modlitba žalmů apod.). *Arcibiskupem se může stát jen jeden z mnoha, spíše se stane 1000 dětí pokřtěných Židů žebráky, než jedním arcibiskupem nebo ministrem vlády.* Článek dále upřesňuje, že konvertitou byl již Theodorův dědeček. Poznává se, že každé náboženství by mělo rasovou teorii odmítnout. Je velmi dobře, že nový arcibiskup má pěkné a řádné židovské jméno Kohn, bude proti antisemitismu.

Dále je převyprávěna legenda o židovském papeži pocházející od aškenázských Židů. Podle této tradice byl unesen židovský chlapec, který byl posléze vychován jako křesťan a nakonec se stane papežem. Jako dospělý pak potká svého biologického otce (často se uvádí, že při šachové partii) a objeví svůj pravý původ. Po tomto zjištění se stane ochráncem svého národa a jeho konverze ke křesťanství je spatřována jako Boží plán spásy židovského národa.¹⁷⁴ A tak si asi i autor článku představoval, že arcibiskup židovského původu je předurčen k tomu, aby bojoval proti antisemitismu.

Dokonce se vyskytovaly zprávy o tom, že Kohn jako profesor propagoval antisemitismus.¹⁷⁵

¹⁷² Die Neuzeit, roč. 32, č. 50, 9. 12. 1892, s. 486-487.

¹⁷³ „Judaizace nebo pokřesťanštění“

¹⁷⁴ Srov. *Majsebuch aneb Kniha jidiš legend a příběhů, jak ji roku 5362/1602 vydal v Basileji Jaakov bar Avraham. Část druhá.* Praha 2006, s. 50-53. SHERMAN, JOSEPH, *The Jewish Pope. Myth, Diaspora and Yiddish Literature.* Studies in Yiddish 4. University of Oxford: European Humanities Research Centre, 2003.

¹⁷⁵ Srov. Die Neuzeit, roč. 33, č. 3, 20. 1. 1893, s. 27.

Snad si i Židé slibovali od arcibiskupa židovského původu zmírnění antisemitismu, ale jejich plány se nenaplnily, např. v době „vraždy v Polné“ Kohn nepozvedl hlas na obranu.¹⁷⁶

Běžně však noviny přinášely zprávu o jeho židovském původu jako prostý fakt bez dalšího komentáře, i když možná právě z důvodu, že si zpočátku na nějaký další komentář netroufly.¹⁷⁷

„Montags Zeitung“ dokonce kritizoval antisemitský přístup, že se v některých příspěvcích dokonce nedělá rozdíl ani mezi pokřtěným a nepokřtěným Židem, přinášejí různá fakta, ale málo biografických údajů. Vydání některých novin musela být dokonce zkonfiskována. V článku je dále vyjádřen podiv nad tím, jak je možné, že noviny, které se profilují jako křesťanské, takto vítají nového církevního představitele Moravy. *Není to, ptáme se, něco jako – anarchie?...*¹⁷⁸

V následujícím čísle se na titulní straně objevil portrét nového kníže-arcibiskupa olomouckého a článek začínající nadpisem „*In memoriam!*“. S plnou vervou se autor pustil do faktu, že antisemitské listy byly nuceny uvést jako „radostnou“ zprávu, že olomouckým arcibiskupem byl zvolen Žid Theodor Kohn. Židé by však mohli zůstat lhostejní, neboť arcibiskup Kohn není žádný Žid. Jeho otec byl veden ke katolicismu a narodil se jako křesťan.¹⁷⁹ Na druhou stranu však v představě některých je Kohnův otec Žid, a proto i jeho syn musí být Žid. Opravdu ještě nikdy snad nevyvolala volba církevního hodnostáře takový rozruch jako volba kanovníka Theodora Kohna arcibiskupem v Olomouci. Ovšem je také jedním z důkazů katolicity, vždyť katolická církev nedělá rozdíl v barvě a stavu, mezi chudým a bohatým. A tak Kohn není jen chudého původu, ale i židovského. Z pozdravu Pax vobiscum vysvítá nejdůležitější úkol arcibiskupa – pokoj mezi národnostmi. Kohn je jméno vysocedůstojného muže, jak by mu to antisemité mohli vytýkat. Vždyť i Jan Křtitel byl synem židovského kněze a tak byl také „Kohn“. Nakonec se dodává, že na přání čtenářů byla otištěna ona podobizna a následují biografická data.¹⁸⁰

Tisk tedy reagoval na skutečnost volby Čecha, nešlechtice s židovským původem opravdu rozličně. A tato skutečnost nezůstala neznáma ani Svatému stolci.

¹⁷⁶ Srov. TOURY, *Die Jüdische Presse im Österreichischen Kaiserreich*, 1983, s. 91.

¹⁷⁷ Srov. *Das Vaterland*, roč. 33, č. 312, 10. 11. 1892, s. 5.

¹⁷⁸ *Montags Zeitung*, roč. 19, č. 690, 14. 11. 1892, s. 1.

¹⁷⁹ Autor článku pravděpodobně nevěděl, že jeho otec byl po narození ještě obřezán a pokřtěn až ve dvou letech. Srov. výše uvedené biografické údaje.

¹⁸⁰ Srov. *Montags Zeitung*, roč. 19, č. 691, 21. 11. 1892, s. 1-2.

Dne 13. listopadu Galimberti oznamoval do Říma, že mu olomoucká kapitula podala žádost o potvrzení volby¹⁸¹ a dodala příslušné doklady.¹⁸² Dovoluje si tedy předložit prosbu této kapituly Sv. otci,¹⁸³ aby potvrdil tuto volbu. Císař již tak učinil a poté co bude potvrzena papežem, může začít kanonický proces na této nunciatuře.¹⁸⁴ Obratem nuncius oznámil kapitule, že dokumenty obdržel a zaslal do Říma k papežskému potvrzení nově zvoleného.¹⁸⁵

Vše tedy probíhalo podle příslušných regulí a očekávalo se brzké potvrzení volby, ale nebylo to tak jednoduché. Právě články v novinách narážející na židovský původ (a že někdy byly informace dosti zmatené) arcibiskupův se samozřejmě dostaly i na nunciaturu a také do Říma. Galimberti byl tedy ze státního sekretariátu požádán, aby odpověděl na několik dotazů. *Za prvé: v novinách je namítáno, že zvolený byl narozen židovským rodičům, a jen z oportunistu byl zvolený pokřtěn ve věku 12 let. A další námitky jsou: že podle stanov olomoucké kapituly je předepsáno, že zvolený musí být šlechtic. Povinnost šlechtictví byla původně vyžadována i pro kanovníky, ale po dlouhém jednání bylo 17. června 1880 posvátnou kongregací rozhodnuto, že kanovníci volení kapitulou musí být šlechtici, ale císař může jmenovat i nešlechtice.* Postavení

¹⁸¹ Olomoucká kapitula na základě výzvy nuncia shromáždila dokumenty o kanonické volbě Theodora Kohna olomouckým arcibiskupem a žádá, aby tyto dokumenty byly předány papeži, aby mohla volbu potvrdit. Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646E, f. 277r. Lat. list kapituly, podepsán Gustav hrabě Belrupt, světící biskupa a děkan metropolitní kapituly, pro Galimbertiho, datovaný v Olomouci 12. listopadu 1892.

¹⁸² Žádost kapituly obsahuje informaci, že po smrti arcibiskupa kardinála Fürstenberga se konala volba 8. listopadu 1892, tato volba je pak podrobně popsána: jsou vypsáni všichni kanovníci volitelé (16 kanovníků), s tím že za dodržení předepsaných pravidel se přistoupilo k volbě. Při první volbě dostal děkan hr. Belrupt jeden hlas, rytíř de Holle dva, rytíř de Premierstein jeden, Adam hrabě Potulicki dva, Theodor Kohn sedm a Jan Weinlich tři. Přistoupilo se podruhé k volbě a deseti hlasy byl zvolen ThDr. Theodor Kohn, narozen 1845; přičemž děkan hr. Belrupt obdržel jeden hlas, rytíř de Holle jeden, Adam hr. Potulicki dva, Jan Weinlich dva. Jméno zvoleného bylo radostně oznámeno volitelům. Jméno zvoleného bylo oznámeno císařskému volebnímu komisaři, ten následně přišel do volební kaple a nový arcibiskup mu byl představen. Po potvrzení výsledku volby od císařského volebního komisaře byl zaslán telegram císaři, arcibiskup byl představen lidu a po díkůvzdání byl nově zvolený arcibiskup uveden na arcibiskupský stolec. Toto potvrzují podepsaní: následují podpisy všech kanovníků /kromě T. Kohna/ a notáře E. Kluga a tří svědků (A. Kobliha, F. Utíkal, J. Vyvlečka). Srov. Archivio Segreto Vaticano, Città del Vaticano. Affari Ecclesiastici Straordinari. /dále citováno: ASV A. E. S./ Stato: Austria-Ungheria, pos. 627, fasc. 282, f. 67r-70r. Lat. listina s kolkem /1 fl./, datovaná v Olomouci 10. listopadu 1892.

¹⁸³ Srov. ASV, A. E. S., Stato: Austria-Ungheria, pos. 627, fasc. 282, f. 64r-65r. Lat. list kapituly, podepsán Gustav hrabě Belrupt, titulární biskup Germanicenský a děkan metropolitní kapituly, pro svatého otce, datovaný v Olomouci 12. listopadu 1892.

¹⁸⁴ Srov. ASV, A. E. S., Stato: Austria-Ungheria, pos. 627, fasc. 282, f. 63r. It list Galimbertiho pro Rampollu, Vídeň 13. listopadu 1892. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 254r-v. It koncept listu Galimbertiho pro Rampollu, Vídeň 13. listopadu 1892.

¹⁸⁵ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 304r. Lat koncept od Galimbertiho pro hr. Belrupta, datovaný Vídeň 14. listopadu 1892.

arcibiskupa není tedy stabilní ... je podle stanov šlechtictví vyžadováno i pro osobu arcibiskupa?¹⁸⁶

Galimberti se snažil uvést věci na pravou míru listem datovaným 24. listopadu 1892. K prvnímu odpověděl: *Mohu dosvědčit, že Theodor, syn Josefa Kohna, narozený 22. března 1845 byl ještě téhož dne pokřtěn podle katolického ritu.* Také jeho rodiče byli pokřtěni jako děti, patřili ke katolické církvi. Také všechny noviny píší o tom, že ke katolictví konvertoval děd arcibiskupa.

Ke druhému: a) není stanoveno, že pro zvolení arcibiskupem je nutné být šlechticem, ale kanovníkem. b) Josef II. vyhlásil, že pro pasivní volbu není nutné být šlechticem. c) nechybějí příklady arcibiskupů olomouckých, kteří nebyli šlechtici. d) v případě, že všichni olomoučtí kanovníci byli šlechtici, bylo přirozené, že byl zvolen samozřejmě kanovník, příslušník aristokracie. e) někteří šlechtičtí kanovníci svým vlastním úkonem (tj. volbou, pozn. aut.) uznali volitelnost nešlechticů; protože jinak by Kohn nedostal jejich tři hlasy. f) císař tím, že potvrdil volbu Kohna, který zcela jistě nebyl jeho kandidátem, vyloučil podmínku šlechtictví.

*Věřím, že tím bylo dostatečně odpovězeno na ctěné dotazy.*¹⁸⁷

Pravděpodobně byla tato odpověď dostačující, a tak listem z 30. listopadu kard. Rampolla oznámil Galimbertimu, že papež volbu potvrdil a dovolil započítí kanonického procesu, kterým pověřil právě vídeňského nuncia.¹⁸⁸ Papežské potvrzení volby bylo následně zasláno kapitule¹⁸⁹ a zvolenému arcibiskupu Kohnovi.¹⁹⁰

Ale 24. listopadu 1892 nebyl zaslán z vídeňské nunciatury v záležitosti arcibiskupa Kohna jen výše uvedený dopis, jak vyplývá z listu březnického faráře Ignáta Nepustila: Na dopis apoštolské nunciatury z data 24. 11., který přišel 26. 11., odpovídá: *Rodiče nejdražšího našeho zvoleného nejdůstojnějšího (...) Dra. Theodora Kohna oba jsou pokřtěni a to: otec, Josef Kohn dne 15. května 1826; matka, Veronika*

¹⁸⁶ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 274r-v. It list pro Galimbertiho, datovaný Řím 21. listopadu 1892. ASV, A. E. S., Stato: Austria-Ungheria, pos. 627, fasc. 282, f. 71r-v. It koncept listu pro Galimbertiho, datovaný Řím 21. listopadu 1892.

¹⁸⁷ Srov. ASV, A. E. S., Stato: Austria-Ungheria, pos. 627, fasc. 282, f. 73r-74r. It list od Galimbertiho, datovaný Vídeň 24. listopadu 1892.

¹⁸⁸ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 282r. It. list od Rampolli pro Galimbertiho, datovaný Řím 30. listopadu 1892. ASV, A. E. S., Stato: Austria-Ungheria, pos. 627, fasc. 282, f. 75r. It koncept listu od Rampolli pro Galimbertiho, datovaný Řím 30. listopadu 1892.

¹⁸⁹ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646E, f. 322r. Lat. koncept listu od Galimbertiho pro metropolitní kapitolu, datovaný Vídeň 2. prosince 1892. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 1197. List Galimbertiho pro metropolitní kapitolu, datovaný Vídeň 2. prosince 1892.

¹⁹⁰ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646E, f. 324r. Lat. koncept listu od Galimbertiho pro Kohna, datovaný Vídeň 2. prosince 1892.

*Kohnová, rozená Hanačíková dne 8. května 1818.*¹⁹¹ Theodor Kohn se samozřejmě dozvěděl o této žádosti a byl jí nemálo a nemile překvapen (je to velmi zarážející, když si uvědomíme, že Kohn byl v té době knězem již více než 21 let, navíc oddací list rodičů, potvrzení o křtu či vysvědčení mravnosti byly již nutnou součástí přihlášky do kněžského semináře).¹⁹² Kohn vzpomíná, že za tím byly asi různé zmatené zprávy o něm, ale na druhou stranu si uvědomoval platný církevní zákon, že neofyta nesmí být biskupem,¹⁹³ ale za neofytu je jen stěží možné považovat někoho, kdo je knězem déle než dvacet let. Ale více se již tato záležitost neřešila.

Započal se tedy kanonický proces nastoupení nového arcibiskupa.¹⁹⁴ Theodor byl následně nunciem informován, že jeho volba bude papežem slavnostně potvrzena při konání konzistoře 16. ledna 1893.¹⁹⁵ V odpovědi Galimbertimu předpokládal doručení konsekračních bul a pallia do Olomouce po 25. lednu 1893. Přál si, aby se biskupská konsekrace¹⁹⁶ a intronizace¹⁹⁷ konala ještě do začátku doby postní. Dovolil si

¹⁹¹ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646E, f. 329r. Lat. list od Ignáta Nepustila, faráře Březnického pro vídeňskou nunciaturu, datovaný Březnice 1. prosince 1892. Vzhledem k dataci listu nemohlo být znám jeho obsah v Římě, protože Rampollův list o potvrzení volby je datován v Římě 30. listopadu 1892. srov. výše.

¹⁹² Trauungs Schein. Farní úřad v Březnici 20. září 1867, Tomáš Smolka, farář. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO, sign. KH 24, kart. 1530. Na druhou stranu potvrzení křtu bylo jedním z dokladů, který kandidáti biskupského úřadu předkládali při kanonickém procesu. Srov. Např. Taufzeugnis Kindermanns z 8. 2. 1790. KINDERMANN, ADOLF, *Das landesfürstliche Ernennungsrecht.*, Verlag Ambr. Opitz, Warnsdorf 1933, s. 450.

¹⁹³ Srov. *Z paměti olomouckého arcibiskupa Dra. Theodora Kohna*. Tribuna. roč. 5, 1923, č. 234, 7. 10., s. 1. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 3. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 50.

¹⁹⁴ V reakci na Rampollův list z 30. listopadu nuncius oznamuje, že započal kanonický proces. Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646C, f. 288r. It. koncept listu od Galimbertiho pro Rampollu, datovaný Vídeň, 5. prosince 1892.

¹⁹⁵ Konsekrační buly jsou skutečně datovány 16. 1. Srov. Papež Lev XIII. dovoluje Theodoru Kohnovi, olomouckou kapitulou nově zvolenému arcibiskupu olomouckému, aby se dal vysvětit kterýmkoli biskupem za asistence dvou arcibiskupů nebo biskupů, složiv dříve přísahu, jejíž znění předepisuje, 16.1.1893 (opět je na listině uvedeno chybně 1892) Řím. Olov. bula přivěšena na bílé hedvábné šňůře. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO /listinná část/, sign. AIII/2d42. Zároveň papež Lev XIII. uděluje Theodoru Kohnovi, olomouckou kapitulou nově zvolenému a jím potvrzenému arcibiskupu olomouckému, absoluci ode všech církevních trestů; olov. bula přivěšena na bílé hedvábné šňůře. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond: AO /listinná část/, sign. AIII/2d45. Doprovodná listina k palliu pak 19. 1. Srov. Papež Lev XIII. posílá Theodoru Kohnovi, nově zvolenému a jím potvrzenému arcibiskupu olomouckému, pallium prostřednictvím Augustina Caprari, advokáta papežské kurie; olov. bula přivěšena na bílé hedvábné šňůře, 19. 1. 1893 (opět chybně uveden rok 1892) Řím. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO /listinná část/, sign. AIII/2d46.

¹⁹⁶ Konsekrace se konala v neděli 5. února 1893. Srov. *Program při konsekraci nejdůstojnější pána, pana knížete arcibiskupa Olomouckého Theodora, knížete, vévody, král. české kaple hraběte, sv. theologie doktora atd. atd. atd.* datovaný v Olomouci 30. ledna 1893. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond: MCO, sign. 27/6, kart. 1197. Mír, roč. 4, 1893, č. 10, 4. 2., s. 1.

¹⁹⁷ Intronizace se konala v neděli 12. února 1893. Srov. *Program slavnostního nastolení Jeho knížecí arcibiskupské Milosti nejdůstojnějšího a vysokorodého pána, pana Theodora, arcibiskupa olomouckého, vévody, knížete, král. české kaple hraběte, sv. theologie doktora atd. atd. atd.* v Olomouckém metropolitním chrámu Páně datovaný v Olomouci 30. ledna 1893. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 1197. Fond AO, sign. E/7, kart. 878. Mír, roč. 51, 1893, č. 10, 4. 2., s. 1-3. O slavnosti

také nuncia požádat, aby byl jeho světitelem, což mi při vzpomínce bude věčnou připomínkou znamená obzvláštní laskavosti Apoštolského stolce, jehož nejhodnějším reprezentantem je Vaše Excellence. Dodal také, že přítomnost nuncia bude zvláštním vyznamenáním nejen pro něho, ale také pro olomouckou arcidiecézi a celou Moravu a Slezsko. Neopomněl se zmínit, že se mu donesla zpráva o blížícím jmenování Galimbertiho kardinálem,¹⁹⁸ k čemuž mu blahopřeje. Prosí tedy nuncia o odpovědi na své dotazy a dovoluje si připojit ještě prosbu, zda by se konsekrace mohla konat mimo neděli,¹⁹⁹ aby se mohlo účastnit i kněžstvo, kterému by to nedělní povinnosti nedovolily.²⁰⁰

Po vyřešení všech náležitostí v Římě byl tedy potvrzen olomouckým arcibiskupem a odebral se do Vídně, aby poprosil vídeňského arcibiskupa kardinála Gruschu o ordinování na biskupa.²⁰¹ Ten mu však doporučil, aby o vysvěcení požádal pražského arcibiskupa kardinála Schönborna, kterého by jakožto českého primase nebylo vhodné opominout. Kohn poslechl a jel za kardinálem Schönbornem do Prahy. Ten se ho měl otázat, zda je pravdou, že se chtěl nechat vysvětit v Římě, což Kohn popravdě popřel. Kardinál ho pak bratrsky povzbudil, že zná jeho oddanost „Primátu Petrovu“ a že si tedy nepřeje, aby byl rozčarován jako on sám. Vypravoval mu také o tom, že kněží pražské arcidiecéze byli Římem vyzváni referovat o svém arcibiskupovi, ale že to svému arcibiskupovi pak sdělili jen s největšími rozpaky a rozhořčením. Tuto

intronizace. Mír, č. 11, 13. 2. 1893, s. 1-3, 6-7. *Inthronization dr. Theodor Kohn*. Die Neue Zeit, roč. 46, 1893, č. 25, 13. 2., s. 2-3. Matzke zdůrazňuje skutečnost, že při slavnostní intronizaci vykonávali čestné funkce pouze nešlechtičtí kanovníci: arcijáhnen Dr. J. Hanel, Dr. Symerský, Dr. A. Klug. Zatímco dr. Klug jako kazatel je výslovně zmíněn (bod 18), tak v bodě 19 je: po kázání přistoupí první hodnostář nejdůstojnější metropolitní kapitoly k trůnu Jeho knížecí arcibiskupské Milosti a políbí Jeho Milosti Prsten. Nejvyšší hodnostář není jmenován, byl jím dómský děkan a světící biskup hrabě Belrupt-Tissac. Dále Matzke uvádí, že v kočáře odjíždějícím ze slavnostní intronizace do rezidence doprovázeli nového arcibiskupa Dr. Hanel a rytíř von Holle. – což byl jediný šlechtický kanovník, který je v programu slavnosti jmenován. I to dokazuje, že Kohn si byl velmi dobře vědom, že byl volen primárně nešlechtici a šlechtici jeho volbu akceptovali, aby se vyhnuli patové situaci. Srov. MATZKE, *Die Olmützer Erzbischöfe*, s. 58-60. Je však dobré uvést, že dómský děkan a světící biskup hrabě Belrupt-Tissac byl již tehdy nemocný (zemřel v červnu 1896). Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 50.

¹⁹⁸ Jmenování kardinálem bylo často slavnostním poděkováním za službu nuncia. U vídeňských nunciů o nichž se zmiňují v tomto článku platilo, že to bylo elegantní řešení odchodu ve chvíli, kdy se jejich přítomnost v monarchii stávala neúnosnou. Srov. uvedené životopisy.

¹⁹⁹ Této prosbě však nebylo vyhověno – srov. výše uvedená data konsekrace.

²⁰⁰ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 646E, f. 349r-350r. Lat. listu od Kohna pro Galimbertiho, datovaný Olomouc 28. prosince 1892. Kohn se zde podepisuje jako electo Archiepiscopo Olomucensi.

²⁰¹ Papež Lev XIII. dovoluje Theodoru Kohnovi, olomouckou kapitulou nově zvolenému arcibiskupu olomouckému, aby se dal vysvětit kterýmkoli biskupem za asistence dvou arcibiskupů nebo biskupů, složiv dříve přísahu, jejíž znění předepisuje, 16.1.1893 (opět je na listině uvedeno chybně 1892) Řím. Olov. bula přivěšena na bílé hedvábné šňůře. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO /listinná část/, sign. AIII/2d42. Zároveň papež Lev XIII. uděluje Theodoru Kohnovi, olomouckou kapitulou nově zvolenému a jím potvrzenému arcibiskupu olomouckému, absoluci ode všech církevních trestů; olov. bula přivěšena na bílé hedvábné šňůře. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond: AO /listinná část/, sign. AIII/2d45.

epizodu si Kohn zapamatoval, neboť viděl, že *touto metodou se podkopává biskupská autorita*.²⁰²

Po zvolení arcibiskupem také vykonal oficiální návštěvu moravského místopředsedy barona Loebela, ten ho však přijal v kanceláři brněnského místopředsedství, aniž odložil zapálený doutník. Theodor sice nepočítal s jeho přílišnou pozorností, věděl, že pan baron podporoval volbu jiného olomouckého kanovníka. Ale takové arogantní, neslušné a povýšené chování ho rychle poučilo, že nebude mít v arcibiskupské službě na různých ustláno. Následně vyzískal další tvrdou zkušenost. Zemský hejtman hrabě Vetter, který Kohna znal jako ceremonáře, když navštěvoval arcibiskupa Fürstenberga, byl bezprostředně po volbě v Olomouci, *navštívil tu církevní hodnostáře, mne však pan zemský hejtman opominul*.²⁰³ Bylo naprosto evidentní, že *urození pánové těžce ponosou, aby plebejec a ještě takového jména vykonával úřad, určený kdysi výhradně jen pro „Hochadel*“.²⁰⁴ Nicméně Kohn následně pozval oba pány na slavnost své konsekrace a intronizace, vždyť to byla jeho povinnost a zdvořilostní akt. Oba se pak uráčili poctit ho svojí přítomností, což Theodora potěšilo.²⁰⁵

30. ledna přijel Theodor Kohn na Velehrad, aby se zde duchovními cvičeními připravil na biskupské svěcení.²⁰⁶ Cestou z Uherského Hradiště řekl údajně rektorovi Vostatkovi, že je ochoten založit fundaci pro dva kněze z Tovaryšstva na Velehradě, kdyby vydávali podobný vědecký časopis pro klérus, jako jsou „*Stimmen aus Maria Lach*.“ Žel malá řeholní komunita se neodvážila přijmout takový úkol.²⁰⁷

Hlavním světitelem byl pražský arcibiskup kardinál Schönborn (na něj Theodor vděčně vzpomíná, byl to právě arcibiskup Kohn, který pak v roce 1899 vedl smuteční obřady při Schönbornově pohřbu)²⁰⁸ a spolusvětiteli brněnský biskup Bauer a vídeňský světitel arcibiskup Angerer.²⁰⁹ Všichni biskupové se dostavili do Olomouce již 4. února.

²⁰² *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 3. Zda je tato příhoda pravdivá, není možnost zjistit. Pravda však je, že to píše rezignovaný arcibiskup Theodor Kohn, který si již s dotazníky na poměry v arcidiecézi olomoucké užil své.

²⁰³ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. První počiny arcibiskupské*. LN, roč. 37, 1929, č. 374, 27. 7., s. 2.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Srov. tamtéž.

²⁰⁶ *Sborník velehradský*, roč 6, s. 182.

²⁰⁷ Srov. CINEK, FRANTIŠEK, *Velehrad víry. Duchovní dějiny Velehradu. K 1050. výročí smrti svatého Metoděje*. Lidové nakladatelství v Olomouci, 1936, s. 417.

²⁰⁸ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Arcibiskupem*. LN, roč. 37, 1929, č. 325, 5. 7., s. 3.

²⁰⁹ Kohn uvádí Angerera jako vídeňského arcibiskupa. Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. První počiny arcibiskupské*. LN, roč. 37, 1929, č. 374, 27. 7., s. 2. Stejně tak KOHN, T., *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 50 (– uvádí ještě také přítomnost pražského světitelů biskupa Kalouse). Jako arcibiskup uveden také v Blahověst, roč. 43, č. 5, 15. 2. 1893, s. 78. Botek jej uvádí jako světitelů biskupa vídeňského. Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 34. Eduard Angerer (1816-1898) byl od

5. února 1893 se konala v metropolitním chrámu Páně v Olomouci slavná biskupská konsekrace Theodora Kohna.²¹⁰ Od páté hodiny ráno byl kostel otevřený a sloužily se zde mše sv. a absolvovalo sv. officium. V 7:45 měli přijet oba biskupové spolukonsekrátoři (Bauer, Angerer), posléze dorazil arcibiskup Kohn, byl uvítán kapitulou, duchovenstvem a alumny a v 8 hodin měl dorazit hlavní světitel kardinál Schönborn s doprovodem. Pro světitele i svěcence byla připravena sedátka u loretánské kaple a po krátké adoraci začala vlastní slavnost biskupské ordinace, novému arcibiskupovi bylo také odevzdáno pallium.²¹¹

Theodor vděčně vzpomínal na obrovské množství lidí, které se zúčastnilo jeho svěcení, a *jimž žehnal, jsa rozehvěn láskou.*²¹² Odpoledne se v arcibiskupské rezidenci konala slavnostní hostina, po přípitku hlavního světitele kardinála Schönborna měl Theodor co dělat, aby ovládl své citové pohnutí. Když viděl ony zástupy kněží a věřících, umínil si, že se za takto projevenou lásku vynasnaží „všem být vším.“²¹³

12. února se pak konala slavnostní intronizace – nastolení na arcibiskupský stolec.²¹⁴ V sobotu 11. února se mělo vyzvánět po večerním klekání půl hodiny ve všech kostelích arcidiecéze. V neděli 12. února se v katedrále absolvovala prima. V 7:45 se

roku 1876 generálním vikářem vídeňské arcidiecéze a světicím biskupem, v roce 1889 byl zvolen kapitulním vikářem, roku 1890 byl jmenován titulárním arcibiskupem Selimbrijským, ale sídelním arcibiskupem vídeňským nebyl. Srov. *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815 – 1850*. I. Band (A-Glä). Wien – Köln – Graz 1957, s. 23.

²¹⁰ Podle: *Program při konsekraci nejdůstojnější pána, pana knížete arcibiskupa Olomuckého Theodora, knížete, vévody, král. české kaple hraběte, sv. theologie doktora atd. atd. atd.* datovaný v Olomouci 30. ledna 1893. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond: MCO, sign. 27/6, kart. 1197. Mír, 4. února, s. 1.

²¹¹ Papež Lev XIII. posílá Theodoru Kohnovi, nově zvolenému a jím potvrzenému arcibiskupu olomouckému, pallium prostřednictvím Augustina Caprary, advokáta papežské kurie; olov. bula přivěšena na bílé hedvábné šňůře, 19. 1. 1893 (opět chybně uveden rok 1892) Řím. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO /listinná část/, sign. AIII/2d46. Ohlas v tisku: Mír, roč. 51, 1893, č. 9, 28. 1., s. 3.

²¹² *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. První počiny arcibiskupské.* LN, roč. 37, 1929, č. 374, 27. 7., s. 2.

²¹³ Srov. tamtéž.

²¹⁴ Program slavnostního nastolení Jeho knížecí arcibiskupské Milosti nejdůstojnějšího a vysokorodého pána, pana Theodora, arcibiskupa olomuckého, vévody, knížete, král. české kaple hraběte, sv. theologie doktora atd. atd. atd. v Olomuckém metropolitním chrámu Páně datovaný v Olomouc 30. ledna 1893. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 1197. Fond AO, sign. E/7, kart. 878. Mír, roč. 51, 1893, č. 10, 4. 2., s. 1-3. O slavnosti intronizace. Mír, č. 11, 13. 2. 1893, s. 1-3, 6-7. *Inthronization dr. Theodor Kohn.* Die Neue Zeit, roč. 46, 1893, č. 25, 13. 2., s. 2-3. Matzke zdůrazňuje skutečnost, že při slavnostní intronizaci vykonávali čestné funkce pouze nešlechtičtí kanovníci: arcijáhen Dr. J. Hanel, Dr. Symerský, Dr. A. Klug. Zatímco dr. Klug jako kazatel je výslovně zmíněn (bod 18), tak v bodě 19 je: po kázání přistoupí první hodnostář nejdůstojnější metropolitní kapitoly k trůnu Jeho knížecí arcibiskupské Milosti a políbí Jeho Milosti Prsten. Nejvyšší hodnostář není jmenován, byl jím dómský děkan a světicí biskup hrabě Belrupt-Tissac. Dále Matzke uvádí, že v kočáře odjíždějícím ze slavnostní intronizace do rezidence doprovázeli nového arcibiskupa Dr. Hanel a rytíř von Holle. – což byl jediný šlechtický kanovník, který je v programu slavnosti jmenován. I to dokazuje, že Kohn si byl velmi dobře vědom, že byl volen primárně nešlechtici a šlechtici jeho volbu akceptovali, aby se vyhnuli patové situaci. Srov. MATZKE, Die Olmützer Erzbischöfe, s. 58-60. Je však dobré uvést, že dómský děkan a světicí biskup hrabě Belrupt-Tissac byl již tehdy nemocný (zemřel v červnu 1896). Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 50.

měla dostavit kapitula do arcibiskupské rezidence, zde již byli shromážděni významní představitelé církevní i světské.

Sám arcibiskup byl přítomen na mši sv., která byla sloužena v 7:30 v domácí kapli v rezidenci, a po ní se oblékl do pontifikálií. V kapli byl vyzvednut kanovníky a vikářským kolegiem v 8 hodin a průvodem²¹⁵ se odebírali do katedrály. Tam po krátké adoraci došel arcibiskup ke svému trůnu, dómský prelát Dr. Jos. Hanel zaintonoval versikule a oraci z Pontificale Romanum a poté arcibiskup usedl na trůn. Na kazatelnu v presbytáři pak vystoupil dómský kapitulář dr. Josef Symerský a přečetl papežské bully.²¹⁶ Pak bylo kázání a kanovníci postupně políbili pastýřský prsten. Po nich tak učinili i ostatní kněží z arcidiecéze.

Pak arcibiskup celebroid slavnostní pontifikální mši sv. (při jejích hlavních částech střídala setnina salvy před katedrálou). Po mši msgr. Eugen Klug přečetl odpustkové breve²¹⁷ a po povinných modlitbách udělil arcibiskup požehnání spojené s odpustky. Následně po modlitbách po mši sv. arcibiskup slavnostně odešel z katedrály, kočárem dojel do rezidence, kde přijímal gratulanty.²¹⁸ Arcibiskup byl zahrnut různými holdovacími adresami, básněmi apod.²¹⁹

²¹⁵ Ten měl samozřejmě předem stanovený pořádek: I. *Oddělení měšťanského sboru. II. Studující mládež pod dozorem učitelského sboru oněch c. kr. ústavů, které intronisaci obcovati budou a se dříve u pořadatelů ohlásily. III. Kníž. arcib. Trubači a tympanista a kníž. arcib. služebnictvo. IV. Úřednictvo kapitolní, konsistoriální a arcibiskupské. V. Řeholníci arcidiecéze: Kapucini, Františkáni, Minorité, milosrdní bratři a Dominikáni. Před každou řeholí kříž. VI. Premonstráté ze sv. Kopečku. VII. Alumnové kníž. arcib. klerikálního semeniště v superpelicích a biretech. VIII. Světské kněžstvo dle pořadu hodností v rochetách a biretech. IX. Kapela dómská. X. Vikářské kollegium Olomoucké s farním křížem v čele. XI. Kollegiální kapitola Kroměřížská v mozetách. XII. Cizí p. t. nejdůstojnější pp. Preláti a kanovníci v mozetách. XIII. Kříž arcibiskupský, jež ponese alumnus v průvodu dvou jiných alumnů. XIV. Nejdůstojnější věrná kapitola ve velkých kappách. XV. Jeho knížecí arcibiskupská Milost' pod baldachinem, jež ponese šest kněží z duchovní správy od hlavní brány kníž. arcib. Residence, za asistence dvou prelátů dómských. XVI. Oddělení c. a k. vojska jako ambulanti špalír po obou stranách baldachinu k provázení Jeho knížecí arcibiskupské Milosti. XVII. C. a k. generalita a důstojnický sbor, měšťanosta a obecní zastupitelstvo král. hlavního města Olomouce, c. k. úředníci dle pořadu hodnosti, poslanci říšští a zemští, kteří se zúčastní slavnosti, c. k. ředitelové a profesoři, kteří nemají dozor nad školskou mládeží, přítomní z honorace dle důstojnosti. XVIII. Knížecí arcibiskupská garda. IXI. Věřící lid. Stov. Program slavnostního nastolení Jeho knížecí arcibiskupské Milosti nejdůstojnějšího a vysokorodého pána, pana Theodora, arcibiskupa olomouckého, vévody, knížete, král. české kaple hraběte, sv. theologie doktora atd. atd. atd. v Olomouckém metropolitním chrámu Páně datovaný v Olomouci 30. ledna 1893.*

²¹⁶ Kromě již zmíněných bull papež poslal ještě tyto: Papež Lev XIII. vyzývá lid města Olomouce a olomoucké diecéze, aby byl poslušen Theodora Kohna, olomouckou kapitulou nově zvoleného a jím potvrzeného arcibiskupa olomouckého; olov. bula přivěšena na bílé hedvábné šňůře, 16.1.1893 (uveden opět chybně rok 1892), Řím. ZA Opava, pob. Olomouc, Fond AO /listinná část/, sign. AIII/2d43, sign. AIII/2d44.

²¹⁷ Papež Lev XIII. dává arcibiskupu Kohnovi právo udělit plnomocné odpustky přítomným na intronizační pontifikální mši sv. 17. 1. 1893 (opět chybně uveden rok 1892), Řím. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO /listinná část/, sign. AVc82/2.

²¹⁸ *Program slavnostního nastolení Jeho knížecí arcibiskupské Milosti nejdůstojnějšího a vysokorodého pána, pana Theodora, arcibiskupa olomouckého, vévody, knížete, král. české kaple hraběte, sv. theologie*

Účast lidu byla obrovská, stejně jako při konsekraci. Velké množství deputací, které se této církevní slavnosti zúčastnily bez ohledu na smýšlení nebo stranickou příslušnost, Theodora dojalo. Při této vzpomínce vyslovil domněnku, že *totiž základnou, na níž se jediné mohou různí národové mnohojazyčného Rakouska shodnouti, může být jen náboženská víra,*²²⁰ nespecifikuje však „která“ (A byly to právě spory mezi jednotlivými křesťanskými konfesemi, které jednotu státu spíše narušovaly.) Ihned však dodává: *Jsem si velmi dobře vědom, jak málokterí budou se mnou souhlasiti a že mnozí čtouce tyto řádky, budou mne kamenovati. Sit! Vytrpěl jsem ve svém životě příliš mnoho, aniž jsem to zasloužil. Nezáleží mi tedy na souhlase, neboť vydržev tolik ran, snesu i další rekriminace.*²²¹

Olomoucké arcibiskupství má velice vzácnou numismatickou sbírku, tu průběžně biskupové a arcibiskupové doplňovali, jednak díky právu olomouckých (arci)biskupů razit mince, hlavně však díky sběratelské činnosti jednotlivých (arci)biskupů. Theodor dal také podle vzoru svých předchůdců razit pamětní mince. Nechal vyrazit pět zlatých mincí (pro papeže, císaře, metropolitní kapitolu olomouckou, město Olomouc a své rodiče), stříbrnými poděloval své spolužáky u příležitosti kněžského jubilea a četné jiné osoby, o nichž se domníval, že jim památka způsobí radost. Taktéž poděloval mnohé mincemi měděnými. Býval často zahlcen žádostmi sběratelů o tyto pamětní mince, ale nemohl jim při sebelepší vůli vyhovět, protože tyto mince byly ihned rozdány.²²²

Konsekrovaný a intronizovaný nový olomoucký arcibiskup Theodor Kohn se tedy pustil do své arcibiskupské služby s plným nasazením. Jeho vyhlídky byly z pohledu na jeho dosavadní činnosti (profesor na Teologické fakultě v Olomouci, kancléř kurie olomouckého arcibiskupství) velmi nadějně. Pro některé byl však hůře přijatelný židovský a nešlechtický původ. Tato realita v kombinaci s „nešťastnou“ Kohnovou povahou se ukázala nejen jako problémová, ale také nemálo přispěla k následnému vývoji událostí.²²³ Všichni vkládali do Kohna své naděje: Češi, Němci,

doktora atd. atd. atd. v Olomouckém metropolitním chrámu Páně datovaný v Olomouci 30. ledna 1893. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 1197. Fond AO, sign. E/7, kart. 878. BOTEK, KLEIBER, Facta loquuntur, s. 34-40.

²¹⁹ Např. báseň také od Dostála-Lutinova. Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 42-46. Některé holdovací adresy srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO, sign. KH 57 – 67.

²²⁰ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. První počiny arcibiskupské.* LN, roč. 37, 1929, č. 374, 27. 7., s. 2.

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž.

²²³ Srov. Vzpomínka Kachníka: *Sám vlastenecký prelát Poeting mne oslovil: „Co říkáte k neštěstí, které nás potkalo?“ Nevěděl jsem, jaké neštěstí to míní, zda to, že zvolen byl nešlechtic, či muž povahy, kterou*

Židé ... jenže není možné splnit naděje všech a budoucí události měly ukázat, nakolik se to podařilo arcibiskupu Kohnovi.

on jako generální vikář poznal: bylť Kohn v konsistorní kanceláři kancléřem a Poeting jako generální vikář představeným. Teprve pozdější zkušenost mne poučila, že minul asi to druhé; tehdy jsem na dotaz neodpověděl, nýbrž jinou záležitostí odpověď zamluvil. KACHNÍK, Vlastenecké vzpomínky, s. 43.

2 Hospodářské, pastorační a organizační reformy arcidiecéze

Až do své konsekrace vedl nový arcibiskup dále agendu kancléře konzistoře, ale i při tom všem byl schopen napsat svůj první pastýřský list. Je datovaný v Olomouci 12. února 1893, v den Theodorova nastolení. Nejprve v něm s láskou vzpomíná na svého předchůdce kardinála Fürstenberga. Poté připomíná svoje zvolení a vysvěcení. Vyznává, že v tichu a v ústraní přemýšlel o úkolu, který ho čeká. Přiznává svůj strach a úzkost, ale také důvěru v Pána. Chce uposlechnout Pána, aby byl neohroženým hlasatelem Evangelia. Zdůraznil také, že je nutná spolupráce všech věřících, jinak by jeho práce byla marná. *Předrazí, křtem svatým stali jste se ovšem křesťany, nicméně nesmíte pouze křesťany slouti, nýbrž musíte též křesťany býti.* Vyzývá k bliženské lásce. *Sřezte se každého sváru, závisti, nadýmání, vády, hněvu a nesvornosti; neboť Bůh není Bohem nesvornosti, nýbrž Bohem míru.* Vyzývá ke zbožnosti, úctě k sv. Cyrilu a Metoději. Taktéž s úctou vzpomenu císaře Františka Josefa I. A po vzývání svatých patronů udělil své arcipastýřské požehnání.²²⁴

Mladý arcibiskup byl samozřejmě ovlivněn svým předchůdcem kardinálem Fürstebergem, ale našel si i jiný vzor, a to v djakovském biskupu Josipu Jurajovi Strossmayerovi, který byl vynikajícím hospodářem a velkým mecenášem svého národa. Výsledkem byl arcibiskup Kohn pečující o hospodářskou situaci diecéze, arcipastýř, který byl spíše vnímán jako vládce (knížecí milost), nikoliv jako otec.

Do zvolení arcibiskupem žil Theodor, z hlediska financí, velmi skromně. Ze svého příjmu se snažil podporovat svoje rodiče a tři sestry, jež bylo nutné vybavit nějakým věnem.²²⁵ Po volbě tedy neměl Kohn čím uhradit nenadálé výdaje.²²⁶ Dal se tedy pojistit u Riunione Adriatica di Sicurtà a získaných 300 000 zlatých použil na úhradu výloh a na charitativní výdaje, které se u nově zvoleného arcibiskupa předpokládaly a očekávaly. Bylo tedy potřeba zlepšit hospodářskou situaci celé diecéze, aby i arcibiskup měl kde vzít peníze. Do majetku olomoucké arcidiecéze patřily i

²²⁴ Pastýřský list uveden Currenda Consistorialis z roku 1893 v latinské, české a německé verzi. O slavnosti intronizace. 13. 2. 1893, s. 4-5.

²²⁵ Kohn svoji rodinu sice podporoval, ale jen tak, aby nezpychli, a samozřejmě bez jakéhokoli náznaku nepotismu. Srov. HRUBAN, *Z časů nedlouho zašlých*, s. 68-69.

²²⁶ Srov. „Pravidla volby,“ bod 21: Po intronizaci nový arcibiskup vypořádá finanční pohledávky. Srov. KOHN, *Ius Canonicum*, s. 187-8, kde jsou některé povinné platby rozepsány. A také poplatky za vidimaci papežských listin. Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO /listinná část/, sign. AIII./2d47 (Kardinál Bianchi, apoštolský notář, vidimuje devět konsekračních bul Theodora Kohna, arcibiskupa olomouckého 21. 1. 1893 Řím.), sign. AIII./2d48 (účet za konsekrační listiny 20. 1. 1893. Expeditor papežských listin předkládá účet na 21.500 lir za konsekrační listiny Theodoru Kohnovi, arcibiskupu olomouckému, razítko kardinála Bianchiho, apoštolského datáře, pod textem.)

rozsáhlé velkostatky,²²⁷ ale kvůli ne zrovna dobrému hospodaření z nich nebyly příliš velké zisky. Arcibiskup Kohn vybral z dosavadních arcibiskupských úředníků toho, který byl podle něj spolehlivý, schopný, svědomitý a odborník. Byl to Albert Kleiber, tento muž velice Kohnovi oddaný se stal generálním ředitelem.²²⁸

Kohn se pustil do reforem, zpětně popisovaných ve velmi idylickém světle. *Je pochopitelné, že tak pronikavé hospodářské reformy musily pohltnout, než jakýkoliv užitek byl patrný, průběhem let miliony korun. Rád jsem se odvážil těchto obětí, neboť jsem nikdy v životě po penězích nebažil a svých důchodů používal většinou na dobročinné účely. Podrobný výkaz a příslušné doklady najde čtenář, kdyby se o věc zajímal, v knížce „Facta loquuntur, kterou vydal v r. 1902 můj ceremoniář dr. Fr. Botek.“²²⁹ Ano, hospodářství a fakta, jenže biskup má být pastýř nejen v hospodářství, ale zvláště ve věcech náboženských, má být pastýřem, otcem své diecéze – jak laikům, tak kněžím. A tak tato citace poukazuje na to, že Kohn viděl téměř těžiště své služby v hospodářství.*

Arcibiskup Kohn chtěl zřídít v diecéze co nejlepší správu, vybíral si tedy mezi stávajícími úředníky a vybrané posílal na odpovídající působiště. S prací konzistoře byl spokojen, vždyť ji téměř deset let organizoval jako kancléř. Podobně také v administrativě statků správce neměnil; aby zajistil jejich spolehlivost a oddanost práci, snažil se o vyřešení jejich hmotné situace. Přiznává, že správě statků příliš nerozuměl, chtěl ji tedy nejprve svěřit nějakému odborníkovi a spokojit se s výnosem. Tehdy byl za nejlepšího administrátora cizích latifundií považován hrabě Seilern z Přílepu, byl velmi úspěšný a Theodorovi nabídl své služby. Jenže po krátkém váhání se Theodor rozhodl převzít správu temporálií do vlastních rukou, *hlavně proto, že se mi protivilo sklízeti důchody bez práce.*²³⁰ Aby mohl být soběstačný, rozhodl se, *aby pro všechny obory režijní byli vzděláni mladí kněží na odborníky v lesnictví, zemědělství i hutnictví,* posílal je tedy na vysokou školu pro půdoznalství do Vídně i na báňskou akademii do

²²⁷ Srov. MAREK, *Theodor Kohn*, s. 29-31.

²²⁸ Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. První počiny arcibiskupské*. LN, roč. 37, 1929, č. 374, 27. 7., s. 1.

²²⁹ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. První počiny arcibiskupské*. LN, roč. 37, 1929, č. 374, 27. 7., s. 1-2.

²³⁰ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Další úsilí o reorganizaci správy*. LN, roč. 37, 1929, č. 387, 3. 8., s. 1. Odůvodňování osobního převzetí správy temporálií tím, že „nechtěl bezpracně vydělávat,“ zní sice na první pohled velice záslužně, ale Theodor pak ještě dodává, že *jakékoliv příkoří, spojené se správou statků, jevílo se mi méně tísnivým, než vědomí, že se obohacuji bez konání prací a povinností*. Jenže stejně na statcích „sám nehospodařil,“ jeho zaujetí pro hospodářství arcidiecéze je opravdu pozoruhodné, jenže on neměl být jen správcem hospodářství – to mohl vykonávat odborník – laik, ale měl být primárně pastýřem, který pečuje o své svěcené stáde. Na biskupa nebyl ordinován proto, aby dohlížel na hospodářství, ale aby vedl lid na cestě k Bohu.

Příbramě.²³¹ Jednalo se o tři kněze: Jana Černoška, Josefa Šestáka a Josefa Konšela, zvláště vynikl právě poslední jmenovaný, který se věnoval lesnímu hospodářství a je autorem prvního lesnického slovníku a dalších příruček z tohoto oboru.²³²

Úřednictvu (zpravidla laikům, pozn. aut.) se tento jeho přístup příliš nelíbil,²³³ báli se, že přijdou o vyhlídky na vedoucí a lépe placená místa. To ale Theodor popírá, protože přijímal na vedoucí místa jen žadatele – odborníky s vysokoškolským diplomem a těm, kteří se osvědčili, nebyl žádný postup uzavřen. Posléze však hodnotil svůj nápad s hospodářským vzděláváním kněží jako neúspěšný.²³⁴

Velkou důležitost také správně připisoval funkci generálního vikáře. Svěřil ji svému kolegovi a spoluceremoniáři Janu Weinlichovi a přičinil se o jeho jmenování kanovníkem. Předsedou církevního soudu jmenoval Josefa Hanela. Ve funkci ceremonáře si ponechal ceremonáře svého předchůdce Františka Botka, absolventa římského Germanika,²³⁵ do funkce druhého ceremonáře jmenoval Koupila, svého bývalého žáka. V arcibiskupské rezidenci bylo ze společenských důvodů velké množství služebnictva. Arcibiskup Kohn zavedl nový úřad majordoma – kněze, který by pro služebnictvo sloužil mše sv., kázal a konal pobožnosti. Pobožností a bohoslužeb se arcibiskup také často osobně zúčastňoval.²³⁶ Majordomus byl vlastní představený služebnictva.²³⁷

Pro správu arcidiecéze si Theodor Kohn stanovil základní zásady: generální vizitace a prohlídky arcibiskupských statků.

²³¹ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Další úsilí o reorganizaci správy.* LN, roč. 37, 1929, č. 387, 3. 8., s. 1. Později bylo arcibiskupovi Kohnovi vyčítáno, že více dbal na hospodářství, než na pastorační.

²³² Josef Konšel (1875-1958) *Waldbauliches Versuchswesen. Ein Grundriß des Systems und der Arbeitsmethoden*, Ministerstvo zemědělství republiky československé, Praha 1935. a další.

²³³ Ohlas, jaký to vyvolalo u kněží, /raději?!/ neuvádí.

²³⁴ *Srov. Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Další úsilí o reorganizaci správy.* LN, roč. 37, 1929, č. 387, 3. 8., s. 2. Theodorova poznámka o tom, že i kněží se mají uplatnit jako nositelé kulturního pokroku i v technických odvětvích není scestná. Ale doby, kdy kněží vedli lid k praktickému hospodaření (i Josef II. si přál, aby kněží poučovali lid o praktických hospodářských novinkách), byly pryč. Odborníci se tehdy již museli naplno věnovat svému oboru, jinak by zaostali, a to u kněží působících v pastorační nebylo možné. Na druhou stranu výše zmíněný Josef Konšel byl v oblasti lesnické úspěšný, ale jeho publikačních aktivit se arcibiskup Kohn již nedožil.

²³⁵ Podrobněji k jeho osobě srov. podkapitola František z Pauly Botek.

²³⁶ *Srov. Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Další úsilí o reorganizaci správy.* LN, roč. 37, 1929, č. 387, 3. 8., s. 2.

²³⁷ *Srov. Instrukce pro služebnictvo kníže-arcibiskupského dvoru. Datováno 15. 9. 1893, text v Čj i Nj. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO /listinná část/, sign. FVI C193/3, kart. 650.*

Generální visitace

Olomoucká arcidiecéze patřila k nejrozsáhlejším v rakousko-uherské říši a byla také dvojjazyčná. Správa celé diecéze není lehkou záležitostí. Zvláště poznat celou diecézi je velmi náročné. Jako arcibiskupský ceremonář měl Theodor výbornou možnost při vizitacích a udílení svátosti biřmování poznávat velkou část arcidiecéze, což mu v úřadu kancléře konzistoře (a později samozřejmě jako arcibiskupovi) bylo velmi užitečné. Navíc se jako ceremonář a sekretář seznámil s velkou částí kněží²³⁸ a jako profesor na fakultě poznával kněžský dorost.

Jako arcibiskup se snažil horlivě konat generální vizitace. Ročně pravidelně zvizitoval čtyři děkanáty, což představovalo asi šedesát farností. Povinnost vizitací byla pro biskupa předepsána a Kohn se jí velice rád podřídil. Považoval to za výbornou možnost, jak poznávat jednotlivé farnosti, působit na lidi svým kázáním a také se při veřejných zkouškách přesvědčoval o náboženské úrovni tehdejší mládeže. Ovšem generální vizitace představují také značně vysilující činnost, *nezřídka dovedl jsem se do fary na smrt znaven. Leč tyto fyzické obtíže byly co nejhojněji odměňovány vnitřními radostmi. Vždyť průběhem jedenácti let mé arcibiskupské činnosti nevyskytla se ani jediná farnost, v níž bych se dožil zklamání.*²³⁹

Zpravidla vizitace probíhala tak, že nejprve prohlédl arcibiskup kostel a hřbitov, provedl katechezi školních dětí a udělil svátost biřmování, pak dal prozkoumat kostelní účty, matriky a budovy benefícia. Vyslechl si od revizorů zprávy o nálezech a pak svolal úřední osoby k poradě, týkající se pastorálního působení kněžstva v duchovní správě. Poté rozmlouval s okresním děkanem a informoval se všeobecně o stavu kněžstva i farníků, žádal také děkana, aby pravidelně konal děkanské vizitace, a to co nejdůležitěji, aby se nestaly jen formalitou. Potom přijal místního duchovního správce, poděkoval mu za pastorační práci a dal mu nějaké pokyny a rady. Doporučoval vzorný život duchovního správce, chtěl od něho péči o kostel a pečlivou liturgii. Doporučoval občasné zvaní cizích kazatelů a zpovědníků, konání třídních pobožností a misií. Zdůrazňoval návštěvu nemocných a radil podporu chudých podle možnosti. Informoval se také, jaké noviny se čtou na faře a ve farnosti. Připomínal péči o hřbitovy. Žádal také

²³⁸ Jako ceremonář měl na starosti liturgické funkce, tedy pokud mělo být někde udíleno biřmování či měl být svěcen kostel, kaple apod., bylo to dojednáváno právě s ceremonářem a sekretářem. Taktéž když chtěl někdo jednat s biskupem, domlouval si audienci přes sekretáře apod.

²³⁹ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Další úsilí o reorganisaci správy.* LN, roč. 37, 1929, č. 387, 3. 8., s. 2. Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 61-70.

vnější dekorum v kněžském oděvu,²⁴⁰ doporučoval pravidelné konání kněžských a soukromých exercicií, nezanedbávání kázání a jejich pečlivou přípravu. Po jednání s kněžími přišel na řadu reprezentant patronátu, učitelstvo, starostové atd.²⁴¹ Kohn vzpomíná, že nabádání činil co nejlépe, ale tato jeho „vizitační mánie“ je vnímána také velmi negativně.²⁴² Jeho právní přístup vedl k pořekadlu „Mandamus in Domino.“²⁴³

Vizitace neměly za účel jen nápravu mravů či pastorační povzbuzení. Faráři nemohli být libovolně překládáni, proto mohli určitým způsobem zpohodlnět, čemuž se arcibiskup snažil zabránit jak vizitacemi, tak snad i tím, že jim dával revoltující kaplany, kteří je nenechali v klidu. Zatímco tato snaha povzbuzovat kněžstvo k větší aktivitě může být považována za pozitivní, nevoli vyvolávala skutečnost, že doprovodné slavobrány, průvody, kapela, hostina, neměly za cíl oslavu církve, ale arcibiskupa. Duchovenstvo se před vizitacemi strachovalo, nejen ze strachu před přísnou kontrolou, ale aby také vše „doprovodné“ dobře dopadlo – přijde honorace města, družičky budou způsobné apod.

Kohn byl v tomto téměř neúprosný, svojí horlivostí chtěl být vzorem kněžstvu. Opravdu jeho výkony byly obdivuhodné (ale obávám se, že ne následováníhodné): za deset let zvizitoval 514 farností ve 40 děkanátech, ve všech měl kázání, zkoušel děti z náboženství a většinou také biřmoval, posvětil 22 kostelů a 409 oltářů,²⁴⁴ dnes bychom jej možná označili za workoholika. Dokonce i skutečnost, že nikdy neměl světicího biskupa, někteří připisují tomu, že se nechtěl s nikým dělit o vizitační slávu.²⁴⁵

²⁴⁰ I když se nám to dnes může zdát až přílišné zasahování do soukromí kněze, tehdy tomu tak nebylo. Stačí vzít do ruky příručku pro katolické duchovenstvo: BOROVÝ, *Úřední sloh církevní*. Kniha začíná: *Osobní se objevení a jednání kněze katolického. § I. Zevnějšek osobnosti*. s. 1-2. V této příručce z roku 1893 (3. vydání) je věnována pozornost oděvu kněží hned v jejím úvodu.

²⁴¹ Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Další úsilí o reorganizaci správy*. LN, roč. 37, 1929, č. 387, 3. 8., s. 2-3.

²⁴² Sama o sobě by snaha poznat svoji diecézi vizitacemi byla chvályhodná, jenže Kohnovi chyběla otcovská trpělivost s nedostatky a vadami kněžstva, chtěl nedostatky odstranit hned. Předpisy církevního práva často uplatňoval tam, kde by byla užitečnější otcovská umírněnost. Stále dokazoval, že vše zvládne sám, nepřipouštěl si jakýkoliv náznak slabosti. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 64-66. Týž, Kapitoly ze života olomouckého arcibiskupa Dr. Theodora Kohna – neúspěšného mecenáše české univerzity na Moravě, VVM, 45/ 1993, s. 23-24.

²⁴³ „Rozhodli jsme v Pánu“

²⁴⁴ Přehled vizitovaných farností a děkanátů byl uváděn v konzistoriálních kurendách, zprávy o vizitacích také vycházely v denním tisku. Přehled vizitovaných děkanátů v letech 1893-1902 srov. Botek, Kleiber, *Facta loquuntur*, s. 68-71. Pro doplnění statistiky: 1893-1901 přijalo kněžskou ordinaci 447 jáhnů, diakonát 448, subdiakonát 450, nižší svěcení 499 a postřížiny 673 kandidátů. Srov. tamtéž.

²⁴⁵ Zlámál, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 65-66.

Pravidelné pastýřské listy

Pastýřský list vydával arcibiskup Kohn každoročně pravidelně na začátku postní doby, byl k němu připojen i postní řád. Pastýřské listy byly vydávány v konzistotriálních kurendách, a to latinsky, německy a česky. Arcibiskup také vydával příležitostné pastýřské listy, např. výše zmíněný pastýřský list u příležitosti své konsekrace a intronizace (únor 1893), k příležitostným otázkám, až poslední v březnu 1904, kterým se z Říma loučil s arcidiecézí.

Ve svém nástupním pastýřském listu nejprve vzpomíná zesnulého kardinála Fürstenberga a to také jako věrného strážce, který opatroval odkaz apoštolů Cyrila a Metoděje. Kohn sebe označuje jako nástupce sv. Metoděje. *Se strachem a úzkostí pomyslím, milení diecesáni, na budoucnost obzvláště dnes, kdy беру na sebe zodpovědný úřad biskupský ve chrámu před stupněmi oltáře, při kterém od této chvíle jakožto váš arcipastýř za vás modliti se budu.* Zmiňuje, že jeho úkolem bude péče o stádece, hlásání Slova a péče o čistotu víry a krom jiného se v něm hlásí i k odkazu encykliky *Rerum novarum* (1891).²⁴⁶

Ve druhém pastýřském listě (28. 1. 1894) připomíná, že již rok třímá berlu sv. Metoděje, rekapituluje události. V listě se obrací zvláště na rodiče ohledně potřeby náboženské výchovy pro děti. Apeluje také na učitele a vychovatele. Vyzývá i k dobrému vlastenectví, k poslušnosti císaři. Kněze nabádá, aby hájil zájmy církve.²⁴⁷

Obrací se k jednotlivým stavům (manželé, rodiče...), zda zachovávali své povinnosti, neochabovali v dobrém. Připojuje také díky za krásné chvíle během generálních vizitací.²⁴⁸ Následujícího roku vyšel z podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10, 23-37). Vyzývá k lásce, odsuzuje bezohlednou honbu za majetkem, hříšnou lakotu. Nabádá tedy k lásce k lidem, k trpícím, ale k lásce, která vychází z Boží lásky.²⁴⁹

V lednu 1897 vydali pastýřský list rakouští biskupové u příležitosti voleb do říšské rady.²⁵⁰ Následujícího měsíce pak vydal svůj pravidelný pastýřský list arcibiskup Kohn. Zaměřil se na vzdělávání, varoval před špatnými knihami, upozornil, že jsou tací, kteří se snaží dávat na odiv jen chyby církve. Špatné knihy přirovnává k falešným prorokům, kteří pod zdáním dobrého škodí. Za pravou osvětu považuje upozornit právě

²⁴⁶ Srov. Pastýřský list z 12. 2. 1893. *Currenda consistorialis* 1893.

²⁴⁷ Srov. Pastýřský list z 28. 1. 1894: *Currenda consistorialis* 1894.

²⁴⁸ Srov. pastýřský list z 17. 2. 1895. *Currenda consistorialis* 1895.

²⁴⁹ Srov. Pastýřský list z 9. 2. 1896. *Currenda consistorialis* 1896.

²⁵⁰ Srov. *Currenda consistorialis* 1897.

na tyto chyby.²⁵¹ V promluvě na závěr exercicií téhož roku vyzýval k následování příkladu sv. Cyrila a Metoděje. Je to promluva, kde se snad nejvíce věnuje cyrilometodějskému odkazu.²⁵²

V postním pastýřském listu v roce 1898 přirovnává situaci konce 19. století k období Francouzské revoluce, v oblasti urážení církve a pohrdání náboženstvím. Připomíná, že revolucionáři ve Francii se nezalekli ani královského trůnu. A jako správný rakouský vlastenec dodává: *Nechci zde dále rozprádati pásmo dějin minulého století: Pán Bůh bude záštitou drahé vlasti naší: „osud trůnu habsburského Rakouska jest osudem.“* A dále na revolučních událostech ukazuje, k čemu vede pohrdání náboženstvím. Revoluční rok 1848 připomíná také jako dny hrůzy, ale „Boží prozřetelnost bděla nad osudy Rakouska.“ Upozorňuje, že ve společnosti jsou snižovány autority, ale jak říká, autority mají božský původ, a proto je třeba zasadit se o jejich uznávání. Připomíná opět špatný tisk, na který upozorňoval v předchozím pastýřském listě. I v otázce sociální je třeba nezapomínat na „náboženskou útěchu“ a varuje před šířícím se nevěrectvím. Pomoc a útěchu je třeba hledat ve víře, v církvi, chválí, že v mnohých obcích se konají lidové misie, poutě (zvláště mužů, které považuje za nejvíce ohrožené nevěrectvím).²⁵³

V listech arcibiskupa Kohna je evidentní jeho rakouské vlastenectví a lpění na tradičním řádu, uspořádání společnosti. Čehož logickým důsledkem bylo odmítnutí liberálních a nacionalistických tendencí a prohlubující se propast mezi tzv. modernisticky laděnými duchovními a arcibiskupem.

Tématem pastýřského listu v roce 1899 jsou opět útoky proti víře, proti církvi. Připomíná tlaky, aby byla náboženská výuka na školách zrušena, to, že pod rouškou svobody vyznání je omezována církev. Kohn vyvrací názor, že by církev nepřála vědění, naopak. Zmiňuje i národnostní otázku a vybízí k překonání národnostních rozdílů ve sjednocující církvi. Odmítá násilné domáhání se splnění některých požadavků.²⁵⁴

Na tento list velmi negativně reagoval Pozor: *Je to opravdu divu, proč hierarchie naše vydává podobný projev, když neměla ani slova ku nedávným daleko bouřlivějším a přímo revolučním projevům v německých městech severních Čech. Proč*

²⁵¹ Srov. Pastýřský list z 20. 2. 1897. Currenda consistorialis 1897

²⁵² Srov. Currenda Consistorialis VIII, 1897, s. 77-78. Český překlad srov. Jonová, Jitka, *Arcibiskup olomoucký Prof. ThDr. Theodor Kohn a Velehrad*. In Ambros, P., (Ed), *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum – očištění paměti*. Refugium, Olomouc 2007, s. 136-139.

²⁵³ Srov. Pastýřský list z 20. 2. 1898. Currenda consistorialis 1898.

²⁵⁴ Srov. Pastýřský list z 26. 1. 1899. Currenda consistorialis 1899.

žádný z vysokých hodnostářů neokřikl násilnosti páchané na českých menšinách? Či české menšiny smí být ubíjeny? Věru divno, velice divno, proč právě jen my Čechové jsme zakřikováni od vysokých hodnostářů církevních, nikdy ale není okřiknuta německá zpupnost, ani německé násilnictví. A zejména divíme se arcibiskupu dru. Kohnovi, že on odhodlal se vmísit do demonstrací českých na Moravě, neboť demonstrace ty vzaly na se ráz protižidovský a tu každý z nás by mohl se domnívat, že arcibiskup dr. Kohn pastýřský list svůj nevydal z pohnutek křesťanských, nýbrž spíše z ohledů na židovstvo, ze kterého on sám vyšel.²⁵⁵ Pozor se vyznačoval antisemitismem, Kohnovi neustále předhazoval jeho židovský původ a bez ustání jej obviňoval, že nadřazuje Němcům a utlačuje Čechy.²⁵⁶ Vyčítal mu i to, že v Katalogu kněžstva jsou uváděny názvy obcí nejprve německy a pak česky. Pozor požadoval, aby tam, kde je uvedena jako řeč farníků čeština byl nejprve uveden název český, a pak německý.²⁵⁷

Pastýřský list v roce 1900 začíná podobenstvím o poutníkovi a starci, mluví o autoritě, otcovství – otcovské požehnání, a to jak přirozených otců, tak zvláště Otce nebeského. V druhé části listu se věnuje mateřství, důstojnosti matek, mateřské lásce. V třetí části pak úctě dětí k rodičům a jejich významu. Vzpomíná také svoje vážné onemocnění a děkuje věřícím za modlitby.²⁵⁸

Zvyk začínat pastýřské listy mravoučným příběhem se arcibiskupovi asi zalíbil a pastýřský list roku 1901 začíná příběhem o rodině na hořící lodi, kdy syn zachrání své rodiče, ale sám hyne. Arcibiskup vnímal rodinu jako velmi ohroženou, a proto opět mluví o vzájemné úctě a lásce v rodině. Rodiče vyzývá k plnění jejich křesťanských povinností při výchově dětí, protože tím dávají základ do života dítěte. Rodiče si mají dobře rozmyslet, jaké výchovné instituci, škole své dítě svěří. Dítě by mělo v krizových chvílích nacházet záštitu u rodičů, jejich radu i pomoc. Rodina je základem společnosti a podle toho, jak vypadá rodina, vypadá i společnost, stát.²⁵⁹

Pastýřský list v jubilejním roce jeho zvolení na olomoucký arcibiskupský stolec začíná arcipastýřovým znepokojením nad soudobou situací. Připomíná šíření bezvěrectví, útoky na církev. Varuje před útočícím ateismem, zvláště ve školách. Rozebírá otázku ateismu, morálky odtržené od Boha. Opět připomíná události ve Francii, kdy útoky proti církvi a náboženství u encyklopedistů vyústily, dle arcibiskupa,

²⁵⁵ Pozor, 7. 11. 1899, č. 127, s. 3.

²⁵⁶ Srov. Pozor, 11. 11. 1899, č. 129.

²⁵⁷ Srov. Pozor, 14. 11. 1899, č. 130. Pozor opravdu vyhledával sebemenší záminku k tomu, aby mohl negativně hodnotit chování a jednání arcibiskupa Kohna.

²⁵⁸ Srov. Pastýřský list z 20. 2. 1900. Currenda consistorialis 1900.

²⁵⁹ Srov. Pastýřský list z 2. 2. 1901. Currenda consistorialis 1901.

v krvavou Francouzskou revoluci. Je tedy třeba bránit víru a církev, aby se zamezilo rozvratu společnosti.²⁶⁰

Téma útoků proti církvi se stalo tématem pastýřského listu z roku 1903. Liberalismus a socialismus narušuje křesťanské manželství a rodinu a pokleslá mravní úroveň rodiny přispívá k rozvratu společnosti. Rodinu označuje za dílo Boží, které je lidskou sobeckostí ničeno. Novodobé pohanství odmítá svátostný charakter manželství, dovoluje rozvod, což narušuje nejen vlastní manželství, rodinu, ale i výchovu dětí. Jako další nepřátele křesťanské rodiny uvádí žádostivost, požívačnost, ale za největší považuje nevěru a náboženskou lhodost. Dítě, kterému se nedostane zdravé náboženské výchovy v rodině, pak snadno od víry odpadá. Pokud se rodina nevrátí ke svým zdravým křesťanským kořenům, zahyne.²⁶¹

Arcibiskup věnoval otázce rodiny ve svých pastýřských listech opravdu velkou pozornost, vnímal její důležitost i pro společnost. Zasazoval se o její obnovu, samozřejmě podle zásad jemu blízkých: obnova rodiny v křesťanském duchu.

A tak jako pastýřským listem začínal, stejně se jím i loučil.

Svatý otec, viditelný náměstek Ježíše Krista na zemi, maje na zřeteli blaho katolické církve a spásu nesmrtelných duší v mé arcidiecesi, přijal můj vrchnopastýřský úřad, v ruce jeho složený.

*Uvolněn sice svazek, který mne jako velepastýře pojil s Vámi (...) Vy byli jste vždy předmětem mých modliteb, Vy jím budete i nadále; v tom se nic nemění (...) Naposledy Vás žehnám a končím slovy, která jsem tak často opakoval ve Vašich svatyních při generálních visitacích, totiž: Na shledanou, na shledanou, ne-li zde na zemi, tak tam v království nebeském. Amen.*²⁶²

Tento pastýřský list však byl již psán v Římě.

Ordinariátní list – *Currenda consistorialis* nesloužil jen ke zveřejňování pastýřských listů, ale arcibiskup (jak to dělal už jako kancléř kurie) jej využíval k postupnému „doškolení“ kněžstva.²⁶³ Ordinariátní list vycházel vždy jedenkrát za měsíc v latinském jazyce (jednotlivá nařízení se publikovala v originálním jazyce, tedy i německy či česky). Kohn si přál, aby byl opravdu praktický pro kněze, publikoval zde

²⁶⁰ Srov. Pastýřský list z 5. 2. 1902. *Currenda consistorialis* 1902.

²⁶¹ Srov. Pastýřský list z 19. 2. 1903. *Currenda consistorialis* 1903

²⁶² Datováno v Římě 12. 3. 1904.

²⁶³ Do doby jmenování Theodora Kohna kancléřem konzistoře měly kurendy své obvyklé čtyři stránky s úvodním textem, informacemi o beneficiích (změna, uvolnění apod.), o úmrtí kněží či případně oznámení kandidátů kněžské ordinace apod. Ale postupně se rozrůstaly a přibývalo informací: dekrety či vyhlášení římských kongregací, státní zákony či rozhodnutí, které se týkaly církve, liturgické informace (formule žehnání, litanie a další) apod.

tedy praktické pokyny, znění dekretů a verdiktů římských kongregací uveřejňovaných v Acta Apostolicae Sedis apod.²⁶⁴

Další pastorační aktivity

Arcibiskup Kohn kladl důraz na duchovní cvičení (exercicie) a to jak pro kněze, tak pro laiky. Kněžím nařídil, aby si povinně vykonali exercicie nejméně jednou za tři roky.²⁶⁵ Duchovní cvičení pro kněze se konala pravidelně dvakrát ročně, a to v srpnu, obvykle jim byl přítomen i arcibiskup osobně.²⁶⁶

Antonínu Cyrilu Stojanovi schválil konání duchovních cvičení pro laiky – učitele a učitelky – na Velehradě a doporučil, aby se tato duchovní cvičení konala nejen pro české učitelstvo, ale i pro německé. Samozřejmě požadoval zprávu o průběhu cvičení.²⁶⁷ Botek odůvodňuje tuto arcibiskupovu snahu potřebou duchovní regenerace pro učitelstvo, které by tak mohlo lépe odolávat ateismu. Botek uvádí i tabulku příspěvků, které arcibiskup dal na potřeby duchovních cvičení pro učitele obou národností a obou pohlaví. Tato cvičení se konala nejprve pro české učitele (muže) na Velehradě od roku 1894, pak od roku 1897 i pro české učitelky v Přerově. Pro německé učitelstvo obou pohlaví se pak konaly první duchovní cvičení v Olomouci roku 1901.²⁶⁸ Kohn také podpořil myšlenku velehradského apoštolátu a akademie.²⁶⁹

Botek zmiňuje i jeho podporu lidových misií, ale tuto informaci podává v podobě statistické tabulky komunikantů.²⁷⁰

Záhy po svém nastolení podpořil spolek ustavičného klanění Nejsvětější Svátosti oltářní a ku podpoře chudobných chrámů. Žádal o zprávu, kde toto společenství existuje a je-li přičleněno k ústředí v Olomouci při kostele sv. Mořice. Připomněl, že stanovy

²⁶⁴ Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Konsistoriálním kancléřem.* LN, roč. 37, 1929, č. 314, 22. 6., s. 2. Stále je zde silně patrná jeho osoba praktického vzdělance. Čerpání znalostí považoval za záležitost užitečnou pro praxi. Byl mužem studia, nešťastnější byl asi mezi knihami, ale s lidmi se moc nestýkal, a tak mu tak trochu unikaly složitosti mezilidských vztahů.

²⁶⁵ Srov. BOTEK, *Der resignierte Fürsterzbischof von Olmütz, II. Lieferung*, s. 239-240. Kněžské exercicie také podporoval finančně.

²⁶⁶ Arcibiskup měl i soukromé exercicie a to zpravidla u redemptoristů v Července. Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 102.

²⁶⁷ Srov. NĚMEC, LUDVÍK, *Antonín Cyril Stojan. Apostle of Church Unity. Human and spiritual profile.* Don Bosco Publications, New Rochelle, N. Y. 1983, s. 32-33.

²⁶⁸ BOTEK, *Der resignierte Fürsterzbischof von Olmütz, II. Lieferung*, s. 234-237.

²⁶⁹ Srov. NĚMEC, *Antonín Cyril Stojan*, s. 65.

²⁷⁰ Srov. BOTEK, *Der resignierte Fürsterzbischof von Olmütz, II. Lieferung*, s. 227-229.

musí mít arcibiskupské schválení. Arcibiskupství se mají také oznámit noví členové (zasílat přijímací lístky), zprávy o představených apod.²⁷¹

Arcibiskup Kohn přispíval štědře na různé spolky a nadace, ze kterých se přispívalo na opravu a zvelebování chrámů a jejich vybavení, pro duchovenstvo, sociálně slabé a další potřebné. Sám založil spolek sv. Theodora, mučedníka, při příležitosti 50letého jubilea císaře Františka Josefa I. v roce 1898. Sám dal základní jistinu 200 000 korun. Jmění tohoto spolku bylo určeno pro staré a nemocné kněze. Z úroků bylo každoročně přispíváno chudým kněžím na odpočinku.²⁷²

Usiloval o pořádek v nadacích a jejich jmění, proto hned v roce 1893 vydal *Instructio pro venerabili Clero Archidioeceseos Olomucensis ratione piarum foundationum*, které je velmi podrobné a obsahuje i české a německé formuláře pro jednotlivé případy nadací.²⁷³

V souvislosti s množícími se útoky proti církvi, ale i proti své vlastní osobě, zvláště v tisku, ustanovil spolek na obranu práva, jehož účelem byla obrana katolického náboženství a osobní cti katolických osob a spolků.²⁷⁴

Kohnova spisová reforma

V zářijové Currenda Consistorialis roku 1896 bylo uveřejněno nařízení arcibiskupa o uspořádání farních archivů (*Dispositio de archivis parochialibus ordinandis*), datované 1. září 1896 Nr. Ord. 4580. Farní archiv měl být rozdělen do dvanácti hlavních tematických celků, které se ještě dále členily. Tato reforma se běžně používala až do roku 1950, kdy nastala perzekuce církve a bylo jí znemožňováno svobodné fungování. Církevní, tedy i farní archivy byly z větší části centralizovány do státních archivů.

Theodor Kohn se snažil zavést pořádek do spisů již jako kancléř kurie. V kanceláři chyběla evidence, což vedlo někdy i k tomu, že se akta ztrácela.²⁷⁵ Konzistorní kancelář se skládala z několika oddělení: nadačního, revize církevních účtů a pokladny. Jednotlivé spisy byly přidělovány příslušným oddělením a jejich referenti

²⁷¹ Srov. *Dispositio Archipraesulis Reverendissimi respectu Confraternitatis sub titulo perpetuae adorationis SS. Sacramenti ad exornandas ecclesias pauperiores*. Currenda Consistorialis III, 1893, s. 16-17.

²⁷² Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 52-53, 82-83. KADLČÍKOVÁ, *Případ Kohnův*, s. 41-43.

²⁷³ *Instructio pro venerabili Clero Archidioeceseos Olomucensis*. Srov. Currenda Consistorialis IX, 1893, s. 59-64 (1. část). Currenda Consistorialis X, 1893, s. 67-80 (2. část). Currenda Consistorialis XI, 1893, s. 85-91 (3. část).

²⁷⁴ Srov. Currenda consistorialis II, 1902, s. 17-20.

²⁷⁵ Srov. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Konsistoriálním kancléřem*. LN, roč. 37, 1929, č. 314, 22. 6., s. 1.

přednášeli své zprávy každou středu na plenárních schůzích, kterých se zúčastňovali olomoučtí kanovníci a assessoři (přísedící). V kanceláři působilo několik úředníků, kteří vedli podací protokol a expedici.²⁷⁶

Možná i tyto zkušenosti ho motivovaly k zavedení oné spisové reformy. V neuspořádaném archivu vždy hrozilo nebezpečí ztráty spisů, jejich nedohledatelnost apod., tomu se mělo napříště nařízenou reformou zabránit.

Dle výše uvedeného nařízení požadoval, aby na každé faře byl *dobře uzavřený* archiv, v němž by mohly být uchovávány dokumenty vztahující se k církevnímu právu, beneficiu, věřícím a dalším záležitostem v oblasti pastorační péče. Archiv měl být rozdělen do dvanácti hlavních oddělení (11 oddělení + matriky).

1. (oddělení) Aedificia – Stavení: farní kostel, filiální kostely a kaple, hřbitov, kříže apod., farní a hospodářská stavení, patronátní a konkurenční záležitosti, pojištění.

2. Substantia ecclesiae – kostelní jmění: Pozemky, pozemkové knihy, protokoly a smlouvy o pronájmu, knihy kostelních účtů, kniha kapitálů a úroků, záznamy příjmů z ofěry a *kostelního zvonečka*, předpis daní, dávek a poplatkového ekvivalentu.

3. Substantia beneficii – jmění farního obročí: pozemky, protokoly a smlouvy o pronájmu, fassé, služné a doplněk kongruy, protokoly o odevzdání a přijetí fary, účty interkalární, výkup desátku, daně, výkaz o ročních výdajích beneficiáta z vlastního.

4. Foundationes – nadace: Zákonné normy, knihy o nadacích, spisy nadační, výkazy o persolvování nadačních povinností. Při čemž spisy týkající se jedné nadace měly být u sebe v rámci speciálního fasciklu.

5. Cura animarum – duchovní správa: Konsekrace, posvěcení a rekongregace kostela a kaplí, privilegia oltářní a jiné indulty, povolení ke svěcení oltářů apod., pořádek bohoslužeb, pobožnosti, ohlašovací knihy, vizitační nálezy, vyučování náboženství, apoštolská práce, stav duší, kniha štolová a knížky stipendijní, závazky pro náboženský fond a jejich persoluce, změna vyznání, jednací protokoly.

6. Personalialia ministrorum in cura animarum – výkaz personalií při duchovní správě: Faráři a jejich poslušnost, kněží výpomocní a jejich poslušnost, ředitel kůru a varhaník, kostelník, zvoník, hrobař (u všech ustanovení a mzda), kostelní hospodáři, kronika.

²⁷⁶ Kohn jako kancléř se snažil do zprávy kureie zaangażovat i kandidáty kněžství. Jako písař na konzistoři nastoupil i podjáhen Jan Šrámek. I když později Šrámek s arcibiskupem Kohnem příliš dobře nevycházel, vzpomínal na něj jako na profesora velmi pozitivně. Zároveň skutečnost, že si ho Kohn vybral jako písaře, ukazuje, že musel Šrámka považovat za schopného člověka. Srov. TURZOVÁ, MARIE VIRGINIE, *Kartouzský vězeň Mons. Jan Šrámek*. Trinitas, Svitavy 2006, s. 34-6.

7. Documenta et allegata ad matriculam copulatorum. Doklady a přílohy k matrice oddavků: Ohláškové knihy, přílohy k oddavkám (ohláškové listy, křestní listy, úmrtní, dispense od překážek atd.), rozlučka od stolu a lože.

8. Allegata ad matriculas baptizatorum et defunctorum – Přílohy ke křestním a úmrtním matrikám.

9. Institutum pauperum parochiale – Farní ústav chudobinský: knihy účtů, pokladní deníky (Státní i privátní úpisy týkající se jakéhokoliv jmění farním úřadem spravovaného, stejně i hotovost pokladní, ať je uschována v kostelní pokladně).

10. Praecepta superiorum – Nařízení: Konzistoriální kurendy, pastýřské listy, nařízení politického úřadu.

11. Varia. Do tohoto oddělení měly být ukládány spisy nehodící se do žádného z předchozích.

12. Locus ad matriculas asservandas – matriční oddělení: oddavkové, křestní a úmrtní matriky, matriky biřmovanců atd. Včetně katalogu farní knihovny

Na obálkách s archiváliemi mělo být číslo, ale také stručný regist, akta měla být řazena chronologicky. Nebylo zapomenuto ani na archivní skříň, která měla být ze suchého dřeva a měla stát na místě chráněném proti ohni a vlhkosti. Zároveň byly dány i rozměry takovéto archivní skříně.²⁷⁷ Poslední poznámka stanovovala, že bez arcibiskupova dovolení nikdo nesmí do těchto archivů nahlížet.²⁷⁸

Arcibiskup Kohn měl rád pořádek a přál si, aby pořádek panoval také v jednotlivých farnostech.

Nevěnoval však pozornost pouze archivům, v konzistoriálních kurendách roku 1903 byl věnován také prostor farním knihovnám, o jejich zřizování a spravování (včetně doporučení, jakým nábytkem má být knihovna vybavena, o nákupu knih či jejich řazení v knihovně).²⁷⁹

Prohlídky arcibiskupských statků

Za účelem poznání arcibiskupského majetku podnikal arcibiskup Kohn inspekční cesty. Každoročně vybral jeden lesní úřad a prošel revíry. Neměl sice odborné znalosti, ale stačil mu *zdravý rozum*. S potěšením také vzpomíná, že *jsem provedl inspekci arcibiskupského majetku do všech detailů a že není v rozsáhlých latifundiích*

²⁷⁷ Velmi prakticky působí následující poznámka: *Starý archiv, aby výloh se nečinilo, budiž ponechán i na dále a úprava budiž dle nařízení provedena.*

²⁷⁸ Podle: Currenda Consistorialis IX, 1896, s. 102-106.

²⁷⁹ Srov. Currenda Consistorialis I, 1903, s. 1-11.

ani jediné části, na niž bych nevstoupil a nepodrobil ji prohlídce, a to průběhem doby několikrát.²⁸⁰ Tato poznámka by mohla být velmi oceněna u nějakého hospodářského správce či majitele hospodářství, ale u arcibiskupa působí dosti rozpačitě. Ano, jako kníže-arcibiskup olomoucký byl „majitelem“ rozsáhlého hospodářství, ale u biskupa na konci 19. století bylo takové zaujetí pro hospodářství vnímáno negativně. Snadno tím dal záminku svým odpůrcům, že je více hospodářem než pastýřem; a biskup má být primárně pastýřem.

Inspekci lesů s ním vykonával také generální ředitel Albert Kleiber, odborník v lesním hospodářství, a také lesníci příslušných revírů. Tyto inspekce trvaly i několik dní. Začínalo se o sedmé hodině ranní a končovalo se zpravidla o sedmé hodině večerní, s hodinovou přestávkou v poledne. I když byly tyto túry namáhavé a vysilující, Kohn je považoval za velice zdravé a vyvažující jeho jinak „sedavou“ práci. Při těchto inspekcích bydlel Kohn v budovách lesního úřadu, mši sv. sloužil v nejbližší kapli nebo farním kostele. Snažil se vyplácet zaměstnance spravedlivě, *je nemístné šetřit na mzdách, mezi nimi a prací budiž zachován spravedlivý poměr.*²⁸¹ Úprava platů byla provedena.

Doporučoval, aby byly dcery zaměstnanců vychovány v internátě u sester v Přestavlkách a Frýdlantu, synové pak v chlapeckém semináři v Kroměříži, kde za ně platil veškeré výlohy.²⁸²

Podobně také ročně zvizitoval do všech podrobností nejméně jeden velkostatek, což pro něj bylo náročnější než lesní inspekce. Při této činnosti ho opět doprovázeli generální ředitel Albert Kleiber a hospodářští úředníci jednotlivých dvorů. Vzhledem k tomu, že hlavní majetek arcibiskupství spočíval v lesích, netrvaly tyto inspekce příliš dlouho. Na závěr byly vydány příslušné pokyny a doporučení k vlídnému zacházení se zaměstnanci, a zvláště se mělo pamatovat na chudé a nemocné. Arcibiskup Kohn taktéž každoročně navštěvoval frýdlantské železářny.²⁸³

Souhrnně v rámci racionalizace hospodářství zřídil lesní technickou kancelář, pronajaté arcibiskupské statky převzal do vlastní režie (z důvodu větších výnosů), založil pozemkový katastr, vyžadoval u úředníků odpovídající vzdělání (nejlépe vysokoškolské), zaváděl nové polní kultury a prováděl jejich dokumentaci, vodní pily

²⁸⁰ *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis. Další úsilí o reorganizaci správy.* LN, roč. 37, 1929, č. 387, 3. 8., s. 3.

²⁸¹ Tamtéž. Pozdější kritické články však uváděly, že arcibiskup se choval vykořisťovatelsky.

²⁸² Srov. tamtéž.

²⁸³ Srov. tamtéž.

nahradil parními, stavěl nové silnice pro snadnější přístup a dopravu zboží. Zavedl telefonní síť, málo výnosné železářny ve Frýdlantě n. Ostravicí rozšířil o ocelárnu, prováděl meliorace pozemků, nařídil umělé pěstování lesních kultur, které se dosud získávaly jen přirozenou cestou, polnosti i louky odvodňoval a intenzivně hnojl, zavedl čistokrevný chov dobytka a koní a další. Hospodářství skutečně vzkvétalo a přinášelo hojný výnos.²⁸⁴

Arcibiskup Kohn věnoval reformě hospodářství arcibiskupství velkou péčí,²⁸⁵ která se nemíjela účinkem, a opravdu se mu podařilo dostat hospodářství olomoucké arcidiecéze na velmi dobrou úroveň. To však dávalo podnět ke kritice a poznámkám o pohádkovém bohatství arcibiskupa. Kohn sám připomínal, že ale reorganizace hospodářství pohltila nemalé množství financí a že výtěžky se dostavily až posléze. A tak jako byla posléze vydána *Facta loquuntur* o jeho činnosti arcibiskupské, speciálně o hospodářství byla vydána kniha *Temporalien-Übergabe*.²⁸⁶

Na své hospodářské výsledky byl arcibiskup oprávněně pyšný, nesnesl, aby někdo jeho majetek poškozoval, z toho důvodu se velmi často soudil o náhradu škody bez ohledu na to, kdo a jakou škodu mu učinil, stačila mu skutečnost přestoupení jeho nařízení. Proto se soudil i s chudinou, což vyvolávalo velmi negativní reakce.²⁸⁷

Arcibiskup Kohn byl opravdu skvělý hospodářský správce.²⁸⁸ Jeho nástupci zdědili hospodářství ve velmi dobrém stavu.

Kohnovo mecenášství, podpora studentů

Od knížete-arcibiskupa se vyžadovalo, aby přispíval na různé stavby, školy, spolky apod., což také činil. Přehled těchto darů byl zpravidla tištěn v novinách, což nebylo nic neobvyklého, ale samozřejmě to mohlo být vnímáno jako stavění štědrosti na odiv. Od arcibiskupa se mecenášství vyžadovalo, v Zemském archivu je 13 kartonů žádostí o dary²⁸⁹ (poděkování za dary se už vešly jen do jednoho kartonu).²⁹⁰

²⁸⁴ ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 62-63.

²⁸⁵ Výčty zlepšení. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 62-63.

²⁸⁶ BOTEK, F., *Temporalien-Übergabe: Aktenmässig zusammengestellt vom Sekretariate des resignierten Fürsterzbischofs Dr. Theodor Kohn*. Graz, Im Kommissionsverlag der Verlagsbuchhandlung „Styria“ 1913. Ještě také můžeme zmínit: BOTEK, F., *Der resignierte Fürsterzbischof von Olmütz Dr. Theodor Kohn. Grundlinien, Beiträge u. Materialiensammlung zur vorurteilsfreien, sachgemäßen Beurteilung seiner bischöflichen Amtstätigkeit* (3 díly). Graz und Wien 1913.

²⁸⁷ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 63-64.

²⁸⁸ Snad jako protiklad může být uveden jeho nástupce Antonín Cyril Stojan, který svojí štědrostí přivedl hospodářský stav diecéze do velkých problémů. Ale v pastoraci byl úspěšnější než Kohn. Srov. HUBER, *Kirche in Mähren-Schlesien im 19. und 20. Jahrhundert* In. *Katholische Kirche und Kultur in Böhmen*, s. 51-52.

²⁸⁹ ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 22, kart. 1516-1528.

Kníže-arcibiskup byl také podporovatelem umění, při cestách Ad limina je objednával či vozil z Říma, sám navštěvoval galerie či paláce. Vybavil arcibiskupskou rezidenci v Olomouci nejen obrazy a jinými uměleckými díly, ale i praktickými věcmi – donedávna se používal servis ještě se znakem Kohnovým a dodnes jeho znak nesou stále užívané židle či koberec v arcibiskupské kapli. Zveleboval taktéž arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži, pořizoval liturgická paramenta apod.²⁹¹

Jako student z chudých poměrů sám prožil, jak je náročné zvládnout studium, zvláště co se týká hmotného zabezpečení. Již jako kaplan se snažil přispívat studentům. Podporoval výše uvedené kněze, aby studovali hospodářské školy. Posílal také kněze a bohoslovce studovat do zahraničí, v Římě do Germanika.²⁹² Mezi absolventy Germanika byli jak František Botek, tak Theodor Vavruša,²⁹³ oba jeho pozdější sekretáři.

Finančně podpořil také badatelské cesty po Palestině a Sýrii orientalistovi Aloisi Musilovi. Musil byl arcibiskupovi za tuto podporu vděčný, ovšem posléze velmi dobře rozpoznal i arcibiskupovy chyby.²⁹⁴

Schopné kněze nabádal k dalšímu studiu nebo literární činnosti (samozřejmě nikoliv zaměřené proti církvi a jejím představitelům). Při jedné z vizitací si všimnul nadaného Františka Snopka a povolal ho za správce arcibiskupského archivu v Kroměříži. V roce 1903 započal své vykopávky na Velehradě Jan Nevěřil. Arcibiskup vybízel k psaní farních kronik (měly být součástí farního archivu).²⁹⁵

Svoji rodinu nijak zvlášť neprotěžoval, na studiích podporoval také své dva synovce, Theodora Vavrušu²⁹⁶ a Theodora Palu. Zatímco první studoval bohosloví, bylo tedy logické, že bude podporován svým arcibiskupem, druhý studoval učitelství a

²⁹⁰ ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 23, kart. 1529.

²⁹¹ Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 84-97. V této práci se nebudu podrobněji věnovat uměleckým aktivitám arcibiskupa Kohna. Bezpochyby nashromáždil obrovské množství uměleckých děl, ale ne vždy odpovídající kvality. Např. z numismatických katalogů je evidentní, že si někdy vybíral (byly vybrány) kusy podle ceny nikoliv podle kvality (podle osobního sdělení dr. Šmerdy).

²⁹² Moravští alumni studovali v Collegium Germaniku až do vzniku samostatného Československa. Kohn sice finančně podporoval i Bohemicum (kolej pro české bohoslovce), ale Morava měl vyhrazená místa v Germaniku. I sám arcibiskup Kohn se při návštěvách ubytoval v této koleji. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 67. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 84-85.

²⁹³ Z dalších to jsou: Heske, Heinrich 1883/4, s. 330, Franz Klobouk, 1897-1904, s. 332, Ovečka, Jaroslav, 1902-3, s. 338, Schimka, Joseph, 1898-1905, s. 341, Stuchly Karl 1899-1906, s. 343, Závrbký, Franz 1901-1908, s. 346, Zimmermann, Joseph 1883-1885. Srov. SCHMIDT, PETER, *Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker. Zur Funktion eines römischen Ausländerseminars (1552-1914)*. Max Niemeyer, Tübingen 1984, příslušné strany uvedeny za jmény. Finanční podpora srov. BOTEK, *Der resignierte Fürsterzbischof von Olmütz Dr. Theodor Kohn, II. Lieferung*, s. 300.

²⁹⁴ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 66, 67.

²⁹⁵ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 67-68.

²⁹⁶ Podrobněji k němu v podkapitole Theodor Vavruša

podpory se dožadoval z ohledu na příbuzenství. Arcibiskup jej podporoval při studiu v Příboře, kde ukončil svá studia a měl se dále věnovat dráze učitelské.²⁹⁷ Záhy však Pala prosil o peníze a to opakovaně, od arcibiskupa mu byly peníze zaslány, ale byl nabádán, aby se snažil vystačit se svým platem.²⁹⁸ I nadále Pala prosil o finanční podporu, a to úspěšně, musel však zaslat stvrzenky za vydané peníze a arcibiskup se zajímal také např. o to, zda se Pala účastnil exercicií pro učitelstvo na Velehradě.²⁹⁹

Theodor Pala byl později iniciátorem návštěvy Josefa Svatopluka Machara v Ehrenhausenu, ale také vydavatelem paměti arcibiskupa Kohna v Tribuně a Lidových novinách, to už ale jako „odpadlík od katolické církve.“³⁰⁰

Snaha arcibiskupa Kohna o úplné a definitivní zrušení požadavku šlechtického původu pro olomoucké kanovníky

Jakýmsi dovršením snahy zrušení privilegia nobilitatis natalium byla právě volba kanovníka občanského původu Theodora Kohna arcibiskupem, což bylo naprosté přerušení „tradice olomouckých arcibiskupů z řad šlechty.“³⁰¹ A právě tento „první arcibiskup z lidu“ učinil pokus o dořešení vleklé kapitulní otázky. Řešení z roku 1880 bylo spíše polovičaté. Císař měl právo jmenovat tři tzv. „královské“ kanovníky a po úmrtí kanovníka v lichém měsíci mohl jmenovat i neurozeného uchazeče. Zatímco kapitula po úmrtí některého z kanovníků v sudém měsíci musela volit šlechtice.

Arcibiskup Kohn byl opakovaně kapitulou požádán o vyřešení této kapitulní otázky olomoucké.³⁰² Sám byl nešlechtic, ale uvědomoval si, že pokud by dva kandidáti kanonikátu měli stejné kvalifikační předpoklady, přednost by měl mít šlechtic, a to s ohledem na rakouské poměry, kde mají velký vliv příbuzenské svazky se dvorem či vládními představiteli. Na základě opakovaných žádostí kapituly dal podnět k definitivnímu vyřešení kapitulní otázky.³⁰³

Kohn poslal 4. dubna 1896 na popud kapituly v té věci císaři, ministru kultu a vyučování Gautschovi, papeži Lvu XIII. a vídeňskému nunciovi Talianimu rozklad, aby

²⁹⁷ Srov. Čj list, Adolf Fux, Příbor 28. 7. 1894. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 33, f. 36r

²⁹⁸ Srov. Čj listy ze září, listopadu a prosince 1894. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 33, f. 46-51.

²⁹⁹ Srov. Čj. list, od Pala, Tovačov, 26. 9. 1898, a koncept odpovědi. ZA Opava, pob. Olomouc, sign. KH 33, f. 22-23.

³⁰⁰ Podrobněji k tomu v kapitole o návštěvě Machara v Ehrenhausenu.

³⁰¹ HUBER, *Kirche in Mähren-Schlesien im 19. und 20. Jahrhundert. Strukturen, Probleme, Entwicklungen*. In *Katholische Kirche und Kultur in Böhmen*, s. 50.

³⁰² Srov. např. ASV, AA. EE. SS., Austria-Ungheria, 1896-1899, pos. 801, fasc. 351, f. 6-7r. Žádost kanovníků z 5. 7. 1894.

³⁰³ Srov. Vlastní životopis. Lidové noviny, 21. 9. 1929, s. 2.

byl požadavek *nobilitatis natalium* definitivně zrušen.³⁰⁴ Kardinál Rampolla si vyžádal od arcibiskupa Kohna další vyjádření k této otázce.³⁰⁵ Arcibiskup potvrdil, že zrušení *nobilitatis natalium* si přejí i kanovníci, a proto také sepsali pamětní spis³⁰⁶ s touto žádostí.³⁰⁷ Kanovníci ale nebyli jednomyslní, pro zachování požadavku *nobilitatis natalium* se vyjádřili kanovníci šlechtického původu.³⁰⁸

Rampolla v listě nunciovi potvrdil, že obdržel list arcibiskupa Theodora Kohna z 8. dubna předcházejícího roku s dotazem ohledně definitivního zrušení požadavku *nobilitatis natalium* pro kanovníky olomoucké kapituly. Archivní dokumenty uložené v archivu nunciatury v této věci obsahují důvody proč by měl být požadavek *nobilitatis natalium* zrušen. Dekretem kongregace pro mimořádné církevní záležitosti ze 17. 6. 1880 byl tento spor prozatímně vyřešen. Arcibiskupa k této žádosti pravděpodobně vedou spory mezi kanovníky ohledně požadavku *nobilitatis natalium* pro kandidáty kanonikátu, které volí sami kanovníci. Dekret se týká královských kanovníků. Kapitula je rozdělena do dvou částí. Osm kanovníků požaduje zrušení *nobilitatis natalium*, zatímco pět požaduje zachování. V kapitule nastal spor v ne bezvýznamné záležitosti. Rezidenční kanovníci jsou voleni z nerezidenčních, jenže kapitule se nedaří obsadit všechny uprázdněné prebendy, protože nerezidenční kanovníci rezignují na toto svoje právo. Svatý stolec tedy postuluje dvě otázky. 1.) ohledně XX. článku konkordátu a v něm zmíněného požadavku titolo nobiliare jako úmyslné podmínky fundace příslušných kanonikátů. 2.) zda by mohlo být osm nerezidenčních kanovníků redukováno na počet tří. První otázku z nařízení Svatého Otce řešila kongregace kardinálů s výsledkem nevyžadovat. Co se týče druhé otázky, Svatý stolec nevidí problém ve zrušení počtu nerezidenčních kanovníků. Pro usnadnění může být udělena kapitule fakulta, aby mohla volit přímo kanovníky jako rezidenční, jestliže však jsou nerezidenční nebo nechtějí nebo nesplňují požadavky, nemohou být vepsáni mezi kanovníky rezidenční.³⁰⁹

³⁰⁴ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 5, kart. 1513, f. 28-29v. (pro nuncia), f. 30r (pro papeže), f. 32-33r (pro ministra kultu a vyučování), f. 34-35r (pro císaře). ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 69.

³⁰⁵ Srov. Lat. list od Rampolly pro Kohna, Roma 29. 4. 1896. ASV, AA. EE. SS., Austria-Ungheria, 1896-1899, pos. 801, fasc. 351, f. 12r.

³⁰⁶ Memoriale datované 30. 5. 1896. Srov. ASV, AA. EE. SS., Austria-Ungheria, 1896-1899, pos. 801, fasc. 351, f. 26-35r.

³⁰⁷ Srov. Lat. list od Koha pro Rampollu, Olomouc 9. 8. 1896. ASV, AA. EE. SS., Austria-Ungheria, 1896-1899, pos. 801, fasc. 351, f. 14-18r.

³⁰⁸ Srov. Lat. list, Olomouci 3. 6. 1896. ASV, AA. EE. SS., Austria-Ungheria, 1896-1899, pos. 801, fasc. 351, f. 64-69r.

³⁰⁹ It list od Rampolla pro Taliani, Roma 15. 5. 1897. , Nunz. Vienna, b. 698, f. 296-298r.

Arcibiskupu Kohnovi byly zaslány dva listy datované 17. května 1897 (oba mají i stejné číslo jednací). V jednom je uvedeno, že u nesídelních kanovníků Svatý stolec nenamítá proti zrušení požadavku nobilitatis natalium. Rampolla předpokládal nesnáze ze strany císaře a vlády, žádal proto arcibiskupa, aby jej o postoji vlády a císaře informoval a také sdělil, co případně ve prospěch této záležitosti u dvora učinil. Kapitule bylo prozatímně dovoleno volit sídlení kanovníky jen v tom případě, když nesídelní kanovníci nesplňují požadavky dané zákonem a stanovami, nebo pokud se sami nechtějí stát sídelními kanovníky.³¹⁰

Ve druhém listě bylo arcibiskupovi oznámeno, že komise kardinálů na základě předložených dokladů dospěla k závěru, že zakládací smysl ani účel kapituly nevyžaduje šlechtického titulu k dosažení kanovnického místa. Z tohoto důvodu se všichni kněží, kteří splňují požadavky zákona a kapitulních stanov, mohou ucházet o kanonikát, a to buď kapitulní volbou, nebo císařským jmenováním. Toto rozhodnutí Svatý stolec 7. května 1897 schválil, ale přeje si, aby při volbě kapitula dávala přednost kněžím se šlechtickým původem.³¹¹

Ministr kultu a vyučování (baron Gautsch) sdělil vídeňskému nunciovi, že ze strany vlády a částečně i císaře je dobrá vůle pro úpravu podmínky nobilitatis natalium pro kandidáty uprázdněných kanonikátů. O definitivní úpravě bylo jednáno i s moravským místodržícím. Sám arcibiskup Kohn žádal o definitivní úpravu.³¹² Jednání s ministerstvem kultu pokračovala a ze strany Svatého stolce byla potvrzena vůle po úpravě nobilitatis natalium.³¹³ V červenci pak baron Gautsch sdělil nunciovi, že souhlasí s úpravou stanov kapituly v oblasti podmínky nobilitatis natalium, které schvaluje Svatý stolec a přeje si arcibiskup Kohn. Na rozhodnutí je třeba počkat do doby, kdy se císař vrátí z dovolené v Ischlu, což bude v září.³¹⁴ Kardinál Rampolla v reakci na uvedené zprávy nuncia vyjádřil nespokojenost z průběhu jednání, zvláště liknavost ze strany ministra kultu, se kterou vyřizuje rozhodnutí Svatého stolce ohledně naprostého zrušení požadavku nobilitatis natalium pro kanovníky olomoucké kapituly. Za těchto okolností seznamte mons. Kohna s rozhodnutím Svatého stolce, že se vyskytla menší obtíž

³¹⁰ Srov. Opis listu. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 5, kart. 1513, f. 14r.

³¹¹ Srov. Opis listu. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 5, kart. 1513, f. 16r.

³¹² Srov. It koncept od Taliani pro Rampolla, Vienna 26. 5. 1897. ASV, Nunz. Vienna, b. 698, f. 285r-v.

³¹³ Srov. It koncept od Taliani pro Rampolla, Vienna 16. 6. 1897. ASV, Nunz. Vienna, b. 698, f. 287r.

³¹⁴ Srov. It koncept od Taliani pro Rampolla, Vienna 3. 7. 1897. ASV, Nunz. Vienna, b. 698, f. 289r.

s vládní byrokracií v řešení této kauzy, která snad, jak státní sekretář doufá bude nakonec úspěšně vyřešena.³¹⁵

Ministr kultu však Talianimu sdělil, že vláda shledává jistou obtíž v tom, že by Svatý stolec vyhověl žádosti olomouckého arcibiskupa ohledně jmenování kanovníků a to arcibiskupem a kapitulou aniž by se dbalo na císaře. Nuncius dále uvádí, že mezitím byl ve Vídni i arcibiskup, který však nebyl o všem informován. Arcibiskup měl také audienci u císaře, u kterého chtěl získat jeho podporu pro tento projekt.³¹⁶ Jednání pokračovala. Jenže navzdory původní shodě císaře a olomouckého arcibiskupa, že bude učiněna úprava ve věci nových kanovníků, nebyla shoda v tom, jaká úprava bude učiněna. Nuncius uvedl, že je tedy třeba olomouckého arcibiskupa informovat o rozhodnutích přijatých vládou a císařem.³¹⁷ A tak navzdory snaze olomouckého arcibiskupa a Svatého stolce císař prohlásil 31. ledna 1898, že kapitulní statut nesmí být změněn.³¹⁸ Nuncius proto oznámil, že je v této otázce třeba počkat na příznivější dobu.³¹⁹

V září 1898 se ptal po výsledcích jednání již arcibiskup Kohn. Děkoval, že delikátní otázku metropolitní kapituly, o níž již vícekrát mohl mluvit s nunciem, mohl opakovaně svěřit Svatému stolci. Zjišťuje však ke svému velkému smutku, že c. k. vláda nezná rozhodnutí Svatého stolce z 15. května 1897. Zdá se mu tedy nezbytné, aby Svatý stolec sdělil toto rozhodnutí oficiálně vládě. Psal ministru kultu a vyučování prostřednictvím moravského gubernia a byla mu dána odpověď, že reskript z 15. května 1897 nebyl dosud sdělen. Prosí tedy nuncia, aby jeho žádost předal Svatému Apoštolskému stolci. Zároveň žádá o dovolení uchovat nadále originály rozhodnutí v arcibiskupském archivu, kde jsou již nyní uloženy, a očekává další nařízení nuncia nebo Svatého stolce.³²⁰

Taliani obratem informoval Rampollu. S tím, že arcibiskup započal jednání přímo s císařem, narozdíl od arcibiskupa však nuncius věděl, že je vhodnější jednat nejprve s ministrem kultu, který správně upozornil, že císař nebude souhlasit s úpravou

³¹⁵ It list, od Rampolla pro Taliani, Romae 12. 7. 1897. ASV, Nunz. Vienna, b. 698, f. 291r-v.

³¹⁶ Srov. It koncept od Taliani pro Rampolla, Vienna 12. 1. 1898. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 301-302r. It. List. ASV, AA. EE. SS., Austria-Ungheria, 1896-1899, pos. 801, fasc. 352, f. 92r-v.

³¹⁷ Srov. It koncept od Taliani pro Rampolla, Vienna 12. 2. 1898. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 306r-v. It. List. ASV, AA. EE. SS., Austria-Ungheria, 1896-1899, pos. 801, fasc. 352, f. 95r-v.

³¹⁸ Srov. NA Praha, MKV, kart. 78. Přípis Františka Josef I. z 31. 1. 1898 na listě datovaném Wien 18. 1. 1898.

³¹⁹ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 69.

³²⁰ Srov. Lat. list od Kohn pro Taliani, Hochwaldae 26. 9. 1898. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 309-310r.

volby olomouckých kanovníků požadovanou arcibiskupem Kohnem a schválenou Svatým stolcem 15. 5. 1897. Nyní týž arcibiskup zasílá dopis papeži, který byl přiložen, prostřednictvím nunciatury a žádá, aby Svatý stolec intervenoval u vlády, aby přijala rozhodnutí z roku 1897. Co tedy mu má být? Listy z 15. 5. 1897 dosud neuveřejnil, ale horlivě je uložil v arcibiskupském archivu.³²¹

Rampolla hodnotil Talianiho zprávu o záležitosti jmenování olomouckých kanovníků jako velmi pravdivou rozvahu. Svatý stolec považuje za vhodné tuto záležitost odložit a počkat na vhodnější dobu, kdy bude v rámci jednání dosaženo přijetí rozhodnutí z roku 1897. *Pověřuji Vaši Excelenci, aby sdělila toto rozhodnutí Svatého stolce arcibiskupu olomouckému s tím, že je vhodné a důležité, aby bez předchozí dohody nezveřejňoval dopisy z 15. 5. 1897.*³²²

V tomto duchu nuncius Kohnovi odpověděl s tím, že si Svatý stolec přeje vyčkat na vhodnější dobu, kdy se vyjasní sporné otázky s vládou. Listy z 15. 5. 1897 má arcibiskup uchovat v tajnosti, dokud nebude jejich zveřejnění schváleno Apoštolským stolcem.³²³

Jenže arcibiskup Kohn se nedal jen tak a opět se dotazoval. Sám považoval své požadavky za oprávněné a spravedlivé a proto se snažil o jejich splnění.

Ve vši slušnosti poděkoval nunciovi za list s odpovědí na supliku z 26. 9. 1898. A opětovně zmiňuje ono rozhodnutí z 15. 5. 1897 s tím, že ho ministr kultu nezná. Zdá se mu tedy nezbytné, aby Svatý Apoštolský stolec toto rozhodnutí slavnostně oznámil c. k. vládě. Poté vysvětluje, proč na tom vyřešení tolik trvá. Ze sedmnácti kanonikátů je dvanáct obsazených, co nejdříve je tedy třeba je doplnit, aby kanovníci dostáli své posvátné službě v metropolitním chrámu. Z těchto dvanácti, kteří mají nejen asitovat svému biskupovi, ale také pomáhat v řízení arcidiecéze tři jsou osmdesátiletí, dva umírají, a tři neznají slovanského jazyka, kterým hovoří většina stáde této arcidiecéze. Jak tito mohou pomoci v řízení arcidiecéze? Jinak než díky rozhodnutí Svatého apoštolského stolce z 15. 5. 1897 v této záležitosti, kdy by i ti, kteří se netěší šlechtickému původu, mohli být přijati, aby statuta kapituly dovolovala kanovníky volit nebo prostřednictvím císaře prezentovat, i když je možno pomoci prostřednictvím dispenze od požadavků kapitulních stanov. Pro arcidiecézi je tedy naprosto nezbytné a potřebné, aby mohla být kapitula doplněna, a to nebude možné do té doby, než bude

³²¹ Srov. It koncept od Taliani pro Rampolla, bez datace. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 311r-v.

³²² It list od Rampolla pro Taliani, Roma 7. 10. 1898. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 307r.

³²³ Srov. Lat koncept od Taliani pro Kohn, Vindobonae 10. 10. 1898. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 308r.

přijato ono rozhodnutí Svatého stolce, aby mohli býti přijímáni i kandidáti, kteří se netěší šlechtickému původu. Samozřejmě arcibiskup list z 15. 5. 1897 sám nezveřejní, jak bylo požadováno Svatým stolcem.³²⁴

I když ze strany Svatého stolce nebyla, s ohledem na negativní postoj vlády, vůle na zveřejnění zmiňovaného rozhodnutí. Arcibiskup se snažil uvést všechny argumenty, které by mohly vést ke zveřejnění a přijetí tohoto rozhodnutí. Nuncius asi nebyl příliš nadšen, že arcibiskup stále naléhá. Svatý stolec byl sice změně nakloněn, ale velmi dobře poznal, že ze strany vlády a císaře žádná vstřícnost vůči změně není.

Referoval tedy do Říma. V listu uvádí, že mu arcibiskup Kohn zaslal opět list s žádostí o realizování rozhodnutí Svatého stolce z 15. 5. 1897. Což odůvodňuje potřebou obsadit kapitolu, která je nejen nekompletní, ale také někteří současní kanovníci jsou staří a nemohou nijak pomoci v řízení arcidiecéze. Navíc v případě, že by byl uprázdněn arcibiskupský stolec nezaručuje nynější obsazení kapituly dobrou volbu nového arcibiskupa. Navzdory oprávněnosti těchto argumentů, odmítá vláda uznat rozhodnutí Svatého stolce dané arcibiskupovi. Nuncius vnímal tuto situaci jako naprostou ignoranci v této kauze ze strany ministra. Kandidáti na uprázdněné kanonikáty z řad šlechty nejsou.³²⁵

K žádné změně tedy nedošlo a arcibiskup Kohn se tedy opět dovolil dotázat po řešení kapitulní otázky olomoucké. Opět prosí, aby rozhodnutí Svatého stolce z 15. 5. 1897 bylo provedeno, s odůvodněním, že je to pro arcidiecézi velmi potřebné a žádoucí. Je spravedlivé, aby se kanovníky mohly stát nejen osoby těšící se nobilitatis natalium se, ale také ti, kteří splňují potřebné kvalifikace, ale nobilitatis natalium se netěší. Upozorňuje také na fakt, že v nynější době, vzlášť v Rakousku, dochází ke sporům mezi národnostmi, proto je také nutné, aby byli povoláni na kanovnické prebendy olomoucké metropolitní kapituly ti, kteří ovládají oba jazyky. Tyto národnostní spory se nevyhýbají ani církvi a *hanobí její svatyně*, což arcibiskup považuje za velmi nebezpečné.³²⁶

³²⁴ Lat. list od Kohn pro Taliani, Olomucii 21. 11. 1898. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 313-316v.

³²⁵ Srov. It koncept, od Taliani pro Rampolla, Vienna 26. 11. 1898. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 319-320v.

³²⁶ Srov. Lat list, od Kohn pro Taliani, Olomucii 4. 2. 1899. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 322-323r.

Nuncius mu odpověděl, že jeho argumenty považuje za vážné a oprávněné. Ale rozhodnutí Svatého stolce nebylo přijato ze strany vlády. Je třeba tedy vyčkat. Dokud nebude vhodná doba nemá jednat ani s císařem či s vládou.³²⁷

A opět bylo vyřešení odloženo na neurčito. Jenže mezi duchovenstvem (v naprosté většině nešlechtickým) a lidem byla velká touha po zrušení nobilitatis natalium. V jejich žádostech je toto privilegium označováno jako zastaralý požadavek, který pochází ze stavovských antagonismů. Zvláště mezi českým lidem vyvolává odsouzení. *Lid věřící i se svým kněžstvem nenahlíží, jakým právem mají jemu dávání býti za vrchní pastýře v kapitole olomoucké kněží úplně cizí nejen snad jazykem a rodem nýbrž i vychováním a snahami, kněží kteří lidu tomuto z větší části v náboženských potřebách nikdy nestáli po boku, kněží nezkušení, poměrů v arcidiecési neznalí, kněží, kteří jen z té příčiny byli jmenováni kanovníky, aby jako šlechtici stali se dosmrtnými uživateli bohatých nadání kanovnických, zatím co osvícení kněží stavu občanského z hodností těchto byli vylučováni, byť sebe více zásluh si byli získali jako kněží učení, v povinnostech svých horliví a zkušenostmi dlouholetou prací ve správě duchovní nabytými nad jiné vynikající.* Kanovníci jako princ Hohenlohe, baron Skrbeský, baron Grimmenstein nebyli v olomoucké arcidiecézi v duchovní správě (právě pro nedostatek let v duchovní správě museli být jmenováni kanovníky nesídelními). A tato šlechtická výsada nemá žádnou oporu v katolickém náboženství. Jsou zmíněna i historická fakta – šlechtická výsada byla ustanovena až roku 1772 – a popisuje vývoj otázky v 19. století. Poukazuje se také na fakt, že arcibiskup Kohn sám je nešlechtic, a navíc není žádných kandidátů, kteří by splňovali podmínky, a zvláště ono nobilitatis natalium. Prosí tedy o vyřešení otázky jak arcibiskupa Kohna, tak politické zastupitele a vládu.³²⁸

Vůle byla všude, jen ne ve „Vídni“. Nuncius mohl tedy pouze informovat, že ze strany vlády nedošlo ke změně. Vláda trvá na zachování požadavku nobilitatis natalium. Navíc v arcidiecézi je mezi lidem a duchovenstvem touha po zrušení tohoto požadavku.³²⁹

³²⁷ Srov. Lat koncept, od Talianiho pro Kohna, Vienna 7. 2. 1899. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 321r.

³²⁸ Čj list, Náklo 1. 10. 1899. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 365-370v. Připsáno: 21. 10. 1899 podal Josef Starošík, poslanec říšský.

³²⁹ Srov. It koncept od Talianiho pro Rampollu, Vienna 27. 10. 1899. ASV, Nunz. della Vienna, borso 698, f. 325-326r.

Rampolla poděkoval za obdržené informace. Hnutí, které se formuje v diecézi mezi lidem, je evidentní, doufá, že dosáhne žádané realizace rozhodnutí v kapitulní otázce.³³⁰

Arcibiskupu Kohnovi se přes veškerou jeho snahu nepodařilo dosáhnout definitivního zrušení požadavku nobilitatis natalium pro kandidáty kanonikátu volené kapitulou. Nadále tedy mohl nešlechtice na uprázdněné tzv. královské kanonikáty jmenovat pouze císař, jak bylo stanoveno dekretem kongregace z roku 1880.

Arcibiskup Kohn pak mohl pouze žádat o dispenz od požadavku doktorátu (dle stanov jej každý kanovník měl mít), který byl vyhrazen Svatému stolci. V archivu se dochovaly tyto žádosti pro budoucí kanovníky např. Blažka, barona Grimmensteina. Kunische a Tesaře.³³¹

Události světové války a demokratizační tendence způsobily, že v roce 1918 opět přišla tato otázka na přetřes, a kněží olomoucké arcidiecéze poslali arcibiskupovi (kardinálu Skrbenskému), kapitule a ministerstvu kultu a vyučování žádost, aby byly olomoucké kanonikáty přístupné všem kněžím, kterým to umožňuje právo a stanovy potvrzené Svatým stolcem. A tyto olomoucké kanonikáty by se měly dostávat jen kněžím, kteří v diecézi pracují, a to alespoň patnáct let; a také by měli být znalí obou zemských jazyků.³³² Události po vyhlášení samostatného československého státu 28. října 1918 tuto otázku dořešily úplně: šlechtické tituly byly spolu s výsadami jejich nositelů 3. listopadu 1918 zrušeny. A tak ona „příznivější doba“ nastala až roku 1918.

³³⁰ Srov. It list od Rampolla pro Taliani, Roma 6. 11. 1899. ASV, Nunz. della Vienna, b. 698, f. 372r.

³³¹ Srov. Žádosti o dispenz od doktorátu z let 1897 – 1901. ASV, Nunz. della Vienna, b. 698, f. 327-361r.

³³² Srov. Kapitولní otázka Olomucká. Pozorovatel, roč. 15, č. 30, 26. 7. 1918, s. 1-2.

3 Zlomový rok 1899

25. června 1899 umírá pražský arcibiskup František z Pauly Schönborn, Theodorův světitel.³³³ I arcibiskup Kohn na tom nebyl toho roku zdravotně nejlépe, na podzim 1899 vážně onemocněl. Po svém uzdravení však mohl konsekrovat nového pražského arcibiskupa, někdejšího kanovníka olomouckého, Lva Skrbenského z Hříště.³³⁴

V roce 1899 se také konal II. sjezd katolické moderny na Velehradě, který vyzněl radikálně, arcibiskup mu proto omezil svoji podporu. Z arcibiskupova obdivovatele Karla Dostála se stal kritik, a nebyl sám, postupně se začalo objevovat stále více článků v tisku, které kritizovaly osobu a jednání olomouckého arcibiskupa Kohna.

Úmrtí matky arcibiskupa Kohna

Rodiče arcibiskupa Kohna mohli mít ze svého syna opravdu radost, stal se nejen knězem, ale i arcibiskupem, stalo se něco, o čem ani nesnili. Všechny námahy a starosti vynaložené na jeho studium nebyly marné a přinesly dobré ovoce.

Theodor Kohn měl blízký vztah ke své matce. Z Březnice si nechával zasílat zprávy o jejím zdravotním stavu. V prosinci 1893 informoval březnický farář Ignát Nepustil arcibiskupa o její nemoci a jejím zdravotním stavu,³³⁵ který se zlepšoval.³³⁶

Rodiče arcibiskupa Kohna svého syna navštěvovali, bylo tomu tak i v září 1897. Pobýval tehdy na Hukvaldech, rodičům jel naproti do Studénky, 23. září přijeli a 25. září se pak vrátili zpět do Březnice. Arcibiskup vzpomíná, že tehdy bylo spolu s ním na Hukvaldech pět kněží a jeho maminka byla přítomna mši sv. každého z nich, *dobrá matinka jako by tušila, že nebude mít dlouho již té příležitosti. (...) Slzice dávali jsme si s Bohem a ačkoliv matinka pravila, že snad bude to naposled, přece nemyslíl jsem, že tak se, bohužel, příliš brzy stane.* První říjnovou neděli šla Veronika Kohnová jako obvykle na pouť u příležitosti svátku Panny Marie Růžencové do kapličky na Salaši. Pravděpodobně se tam nachladila a 6. října ulehla: vzhledem k závažnosti nemoci byla 7. října svátostně zaopatřena a její stav byl oznámen arcibiskupovi.

³³³ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 79.

³³⁴ Srov. Tamtéž, s. 84

³³⁵ Březnice, 7. 12. 1893. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1531, sign. KH31, f. 1r.

³³⁶ Březnice, 16. 12. 1893. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1531, sign. KH31, f. 3r. Nepustil uvádí, že maminka je vpořádku a na svátky půjde i do kostela.

9. října se arcibiskup osobně dostavil do Březnice za svojí nemocnou, umírající matkou. Po času stráveném u jejího lože odešel na noc na faru, kde nocoval. Brzy ráno přispěchal zpět, podle jeho vzpomínek mu poděkovala za vše a svěřila, aby nezapomněl na své sestry. Arcibiskup a jeho sourozenci cítili, že jejich maminka odchází, ještě jim všem požehnala, v slzách se loučili. 10. října se pak arcibiskup vrátil zpět na Hukvaldy ke svým povinnostem.³³⁷

Zprávy o stavu matky mu byly zasílány každodenně. 13. října byl zpraven o zhoršení jejího stavu, téhož dne večer přispěchal do Březnice, sestry mu ihned řekly, že se maminka po něm ptala, kdy už přijede. Bděl u lože své matky, loučil se s ní. V časných ranních hodinách 14. října pak Veronika Kohnová vydechla naposledy. Děti matce posloužily a oblékly ji, jak si přála, Theodor si velmi bolestivě uvědomoval ztrátu matky. Ale povinnosti nepočkaly, téhož dne se vrátil zpět na Hukvaldy. 15. října měl první mši svatou za zesnulou maminku, *každé slovo modlitby za zemřelé mocně mě dojímalo, tak že často s námahou jsem dovedl čísti.*³³⁸

Večer se opět vrátil do rodiště a spolu s otcem a sourozenci dali matku do rakve. Theodor pak většinu noci probděl u ní. Ráno v devět hodin rakev s tělem zesulé arcibiskupské šestispřeží dovezlo do kostela, po mši svaté a předepsaných obřadech byla pochována na novém hřbitově. Po poledni se děti s otcem vrátily na hřbitov, pomodlily se u hrobu matky a arcibiskup se vrátil za povinnostmi na Hukvaldy. *Na shledanou, dobrá matinko!*³³⁹

Theodor smrtí matky přišel o osobu velmi blízkou, podrobné vzpomínky na její poslední okamžiky svědčí o jeho upřímné synovské lásce. Zmínky o návratu arcibiskupa k jeho povinnostem poukazují na jeho až úzkostlivou snahu o jejich splnění a tuto jeho aktivitu nenarušily bolestné a těžké okamžiky loučení s maminkou. Jeho smysl pro povinnost překonával i smutek a stesk.

³³⁷ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 39, kart. 1533, f. 244r-v.

³³⁸ Tamtéž, f. 244v-245r.

³³⁹ Tamtéž, f. 245r. Autograf je datován *Na Hukvaldech den po pohřbu dne 17. října 1897*, + Theodor, kníže-arcibiskup. Srov. Vlastní životopis. Lidové noviny, 17. 8. 1929. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 82.

1899 vážné onemocnění arcibiskupa Theodora

V roce následujícím po smrti matky zemřela arcibiskupovi sestra Veronika (provdaná Palová). Přerušil vizitace a pochoval svoji rodnou sestru, po které zůstalo několik malých dětí.³⁴⁰

Následujícího roku, na podzim roku 1899, dva roky po úmrtí maminky, se mezi životem a smrtí potácel sám arcibiskup Kohn. Kohn podle svých vzpomínek prodělal jako dítě spalničky a jako student v roce 1866 přestál nákazu cholery, ale jinak nikdy nemocný nebyl.³⁴¹

V roce 1899 se tedy, jako každoročně, věnoval vizitacím, účastnil se srpnových exercicií pro kněžstvo, jako obvykle se pak chystal na zotavenou do Skaličky u Hranic. Zde si arcibiskup velmi oblíbil malý zámek uprostřed parku, hned u zámku je novogotická kaple.³⁴²

Po vizitacích ve farnostech a na statcích se v sobotu 23. září vrátil arcibiskup do Skaličky velmi unaven, při nedělní mši sv. dle Botka vypadal unaveně a byl bledý. Arcibiskup se necítil dobře a snažil se odpočívat a ulehl. Následujícího dne byl velmi sláb, po ranní mši se odebral zpět do zámku. Šel i na procházku a snažil se pracovat, ale horečka mu v tom bránila, proto ulehl. Jeho stav se zlepšil, ale ne na dlouho. 27. září propukla choroba naplno, mělo se jednat o „zánět ledvin“. Stav byl tak vážný, že arcibiskup hned v noci přijal svátost pomazání nemocných a při plném a jasném rozumu se rozloučil se svým okolím. Ale po půlnoci se měl jeho stav zhoršit a začal blouznit, a to zhruba tři dny. V horečkách měl řešit neustále úřední záležitosti, zvláště kapitulní otázku olomouckou. Ošetřující lékaři³⁴³ měli nejprve pokládat jeho stav za beznadějný. U nemocného arcibiskupa byl i jeho otec.³⁴⁴

Sekretář Botek urychleně informoval kapitolu o vážném onemocnění arcibiskupa a žádal, aby tato skutečnost byla dána na vědomí.³⁴⁵ Informace byla taktéž uveřejněna v konzistoriálních kurendách byla zveřejněna zpráva o vážném onemocnění

³⁴⁰ Srov. Vlastní životopis, Lidové noviny, 5. 10. 1929. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 83.

³⁴¹ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 77.

³⁴² V kapli jsou z období episkopátu arcibiskupa Kohna zachovány vitráže se sv. Theodorem (u něj umístěn srdeční štítek s lodičkou z arcibiskupova znaku), sv. Veronikou a sv. Josefem. Můžeme se jen dohadovat, ale myslím, že to není úplně nepravděpodobné, že volba světců odpovídá patronům jak samotného arcibiskupa, tak jeho rodičů.

³⁴³ Dr. Ofner, arcibiskupský lékař; dr. Mrázek místo mimo Olomouc dle dr. Můcka.

³⁴⁴ Srov. Vlastní životopis. Lidové noviny, 5. 10. 1929. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 78. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 122-126.

³⁴⁵ Srov. Nj list, Botek, Skalička, 29. 9. 1899. ZA Opava, pob. Olomouc, MCO, kart. 1197.

arcipastýře, kněží s věřícími byli vyzváni k modlitbě a obětování mše sv. za jeho uzdravení.³⁴⁶

Tomu odpovídá i zpráva Hlasu z 1. října: *Jeho Milost ndp. kníže-arcibiskup Theodor nemocen. Poplašná zpráva došla včera do Olomouce a odtud rozlétla se na všechny strany o nenadálé nemoci Jeho Mil. ndp. knížete-arcibiskupa. Na zámku Skaličce vážně onemocněl. K nemocnému povolán byl z Olomouce dr. Mrázek, jenž zjistil zápal ledvin. Na jeho radu povolán byl z Vídně prof. dr. Neusser. Jak se nám sděluje dnes z Olomouce, jest stav nezměněn. Duchovenstvo i věřící sjednotí se zajisté v modlitbě ku Královně sv. Růžence, aby nemocnému přímluvou Svoji vyprosila brzkého zdraví!*³⁴⁷ A ještě v témže čísle je krátká dodatečná zpráva: *Nemoc Jeho Mil. knížete-arcibiskupa Theodora. Z Olomouce. 30. září. Stav nemocného knížete arcibiskupa jest nezměněn. Trpí akutním zápalem ledvin. Nemoc je vážná. Kníže arcibiskupská konsistoř nařídila církevní modlitby za uzdravení těžce nemocného velepastýře.*³⁴⁸

I „nepřátelský Pozor“ informoval o nemoci arcibiskupa Kohna, ale až v říjnu s tím, že arcibiskup Kohn vážně onemocněl zánětem plic na svém zámku Skalička u Hranic, povolání k němu měli být lékaři dr. Mrázek, dr. Mück ředitel nemocnice, a vídeňský profesor dr. Kraft-Ebing s tím, že arcibiskupův stav se zlepšil, a proto není důvod k obavám.³⁴⁹

K 1. říjnu nastalo zlepšení a jakékoliv zprávy o zlepšení arcibiskupova stavu byly ihned publikovány: *Nemoc ... Theodora jest stále ještě velmi vážná. Vznešený nemocný trpí všechny bolesti s velikou odevzdaností do vůle Boží. Telegraficky se nám dnes sděluje, že nemocnému vede se poněkud lépe. Kéž vroucí modlitby duchovenstva a lidu za uzdravení milovaného velepastýře dojdou brzkého vyslyšení u trůnu Božího. Dnes o 3. hod. odpo. sděluje se nám telegraficky, že stav ndp. arcibiskupa se zlepšil a že jest naděje, že zlepšení toto potrvá.*³⁵⁰ Pozor také přinesl zprávu o zdravotním stavu arcibiskupa, který se sice zlepšil, ale stále je nutné jej považovat za vážný. V předchozích dnech byl i v bezvědomí a přivolání odborníci zjistili, že trpí nemocí ledvin, nikoliv plicní chorobou.³⁵¹

Od začátku října se tedy jeho stav zlepšoval. Prodělaná nemoc byla považována za velmi vážnou a podle některých se arcibiskup vyléčil také díky své otužilosti a

³⁴⁶ Příloha datovaná 29. 9. 1899, Currenda consistorialis IX, 1899, additamentum.

³⁴⁷ Hlas, 1. 10. 1899, č. 223, s. 3.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 5.

³⁴⁹ Pozor, 30. 9. 1899, č. 112, s. 2

³⁵⁰ Hlas, 3. 10. 1899, č. 224, s. 2.

³⁵¹ Pozor, 3. 10. 1899, č. 113, s. 3.

tělesné zdatnosti.³⁵² Naopak Pozor považoval za příčinu onemocnění arcibiskupa právě to, že praktikoval kneippování,³⁵³ dokonce uvádí, že kneippování (které nejvíce praktikuje právě duchovenstvo) přivedilo smrt jak arcibiskupa Schönborna tak olomouckého vikáře Matuly.³⁵⁴

Okolo 13.–14. října se arcibiskupův stav ještě zhoršil, i když jen krátce.³⁵⁵ Pozor také informoval o recidivě nemoci arcibiskupa s tím, že *stav jeho nutí k vážným obavám. Každou chvíli čeká se katastrofa.*³⁵⁶

V době, kdy Hlas podle svých zpráv očekával zlepšení zdravotního stavu arcibiskupa a informoval o jeho jmenování čestným občanem některými obcemi,³⁵⁷ Pozor naopak referoval, že vzhledem k prodělané chorobě arcibiskupa, která jistě nezůstane bez značných následků na tělesný stav arcibiskupa, bylo rozhodnuto (není však uvedeno kým, pozn. aut.), že *bude přenesena hodnost světícího biskupa na některého z kanovníků. Dle došlých zpráv má se světícím biskupem stát kanovník Klug.*³⁵⁸

Sám Theodor vzpomíná, že již 22. října byl natolik zotaven, že byl schopen sám celebrovat mši, byť s námahou a přestávkami. Na svatého Martina 11. listopadu ukončil arcibiskup svůj již rekonvalescenční pobyt ve Skaličce a přesídlil zpět do Olomouce. V prosinci 1899 byl pražským arcibiskupem jmenován Lev Skrebenský z Hříště, olomoucký kanovník. Biskupskou konsekraci mu v olomoucké katedrále 6. ledna 1900 udělil právě arcibiskup Kohn.³⁵⁹

Vše se pomalu vracelo do každodenních kolejí, ale pouze zdánlivě. Arcibiskup Kohn se změnil, stal se více podezřívavým a jako by si postupně přestal uvědomovat

³⁵² Srov. Hlas, č. 229, 8. 10. 1899, s. 2. Dvorní rada dr. Schrütter, jenž k nemocnému byl telegraficky povolán, vyslovil se, že zápal ledvin, jímž Jeho Milost jest stížen, byl velmi prudký, spojen se známkami, že ohrožen jest celý organismus. Před hrozící již katastrofou zachráněn byl nejdůstojnější velepastýř jen svoji otužilostí a silnou konstitucí tělesnou.

³⁵³ Zpravidla brouzdání bosých nohou mokré trávě či studené vodě. Metoda nazvána dle svého propagátora Sebastiana Kneippa (1821-1897) - bavorského kněze, propagátora vodoléčby a přírodní medicíny. Srov. <http://www.newadvent.org/cathen/08669b.htm> /Staženo 15. 10. 2010/.

³⁵⁴ Pozor, 7. 10. 1899, č. 115, s.

³⁵⁵ Srov. Hlas, č.234, 14. 10. 1899, s. 3, V Brně 13. října. Jeho Mil. ndp. kníže-arcibiskupovi bohužel je zase hůř. Včerejší noc byla nepokojná, spánek neklidný. Kéž vyslyší Bůh vroucí modlitby za uzdravení nemocného velepastýře! – Nemoc se vrací. Č. 235, 15. října 1899, s. 6. Telegr. Z Olomouce. 14. října. Dle zprávy ze Skaličky dnes ráno došle jest Jeho Mil ndp. kníže-arcibiskupovi opět lépe. – Stav nemocného poměrně je uspokojivý. Známký, že se nemoc vrací, minuly.

³⁵⁶ Pozor, 14. 10. 1899, č. 118

³⁵⁷ Hlas, č.237, 18. října 1899, s. 3. Denní zprávy. V Brně 17. října. Jeho Mil. ndp. kníže-arcibiskup Theodor. Zlepšení v nemoci J. M. bohudíky, stále trvá a pokračuje. Uzdravení lze už důvěrně očekávat. J. M. bude však třeba delší dobu klidu a zotavení, než vrátí se ztracené síly. Jeho Mil. ndp. kníže-arcibiskup Theodor jmenován byl čestným občanem všech obcí farnosti drahanské.

³⁵⁸ Srov. Pozor, 31. 10. 1899, č. 125, s. 3.

³⁵⁹ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 77-79. Vlastní životopis, Lidové noviny, 5. 10. 1929.

důsledky svého jednání.³⁶⁰ Z milovaného arcipastýře se pomalu začal měnit v nenáviděného tyрана.

Vztah Theodora Kohna k české katolické moderně

V 19. století byla církev postavena před množstvím nových otázek: nástup průmyslu, prudký rozvoj přírodních věd, dělnická a sociální otázka apod. Jenže biskupové často odpovědi nenabízeli, a tak se mezi kněžstvem objevuje snaha o modernizaci církve, usilování o církev, která by odpovídala moderní době. V teologickém slovníku je modernismus vysvětlen jako *souborný název pro teologicky nesprávné nebo zkreslené názory, které vznikly okolo roku 1900 na základě jinak oprávněného přání (dá se říci i trvalé povinnosti) zvěstovat obsah křesťanské víry lidem své doby přiměřenějším způsobem.*³⁶¹ Při oné „modernizaci církve“ se objevilo mnoho chybných cest směřujících k herezi, ale na druhou stranu *je třeba poznamenat, že v polemice proti modernismu, který nabízel nesprávná řešení mnoha správně viděných problémů, bylo mnoho přívrženců modernismu, roztrpčených klerikálními intrikami, donuceno k odchodu z církevního společenství. Modernismus zůstal dodnes politováníhodně necitelnou nevráživou nadávkou v ústech arogantních lidí v církvi, na něž obtížnost víry v soudobém světě nedolehla.*³⁶²

Česká katolická moderna³⁶³

Katolická moderna se v našem prostředí profilovala spíše jako relativně volné sdružení literátů, než teologický směr. Čeští bohoslovci a kněží znali zahraniční modernistické autory, ale u nás se neobjevuje ani jeden velký teolog či filosof, který by mohl být označen jako modernista. U nás byla na konci 19. století více palčivou otázkou národnostní a sociální. Velký ohlas v našem prostředí měla encyklika *Rerum novarum* z roku 1891,³⁶⁴ Lev XIII. se v ní jako první papež věnoval sociální otázce. Encyklika podnítila křesťansko-sociální hnutí, jež organizovali právě mladí kněží, kteří vnímali akutní potřebu řešení sociální otázky. Hierarchie nebyla nijak nadšena touto aktivitou,

³⁶⁰ Zlámal tuto změnu po roce 1899 označuje jako *nepochopitelnou*, aniž by přičítal nějaký vliv přestálé nemoci. Tento názor přičítá biskupu Bauerovi, ale posléze jej také sám uvádí. Srov. Zlámal, Bohumil, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, sv. IV, část 2 /1848 – 1918/, Kyjov 1979 /nevydaný strojopis/, s. 50, 52; pozn. č. 35 na s. 387.

³⁶¹ Srov. heslo *Modernismus* RAHNER KAREL, VORGRIMLER, HERBERT, *Teologický slovník*, opravený dotisk prvního vydání, Zvon, Praha 1996, s. 184.

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ K otázce české katolické moderny jak bylo v předmluvě zmíněno, je dostupná celá řada studií a monografií, tato podkapitola je pouze letmým uvedením do této problematiky a podrobnější informace je možné nalézt ve zmíněných publikacích k české katolické moderně.

³⁶⁴ Český text *Rerum Novarum* (1891) srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*, Zvon, Praha 1996, s. 19-56.

dokonce pražský arcibiskup Schönborn vedl delegaci, která žádala papeže, aby křesťansko-sociální hnutí zakázal.

Křesťanští sociálové se organizovali kolem časopisu *Vlast* v čele s Tomášem Škrdlem, Rudolfem Horským a Tomášem J. Jirouškem. Byly organizovány i sociální kurzy, kterých se účastnil např. Jan Šrámek či Emil Dlouhý-Pokorný.³⁶⁵

Hnutí *Los von Rom* a další liberální protikatolické averze vedly tyto kněze k aktivitě na poli literárním. V roce 1895 byl vydán almanach *Pod jedním praporem* a založen časopis *Nový život*. Ve své době byl tento almanach reprezentativní, samozřejmě každý příspěvek měl jinou úroveň, to, co autory spojovalo, byl katolický základ. Někteří autoři jsou dnes již pozapomenuti, ale Jindřich Šimon Baar, Sigismund Bouška, Xaver Dvořák, Karel Dostál-Lutinov či Josef Florian patří mezi významné postavy katolického písemnictví.³⁶⁶

Ale ke snaze povznést úroveň české katolické literatury se přidala i další témata (demokratizace církve, celibát apod.), která zavdávala příčiny sporů s episkopátem. Jeden z čelných představitelů české katolické moderny Sigismund Bouška (1867-1945) se sice později bránil nařčení, že by měli něco společného s modernismem a byl to také on, který Dostála krotil v uveřejňování politických a jiných témat v *Novém životě*. Dostál tvrdil (roku 1903) tvrdil, že jej ani nenapadlo reformovat církev, ale jen poezii, a později obvinil biskupy z toho, že na ně hleděli jako na nebezpečné novotáře: *Brynych nás dal do klatby, (...) Dr. Kohn nesnesl svobody a představení semináře vyháněli naše stoupence.*³⁶⁷

V srpnu 1897 došlo v Praze k prvnímu sjezdu české katolické moderny, ten probíhal ještě v mírném duchu a hierarchii příliš nedráždil, i když příklon účastníků sjezdu ke křesťansko-sociálnímu hnutí zapříčiňoval rezervovaný postoj biskupů. Těsně před Vánocemi 1898 zakázal představený semináře v Hradci Králové odebírat *Nový život*, časopis *Katolické moderny*. Stejně se zachovali brněnský biskup Bauer a litoměřický Schöbl, napříště směl být *Nový život* objednávan výhradně jednotlivci, nikoliv celým seminářem. Příspěvky Josefa Svozila či Františka Holečka se věnovaly otázkám politickým a sociálním, nikoliv „pouze“ uměleckým a literárním. I arcibiskup Schönborn pohrozil, že pokud se *Nový život* nevyhne kladnému hodnocení

³⁶⁵ MAREK, PAVEL, *Apologetové nebo kacíři? Studie a materiály k dějinám české katolické moderny. K 100. výročí sjezdu Katolické moderny na Velehradě 1899*. Gloria, Rosice u Brna 1999, s. 28-31.

³⁶⁶ Srov. OPASEK, ANASTÁZ, *Úvaha o katolické moderně a jejím poslání*. In *Slovo a naděje*, Řím 1978, s. 11-12.

³⁶⁷ MAREK, *Apologetové nebo kacíři?*, s. 32-33.

modernistických autorů (Herman Schell či Joseph Müller), bude nucen jej v pražském semináři zakázat. Arcibiskup Kohn nejen časopis nezakázal, ale navíc mu nadále uděloval svoji finanční podporu.³⁶⁸

Druhý sjezd katolické moderny a Nového života v létě 1899 na Velehradě se výrazněji svými tématy odchýlil od proklamovaných cílů uměleckých a literárních, tím zapříčinil odmítnutí ze strany hierarchie. Ještě před zahájením sjezdu bylo rektorem kněžského semináře v Olomouci Karlem Wisnarem Dostálovi sděleno, že si arcibiskup Kohn nepřeje, aby se sjezdu Nového života zúčastnili olomoučtí bohoslovci, kteří měli na Velehradě také svůj sjezd. Podobné stanovisko zaujal i biskup Bauer.³⁶⁹

Sjezdu se účastnilo asi 120 kněží a laiků. Objevily se požadavky liturgie v národním jazyce, zdobrovolnění celibátu, oprava breviáře a některých legend. Byla požadována změna v chování hierarchie, výchovné činnosti církve a v neposlední řadě také změna poměru církve vůči státu. Reakce nedala na sebe dlouho čekat, právě arcibiskup Kohn opakovaně vyšetřoval Dostála, jak bude ještě dále zmíněno. Časopisy české katolické moderny Rozvoj, Rozkvět, Bílý prapor byly postupně zakazovány. Hnutí se čím dál tím více názorově štěpilo a někteří jeho příslušníci se radikalizovali. V roce 1906 se katolická moderna sešla v Přerově na svém třetím sjezdu. Přijatý přerovský program nebyl konzervativními kruhy přijat. Pražský arcibiskup Lev Skrbenský z Hříštvě ve svém pastýřském listu zakazoval kněžstvu Rozvoj i Bílý prapor.

V roce 1907 vydal papež Pius X. encykliku *Pascendi dominici gregis*. Byl vydán dekret *Lamentabili sane exitu* proti modernismu,³⁷⁰ čímž dal hierarchii závazný dokument proti stoupencům modernistických myšlenek a zapříčinil formální rozpad české katolické moderny.³⁷¹

Karel Dostál-Lutinov a Theodor Kohn

Postoj Karla Dostála-Lutinova, čelného představitele české katolické moderny,³⁷² vůči arcibiskupu Kohnovi prošel vývojem od nadšení z volby nového arcibiskupa a podpory aktivit české katolické moderny ze strany arcibiskupa, přes vzdor až k žalobě zaslané do Říma. Z tohto střetu vyšel „vítězně“ Dostál.

³⁶⁸ Srov. BURGET, EDUARD, *Arcibiskup z lidu Theodor Kohn*. In *Zajatci hvězd a snů. Katolická moderna a její časopis Nový život (1896-1907)*. Musil, Roman, Filip, Aleš (Eds), Brno 2000, s. 89-90.

³⁶⁹ Srov. Taměž, s. 91

³⁷⁰ Srov. SMOLÍK, VÁCLAV, *Encyklika J. S. Papeže Pia X. „Pascendi dominici gregis“ O učení modernistův*, Praha 1911.

³⁷¹ MAREK, *Apologetové nebo kacíři?*, s. 34-59.

³⁷² Vztah české katolické moderny a Karla Dostála srov. MAREK, *Apologetové nebo kacíři?*, s. 82-93

Karel Dostál se narodil 22. 9. 1871 v Prostějově, zde také jako prostějovský farář 29. 11. 1923 zemřel. Po maturitě v roce 1890 nastoupil do kněžského semináře. Je jedním z těch (stejně i Sigismund Bouška či Josef Hofer) kandidátů kněžství, kteří vstupem do semináře směřovali nejen ke službě Bohu a lidem, ale také si tím „kompenzovali“ špatné sociální zázemí vlastní rodiny, které nemohlo uspokojit jejich touhu po vyšším vzdělání.³⁷³ Volbu arcibiskupa Kohna bohoslovec Dostál uvítal a napsal při této příležitosti báseň „*Našemu arcipastýři*“, která byla otištěna v *Našem domově*, a netajil se svým nadšeným obdivem vůči novému arcibiskupovi.³⁷⁴ A nebyl sám z osob z okruhu katolické moderny, kdo psal uvítací básně.³⁷⁵

Změna na arcibiskupském stolci přišla Dostálovi vhod. Pro neshody s představenými mu bylo doporučeno, aby seminář opustil.³⁷⁶ Představení mu vytýkali jeho liberální názory, nesouhlasili s tím, že se více věnuje literatuře, než přípravě ke kněžské službě. Jeho neústupnost a neochota ke kompromisům mu situaci nijak nezjednodušovala.³⁷⁷

Dostál si měl vybrat, zda odejde do Brna, Hradce Králové či Prahy nebo jinam, ale z olomouckého semináře měl odejít.³⁷⁸ Při sobotní audienci u arcibiskupa Kohna: *Po*

³⁷³ Srov. MAREK, PAVEL, *Problémy a boje Katolické moderny*. In *Mezi tradicí a reformou. Rozhovory o moravském katolicismu ve 20. století*. HANUŠ, JIŘÍ (ED.). Brno 2002, s. 12.

³⁷⁴ Dopis Bouškovi z 29. 11. 1892, Olomouc. „*Jsem disgustován...*“ *Vzájemná korespondence Sigismunda Ludvíka Boušky a Karla Dostála-Lutinova*. ED. Pavel MAREK. Rosice u Brna 2002, č. 10, s. 39.

³⁷⁵ „(P. Skalík) *Jest u nového arcibiskupa dobře zapsán. Za básně v Obzoru a Našinci dostal od J. M. poděkovací přípis. Dělejme si z mamonu přátele!*“ Dopis Bouškovi z 5. 3. 1893. „*Jsem disgustován...*“ , č. 18, s. 48.

³⁷⁶ *Chci o podporu poprositi arcibiskupa, ač musím být připraven na to nejhorší. Náš představený (ThDr. Karel Wisnar, pozdější světící biskup a generální vikář olomoucké arcidiecéze) mě má za nevděčného rýpala, bude prý o mně mluvit s arcibiskupem, ale co proti mně má, mi dosud nechce říci. Byl jsem tyto dny rozčilen až k zoufání. Mám několik nepřátel, kteří proti mně nemají jiného znamení, než Vrchlician! Divíš se? Ovšem kořeny tkví v antipatii osobní. Ale při posledních volbách byly v 2. ročníku dvě strany (štve to nějaký Stratil, jenž gymnázium studoval v Praze), jedna konzervativní, seminářsky vládní, druhá opoziční, nazvaná „Dostálovci“. Konzervativní zvítězili – ale to nic neznamená. Dopis Bouškovi bez datace. „*Jsem disgustován...*“, č. 29, s. 60.*

³⁷⁷ MAREK, PAVEL, SOLDÁN, LADISLAV, *Karel Dostál-Lutinov. Bez mýtů, předsudků a iluzí. Nástin života a díla vůdčí osobnosti českého katolického modernismu*, Arca JiMfa, Třebíč 1998, s. 35-36.

³⁷⁸ „*5. t. m. accepi Olomucii consilium abeundi: pro svéhlavost! (Za Dostála se tehdy přimluvil P. Josef Vévoda, aby směl zůstat.) Jak jsem ji ukázal, nebylo mi dokázáno. Nejvíce se přestavený odvolává na spor se Škrdlem. O tom je však pramizerně informován, nikdy dříve mi nedopřál příležitosti o tom se rozhovořit. Jest to člověk, kterého upřímnost nás uráží. Jsem očerněn u p. arcibiskupa a odsouzen a nyní se mi ještě jízlivě píše, že „mi bude snad audience povolena“, abych se o tom přesvědčil. Mám hořko a trpko v ústech. Skoro počínám věřit, že se z naší arcidiecéze vyhánějí lidé, kteří by něco dovedli. P. Stojan jest z nich. Chci se obrátit na biskupa Bauera. Šťastný se za mne snad přimluví. Představený mě posílá do Král. Hradce nebo do Gorice. Nejlíp by však bylo prý k Jezuitům nebo k Beuronským benediktinům. Kdybych neměl chudobných rodičů, učinil bych to. Dopis Bouškovi z 8. 8. 1893, Prostějov. Č. 40, s. 66. Zitra v sobotu ráno pojedu k audienci k našemu arcibiskupu. Tak mi radí pan rada Šťastný i Dr. Vychodil i náš pan ekonom. Poděkuji mu a vysvětlím a v pokoji odejdu do Král. Hradce. Nebo co myslíš: do Prahy?“ Dopis Bouškovi z 11. 8. 1893, Prostějov. „*Jsem disgustován...*“, č. 41, s. 67*

*krátkém napomenutí k poslušnosti a pokoře pravil: Nejsem proti Vám tak docela zaujat. Chcete-li, odejděte, nebudu Vám nikde překážet. Poněvadž však, kdo odejde, bývá nešťasten, slibte mi písemně oddanou poslušnost a ostaňte. – Náš představený by mne však raději vidět za horami... Quid faciam!*³⁷⁹ Sám arcibiskup Kohn jistě nemohl ani tušit, že za několik let bude situace opačná, bude to právě Karel Dostál-Lutinov, který bude usilovat o Kohnův odchod.

Sigismund Bouška byl v hodnocení Dostálových neshod s představenými střízlivý. *„Radím Ti, nech všeho, proč jsi přišel do kolize s rektorem a ten rok se zcela pasivně chovej. Studuj a máš-li času, uveřejňuj literární práce své.“*³⁸⁰ Lepší radu ani nemohl dát, vždyť kněžský seminář byl formační a studijní instituce pro kandidáty kněžství a ne „vyživovací ústav“ pro začínající literáty. Na druhou stranu se sám Dostál přesvědčil o tom, že pilně studovat neznamená nemožnost věnovat se literární činnosti. *„Jsem opět v Olomouci a pouštím se do práce. Budu se zabývat letos více asketickou literaturou nežli poezií. – Podivíš se, až v příštím čísle Domova spatříš „Srdce mateřské“.* Má svou historku tento motiv. *Přišel jsem koncem prázdnin k děkanu cholinskému (P. J. Vykydal); pozval mě kdys. Dorazil jsem tam pozdě večer. Při večeři praví p. děkan: Lutinove, mám pro Vás téma (a vyprávěl mi obsah „Lásky mateřské“).* – *„Zpracujte mi to do rána. Bude-li to ještě večer, zapijeme to šampaňským!“* ...Ráno jsem p. děkanovi přinesl svou práci a on mi dal *Tvůj pěkný překlad v Příloze Čecha. Neznal jsem to... P. děkan si přál, abych baladu uveřejnil.*³⁸¹

Dostál chtěl také dostat Kohna na stranu Katolické moderny: *„To by brachu byl na naší straně veliký činitel a mocný příznivec, sám arcibiskup! S Dr. Botkem (ceremonář) jsme o tom měli dlouhé debaty – arcibiskup je hlavně pro vědeckou práci a pro takový těž list. A proto trochu obtížné by bylo sloučit to s listem beletristickým. Po příchodu jeho z Říma půjdu k audienci (má oko), a kdyby se tak kolečka rozmluvy nějak v ten způsob zamotala... Tedy nic zlého!*³⁸²

Dostál se snažil o zlepšení svého postavení v očích arcibiskupa Kohna: *„V příštím čísle Domova najdeš mou báseň na arcibiskupa (Báseň „K výročnímu dni 12. února“ je uveřejněna v Našem domové, 3/1894, s. 79). Nediv se jejím slabostem: byla teprve den před vytisknutím objednána ...a narychlo o originální místo na přání*

³⁷⁹ Dopis Bouškovi z 11. 8. 1893, Prostějov. *„Jsem disgustován...“*, č. 43, s. 68.

³⁸⁰ Dopis Dostálovi z 16. 9. 1893, Machov. *„Jsem disgustován...“*, č. 46, s. 69.

³⁸¹ Dopis Bouškovi z 5. 10. 1893, Olomouc. *„Jsem disgustován...“*, č. 47, s. 70.

³⁸² Dopis Bouškovi z 24. 4. 1893, Olomouc. *„Jsem disgustován...“*, č. 26, s. 56.

arcibiskupa zkrácena z příčin diplomatických.³⁸³ Dostál považoval arcibiskupa Kohna za svého možného mecenáše a podporovatele.³⁸⁴ A když se objevily problémy, spoléhal na Kohnovu přízeň: „*půjdeme k arcibiskupovi, je prý nám nakloněn.*“³⁸⁵

Bouška se snažil Dostála nabádat k umírněnosti: „*Prosím Tě o to, Karlíku, poprvé Tě prosím, udělej mi to kvůli. Musíš-li míti od arcibiskupa dovození (myslím, že ne?), vyžádej si je.*“³⁸⁶ A měl radost, pokud Dostál s arcibiskupem spolupracoval: „*Těší mě, že pan arcibiskup je na Tvé straně. Zmíneš-li se o něm v listě, tož i o Brynychovi. Hochu, tento potáhne víc! Když ani Brynych proti nám nic nemá a dokonce gratuluje, žehná, nu, to pak musí to být s námi dobré. Slova p. arcibiskupa jsou velmi krásná. To mě jednou zase potěšilo... „Dveře jsou k němu otevřeny.“*“³⁸⁷

Na sklonku roku 1895 byl Dostál umístěn do Nového Jičína, kde se od dubna 1897 stal také duchovním správcem místní polepšovny.³⁸⁸ Svou podporu Dostálovy činnosti arcibiskup podmiňoval, což je pochopitelné, nezanedbáváním kněžských povinností. A jak se zdá, Dostál si toho byl velmi dobře vědom. „*V prázdniny máme generální visistaci. Celsisimus píše, že prý tu rozhodne o podpoře Nového života.*“³⁸⁹ „*6. 7. generální vizitace, jež rozhodne o dalším osudu Nového života! Arcibiskup to opakoval vůči Skalíkovi!*“³⁹⁰ Můžeme předpokládat, že vizitace dopadla dobře, neboť Dostál píše: „*Nemám nic pilnějšího, než z daru pana arcibiskupa poslat Tobě zase nějakou část zaslouženého honoráře.*“³⁹¹ Za sbírku Pietas dokonce arcibiskup Kohn poslal Bouškovi nadšený blahopřejný list a dar³⁹² a byl jejich činnosti, na rozdíl od kardinála Schönborna, pražského arcibiskupa, nakloněn: „*Z Vašeho kardinála mluví Škrdle nebo něco podobného. Kardinál sám Nový život neodebírá. Náš p. arcibiskup*

³⁸³ Dopis Bouškovi z 12. 2. 1894, Olomouc. „*Jsem disgustován...*“, č. 57, s. 78.

³⁸⁴ Srov. Dopis Bouškovi z 21. 5. 1895, Olomouc. „*Jsem disgustován...*“, č. 169, s. 179. Dopis Dostálovi z 22. 5. 1895. „*Jsem disgustován...*“, č. 170, s. 180.

³⁸⁵ Dopis Bouškovi, nedatován. „*Jsem disgustován...*“, č. 178, s. 188.

³⁸⁶ Dopis Dostálovi z 6. 10. 1895. „*Jsem disgustován...*“, č. 223, s. 218.

³⁸⁷ Dopis Dostálovi z 28. 10. 1895. Č. 237, s. 228. Dne 23. října přijal olomoucký arcibiskup Dr. T. Kohn K. Dostála –Lutinova a Františka Skalíka, kteří mu věnovali vázaný výtisk almanachu Pod jedním praporem. Dr. Kohn odpověděl: „S potěšením přijímám Vaše dary, neboť mám radost z Vašich literárních snah. Obzvláště mě těší svornost, s jakou laikové i duchovní pracují na jednom poli katolického umění. Jest to mým přesvědčením, že křesťan může zase jen chutnat umění křesťanské... Ostatně vím, že ve věcech písemnictví mohou být někdy různé názory. Spoléhám na Vaši rozvahu a dobrou vůli, že v těchto nerozhodných věcech pravou cestu najdete. Kdykoliv by Vám však bylo třeba rady nebo příspěví, dveře ke mně jsou Vám vždy otevřeny.“ Podrobná zpráva o audienci je otištěna v Novém životě, 1/1896, s. 19. BURGET, *Arcibiskup z lidu Theodor Kohn*, s. 88.

³⁸⁸ Marek, Soldán, Karel Dostál-Lutinov, s. 73-74.

³⁸⁹ Dopis Bouškovi, nedatován. „*Jsem disgustován...*“, č. 314, s. 284.

³⁹⁰ Dopis Bouškovi, 10. 6. 1896, Nový Jičín. „*Jsem disgustován...*“, č. 346, s. 303.

³⁹¹ Dopis Bouškovi, nedatován. (1896). „*Jsem disgustován...*“, č. 389, s. 331.

³⁹² Srov. Dopis Bouškovi, 17. 1. 1897, Nový Jičín. „*Jsem disgustován...*“, č. 431, s. 365. Dopis Dostálovi z 3. 2. 1897, Machov. „*Jsem disgustován...*“, č. 437, s. 372.

dosud proti nám nestojí, záležitost Svozilova nebyla prý úmyslem, ještě po té vyzýval jej k literární činnosti s potěšením, ale článek „My a naše dějiny“ bouří farizeje a ti poštvou asi arcibiskupa.“³⁹³

Usilovali o to zůstat s arcibiskupem Kohnem zadobře: „*A což ten list Jeneweinův k intronizaci arcibiskupově. Máš? Půjčil ho arcibiskup? To by bylo pěkné.*“³⁹⁴ A také se jim to dařilo a arcibiskup Kohn je podporoval: „*Králové Hradec mlčí, ale pracuje. Epidemie se šíří. V brněnském semináři zakázán Nový život. ... Byl jsem včera u arcibiskupa. Rozmlouval se mnou hodinu, vyslovil mi plnou důvěru (a je dobře informován) a slíbil hradit eventuelní schodek. Na krytí deficitu za III. rok mi dal 100 zl. – Když jsem si mu stěžoval, jak jsme pronásledováni, řekl mi: „Ti páni Vám nerozumějí. Myslete si: profanum vulgus, a jděte svou cestou klidně dále. Skládám ve Vás naděje nejkrásnější. Víte, jak daleko jíti smíte, tolik rozumu a vzdělání máte. Leckdy arcibiskupové některé věci příliš černě, ale to už jinak nejde. Lékař, chce-li ránu vyhojit, nemůže také jen v rukavičkách obcházet...“ A tak to šlo dále. Nejnadšenější náš přítel nemohl by mluvit laskavěji. Nech to prozatím pro sebe, vyčkáme ještě. Ochrana arcibiskupa je ohromný úspěch! Jel jsem k němu právě včas. Už seminářští představení též brojili, ale teď budou snad mlčet.*“³⁹⁵

Ale Bouška odsuzoval Dostálovo podbízení se Kohnovi, chtěl s arcibiskupem být zadobře, ale zároveň si uchovat vlastní hrdost: „*Odsuzuji byzantinismus jeho (Dostálův) vůči hierarchii. Byzantinismus vůči Kohnovi nemá konce, není to jednou, dvakrát, je to pořád. Já poslal svou knihu bez listu – dostal od něho list a dar, já se poděkovati musil. A uctivě. Ty ale neznáš konce se svou devótností.*“³⁹⁶ Dostál se snažil arcibiskupovi zalíbit, a to téměř za každou cenu. V roce 1899 zveřejnil v Novém životě reprodukci obrazu Felixe Jeneweina *Sv. Metoděj představuje lidu svého nástupce*, k tomu se záhy vznesla vlna protestů ze strany liberálního tisku, kde to bylo označeno za nedůstojné zobrazení – protože Kohn sedí na trůně a sv. Metoděj před ním stojí.³⁹⁷

Ve dnech 2.–3. srpna 1899 se na Velehradě konal 2. sjezd Nového života. Primárně se měl sice týkat literatury a umění, ale nevyhnul se také kritice církve; zde můžeme najít začátek odklonu arcibiskupa Kohna od hnutí katolické moderny, která tak

³⁹³ Dopis Bouškovi, nedatován (1897). „*Jsem disgustován...*“, č. 504, s. 426.

³⁹⁴ Dopis Dostálovi, nedatován (1897). „*Jsem disgustován...*“, č. 514, s. 439. České spolky v Olomouci pořídily obraz k nastolení arcibiskupa Kohna; jedná se o dílo Felixe Jeneweina, byl otištěn ve 4. ročníku Nového života 1899.

³⁹⁵ Dopis Bouškovi, 29. 12. 1898, Nový Jičín. „*Jsem disgustován...*“, č. 580, s. 472.

³⁹⁶ Dopis Dostálovi, 9. 5. 1899, Police n. M. „*Jsem disgustován...*“, č. 598, s. 483.

³⁹⁷ Srov. BURGET, *Arcibiskup z lidu Theodor Kohn*, s. 85.

přišla o posledního biskupa, který ji ještě podporoval. Kohn uměl být štědrým mecenášem, ale podporovat liberální či modernistické uskupení odmítl.

Pro Dostála nastaly krušné časy: „*Práce a rozčilování mám stále, teď stále vyšetřování od arcibiskupa pro Rozvoj a proces před porotou s Pozorem. Zdá se, že to bude mít nedozírné důsledky*“³⁹⁸ A dá se říci, že mělo.

S ohledem na radikalizaci české katolické moderny, která se projevovala i v tištěných příspěvcích, byl Dostál opakovaně vyšetřován a trestán konzistoří.³⁹⁹ „*S potulným pěvcem je děsný kříž: Konzistoř nařídila mi, že všechno musím napřed dávat k cenzuře! – Já bych z toho zešilel, těm blbcům dávat básně cenzurovat! (Na Fiorettech⁴⁰⁰ cenzurovali gramatické chyby!) Pro Boha, co mám dělat? Chci vydat knížku anonymně. Ty nemáš ponětí, v jakém otroctví, pod jakým tyranem já úpím.*“⁴⁰¹ Napjatý vztah mezi arcibiskupem Kohnem a Dostálem se pomalu stával všeobecně známým: „*Tu přinesl „Pozor“ kachnu, že jsem pro nějaký článek v Rozvoji suspendován.*“⁴⁰² „*Kdybys věděl, co se mnou provádí náš tyran, jak úskočně a krutě si počíná, jak hledá kličky a dráždí mě surovostmi a náhlými výsledky k nepředloženému slovu, aby mně mohl zlomit vaz. Včera jsem měl zase dva protokoly (vždycky k tomu musí přijet 2-4 kněží!) – Proč prý jsem vydal Potulného zpěváka? Proti zákonu – bez cenzury...A dále rozšlapává při Sládečkovu, ač já jsem se s ním dohodl osobně o smíru, a zneužívá tohoto těžce nemocného člověka k mému týrání.*“⁴⁰³

V lednu 1900 začal vycházet v Olomouci vycházet další list, Rozvoj, ten Dostál označil za nezávislý list *katolické moderny*, který chce odstraňovat „*všechny překážky, jež stojí na cestě rozvoji.*“ Tento list nabral velmi radikální kurz, opakovaně napadal i arcibiskupa Kohna, což samozřejmě nevedlo ke zklidnění situace. Jeho kritičnost byla tak nepřijatelná, že jej biskupové v lednu 1902 zakázali.⁴⁰⁴

Ještě kratší „životnost“ měl časopis *Rozkvět*,⁴⁰⁵ během roku 1901 vyšlo pouhých 5 čísel, než byl zakázán.⁴⁰⁶ Dostál se nemínil vzdát, v lednu 1902 založil již třetí časopis

³⁹⁸ Dopis Bouškovi, 14. 11. 1900. „*Jsem disgustován...*“, č. 611, s. 488. Pozor tehdy dokonce přinesl nepravdivou zprávu o tom, že Dostál byl arcibiskupem suspendován.

³⁹⁹ Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 145.

⁴⁰⁰ Fioretti – Kvítka sv. Františka z Assisi, přeložil Dostál a Alma Gelata (A.Kalmanová), vyšla 1902. S. 509.

⁴⁰¹ Dopis Bouškovi, 23. 10. 1902. „*Jsem disgustován...*“, č. 648, s. 508.

⁴⁰² Dopis Bouškovi, 23. 10. 1902. „*Jsem disgustován...*“, č. 677, s. 521.

⁴⁰³ Dopis Bouškovi, 2. 3. 1903. „*Jsem disgustován...*“, č. 679, s. 522.

⁴⁰⁴ Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 144-147.

⁴⁰⁵ V Rozvoji byly uveřejňovány např. články věnující se řešení kapitulní otázky olomoucké a žaloby Pozoru. Srov. BURGET, *Arcibiskup z lidu Theodor Kohn*, s. 93-94.

⁴⁰⁶ Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 148-149.

Mane (1902) a v květnu 1902 *Bílý prapor* (1902-1906). *Bílý prapor* na svých stránkách opakovaně kritizoval jednání arcibiskupa Kohna, označuje jej dokonce za „*krvežínivého a zatvrzelého tyрана*.“⁴⁰⁷

V roce 1902 slavil arcibiskup Kohn své desetileté výročí na stolci sv. Metoděje. I Karel Dostál přispěl k oslavě, a to svým článkem *J. M. arcibiskup dr. Theodor Kohn a katolická moderna. Ke dni 8. listopadu*.⁴⁰⁸ Vzpomíná na radostné přijetí volby arcibiskupa Čecha či jeho štědrá podpora literární činnosti katolické moderny. Ze změny postoje arcibiskupa viní klerikální odpůrce moderny, kteří intrikami osočovali modernu v očích arcibiskupa. Zlom spatřuje v konání Velehradského sjezdu roku 1899, kdy se ukázaly zásadní rozdíly mezi arcibiskupem a modernou v pohledu na církev a její život. To mělo za následek vyšetřování a úsilí arcibiskupa o potlačení katolické moderny. Zmiňuje také pojem autority. *Katolické moderně neznamená autorita ani libovůli, ani panovačnost a zotročování, ani žádání slepé, mrtvolné poslušnosti, ani shrnování cizích zásluh na vlastní vrub, ani postup dle tajných plánů Benedekových. Katolická moderna myslí, že kněz má právo znát úmysly a plány svého vůdce a otce a Velepastyře a že má nárok na poslušnost rozumnou, volnou*.⁴⁰⁹ Dá se říci, že v tomto uhodl Dostál podstatu věci, rozdílné pojetí autority.⁴¹⁰ A Dostál měl problém s autoritami již od počátku svých bohosloveckých studií. Článek končí konstatováním, že promluvil výhradně pravdu, opřenou o fakta a dlouhodobé pozorování. *Bude-li ta pravda na čas nemilá, za to nemohu. Sv. Augustin praví: Lépe jest, aby povstalo pohoršení, než aby se zatemnila pravda. (...) Neběží tu jen o Arcibiskupa a Katolickou Modernu: Zde běží o arcibiskupství, a to je majetkem národním*.⁴¹¹ Na závěr přeje arcibiskupovi, aby se dočkal lepších deseti let na stolci sv. Metoda.

Pro Dostála byl rok 1902 plný vyšetřování, stíhání, vysvětlování, mělo to i velmi negativní vliv na jeho zdravotní stav. Kohn postupoval proti Dostálovi důsledně, viděl v něm hlavu katolické moderny, hnutí, které překročilo únosné hranice, a proto se ho snažil zlomit. Dostálovi hrozilo, že bude muset opustit olomouckou arcidiecézi a najít si biskupa, který jej přijme. Když byl z kněžského semináře vyloučen Josef Husička za

⁴⁰⁷ Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 149-153.

⁴⁰⁸ *Nový život*, 1902, s. 299-302.

⁴⁰⁹ Tamtéž, s. 300-301.

⁴¹⁰ Zmiňuje zde i pojetí autority u Františka X. Nováka, srov. NOVÁK, FRANTIŠEK XAVER, *Pohledy do života bohoslovců a kněží*. Přerov 1930, s. 288. Novák však věnoval pozornost pojetí autority i v dalších částech své knihy, např. s. 359-401. K otázce poslušnosti srov. JONOVÁ, JITKA, *Problematika poslušnosti ve vztahu kněží k biskupům*. In MAREK, PAVEL (ED.) *Teorie a praxe politického katolicismu 1870-2007*, Brno 2008, s. 60-78.

⁴¹¹ *Nový život*, 1902, s. 302.

četbu Nového života, který byl seminaristům zapovězen, Dostál reagoval tiskem „*Kdo a jak vychovává český klérus*“, v němž kritizoval vicerektora Cyrila Sládečka a žádal, ať uvede, kdy se měl Nový život dopustit herezi.⁴¹² Dostál ani Sládeček neusilovali o vyhocení sporu a ten skončil smírem, ale ne z pohledu arcibiskupského ordinariátu.

Dalo by se říci, že od začátku roku 1903 dosáhla rozepře mezi arcibiskupem Kohnem a Dostálem svého vrcholu. Za publikování listu Sládečkovi⁴¹³ bylo Dostálovi nařízeno vykonat povinně exercicie u kapucínů v Olomouci.⁴¹⁴ I když spor skončil smírem, ordinát zakročil, nesouhlasil s tím, že Dostál svou při nepředložil podle církevního práva Ordinátu k rozhodnutí. Dostál se hájil, ale jeho důvody nebyly uznány a byl mu uložen trest, aby si vykonal zmíněná duchovní cvičení u kapucínů v Olomouci. Tento trest můžeme považovat za docela mírný. Protože to, co Dostál ve svém dopisu vypočítává jako *nepravdivé*, často pravdě odpovídá. Do očí bijící je i jeho výtky: „*Je to pedagogické, před bohoslovci jako představený pomlouvat a podezřívát kněze* (tj. Dostála), *který pracuje v duchovní správě a pro Církev mnoho podniká a trpí?*“⁴¹⁵ Na druhou stranu mu nijak nevadilo veřejně ostouzet kněze a biskupy nejen před bohoslovci, ale přede všemi, kteří četli jeho texty.

Dostál tedy absolvoval již svůj třetí povinný exerciční pobyt u kapucínů v Olomouci. 23. dubna 1903 mu bylo písemně sděleno, že jsou mu zakázány veškeré kontakty s Bílým praporem, a byl vyzván, aby si do tří měsíců našel nové působiště mimo olomouckou arcidiecézi, byl tedy vypovězen pro svou neposlušnost a neúctu vůči svému arcibiskupovi. Dostál nechtěl být vypovězen z arcidiecéze, proto hledal možnost, jak se bránit. Pokusil se navázat kontakt s Josefem Hoferem, ale neuspěl, proto 28. dubna 1903 odjel do Vídně k audienci u nuncia Tallianiho. Nunciu představil své spory s arcibiskupem, nuncius odmítl Kohnovo rozhodnutí o vyloučení Dostála z olomoucké arcidiecéze a doporučil mu podat stížnost do Říma proti olomouckému

⁴¹² Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 166-169.

⁴¹³ Tento otevřený dopis Dr. Sládečkovi vydal Dostál vlastním nákladem a byl vytištěn u Kramáře a Procházky v Olomouci. Koncem února 1903 jej rozeslal přátelům a významným osobnostem. Dr. Cyril Sládeček byl vicesuperior arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci, měl na starosti také dohled nad domácím studiem bohoslovců, cenzuru knih a časopisů. Od II. velehradského sjezdu přijímal Nový život dosti negativně a zakázal jej bohoslovcům odebírat. Dostál od něho žádá, aby mu řekl, jaké hereze, bludy prý se v Novém životě nalézají. „*Neučinite-li toho, pášete hřích, že můžete bludům zabránit a nečiníte toho – nebo jste pomlouvač. Kterak můžete tvrdit, že kdyby p. arcibiskup platil, že bychom pískali jinak. Kterak to obvinění dokážete?*“ a další. – Srov. „*Jsem disgustován...*“, s. 524-525. Tyto „rádoby dotazy po pravdě“ pochopitelně musely arcibiskupa pobouřit. Zvláště připomínka o finanční podpoře od Kohna značně odpovídá pravdě – vždyť i sám Bouška kritizoval Dostálovo podkuřování arcibiskupu Kohnovi.

⁴¹⁴ Dopis Bouškovi, 14. 3. 1903, Nový Jičín. „*Jsem disgustován...*“, č. 682, s. 523.

⁴¹⁵ Otevřený dopis Dr. Sládečkovi. „*Jsem disgustován...*“, s. 524 - 525.

arcibiskupovi.⁴¹⁶ Dostál žalobu skutečně podal, a to v květnu 1903, to už byla situace arcibiskupa Kohna velmi vážná a tato žaloba to spíše jen potvrdila, nikoliv vážnost situace vyvolala.

Ačkoliv události vedoucí až k rezignaci arcibiskupa Kohna budou teprve popsány, nastíním zde další osudy Karla Dostála Lutinova.

V roce 1904 Dostál dokonce obdržel nabídku od Josefa Doubravy (biskupa královéhradeckého), že může jít do Prahy do konviktu sv. Prokopa. „*Vyživilo by mne to a Nový život byl by ve Středisku. Ovšem, musil bych se svého dobrého místa vzdát.*“⁴¹⁷ Je zvláštní, že najednou je mu milá olomoucká arcidiecéze i s arcibiskupem Kohnem. Bouška mu jeho nápad schvaluje, zdůrazňuje, že by tam byly pro Nový život lepší podmínky, jsou zde tiskárny apod. a také by se zbavil „*despoty Kohna.*“⁴¹⁸ Ani zpětně neměl Dostál pro Kohna jediné vlídné slovo: *Dr. Kohn nesnesl svobody.*⁴¹⁹

Po rezignaci arcibiskupa Kohna se Dostálovi dařilo velmi dobře – na podzim 1904 byl zvolen farářem prostějovským⁴²⁰, čímž se zlepšilo i jeho hmotné zajištění. Dostál byl nadále spojován s Kohnovou aférou. Zvláště arcibiskup Kohn vnímal jeho vystoupení proti své osobě jako projev nevděku od člověka, jemuž opakovaně pomohl. Dostál byl podle něj ten, kdo se odmítal podřídit arcibiskupské autoritě, naopak se jí snažil všemožnými prostředky podkopat.⁴²¹

Dostál se se svým podílem na Kohnově aféře vypořádával takřka do konce života. Opakovaně Kohna popisoval jako člověka zlého, diktátora, tyrana, a tento pohled nezměnil ani po arcibiskupově smrti.⁴²² Určitým způsobem je z toho patrná snaha, aby nebyl ani stín pochybností o tom, že Dostálovo jednání bylo správné a chyba byla na straně Kohna.

Celkově řečeno si Dostál svým bojem proti arcibiskupo Kohnovi spíše uškodil a to nejen sobě, ale i katolické moderně. Vyzískal nálepku bojovného kněze, „malého Khónečka.“ Mnohým tato aféra připadala spíše jako vyřizování osobních účtů, či dokonce že při ní byly překročeny přípustné hranice – Dostál se postavil proti biskupské autoritě, které předtím slíbil poslušnost. Fratnišek Valoušek Dostála také kritizoval za

⁴¹⁶ Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 169.

⁴¹⁷ Dopis Bouškoví, 10. 2. 1904, Nový Jičín. „*Jsem disgustován...*“, č. 750, s. 569.

⁴¹⁸ Dopis Dostálovi, 12. 2. 1904. „*Jsem disgustován...*“, č. 751, s. 570.

⁴¹⁹ MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 126.

⁴²⁰ Srov. Dopis Dostálovi, 27. 10. 1904. „*Jsem disgustován...*“, č. 763, s. 577.

⁴²¹ Srov. Tribuna, 10. 10. 1923, s. 3.

⁴²² Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 171-172.

jeho sudičství, *I já znám arcibiskupa, ale tak strašným není, jak Vy jej líčíte! Soudíte velmi přísně, soudí-li druhý Vás – křičíte! (...) Chcete získat inteligenci, ale štváním proti arcibiskupovi ani jednoho jste nezískali a v lidu jste způsobili nesmírné škody. (...) Proč odsuzujete všechny, kteří smýšlejí jinak, než Vy. (...) Chcete svobodu, ale nechte ji i druhým. Boj proti Kohnovi ve mně vzbudil bolest a ošklivost.*⁴²³

Aféry se Dostálovi nevyhnuly ani v Prostějově. Městská rada, která měla právo volby faráře, jej jím zvolila navzdory nevoli konzistoru. Dostál se zavázal nemíchat se do politiky. Ale záhy se zapletl do tzv. Judovy aféry. Polemiky se rozdělily do dvou okruhů – v prvním se diskutovalo, zda učitel jako státní zaměstnanec může na veřejnosti a ve škole vystupovat se soukromým a odlišným názorem než jaký by měl jako státní zaměstnanec zastávat, ve druhém pak, zda Dostálovo vystoupení v novinách je denunciací, která útočí na Judovu učitelskou existenci, zda bylo opravdu jeho povinností jako duchovního vystoupit na obranu církve a věrouky. Proti Dostálovi byl konán v Prostějově i protestní tábor za účasti 3000 lidí. Dostál tak navíc k předcházejícímu dostal ještě nálepku bojovného klerikála. A Prostějov, který jej v roce 1904 vítal, jej po roce 1906 jen nelibě trpěl. Toto napětí až nepřátelství ukončila až Dostálova smrt v roce 1923.⁴²⁴

Zprávu o jeho smrti zaslal do Říma arcibiskup Kordač, připomíná jej jako redaktora Nového života, Bílého praporu, Evy, Archy, přívržence reformního křídla duchovenstva, člena Jednoty a propagátora modernismu. Zmiňuje i případ arcibiskupa Kohna. Dostála považuje za toho, který hrál velmi důležitou roli v hnutí proti arcibiskupovi, podporoval duchovenstvo i lid k protestům a obviňoval arcibiskupa i v Římě.⁴²⁵

Velmi kriticky charakterizoval Dostála sám Bouška: „*Jsi umíněné děcko, které si něco vzpomene a pak dupe a chce to mít mermomocí. Taký jsi byl vždy a budeš.*“⁴²⁶ A v reakci na jeho stálé půtky s různými lidmi Bouška dodává: *Zadrž a přestaň. Zanech půtek a zvoníctví, teologie a katechismů – náš lid nepotřebuje klerikalism – ale lásky a pomoci. Nešel jsi správnou cestou. A proto mě bolelo, když jsem slyšel, že Ti říkají na Moravě „Khonek“.* Proti němu jsi bojoval a v jeho chyby jsi sám upadl. Náš lid dnes

⁴²³ MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 171-174

⁴²⁴ Judova aféra srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 175-196. MAREK, *Český politický katolicismus*, s. 512-526.

⁴²⁵ Srvo. ASV, Arch. Nunz. Cecoslovacchia, b. 38, fasc. 227. Lat. list od Kordače, Praga 6. 12. 1923.

⁴²⁶ Dopis Dostálovi, dopis nedatován (1896). „*Jsem disgustován...*“, č. 356, s. 308.

*nechce být mistrován, ale žádá od kněze Kristova radu a lásku. A pomoc všude a ve všem.*⁴²⁷

⁴²⁷ Dopis Dostálovi, 17. 10. 1912, Broumov. „*Jsem disgustován...*“, č. 826, s. 614.

4 Odcizování Kohna arcidiecézi

*Při vstupu na svatometodějský trůn, předsevzal si zjednatí všude, totiž v ordinariátě, kněžstvu i na rozsáhlém panství radikální nápravu. Známou poučku z primánské učebnice latiny: Suaviter in modo, fortiter in re, obrátil na ruby a dokročili už na někoho, tož bezohledně a se vším fortem. A zde narazil. Z arcibiskupských statků vypovědění nájemci podali na něj žalobu, žalovali úředníci, stěžovali si zřízenci, dělníci a redaktoři, kteří tyto stesky oprávněně i neoprávněně publikovali, byli zase často žalováni arcibiskupem. Arcibiskup však mnohé spory prohrával – to byl začátek jeho konce. Odpůrcové měli pozici i o to snazší, že nebyl ani ve Vídni dobře zapsán.*⁴²⁸

Mořic Hruban velmi dobře popsal situaci, která nastala v olomoucké arcidiecézi. Nadšení z nového arcibiskupa už dávno vyprchalo a čím dál tím více se vyskytovaly kritické hlasy. Muž, který se jmenuje Kohn, jen stěží zapře židovský původ a v době vyhrocujícího se antisemitismu v reakci na vraždu v Polné, být Židem nebo mít židovské předky nebylo nic pozitivního. K volbě Theodora arcibiskupem došlo 8. listopadu, proto se také tento den konala děkonná bohoslužba a Te Deum, jenže pro některé oslava 8. listopadu znamenala oslavu bitvy na Bílé hoře.⁴²⁹ Zatímco za svůj původ a den svého zvolení Theodor nemohl, své jednání určoval sám. A svojí přísností a neústupností jen přiléval oleje do ohně.

Národnostní spory a snaha o jejich překonání

Na přelomu 19. a 20. století byly národnostní spory mezi Čechy a Němci byly téměř na denním pořádku. Samozřejmě tato skutečnost ovlivňovala celou společnost, ovlivňovala i život církve. Tyto spory nezůstaly nepovšimnuty Svatým stolcem. Vídeňský nuncius Taliani stranil více Němcům, Čechy vnímal jako náchylné k odpadlictvím, „neohusitismu“ a šířitele hnutí „Los von Rom“. Navíc se v českých diecézích nedostávalo německým věřícím dostatečné duchovní péče, protože pastorační vykonávali čeští kněží, kteří neuměli německy. Jediné řešení viděl ve vzniku samostatné německé diecéze⁴³⁰ v Českých zemích. Ta měla být zřízena na území Chebska (Egerland), k tomu ale nikdy nedošlo. Jako druhou možnost řešení viděl ustanovování

⁴²⁸ HRUBAN, MOŘIC, *Z časů nedlouho zašlých*. Řím-Los Angeles 1967, s. 76.

⁴²⁹ Pozor takto kritizoval už v roce 1895. Srov. 16. 11., č. 135. s. 4. **Oslavují vítězství na Bílé hoře.**

⁴³⁰ Nuncius nebral ohled na historický vývoj a nikde neřeší fakt, že obě národnosti byly tak promíchány, že nebylo možné najít „čistě německé území“, kde by nežili Češi. Byl to stejně „naivní“ plán jako neúspěšné punktace staročechů z roku 1890. Výsledkem by bylo národnostní rozdělení země, které ale bylo nežádoucí.

dvou pomocných biskupů – jeden pro Čechy a druhý pro Němce. Na Moravě se zřízení samostatné diecéze nenavrhovalo.⁴³¹

Na Moravě pak nunciatura vnímala jako rozšířenější tendenci mezi duchovenstvem slovanofilství, což byla tendence přijatelnější. Arcibiskup Kohn se snaží působit silou své autority. Jde ovšem o jednotlivé činy zůstávající vzájemně izolované.⁴³²

List papeže Lva XIII. o nacionalismu

Okolo roku 1900 vrcholily národnostní střety a nebylo v silách žádného biskupa jim zabránit. Kohn žádal papeže o encykliku o nacionalismu, která by přispěla k usměrnění a upokojení národnostních třenic.

V roce 1901 byl Kohn již potřetí v Římě jako arcibiskup, jeho *Iter Romanum* trvala od 7. do 19. března 1901. 11. března byl přijat papežem k soukromé audienci. Při ní se samozřejmě mluvilo o situaci církve v Rakousku, a to i o jazykových sporech. Kohn, který se považoval za rakouského patriota, požádal papeže o encykliku, která by se věnovala této otázce. Měl asi představu o něčem podobném jako byla encyklika *Rerum Novarum* (1891) v dělnické a sociální otázce. Papež pověřil Kohna, aby připravil návrh. Kohn nelenil a okamžitě začal na textu pracovat. Při své druhé audienci, 17. 3. 1901, mohl již předložit papeži návrh.⁴³³ Náboženství vyzdvihl jako lék proti národnostním sporům. Návrh výsledného textu encykliky o nacionalismu pak zaslal papeži 27. dubna 1901.⁴³⁴ Zdůrazňuje důležitost pokoje, připomíná, že to byla lidská pýcha, která v důsledku zapříčinila zmatení jazyků při stavbě Babylonské věže. Národnostní spory nemají v katolické církvi místo, spása je určena všem bez ohledu na jejich jazyk. V katolické církvi má místo člověk jakéhokoliv jazyka a nesmí být kvůli svému jazyku diskriminován. Zmiňuje i sjednocující vlastnost liturgického jazyka, který je považován za jazyk zprostředkující vzdělání všem národům na univerzitách. Základem, který zpevňuje společnost, je náboženství. *Náboženství není jen základem*

⁴³¹ Srov. JONOVÁ, JITKA, *Pokus o zřízení samostatné německé diecéze se sídlem v Chebu z pohledu zpráv vídeňské nunciatury (1901-1903)*. In *Náboženství v českých zemích v „dlouhém 19. století“ (1780-1918)*. Eds. Zdeněk R. Nešpor & Kristina Kaiserová, v tisku.

⁴³² Srov. It koncept od Taliani pro Rampolla, Vienna 1. 11. 1900. ASV, Arch. Nunz. Vienna, borso 706, f. 43-44v.

⁴³³ KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 85-87. Koncept. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH4, kart. 1513, f. 2-3v.

⁴³⁴ KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 87-90.

života soukromého a veřejného, ale také základem občanské svornosti a bez něj se uvolňují společenské svazky. Náboženství převyšuje a sjednocuje národnostní rozdíly.

Výsledkem žádosti o encykliku však byl pouhý apoštolský list, který vyzýval k usilování o pokoj mezi národnostmi. K této tak palčivé otázce chyběla důkladná teoretická sociálně – etická příprava. Zastávání se mateřského jazyka bylo sice schváleno, ale duchovenstvo mělo zapovězeno se vměšovat do jazykových sporů.⁴³⁵

List papež Lva XIII. byl určen Theodorovi a ostatním biskupům Čech a Moravy, datován je 20. srpna 1901.⁴³⁶ Zmiňuje, že katolická církev je vystavena mnohým útokům nepřátel církve, bludařů, ale síly církve jsou zeslabovány také vnitřními různicemi. Hlavními příčinami sporů zvláště v Čechách je jazyk. Je sice přirozené, že člověk miluje a hájí jazyk, který zdědil po předcích. Papež nechce tyto spory rozhodovat. Pokud je mateřský jazyk bráněn v míře únosné, je to v pořádku. Ale je třeba brát ohled na skutečnost, zda obrana rodného jazyka nepoškozuje společnost, obecný zájem. Zvláště náboženství, dobro duševní a zdroj všeho dobra, nesmí být těmito třenicemi poškozeno. Biskupové tedy mají dbát o všechny věřící, kteří jsou svěřeni jejich pastýřskému vedení, bez ohledu na jejich jazyk, aby si zachovali duchovní přátelství, které pramení ze stejné víry a svátostí. Mají usilovat o to, aby věřící nebyli rozdělení a zachovávali jednotu.

Klerikové sami mají jít příkladem. Nejenže zapojování do národnostních sporů neodpovídá jejich povolání, ale navíc, vzhledem k tomu, že často působí v národnostně smíšených farnostech, stávali by se nepřijatelnými pro jednu nebo druhou stranu, což by jim bylo na překážku v pastoračním působení. Případné zárodky takové nesvornosti mezi kleriky mají být vymýceny již během studia v kněžských seminářích, aby budoucí kněží ve svém pastoračním působení byli příkladem vzájemné jednoty.

Tento list příliš velkého ohlasu neměl, lék na řešení národnostních sporů v něm nebyl nalezen. Aktivitou v této záležitosti „tolik kontroverzního“ arcibiskupa Kohna

⁴³⁵ HUBER, *Kirche in Mähren-Schlesien im 19. und 20. Jahrhundert*, s. 130. Týž, *Nation und Kirche 1848-1918*, taméž, s. 248. WANDRUSZKA, URBANITSCH, *Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Bd. IV.*, s. 231.

⁴³⁶ Srov. *Leonis XIII Pontificis Maximi Acta, Vol. XXI.* Romae 1902, s. 137-141. Currenda Consistorialis, XII. 1901, Lat. text, s. 123-124. Čj a Nj text, s. 124-126. Lat opis. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 4, kart. 1513, f. 9-10v. V Currenda Consistorialis, XII. 1901, s. 127-135 je také Čj a Nj text společného pastýřského listu rakouského episkopátu z 15. 11. 1901. Věnuje se otázce odpadlictví – hnutí Los von Rome a obecnému kritizování působení katolické církve v monarchii. Povzbuzují věřící k neohroženému bránění své víry a církve, podpoře katolických novin a tiskovin a jejich čtení, varují před texty bludnými. Mají volit pouze takové politiky, kteří se budou zasazovat o zachovávání křesťanských zásad. Ačkoliv pastýřský list zmiňuje některé listy Lva XIII. výše uvedený list českému a moravskému episkopátu nikoliv.

byla však překvapena Vídeň.⁴³⁷ Velvyslanec Rakouska-Uherska u Svatého stolce hrabě Szécsen informoval o listě hraběte Goluchowského 28. srpna 1901 s tím, že jeho císařské veličenstvo bude jistě s papežovým listem spokojeno.⁴³⁸

Rozpačité bylo také jeho přijetí mezi spolubratry v biskupské službě. V jednom listě biskup Bauer uvádí, že Kohn rozeslal biskupům v Čechách a na Moravě tento list s dotazem, jak by měl být uveřejněn. Bauer ho vyzval k tomu, aby se dotázal v Římě, zda ten list smí být někomu jinému než adresátům sdělen. Také samo adresování by se mohlo stát předmětem kritiky jednak z důvodu, že nekardinálu byla dána přednost před kardinálem, ale také, že *slova adresy: ceterisque archiepiscopis et episcopis se nesrovnají se skutečným stavem věci. Zda-li p. arcibiskup do Říma psal a jakou po případě odpověď obdržel, nevím.*⁴³⁹

Katolický sjezd v Kroměříži a v Olomouci v roce 1901

Katolické sjezdy se staly velmi rozšířeným fenoménem v 19. století. Představovaly jeden z projevů spolkové činnosti. Katolické sjezdy se měly stát nástrojem náboženské a mravní obnovy společnosti. Sjezdy obecně představovaly snahu demonstrovat své státoprávní a kulturně politické postoje novým způsobem – spolkovou činností, která se od 60. let 19. století intenzivně rozvíjela na rovině společenské i profesní.⁴⁴⁰

Katolické spolky byly jak s primárně náboženským charakterem (zbožná bratrstva, třetí řády, mariánské družiny, různé matice apod.), tak ale také takové, které se s narůstajícími útoky proti církvi snažily hájit církev a věřící, ale také jejich sociální a politická práva.⁴⁴¹

Církev byla přesvědčena o důležitosti sjezdové činnosti: „*Sjezdy katolické důležitý jsou konečně i ohledem na úhlavní nepřátely našeho náboženství. Když veřejně ostouzejí, když z hlavy sv. církve naší, sv. Otce, posměch si tropí, když hanu sypou na hlavy biskupů našich, nesmíme mlčeti, musíme jim ukázati, že nebojíme se zuřivosti*

⁴³⁷ Srov. ENGEL-JANOSI, *Österreich und der Vatikan*, Bd. 2, s. 59.

⁴³⁸ Srvo. HHStA, Botschaft beim Hl. Stuhl, B. u W., fasz 8. 28. 8. 1901.

⁴³⁹ List Zapletalovi, Brno 30. 10. 1901. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2

⁴⁴⁰ Srov. EFMERTOVÁ, MARIE C., *České země v letech 1848 – 1918*, Praha: Libri, 1998, s. 295.

⁴⁴¹ Největší vliv na nárůst katolických spolků, sdružení a v neposlední řadě i politických stran měla encyklika Lva XIII. *Rerum novarum* z 15. května 1891, v níž církev zaujala oficiální stanovisko k sociální otázce. Encyklika neoslovila ani většinu dělnictva, zato měla velký ohlas u mladých kněží. Na jejím základě tedy byly zakládány křesťanské odbory, křesťansko-sociální strany apod. Srov. *Rerum novarum*, encyklika Lva XIII. z 15. května 1891. In *Sociální encykliky*, s. 19-56. MCLEOD, HUGH, *Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989)*, Brno: CDK, 2007, s. 140.

*jejich, že nedáme se zvíklati ve víře své a věrnosti k velepastýřům svým, že sv. naše víra jest a zůstane naší hvězdou, naší vůdkyní, naší silou, naší oporou našim vítězstvím do posledního dechu, že nedáme se zlákat, že nedáme se chytiti do léčky nevěrného, podvratného liberalismu, že jsme a zůstaneme vždy dobrými katolíky. Jsou-li tedy sjezdy katolíků tak důležité, tak významny, kdož by pochyboval, že jsou i potřebn?*⁴⁴²

Sama hierarchie si uvědomovala důležitost katolických sjezdů. Královéhradecký biskup Eduard Jan Nepomuk Brynych (1852-1902) hlásal: „*Proti knize nebo listu musíme dáti knihu nebo list, proti spolku musíme postavit spolek.*“ a sám založil „Politické družstvo tiskové“ (1894), knihtiskárnu, týdeník „Obnovu,“ a v letech 1897 a 1902 uspořádal diecézní katolické sjezdy. Jeho přičiněním vzrostl i počet křesťanskosociálních spolků.⁴⁴³

V roce 1894 se v Brně konal první sjezd českých katolíků,⁴⁴⁴ v roce 1901 pak uspořádal katolický sjezd arcibiskup Kohn. Nejednoduchá národnostní situace je patrná i z toho, že se konal katolický sjezd zvlášť pro Němce a zvlášť pro Čechy. Sjezd katolíků „olomoucké arcidiecéze a všech československých zemí“ byl uspořádán v Kroměříži 25.–27. srpna 1901 a v Olomouci ve dnech 7.–9. září byl pro Němce (deutschen Katoliken Versammlung in Olmütz).⁴⁴⁵

Sjezd v Kroměříži⁴⁴⁶

Sjezd byl zahájen v neděli 25. srpna 1901 vzýváním Ducha svatého v kostele sv. Mořice a po požehnání se účastníci shromáždili ve dvoraně Květné zahrady, kde se konala zahajovací schůze. Počet účastníků měl být tak velký, že se do dvorany vešla asi jen desetina všech zúčastněných.

Při zahajovací řeči přivítal účastníky starosta Kroměříže dr. Pištecký. Bylo přečteno papežské breve. Předsedou sjezdu byl zvolen kvasický starosta hrabě Jaroslav Thun, prvním místopředsedou se stal poslanec Mořic Hruban z Olomouce a druhým

⁴⁴² *O důležitosti a potřebě sjezdu katolického.* (Řeč vlp. P. T. Šilingra OSA na schůzi katolicko-politické jednoty boskovské v Olešnici) In *První sjezd katolíků česko-slovenských v Brně 30. a 31. července, 1. srpna 1894.* Příloha k „Míru,“ Brno 1894, s. 9.

⁴⁴³ Srov. KADLEC, JAROSLAV, *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha: Zvon, 1991, s. 222-223. POLC, J., *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce*, Praha: KTF UK, 1995, s. 62.

⁴⁴⁴ *První sjezd katolíků česko-slovenských v Brně 30. a 31. července, 1. srpna 1894.* Příloha k „Míru,“ Brno 1894. Ten se udál ve znamení nápravy nedostatků panujících ve střední dělnické třídě a měl být osvěžením a posílením náboženského a mravního ducha v našem národě. Srov. VI. všeobecný sjezd katolíků československých v Olomouci. (12. – 15. srpna 1911). ZAMYKAL, LADISLAV (ED.), *Zpráva o průběhu sjezdovém.* Olomouc, 1913, s. 2.

⁴⁴⁵ Srov. WANDRUSZKA, URBANITSCH, *Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Bd. IV.*, s. 208-209. HUBER, *Kirche in Mähren-Schlesien im 19. und 20. Jahrhundert* In *Katholische Kirche und Kultur in Böhmen*, s. 121.

⁴⁴⁶ Program sjezdu srov. Mír, 24. 8. 1901, s. 2.

rolník František Lakomý z Křelova. Za katolíky německé národnosti jménem přípravného výboru německého sjezdu promluvil hrabě Stolberg, který prohlásil, že v hlavních jednacích tématech jsou Němci za jedno s Čechy, vždyť všichni jsou syny jedné Církve. Poznamenal, že Němci jako katolíci nemohou chovat nenávisť vůči Čechům, vždyť by tím porušovali přikázání lásky k Bohu a bližním.⁴⁴⁷

Byly také přečteny pozdravné telegramy např. od pražského arcibiskupa Skrbenského. První přednášku měl biskup Bauer, který se věnoval tematice Ducha sv. Následoval projev Mořice Hrubana, který mluvil o důležitosti a cílech katolických sjezdů a o myšlenkách cyrilometodějské. Ve svém referátu postavil proti všenněmeckému heslu „Pryč od Říma“ slovanské heslo „K Římu“. Po dalších pozdravných řečech následoval závěrečný referát Valouška o sociální otázce. Následoval koncert v kolonádě arcibiskupské zahrady.⁴⁴⁸

V pondělí (26. 8. 1901) se účastníci v 7.30 setkali na Velkém náměstí odkud se odebrali do kostela sv. Mořice na mši sv. Od 9 hodin pak začal další sjezdový program, byly opět čteny pozdravné telegramy (např. od shromážděných na sjezdu v Litoměřicích), dopoledne to byl referát dr. Nábělka o vědě a víře, dr. Neuschla o manželství a rodině.⁴⁴⁹

Třetí den sjezdu (27. 8. 1901) se dopoledne pracovalo v různých skupinách (např. misie, Charita, otázky rolnictva, živnostnictva apod.)⁴⁵⁰, které pak přednesly své rezoluce. Poté byly předneseny příspěvky dr. Horského o spolcích a Štáblův o katolickém tisku. Na závěr se ujal slova arcibiskup Kohn, poděkoval všem za organizaci a zdařilý průběh sjezdu. Při závěrečné řeči vyzdvihl osobnosti, které se navzdory okolnostem hrdě hlásily ke katolictví (maršál Villars, vojevůdce Radecký). Na zahájení bylo 20 000 účastníků, další den asi 12 000 a do posledního dne zůstalo 6 000.⁴⁵¹

Sjezd v Olomouci⁴⁵²

Sjezd německých katolíků se započal v sobotu 7. září 1901, kdy ráno se ubíral průvod spolků a dalších účastníků do katedrály, kde byla pontifikální mše sv. a vzývání Ducha sv. Na zahajovací schůzi byl předsedou zvolen hrabě Stolberg a místopředsedy

⁴⁴⁷ V novinách je také poznamenáno, že hrabě Stolberg mluvil Česky, ač tento jazyk plyně neovládá. Srov. Našinec, 28. 8. 1901, č. 100, s. 1.

⁴⁴⁸ Srov. Našinec, 28. 8. 1901, č. 100, s. 1. Mír, 26. 8. 1901, s. 1.

⁴⁴⁹ Srov. Našinec, 28. 8. 1901, č. 100, s. 2. Mír, 27. 8. 1901, s. 1-4.

⁴⁵⁰ Srov. HUBER, *Kirche in Mähren-Schlesien im 19. und 20. Jahrhundert* In *Katholische Kirche und Kultur in Böhmen*, s. 121.

⁴⁵¹ Srov. Našinec, 28. 8. 1901, č. 100, s. 3. Mír, 28. 8. 1901, s. 1-4. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 75-80. Podrobnější znění projevů srov. Našinec 30. 8. 1901, s. 1-2.

⁴⁵² Program sjezdu srov. Olmützer Zeitung, 27. 8. 1901, s. 1.

Albert Kleiber z Kroměříže, Fuchs z Opavy a Opil z Olomouce. Během konání sjezdu byly předneseny pozdravy a schváleny rezoluce o církevním umění, hudbě a školství. K církevnímu umění měl referát František Botek, o hudbě Kurka.

V neděli ráno byla pontifikální mše svatá sloužená arcibiskupem Kohnem. První referát měl Aueracher s tématem „Bez náboženství není stát možným.“ Byly schváleny rezoluce o katolických spolicích a sociální otázce. O nedostatku autority mluvil učitel Moser z Vídně. Následovala volba komisaře pro konání příštího sjezdu, jímž byl zvolen generální vikář Weinlich. Závěrečnou řeč měl arcibiskup Kohn.⁴⁵³ Na 9. září pak byla plánována pouť na Svatý Kopeček. Účastníků sjezdu bylo tolik, že se museli rozdělit na dvě skupiny, jedna byla v chrámu sv. Michaela a druhá v kněžském semináři. Sjezdu se účastnilo asi 8 000 osob a pouti na Svatý Kopeček pak 1000 poutníků.

Bodle Botka se sjezd zdařil, ačkoliv městská rada Olomoucká dělala vše možné, aby konání sjezdu znemožnila nebo alespoň zneskadnila.⁴⁵⁴ Poslední poznámka naznačuje, že ne vše bylo v pořádku. Ačkoliv oba uspořádané sjezdy byly velmi úspěšné, byl to asi poslední úspěch arcibiskupa Kohna.

V červenci 1901 se skutečně objevují první znepokojivé zprávy o olomoucké arcidiecézi. Nuncius píše, že arcibiskup dává příliš na odiv svoji štedrost a to způsobuje nenávisť až odpor vůči tomuto prelátovi. Jako příklad hodný pozornosti státnímu sekretáři uvádí generální visitaci šternberského děkanátu.⁴⁵⁵ Zde mělo dojít k projevům nepřátelství ze strany místního obecního představenstva. Nepřátelství vůči arcibiskupovi roste natolik, že dokonce dochází k veřejným projevům nepřátelství vůči arcibiskupu Kohnovi podobně jako při uvedené vizitaci. Část české populace je nepřátelská vůči arcibiskupu Kohnovi, protože podle ní ji dostatečně nechrání svou arcibiskupskou autoritou.

Této skutečnosti využívají liberální noviny k útokům proti církvi. Zvláště Neue Freie Presse ve svém článku zmiňuje nevoli, kterou vyvolává jednání současného arcibiskupa. Srovnává Kohna a jeho předchůdce kardinála Fürstenberga. Kohn svoji dobročinnost příliš staví na odiv. Toto namísto vděčnosti zapříčiňuje nevraživost. K tomu ještě rozděluje obyvatele Moravy národnostní otázka. Ačkoliv Němci jsou národnostně v menšině, vyžadují přístup, jako by byli většinou, tyto národnostní třenice vyvolávají spory na veřejnosti i v církvi. Situace je velice delikátní a složitá a navzdory

⁴⁵³ Srov. Mír, 14. 9. 1901, s. 1. Text řeči arcibiskupa Mír, 21. 9. 1901, s. 1.

⁴⁵⁴ Srov. BOTEK, KLEIBER, *Facta loquuntur*, s. 74-75.

⁴⁵⁵ Probíhala 7.–22. července 1901. Srov. např. Mír, 20. 7. 1901, s. 1. Zmíněn je např. neúčast starosty v Hnojicích.

klidu a energii Kohna je stav diecéze špatný. Dále uvádí, že pražské noviny Katolické listy zmiňují, že český klérus na Moravě je v opozici vůči plánovanému katolickému sjezdu v Olomouci. Rovněž uvádí, že opozice proti Kohnovi se formuje i kvůli jeho přílišnému zaujetí pro církevní majetek. Na okraji je připsáno: *Možná je to také tím, že mons. Kohn je opravdu příliš tvrdý vůči všem a zvláště kléru, což se projevuje tím, že se chová více jak tyran než jako otec. A také pro to nejen Němci vystupují proti němu, ale stává se faktem, že klérus jak český tak německý jej nemá v lásce.*⁴⁵⁶

V době konání katolického sjezdu v Kroměříži referoval nuncius, že se v denním tisku dozvídá o nevoli, s kterou katolické sjezdy vnímají liberálové, považují je za demonstrace katolicismu. Tehdy se jednalo o sjezdy v Litoměřicích, Olomouci a Kroměříži. Katolické sjezdy jsou hojně navštěvované. Shromáždění vyjadřují také nesouhlas s hnutím Los von Rom. Prezidenti zmíněných sjezdů vyřídili pozdravy od Svatého otce a od císaře. V Litoměřicích uspořádali liberálové protidemonstraci, ale ta byla uklidněna policií. Kroměřížský sjezd označuje jako početnější než litoměřický, účast byla asi 12 000 osob. V Kroměříži byl učiněn pokus o narušení sjezdu.⁴⁵⁷

Na začátku září 1901 referoval nuncius o hnutí Los von Rom ve vztahu ke konaným katolickým sjezdům. Katolické sjezdy považuje za možnou demonstraci pravověří vůči hnutí Los von Rom nebo starokatolictví. Následující neděli se měl konat katolický sjezd v Olomouci, který měl být shromážděním německých věřících. Arcibiskup Kohn však organizuje tento sjezd grandiózním způsobem, což dráždí liberály, kteří proto pořádají demonstrace. Olomoucká městská rada se nejprve měla podílet na přípravě sjezdu, ale na poslední chvíli byla vylekána germanofilskou demonstrací, proto od podílu na přípravách odstoupila. Neue Freie Presse, který je označen jako židovský tisk, měl poznamenat, že také Řím není spokojen s působením olomouckého ordináře, což má vysvětlovat opožděné požehnání od papeže. Liberálové považují sjezd za katolickou demonstraci a označují je „klerikální hry.“⁴⁵⁸

V den ukončení katolického sjezdu v Olomouci započíná nuncius svůj list zprávou, že se různým liberálům od socialistů pro demokraty nepodařilo zabránit obrovské demonstraci víry a oddanosti katolickému náboženství, které byly vyjádřeny na katolickém kongresu v Olomouci. Bojkot sjezdu byl neúspěšný. Arcibiskup měl

⁴⁵⁶ ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 363r-364v. It. koncept listu od Talianiho pro Rampollu, datovaný Vídeň 23. července 1901.

⁴⁵⁷ It koncept, od Talianiho pro Rampollu, Vienna 26. 8. 1901. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 701, f. 460r-461r.

⁴⁵⁸ Srov. it koncept od Talianiho pro Rampollu, Vienna 4. 9. 1901. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 706, f. 162-163v.

k shromážděným u semináře proslov, v němž vyjádřil radost nad úspěšným průběhem sjezdu. Arcibiskup označil kongres za triumf víry. Celé město bylo plné katolíků z různých částí Moravy, soukromé domy i veřejné hotely byly naprosto přeplněné. Katolické spolky přicházely beze strachu do Olomouce, kterou ozdobily množstvím praporů. Hlavní shromáždění se muselo kvůli velkému množství účastníků rozdělit a to do dvou částí.⁴⁵⁹ Všichni shromáždění proklamovali potřebu svobody a nezávislosti Svatého stolce, rokovali o úkolech katolíků ve veřejném životě a o dalších aktuálních otázkách. Zvláště se jednalo také o hnutí Los von Rom a o jeho agitaci, byly odmítnuty jeho myšlenky a proklamováno, že je možné být dobrým Němcem a zároveň věrným Římu. Moudře se podařilo zabránit antiklerikálním provokacím. Byly zaslány holdovací telegramy papeži, císaři a arcivévodovi nástupci Františku Ferdinandovi. Včera ráno byla v katedrále v Olomouci slavnostní bohoslužba a obrovské množství lidu přijalo Eucharistii. Antiklerikálové byli velmi zaneprázdnění snahou narušit kongres.⁴⁶⁰

Oba katolické sjezdy byly velkým úspěchem arcibiskupa. I když výše se objevují první výtky vůči jeho osobě a povaze, úspěch kongresu převážil. Rampolla v díky za zprávu o katolickém sjezdu v Olomouci vyřizuje nunciovi díky za zprávy i od papeže a zároveň vzkazuje pochvalu pro arcibiskupa Kohna. Svatý otec si je vědom velkého podílu arcibiskupa na úspěšném konání katolického sjezdu.⁴⁶¹

Papež Lev XIII. u příležitosti zakončení katolického sjezdu v Olomouci zaslal Kohnovi krátký dopis. Chválí ho za uspořádání kongresu, že se nelekal obtíží, odhodlal se k tomuto úkolu k prospěchu duší a jeho dlouhodobá práce si zaslouží chvály. Přeje mu, aby vynaložené náklady na dílo přinesly hojný užitek. Na závěr uděluje jemu a všemu lidu apoštolské požehnání.⁴⁶²

V roce 1901 měl být Kohn i přes objevující se negativní zprávy navržen na jmenování kardinálem, ale Vídeň tomu nepřála.⁴⁶³ Někdejší rektor České koleje v Římě Benedetto Lorenzelli,⁴⁶⁴ v té době nuncius v Paříži, se snažil Kohna upozornit na

⁴⁵⁹ Kostel těsně sousedí s budovou semináře.

⁴⁶⁰ It. koncept, od Taliani pro Rampola, Vienna 9. 9. 1901. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 701, f. 474r-475r.

⁴⁶¹ It list od Rampolla pro Taliani, Roma 19. 9. 1901. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 701, f. 476r.

⁴⁶² Srov. Leonis XIII Pontificis Maximi Acta, Vol. XXI. Romae 1902, s. 164-165. Průvodní list nuncia k papežskému listu u příležitosti konání katolického sjezdu v Olomouci byl odeslán 22. 9. 1901. Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 701, f. 477r.

⁴⁶³ Zlámal, Bohumil, *Kapitoly ze života olomouckého arcibiskupa Dr. Theodora Kohna – neúspěšného mecenáše české univerzity na Moravě*, Vlastivědný věstník moravský, 45/ 1993, s. 21. Týž, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 73.

⁴⁶⁴ Benedetto Lorenzelli (11. 5. 1853, Bologna – 15. 9. 1915, Florencie), od května 1893 internuncius v Lucembursku, pak od října 1896 nuncius v Bavorsku, 8. 12. 1896 mu byla udělena biskupská

případná nebezpečí, která mu hrozí, a zmínil se také o jeho židovském původu, ve své odpovědi se však arcibiskup ke svému původu hrdě přihlásil. Za případnými útoky proti své osobě neviděl svůj rodový původ, ale to, že se arcibiskupem stal nešlechtic, vždyť se před volbou očekávalo, že nebude porušena stará tradice šlechtickým biskupů, a veškeré antipatie vůči své osobě Kohn odůvodňuje tím, že se tak nestalo.⁴⁶⁵ Lorenzelli jej však ujistil, že Řím je na jeho straně.⁴⁶⁶ Kohn ve svých vzpomínkách uvádí podporu kardinála Lorenzelliho v záležitosti jeho případného jmenování kardinálem.⁴⁶⁷

Ze strany někdejšího rektora České koleje Lorenzelliho a vicerektora Zapletala byla patrná podpora arcibiskupa Kohna.⁴⁶⁸ Po Kohnově jmenování asistentem papežského trůnu, mu v gratulačním dopise Zapletal píše, že toto vyznamenání je veřejným uznáním jeho nesčetných zásluh. „*A jsem přesvědčen, že z vyznamenání Vašnostina radovati se bude nejen celá rozsáhlá arcidieceze Olomoucká, nýbrž všichni dobří katolíci na Moravě a vůbec v Rakousku, kteří se zálibou pozorují horlivé apoštolování Vaší Knížecí Milosti a zakoušejí požehnaných účinků jeho.*“ Současně gratuluje k vyznamenání jeho otce, Josefa Kohna, řádem sv. Pia s hvězdou.⁴⁶⁹ Pozdravuje také od mons. Lorenzelliho a kromě breve zasílá i list od Lorenzelliho.⁴⁷⁰

To, že jmenování měla zabránit Vídeň, potvrzuje nunciův list z 8. dubna 1902, v němž nuncius píše, že po smrti jednoho z padesáti kardinálů, kardinála Missia,⁴⁷¹ bude třeba doplnit kardinálský sbor. Mezi kardinály by mohl být povýšen arcibiskup Kohn z Olomouce, neboť u tohoto arcibiskupa se očekává povýšení na kardinála. Ale nuncius se nedávno dozvěděl, že císař a vláda preferují jmenování kardinálem u tridentského biskupa.⁴⁷² Ministr kultu v dohodě s radou ministrů poznamenává, že je třeba brát ohled

konsekrace; od května 1899 nuncius v Paříži a nakonec jmenován 14. 11. 1904 arcibiskupem v Luce; 15. 4. 1907 kreován kardinálem, titulární kostel: S. Croce in Gerusalemme. Srov. DE MARCHI, GIUSEPPE, *Le nunziature apostoliche dal 1800 al 1956*. Roma 1957, s. 58, 129, 169.

<http://www2.fiu.edu/~mirandas/bios-l.htm#Lorenzelli>

⁴⁶⁵ Lat koncept od Kohna pro Lorenzelliho, 20. 5. 1901. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH 30, kart. 1530, f. 79r-v.

⁴⁶⁶ Srov. Lat. list od Lorenzelliho pro Kohna, Paris 28. 5. 1901. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH 30, kart. 1530, f. 82-83r.

⁴⁶⁷ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 112-113.

⁴⁶⁸ Srov. ZLÁMAL, BOHUMIL, *Kapitoly ze života olomouckého arcibiskupa Dr. Theodora Kohna – neúspěšného mecenáše české univerzity na Moravě*, Vlastivědný věstník moravský, 45/ 1993, s. 19-21.

⁴⁶⁹ Marek uvádí, že jeho otcí byl udělen komturský řád sv. Řehoře (1901). MAREK, *Theodor Kohn*, s. 39.

⁴⁷⁰ Čj list od Zapletal pro Kohn, Řím 28. 4. 1901. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, KH 30, kart. 1530, f. 87r-v.

⁴⁷¹ Jakob kardinál Missia, arcibiskup Gorický a Gradiscský, + 23. 3. 1902, od 1899 kardinál – kněz s titulární bazilikou S. Stefano al Monte Celio. Po té zde byl titulářem Lev kardinál Skrbenský z Hříště.

⁴⁷² Eugen Karl Valussi (1837-1903), tridentský arcibiskup od 1886, ale kardinálem jmenován nebyl. V roce 1902 nebyl jmenován kardinálem žádný z rakouských biskupů, až v roce 1903 byl kardinálem jmenován Johann Baptist Katschthaler (1832-1914), arcibiskup salzburský od 1900. Srov. SAUER, *Die politischen aspekte der österreichischen bischofsnennungen*, s. 246, 254.

na to, že mozaika habsburské monarchie je složena z různých národností, mezi kterými je vzájemná rivalita, „a proto je nezbytné, aby se vláda snažila udržet určitou národnostní rovnováhu i v církevních záležitostech. V této chvíli ona rovnováha znamená, že Slované mají slovanského arcibiskupa v Praze“ (kardinál Skrbenský z Hříště, pozn. aut), proto ministerstvo požadovalo jmenování kardinála jiné národnosti a vláda navrhuje povýšení tridentského biskupa. Uvádí se také, že v olomoucké arcidiecézi nastávají velké obtíže v souvislosti s tendencemi proti arcibiskupu Kohnovi. Ty jsou způsobeny zvláště jeho povahovými vlastnostmi: *ultranezávislostí* a také trochu přezíravostí vůči všem ostatním. Výtky proti Kohnovi jsou jistě způsobeny také jeho osamoceností, neboť nepociťuje sympatie svých diecézanů. Nuncius ještě dodal, že musí mluvit s Goluchowským, který mu měl zprostředkovat názor císaře.⁴⁷³ V rozhovoru o pár dní později nunciovi Goluchowski potvrdil zájem císaře na jmenování kardinálem arcibiskupa tridentského. V případě Kohna nuncius výslovně zmínil narůstající antipatii a nepřátelství mezi arcibiskupem a diecézí, duchovenstvo nevyjímaje.⁴⁷⁴ Hodnocení nuncia bylo pravdivé, musel mít dobré informace. Kritičnost vůči osobě a jednání arcibiskupa Kohna se nejen nezměnila, ale naopak se začala zhoršovat.

Pohoršil si i u císaře. V rámci zasedání rakouské biskupské konference v roce 1902 se konala generální audience u císaře, Kohn na ni nepřišel, aniž by se omluvil. Měl sice vážný důvod, umíral mu bratr František⁴⁷⁵ a po jeho pohřbu se Kohn vrátil zpět do Vídně, ale ani zpětně se císaři neomluvil či nevysvětlil svoji nepřítomnost. Zda arcibiskup nepokládal za nutné se omluvit, nebo omluvu vzkázal a nebyla vyřízena, a proto už nepovažoval za vhodné se později omlouvat, dnes již nezjistíme, faktem zůstává, že tato událost mu u císaře uškodila.⁴⁷⁶

⁴⁷³ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 690, f. 73r-74r. It. koncept listu od Talianiho pro Rampollu, datovaný Vídeň 8. dubna 1902.

⁴⁷⁴ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 690, f. 76r-v. It. koncept listu od Talianiho pro Rampollu, datovaný Vídeň 12. dubna 1902.

⁴⁷⁵ Zlámal chybně uvádí jméno bratra – Josef. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 73.

Arcibiskup se nechal pravidelně informovat o zdravotním stavu svého bratra. Rozhodl se také zaplatit bratrovy dluhy, ale majetek nechal přepsat na jeho děti. Po jeho smrti uhradil náklady na léčení, za hrob a za pohřeb. Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 237-320.

⁴⁷⁶ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 73-74. MACHAR, JOSEF SVATOPLUK, *U arcibiskupa Kohna*. In *Oni a já I. 1926-1927*, s. 184-186.

Majetkoprávní spory – přísné vymáhání práva

V každém případě je pro Vás zajisté prohrou už to, že mezi sebou máte soudní spory. Proč raději nestrpíte křivdu? Proč se spíš nedáte obrát? Ale ne, právě vy pácháte křivdu a obíráte druhé; a jsou to bratři! (1 Kor 6,7-8)

Ona modernizace hospodaření, racionalizace výroby znamenala také výměnu osob, vyžadování a upevňování pracovní disciplíny, kontroly, ale i odbourávání různých zvyků, což samozřejmě vedlo i ke konfliktům. Arcibiskup lpěl na dodržování předpisů a nařízení, a to žel i v těch případech, kdy by bylo vhodnější užít pochopení a citu pro konkrétní případ.⁴⁷⁷

Četnost sporů o majetek vedla Kohna do pozice „sudiče“, právě spory o majetek byly vždy velmi citlivě vnímány, zvláště když se o ten majetek soudil arcibiskup, který by mohl být shovívavý. Nedá se říci, že by se Kohn vždy soudil nespravedlivě, problém byl v tom, že někteří považovali arcibiskupský majetek za „patřící všem“, a když je arcibiskup vedl k odpovědnosti, cítili se dotčeni. Jenže bohatý arcibiskup, který se soudí s chudým rolníkem, byla voda na antiklerikální mlýn. A to zvláště v případech, kdy Kohn nevyhrál.

Arcibiskup Kohn se stal orpavdu proslulým sudičem. Nechal potřestat např. 50 chudých lidí vězením za to, že sbírali i přes jeho zákaz roští v jeho lese, věřící, kteří se zkracovali cestu do kostela přes arcibiskupské pole či vedl známý spor s rolníkem Dubjákem.⁴⁷⁸ Dá se říci, že se splnilo co je řečeno v evangeliu: „*Nesudíte, abyste nebyli souzeni*“ (Mt 7, 1). Arcibiskup se soudil a byl odsuzován, jeho sudičství škodilo jak jemu samotnému, tak také církvi. Socialisté jej užívali jako zářný příklad klerikální chamtivosti. A pro antisemity opět důkaz židovské touhy po majetku.

Soudní spor s rolníkem Dubjákem

Snad nejznámější soudní pře arcibiskupa Kohna o majetek byla s rolníkem Josefem Dubjákem. Stručně řečeno, arcibiskup se s tímto rajnochovickým domkářem soudil o kus úhoru tak dlouho, až jej přivedl na mizinu a antiklerikálům dal velmi příhodný motiv, který mohli použít nejen proti arcibiskupovi, ale proti církvi obecně.

O tomto sporu byla vydána brožura *Osmiletý zápas malorolníka Dubjáka o vlastní majetek, na nějž si arcibiskup olomoucký nároky činil*, která popisuje tento spor od žaloby z roku 1894 do jeho ukončení v roce 1902. Samozřejmě Dubják je popisován

⁴⁷⁷ Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 163.

⁴⁷⁸ *Osmiletý zápas malorolníka Dubjáka o vlastní majetek, na nějž si arcibiskup olomoucký nároky činil*. Brno 1902, s. 3-4.

v nejlepším světle: *Každé slovo jeho bylo ryzou pravdou*, naopak Kohn jako ten nejhorší: *Jest olomoucký arcibiskup dr. Theodor Kohn zloděj? ... Pro 114 zl. žaluje arcibiskup Kohn, resp. jeho zástupce, chudého rolníka, kdežto na druhé straně plnými rukama rozhazuje peníze na nepotřebné věci.*⁴⁷⁹ Ovšem v této brožurce není kritizován jen Kohn, ale i ostatní příslušníci církve – a tak údajně ani Antonín Cyril Stojan se Dubjáka nezastal, když ho potkal ve vídeňském parlamentu a ve věci mu nepomohl: *Pan páter Stojan mu krátce řekl, aby s Dubjákem ničeho neměl, sice že by s ním pochodil jako arcibiskup.*⁴⁸⁰

V dubnu 1894 byl Dubják žalován, že užívá neoprávněně arcibiskupský pozemek, hrozilo mu nejen odebrání pozemku, ale i odsouzení za rušení držby a povinnost uhradit veškeré soudní výdaje. Rozsudek z 14. května 1894 obvinění potvrdil a ještě jej odsoudil za pokácení jedlí na tomto pozemku. Odvolání nebylo úspěšné. Žádal o pomoc arcibiskupa i ministerstvo (žel není uvedeno které), ale neúspěšně. Pak je v brožurce uvedeno, že byla na Dubjáka uvalena exekuce.⁴⁸¹

A tu přišla „konečně pomoc“ a to ze strany „Rovnosti“, *kde již několikrát se mu dostalo útěchy*. „Rovnost“ opět uveřejnila svůj pohled na Dubjákovu při. Podle autora brožury byl arcibiskup uražen a snažil se o urovnání sporu, ale v tom duchu, že Dubják uzná, že pozemek užíval neoprávněně.⁴⁸²

Ale přišla další žaloba, neboť Dubják po celou dobu sporu pozemek nepřestal užívat. Dubják se tedy rozhodl hledat zastání v parlamentu u poslance A. C. Stojana, ale také marně. Nakonec však soud v březnu 1902 rozhodl, že sporný pozemek náleží Dubjákovi. „Rovnost“ se radovala, nenasytný arcibiskup byl odsouzen a opět je popisováno, jak byl Dubják velice poškozen. Opakovaně je uváděno, že arcibiskup je milionář, ale neváhá se soudit s chudými, jedná tím proti Božím přikázáním (X. Nepožádáš statku bližního svého). *Dle skutků poznáme člověka.*⁴⁸³

Pro antiklerikálně laděné noviny to byl vskutku vítaný námět, a tak „Rašple“ v srpnu 1902 uveřejňuje karikaturu v níž Dubják předává arcibiskupovi oprátku se slovy: *Eminenci, když jste nedostal kardinálský klobouk, přijměte zatím za Vaše zásluhy o moji rodinu toto vyznamenání.*⁴⁸⁴

⁴⁷⁹ Osmiletý zápas, s. 16.

⁴⁸⁰ Tamtéž, s. 34-35.

⁴⁸¹ Srov. Tamtéž, s. 3-26.

⁴⁸² Srov. Tamtéž, s. 26-30.

⁴⁸³ Srov. Tamtéž, s. 30-48.

⁴⁸⁴ Rašple, 1. 8. 1902, s. 52. Viz přílohy.

Podobně jako s díky se měl Dubják obracet na „Rovnost“, tak s prosbou se obrátil i na arcibiskupa. Připomíná dlouhotrvající spor, který hmotně velmi poškodil jeho rodinu, ale uvádí, že to pochybení či hanba nepadá na arcibiskupa, ale na úředníky, kteří toto pochybení dopustili. Prosí arcibiskupa o náhradu škody, do které se Dubják a jeho žena dostali nevinně.⁴⁸⁵

V únoru 1903 zaslal želechovický farář a děkan arcibiskupovi uvedenou brožuru a poznamenává: *knížečka tendenčně zbarvená rozhozena byla mezi náš lid nikoli z úmyslu čistého, tváří se, jako by byla pravdivá. Živly podvratné mají neomezenou volnost a neštítí se ničeho. Proto katolíci uhýbají a bojí se, kde by neměli nikterak uhýbati, aniž se báti.*⁴⁸⁶ Že je brožura tendenční, to je nepochybné, ale námět jí žel poskytl samotný arcibiskup.

Tak Čeněk Lánský ve svém štvavém dílku *Hrůzovláda arcibiskupa Kohna a povaha klerikalismu*⁴⁸⁷ nazval bez okolků jednu z kapitol *II. Kohn hrabivec a sudič*.⁴⁸⁸ Jen pro doplnění, toto dílko vyšlo nákladem strany sociálně demokratické, takže opět využití případu arcibiskupa Kohna v „boji proti klerikalismu.“ Kohn je tak popisován jako „zlý velkostatkář, který utlačuje chudý, do krve sedřený lid.“ *Ani na statcích arcibiskupských nebývalo odjakživa výjimek od tohoto všeobecného pravidla útisku chudobného lidu a jeho závislosti. Leč sotva se vychytralý a hrabivý mamonář Kohn uvelebil ve svém hnízdě, bylo chudšasům teprv otvírati oči, co tento panáček dokazoval. Za krátko stal se metlou celých krajů. Lakotivý velekněz církve římské byl by nejraději vyždímal do poslední kapky vše, co slibovalo několikakrejcarový zisk. Sbíráni hub, jahod a klestí pronajal za pár krejcarů a všemu ostatnímu lidu zakázal to co nejpřísněji pod následkem trestního stíhání pro „lesní pych“.*⁴⁸⁹ To nejsou nijak lichotivá slova, a i když jsou podané informace mnohdy nadnesené (účelem textu nebylo pouze kritizovat Kohna, ale vysvětlit lidu, jak je církev – klerikalismus škodlivý a špatný) zveličují Kohnovy přehmaty, mají žel pravdivý základ a poukazují na to, že to byl sám arcibiskup Kohn, který si zahrazoval cestu k lidem.

U bohatého arcibiskupa se očekávalo spíše „přimhouření oka“ při nějakých majetkových nesrovnalostech – trochu dříví z lesa, zkrácená cesta apod., na druhou

⁴⁸⁵ Srov. Čj list od Josefa Dubjáka a Lucie Dubjákové, Podhradní Lhota, 22. 4. 1903. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 15, kart. 1515, f. 2-3r.

⁴⁸⁶ Čj list od Jana Vychodila pro arcibiskupa, Želechovice 15. 2. 1903. ZA Opava, pob. Olomouc. ZA, sign. KH 15? Kart. 1515, f. 1r-v.

⁴⁸⁷ LANSKÝ, ČENĚK, *Hrůzovláda arcibiskupa Kohna a povaha klerikalismu*. Nákladem tiskového družstva Československé strany sociálně demokratické, Praha 1903.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 17-29.

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 18.

stranu i sám Dubják se také soudil, když arcibiskupský revírník nechal vláčet dříví z lesa přes Dubjákův pozemek.⁴⁹⁰ Arcibiskup měl být tedy shovívavý, oni sami však nemuseli. Jenže Kohn (a nikdo v jeho okolí) neuměl rozeznat, kdy je třeba opravdu právo vyžadovat a kdy je lepší a užitečnější (a dané věci prospěšnější) přimhouřit oko.

A tak si v těchto „protikohnovských brožurách“ autoři rádi vypomohou citáty z Písma, aby ukázali, že tento katolický arcibiskup se chová naprosto nekřesťansky.

I po rezignaci arcibiskupa Kohna tento případ nezapadl. Botek vydal knížečku *Pro aris et focis. Der Prozeß Dubjak*,⁴⁹¹ v níž se vrací k tomuto případu. Asi nejzajímavější sdělení je dopise, podle něhož je Dubják na tom hmotně dobře, dva syny má na studiích.⁴⁹² Botek podává ospravedlnění arcibiskupova sporu.

S případem Dubjáka měl co do činění i další olomoucký arcibiskup. Po letech se Josef Dubják ml. obrátil na arcibiskupa Stojana. Připomněl mu, že spor jeho otce s arcibiskupem Kohnem trval *následkem stranického jednání soudu* od 23. dubna 1894 do 26. března 1902, přičemž otec podepsaného o všechno jmění přišel, přiveden byl na pokraj zoufalství, ale nakonec pravda vyšla najevo a olomoucký arcibiskup byl odsouzen. *Dosud však křivda na naší rodině odčiněna není. Obracím se proto na Vaši Milost nejdůstojnější pane arcibiskupe s připomenutím, že jste jako zemský a říšský poslanec slíbil mému otci na vídeňském parlamentu dne 24. února 1900 věc onu sám v dobrém urovnati; myslím, že dnes by byla doba na urovnání nejprůhodnější.* Po ukončení soudu se sice celá rodina snažila dát majetek do pořádku, respektive do stavu před procesem, ale nepodařilo se, a usedlost je kvůli zanedbaným opravám ve špatném stavu. A na její opravu se nedostává prostředků. S odvoláním na věhlasnou štedrost nynějšího arcibiskupa se k němu dovolává o příspěvek, *že od Vás jedině může naše rodina ochuzena dřívějším soudem očekávati alespoň částečnou náhradu za všechna utrpení a bídu, způsobenou nám úředníky panství, jehož Vaše Milost arcibiskupská jest nyní majetníkem.* Dále uvádí, že Josef Dubják st. má již 70 let a nemůže již usedlost spravovat a jistě bude k slzám vděčný, když se konečně dočká zadostiučinění, jež usilovně očekává. On jako syn nyní starost o usedlost převzal a prosí tedy alespoň o

⁴⁹⁰ Srov. Osmiletý zápas, s. 33-34.

⁴⁹¹ BOTEK, FRANTIŠEK, *Pro aris et focis. Der Prozeß Dubjak*. Klagenfurt, nedatováno. /s ohledem na publikované materiály pravděpodobně rok 1911/.

⁴⁹² Dopis od Jul. Rosky, Kroměříž 4. 3. 1911. BOTEK, *Pro aris et focis. Der Prozeß Dubjak*, s. 28.

částečnou náhradu, a to buď v penězích nebo, v potřebném dřevě na opravu.⁴⁹³ Zda byla prosba vyslyšena, či nikoliv, se mi však nepodařilo zjistit.

Útoky v tisku

Antiklerikální a sociálistický tisk rád využíval pochybení či provinění duchovních, a zvláště vysoce postavených, k útokům proti církvi. A z případu arcibiskupa Kohna se postupně začal stávat velmi vděčný námět pro kritiku.

Nejvíce kriticky, ale za to velmi pozorně, sledoval činy a jednání arcibiskupa Kohna olomoucký *Pozor*, ten nenacházel na Kohnovi a církvi obecně nic dobrého. Z počátku to byly nepravdivé zprávy, např. o tom, že oslavuje vítězství na Bílé hoře⁴⁹⁴ nebo že více finančních darů dává Němcům než Čechům.⁴⁹⁵

Od roku 1897 se začaly pravidelně a často objevovat příspěvky s nadpisem „Arcibiskup Kohn a my“ či „K našemu sporu s arcibiskupem“, v nichž se o arcibiskupovi nevybíravě vyjadřoval, a to v logice: Jedině a právě *Pozor* má vždy pravdu (a to i v případě, že to je smyšlenka) a arcibiskup jakkoliv se brání (i když snad i oprávněně), pravdu nemá. Podle *Pozoru* arcibiskup nechá do úmoru dřít úředníky v konzistoři a to i penzisty,⁴⁹⁶ arcibiskupský hlídač hnal poutníky, kteří šlapali po poli,⁴⁹⁷ a navíc si dovoluje kritizovat *Pozor* a nedoporučovat či zakazovat jeho četbu.⁴⁹⁸ A Kohn si uštěpačnost *Pozoru* nenechal líbit, a tak se dostal do začarovaného kruhu – a proticírkevním kruhům se samozřejmě články v *Pozoru* líbily a pravda je nezajímala. Články proti arcibiskupovi vycházely v *Pozoru* naprosto bez ohledů na situaci v níž se Kohn nacházel (např. úmrtí matky⁴⁹⁹ nebo vážná nemoc arcibiskupa), jak bylo uvedeno výše.

⁴⁹³ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. ST 1, kart. 1570, f. 7rv. Josef Dubják, Lhota Podhradní 2. 1922.

⁴⁹⁴ To, že 8. 11. je také výroční den zvolení Kohna arcibiskupem, *Pozor* zamlčel. Srov. *Pozor*, 16. 11. 1895, s. 4. *Pozor*, 22. 2. 1896, s. 4.

⁴⁹⁵ Srov. *Pozor*, 3. 1. 1895, s. 2.

⁴⁹⁶ Srov. *Pozor* 19. 10. 1897, s. 3. To, že peníze vydělané v konzistoři byly milým přilepšením k platu penzistů a ti měli zájem o tuto práci, *Pozor* již nezmiňuje. Srov. Vlastní životopis. Lidové noviny, 22. 6. 1929, s. 1.

⁴⁹⁷ Srov. *Pozor* 16. 4. 1898, s. 3-4. I když se jednalo o procesí, bylo logické, že hlídač nechtěl aby šlapali po poli.

⁴⁹⁸ Srov. *Pozor*, 28. 3. 1899, s. 2-3. *Pozor*, 3. 1. 1895, s. 3. Arcibiskup dokonce zaváděl přímluvu „Od otravného tisku vysvobod' nás Pane“, což tento tisk velmi nelibě nesl. Srov. *Pozor*, 6. 3. 1900, s. 2.

⁴⁹⁹ Srov. *Pozor*, 16. 10. 1897, č. 119, s. 3. Sice se v článku poznamenává, že *vzhledem ku zármutku, jaký jej tím stihl, chceme se omeziti a jen co nejstručněji registrovati jednu okolnost, kterou mlčky pominouti nám není možno, neboť její ostří obráceno je v prvé řadě proti nám*. Arcibiskup totiž kritizoval otravný tisk (a *Pozor* sám se za něj považoval!) a kněze, kteří by snad takový tisk hmotně podporovali či do něj dokonce sami přispívali. V *Pozoru* je dodáno: *My, laikové, tomu tak dalece nerozumíme, ale tážeme se v té příčině zkušenějších kruhů duchovenských, zdali hodí se takováto „promluva“ pro duchovenstvo shromážděné na duchovních cvičeních, kde mysl má být jaksí povznášena?* Tedy *Pozor* se staví do role

Od roku 1900 narůstaly požadavky arcibiskupa, aby byly uveřejňovány opravy, ale Pozor naopak vsvětloval, že opravy zveřejňovat nemusí.⁵⁰⁰ Nemohl vynechat zprávy o Dubjácově případu, kde se uvádělo, že jej arcibiskup dohnal k šílenství.⁵⁰¹ Dá se říci, že nebylo číslo Pozoru, kde by nebyl arcibiskup zmíněn, ale výhradně v negativním duchu. Snad i proto si nespokojený Josef Hofer vybral tyto noviny k publikování svých kritických článků proti arcibiskupov.

Kritika vůči arcibiskupovi byla podávána i v humoristických časopisech, např. v *Rašpli (Humoristicko-satirický list dělného lidu)*, kde je Kohn připomínán jako ten, který brojí proti volbě socialistů do sněmu.⁵⁰² Podobně v *Šípech*, kde je karikováno, že arcibiskup Kohn vybízí k poslušnosti vůči vrchnosti,⁵⁰³ je obviňován spolu s biskupem Říhou, že straní Němcům.⁵⁰⁴ Tyto příspěvky nejsou příliš pobuřující, ale spíše vyjadřují zaměření konkrétního periodika. Je evidentní, že na Kohna byly zaměřeny zvláště socialisticky orientované tiskoviny, jako výše uvedená „Rovnost“ v případě Dubjác.

Do roku 1902 se kritické články vůči arcibiskupovi, samozřejmě kromě *Pozoru*, vyskytují příležitostně, až od roku 1903 bylo téma arcibiskupa Kohna a jeho sporů velmi častým námětem.

Případ „Rectus“ a „Ocásek“

Ve vydání *Pozoru* ze 4. června 1902⁵⁰⁵ se objevil článek s nadpisem „Naše arcidieceze“ a jako autor byl podepsán „Rectus“ a tento článek se dočkal v následujících číslech pokračování. Kritické články proti arcibiskupovi v tomto periodiku nebyly žádnou novinkou, proč však tyto tak pobouřily arcibiskupa a zapříčinily nejen, že byl obviněn z porušení listovního tajemství, ale i z pokusu o porušení zpovědního tajemství a jeho „Rectova aféra“ se dostala k projednávání v parlamentu? Důvod snad nebyl ani tolik obsah oněch článků, ale spíše jejich autor, bylo velmi pravděpodobné, že je to kněz, a proto se Kohn rozhodl vypátrat jeho totožnost.

toho, kdo bude určovat co smí či nesmí arcibiskup říkat při duchovních cvičeních kněžstvu – dovoluje mu duchovní povzbuzení, ale zakazuje rady a pokyny praktického rázu. *To není řeč otce k dítkám, ale spíše tyrana ku otrokům.* V podobném duchu jsou i ostatní články a tak není divu, že se arcibiskup vůči obviněním ohrazoval, ale to bylo zneužíváno v jeho neprospěch.

⁵⁰⁰ Srov. *Pozor*, 13. 1. 1900, s. 3.

⁵⁰¹ Srov. *Pozor*, 20. 3. 1900, s. 5.

⁵⁰² *Rašple*, 1. 10. 1902, s. 68.

⁵⁰³ *Šípy*, 11. 11. 1899, insertní příloha.

⁵⁰⁴ *Šípy*, 13. 10. 1900, s. 4. Srov. Přílohy.

⁵⁰⁵ Článek samotný je datován V Olomouci 3. června, proto někteří autoři uvádějí, že Rectovy články vycházely od 3. 6. 1902 ačkoliv 3. 6. 1902 *Pozor* nevyšel. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidieceze*, s. 75. TÝŽ, *Kapitoly ze života*, s. 25. MAREK, *Theodor Kohn*, s. 39.

Články v Pozoru vycházely od 4. června do 13. srpna 1902.⁵⁰⁶ V prvním se Rectus zaměřil na spor o jmenování katechety na německou dívčí školu Elisabethinum v Olomouci, kde v důsledku tohoto sporu nebyla umožněna výuka náboženství. 8. 6. Rectus vytýkal arcibiskupovi, že svým neknežským jednáním poštvá proti sobě všechny, nemá jediného přítele. Vytýká mu články v Olmützer Zeitung (připisované arcibiskupovi), tyto noviny označuje za skutečně otravný tisk. Vytýká arcibiskupovi jeho vizitační mánii a úroveň vizitačních kázání. *Chudáčku! Asi s třemi nadřeny, sentimentálními kázáními jezdíš již 10 roků a nestydíš se je pořád opakovati.* Kritizuje jeho zálibu v okázalých vizitacích. *Odlož pýchu, jdi do kaple před Sacntissimum a zpytuj tam,* poté přece musí arcibiskup své chyby poznat a Rectus ho vyzývá, aby se obrátil k Bohu.

Samozřejmě takový urážlivý a hrubý text nemohl zůstat nepovšimnut, 7. června 1902 vyšla v Moravanu reakce v níž autor nesouhlasí s Rectovým počínáním, a to jak se způsobem, jakým podává arcibiskupovy chyby, tak také s tím, v jakém listě své články publikuje.⁵⁰⁷ Rectova reakce je dlouhá obhajoba jeho jednání, nesouhlasí s výtkami autora, zvláště s tím, že by jako kněz toto neměl psát, naopak to vnímá jako svoji povinnost. Odmítá také jakoukoliv obhajobu arcibiskupa.⁵⁰⁸

Další článek je už spíše polemikou s případnými obhájci arcibiskupa Kohna. Uvádí případ P. Kráčmara, který dle Recta odmítl uveřejňovat jako redaktor Olmützer Zeitung články proti arcibiskupovi.⁵⁰⁹

Redakce Pozoru byla velmi spokojena, polemiky, reakce, vše zvyšovalo prodejnost novin a to bylo to, o co jí šlo. Rectus dostal první stranu a pokud bylo třeba, na dalších se chválila jeho kvalita a haněli odpůrci.⁵¹⁰

V dalším pokračování 18. 6. Rectus konstatuje, že arcibiskup neuposlechl jeho výzvy, aby vydal prohlášení, kde přizná své chyby, a proto bude pokračovat ve svých kritických člancích dále. Vytýká arcibiskupovi, že nařídil kněžím, aby vystoupili z České besedy, protože se tam čte církvi nepřátelský tisk – Pozor, čímž brání kněžím ve vlastenectví.

⁵⁰⁶ Článek samotný je datován 8. srpna, proto někteří autoři uvádějí, že Rectovy články vycházely do 8. 8. 1902, ale tento článek vyšel skutečně až 13. 8. 1902. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 75. TÝŽ, *Kapitoly ze života*, s. 25. MAREK, *Theodor Kohn*, s. 39.

⁵⁰⁷ Srov. HOFER, JOSEF, *Naše arcidiecéze*, Olomouc 1903, s. 11.

⁵⁰⁸ Srov. Pozor, 11. 6. 1902, s. 1.

⁵⁰⁹ Srov. Pozor, 15. 6. 1902, s. 1.

⁵¹⁰ Srov. Pozor, 16. 6. 1902, s. 2. Moravan jako arcibiskupův orgán musí hájit svého chlebodárcce, čímž Pozor zpochybňuje jeho pravdivost.

Další článek (20. 6.) je opět veden jako polemika proti Moravanu. Rectus se ohrazuje vůči tomu, že by snad podkopával víru či úctu autoritám, a hned uvádí důkazy. Připomíná, že spor o katechetu na olomoucké dívčí německé učitelské škole měl svůj počátek ve sporu arcibiskupa se starostou Brandhuberem⁵¹¹ o zvýšení platu pro tohoto katechetu, starosta to odmítl. Arcibiskup na oplátku již odmítl jmenovat čtyři kandidáty na toto místo. Studentky jsou tedy nejen bez výuky, ale budou ji muset absolvovat na jiném ústavu, a to mimo olomouckou arcidiecézi, asi v Brně. Dalším pohoršením je skandální případ kněze Poštulky, který byl odvolán z místa katechety na učitelském ústavu v Kroměříži. Jenže kvůli sporu arcibiskupa se zemskou školní radou zde dosud nebyl nikdo jiný jmenován a studenti se tedy musí podrobit zkoušce jinde a to pravděpodobně opět v Brně. Rectus se tedy obhajuje, že ne on svými články, ale arcibiskup svým jednáním přivádí lidi k odpadu od víry.

Ve stejném čísle byl uveřejněn list P. Kráčmara, který odmítl Rectův popis některých událostí a uvedl jejich pravdivý průběh.⁵¹²

22. 6. Rectus uveřejnil, že se mu doneslo, že je arcibiskup nedočkavý nových zpráv z Pozoru *a ostýchá se však prý žádaného cirkuláře, důkaz to kapitulace, poslati*. Podotýká, že dá rád další námět k ulehčení jeho obrácení, varuje arcibiskupa, aby snad zase nevydal nějaké lživé články či se opět nedopustil nějakých přehmatů, nebo by se musel rozepsat o tématech, která následně uvádí.

Opět se objevil článek nesouhlasící s Rectovými útoky, tentokrát v Našinci (20. 6.). Autor odmítá Rectovo počínání a tvrdí, že jen pýcha, neláska a sebevědomí mu diktují tyto jeho články.⁵¹³

Hofer reagoval (22. 6.) dosti útočně, autora si dobírá, že jej neobelstí, že mu je jasné, kdo to psal. A psal to jistě jen proto, aby se arcibiskupovi zalíbil. Navíc mu vytýká i to, jak si vlastně mohl dovolit číst Pozor, když je to zakázané. Uvádí, že jen čeká, až si arcibiskup vyžádá vydat v Pozoru prohlášení, že to, co Rectus tvrdí, není pravda a že on (arcibiskup) neškodí diecézi.

Určitým způsobem to vypadalo, jako by se „Rectus“ vyčerpal. Své protivníky obviňoval ze snahy zalíbit se arcibiskupovi. Na jedné straně obhajobu arcibiskupa nepřipouštěl, na druhé straně čekal, že arcibiskup zveřejní v Pozoru svoji obhajobu.

⁵¹¹ Karl Brandhuber (1846-1934), 1896-1918 starosta Olomouce. <http://www.muzeum-sumperk.cz/cinnost/publikacni-cinnost/sumperske-portrety/a-e/>

⁵¹² Pozor, 20. 6. 1902, s. 1-2.

⁵¹³ Srov. HOFER, *Naše Arcidiecese*, s. 25.

4. 7. vyšel další Rectův příspěvek, obhajuje se, že by jej ani nepsal, kdyby se arcibiskup nechlubil v novinách, že je jinde chválen. Uvádí proti arcibiskupovi příklad P. Černoška, kterého arcibiskup poslal na studie lesnictví do Vídně, ale on to zdravotně nezvládl a s podlomeným zdravím se vrátil. Arcibiskup jej s podlomeným zdravím propustil ze svých služeb, navíc s ohledem na to, že nebyl P. Černošek v duchovní správě, neměl nárok na penzi. Rectus jej označuje za žebráka, kterému se na stravu museli skládat okolní kněží. Vyhrožuje arcibiskupovi, že může podat ještě jiné příklady jeho špatného jednání s kněžstvem.

Samozřejmě tyto články nemohly nechat arcibiskupa klidného, narůstala v něm touha objevit identitu Recta, zvláště pokud to byl kněz, vždyť svému arcibiskupovi sliboval při přijetí ordinace úctu a poslušnost a ne veřejné ostouzení v novinách (navíc protikatolických).⁵¹⁴ Zahájil tedy pátrání a vyžádal si prohlídku redakce „Pozoru“, aby byly nalezeny případné rukopisy „Rectových“ článků, které by mohly napomoci jeho odhalení.⁵¹⁵

20. 7. opět vychází další Rectův článek. Uvádí, že se arcibiskup snaží pátrat, ale nevypátrá. Kritizuje jej za toto jeho pátrání, vždyť Rectus má právo kritizovat a svobodně kritiku vydávat. Je patrná i určitá radost Recta, že se stal jakýmsi postrachem arcibiskupa.

Což byla v jistém slova smyslu pravda. Arcibiskup se rozhodl, jak Rectovi čelit svými články jak v „Olmützer Zeitungen“, tak v Moravanu, ale hlavně vypátrat Recta stůj co stůj. Dráždilo jej, že měl Rectus informace i z konzistoře. Vyslychal zaměstnance konzistoře, mezi něž tehdy patřil i koreferent v nadačních záležitostech Leopold Prečan.⁵¹⁶ Jenže Rectus takto vypátrán nebyl.⁵¹⁷

Stále neznámý Rectus se nakonec odmlčel sám. 8. srpna datuje svůj poslední příspěvek, který vyšel ve středu 13. srpna 1902. Začíná jej tím, že dobojoval svůj boj s arcibiskupem. Udává, že do něj vsadil vše (s ohledem na chudé rodiče a nezaopatřené

⁵¹⁴ Možná i na tento případ naráží F. X. Novák: „*Snad v žádném jiném národě neviděli jsme tak zhusta a tak pravidelně typu kněze napadajícího své představené v novinách zjevně nepřátelských, jako u nás. [...] Možná, že se těmi listy podaří knězi ukojiti touhu po pomstě... [...] Dnes se ohlásil u věci snad spravedlivé, ale kdo ručí za to, že se zítra neozve z pouhého citlivůstkářství, z uražené ješitnosti, z nerozumného kritikářství. [...] Tak vychovává se na právního (a snad brzo i na mravního) sketu*“ Novák uznává právo kněze vyjádřit se k negativním jevům u svých představených, ale za podmínky, že je sám klerik dbalý svých povinností. Srov. NOVÁK, FRANTIŠEK XAVER, *Pohledy do života bohoslovců a kněží*. Přerov 1930, s. 392-397.

⁵¹⁵ Srov. 23. 7. 1902, s. 3. Hledá se – Rectus. Soudní komise měla prohledávat redakci.

⁵¹⁶ Pro Leopolda Prečana (1866-1947, od 1923 arcibiskup olomoucký) to nebyl první výslech, který u arcibiskupa zažil. V jeho pamětech je vzpomínka na výslech z r. 1900 Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. PR 8, kart. 1732.

⁵¹⁷ Srov. ZLÁMAL, *Kapitoly ze života*, s. 26.

sourozence) a nic (s ohledem na kooperátorské místo). Zdůvodňuje svoji aktivitu ne tím, že by snad chtěl arcibiskupa tupit, ale tím, že jej chtěl varovat. Potvrzuje, že vše, co napsal byla pravda, i když přiznává, že článek o P. Černoškovi přehnal, ale omlouvá to špatnými informacemi od jednoho spolubratra. Dále předpokládá, že arcibiskup pochopí jeho čisté úmysly a učiní předsevzetí napravit své jednání. Rectus se rozhodl již dále více nepsat, pokud to opět nebude zapotřebí.

Po napsání článku však učinil dvě věci, které ovlivnily případ arcibiskupa Kohna snad více než všechny Rectovy články. Při první využil, že právě probíhaly exercicie pro kněze v kněžském semináři v Olomouci. Bylo možné přistoupit ke zpovědi a to u 15 zpovědníků, včetně arcibiskupského zpovědníka Augustina Strnada OP.⁵¹⁸ Rectus jej vyhledal a při zpovědi ho měl požádat, aby vyřídil arcibiskupovi Kohnovi, že se u něho zpovídá Rectus, který jej žádá, aby svým jednáním nepoškozoval církev a víru a jednal s kněžími bratrsky. Večer si pak přišel pro zprávu, jak to dopadlo. Strnad měl jen zahořekovat „*Špatně, moc špatně. Víte-li, že na mě arcibiskup naléhal, abych mu pověděl, znám-li toho kněze, jenž mě k němu poslal po své zpovědi. Chtěl po mně, abych mu aspoň řekl, jak vypadáte: malý, velký, starý, mladý s brejlemi, abych Vás popsal. Řekl jsem, že mě váže zpovědní tajemství.*“ Promluva, kterou měl arcibiskup následující den, v sobotu 9. srpna, byla již pod dojmem této události. Arcibiskup měl při řeči měnit barvu a prohlásit, že přes všechno osočování půjde dále dosavadní cestou.⁵¹⁹

Nevíme, jak přesně zpověď probíhala – zda byla žádost o vyřízení vzkazu řečena přímo při zpovědi, nebo mimo ni.⁵²⁰ Traduje se, že Strnad OP byl spíše skrupulózní povahy. Jedno je však jisté, arcibiskup se zeptal a Strnad OP to považoval za pokus o porušení zpovědního tajemství v osobě penitenta. Kohnova reakce odpovídá jeho usilovnému pátrání po identitě Recta, nyní již věděl, že existuje, navíc Strnad OP ho nyní znal. Možná si ani arcibiskup v tu chvíli neuvědomil, za jaké situace se Strnad

⁵¹⁸ P. Augustin Strnad OP (12. 10. 1874, Okříšky na Moravě – 8. 6. 1930, Plzeň), sliby složil 25. 9. 1895 v Olomouci, ordinován ke kněžství 22. 7. 1899 ve Štýrském Hradci (Graz). Srov. Nekrologium OP, červen. V Liber Memorabilium S. O. P. olomouckého konventu z tehdejší doby není žádná zmínka o arcibiskupu Kohnovi.

⁵¹⁹ Srov. ZLÁMAL, *Kapitoly ze života*, s. 26.

⁵²⁰ Zpovědní tajemství je považováno za neporušitelné. Pokud jej zpovědník poruší upadá do exkomunikace latae sententiae vyhrazené Svatému stolci. Srov. CIC (1917) kán. 889, 2369. CIC (1983) kán. 983, 1388. I když reálně k porušení zpovědního tajemství nedošlo, arcibiskup se svým dotazem na identitu kajčnicka se dopustil možného pokusu o porušení.

OP totožnost Recta dozvěděl, a bez rozmyšlení se na ni zeptal a tento dotaz měl pro něj zásadní následky.⁵²¹

Z prosince 1902 se zachovaly dva dopisy od provinciála Sadoka Szabó OP.⁵²² V prvním zmiňuje důvěrné ústní sdělení v této smutné záležitosti od převora olomouckého konventu a že zmíněný dominikánský kněz byl v souladu s řádovými předpisy přemístěn z olomoucké arcidiecéze.⁵²³ Odpověď však pravděpodobně v Olomouci neuspokojila. V následujícím listě provinciál uvádí, že předchozím dopisem z 20. 12. 1902 považuje svoji povinnost za splněnou, v souladu s předpisy kanonického práva byl zmíněný kněz potrestán. Aby však projevil dobrou vůli vůči nynějšímu olomouckému arcibiskupovi, sděluje, že zmíněný kněz byl přesunut dočasně do konventu v Praze, je mu pozastaven výkon všech kněžských funkcí, v řádu svého aktivního i pasivního volebního práva, a je potrestán dle řádových pravidel.⁵²⁴ Ve svých pamětech tuto záležitost arcibiskup komentuje prostým sdělením, že obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství byl zproštěn.⁵²⁵

Druhým zásadním činem Recta bylo napsání a odeslání telegramu v neděli 10. srpna 1902. Arcibiskup téhož dne odjel do Skaličky u Hranic, měl v plánu podat na Pozor žalobu pro urážku na cti. Jenže Rectus mu téhož dne zaslal telegram s tímto zněním: „*Račte okamžitě onen proces odvolati, jinak skazíte vše. V úterním čísle Vám nakloním nejen kněžstvo nýbrž i celou inteligenci. Přími.*“⁵²⁶ Arcibiskup ho nejen neuposlechl, ale navíc se rozhodl vyzískat originál telegramu, aby mohl konečně zjistit autora.

Nejen arcibiskupovi, ale i ostatním kněžím a laikům bylo záhadou, kde Rectus čerpá své informace. Odpověď nebyla tak složitá. Od roku 1900 byl jmenován třetím

⁵²¹ Není jasné zda se jednalo o skutečný obsah zpovědního vyznání v rámci hříchů, nebo jen o tzv. secretum commissum, jež není předmětem vlastní zpovědi. Což bylo jasné Kohnovým protivníkům a proto Kohnovi protivníci zdůrazňovali, že k tomu došlo při zpovědi, žádali i prohlášení od Hofera, ale ten to odmítl. Naopak arcibiskup Kohn vydal prohlášení, že k žádnému pokusu o vyzrazení zpovědního tajemství nedošlo. Hofer ani ve svých pamětech neřeší, zda to řekl před, při nebo po zpovědi. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 83-84.

⁵²² V roce 1857 byla spojena česká a rakouská provincie v jednu společnou provincii – Provincia Imperii. Provinciatát tedy sídlil ve Vídni. V době řešení případu arcibiskupa Kohna byl provinciálem Sádok Szabó. Samostatná česká dominikánská provincie byla obnovena v roce 1905. Srov. NĚMEC, DAMIÁN, *Česká dominikánská provincie po jejím obnovení v r. 1905*. In *Historie Dominikánů v českých zemích*, Krystal OP, Praha 2001, s. 117-120.

⁵²³ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 151r-v. Nj list pro olomoucký arcibiskupský ordinariát od provinciála Szádoka Szabó OP, Wien 20. 12. 1902.

⁵²⁴ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 149r-v. Nj list pro olomoucký arcibiskupský ordinariát od provinciála Szádoka Szabó OP, Wien 23. 12. 1902.

⁵²⁵ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 109.

⁵²⁶ Fotokopie telegramu. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 122.

kooperátorem u kostela sv. Michala Josef Hofer (1871-1947), zároveň byl ustanoven cvičným učitelem českých kandidátek na městském dívčím učitelském ústavu u voršilek. Druhý kooperátor byl František Ocásek (1857-1945). Farářem byl mons. Ignác Panák (1844-1920), který neměl arcibiskupa v lásce (možná mu záviděl jeho závratnou kariéru). Panák navštěvoval generálního vikáře Jana Weinlicha, ten si před Panákem na ledacos postěžoval a zpravil ho o různých novinkách, které se v konzistoři chystají. Jenže Panák si to nenechal pro sebe a při společném stolování na faře zpestřil hovor těmito zprávami. Ale nemohl tušit jak pozorným posluchačem je právě třetí kooperátor. Hofer si také novinky nenechával pro sebe a předával je svému příteli JUDr. Ferdinandu Tomkovi, koncipientu u advokáta Mořice Hrubana, ten je pak opisoval a nosil do redakce Pozoru. Jediný, kdo o tom věděl, byl hlavní kaplan František Lepařík (1867-1941), ale mlčel. Lepařík byl přeložen na Ostravsko, také Ocásek (po nějaký čas byl i redaktorem *Olmützer Zeitung*) se stěhoval, a to jako farář do Velkých Kunčic pod Ondřejníkem a Josef Hofer byl ustanoven kooperátorem v Zábřehu u Ostravy.⁵²⁷

Jenže toto arcibiskup nevěděl a započal intenzivní vyšetřování. Nejprve se mu podařilo opatřit si od poštovního ředitelství v Brně, ovšem ne zcela řádným způsobem, fotokopii originálu telegramu, což mu vyneslo obvinění z porušení listovního tajemství, jak bude uvedeno ještě dále. Kohn však tento svůj čin omlouvá tím, že když mu byl telegram určen, předpokládal, že má právo i na originál.⁵²⁸ Tuto získanou kopii nechal zaslat grafologovi prof. Franzi Kirchnerovi do Vídně: zároveň mu byly zaslány ukázky písem asi dvaceti kněží a identifikoval písmo Ocáskovo. Arcibiskup si myslel, že konečně vypátral Recta, předpokládal, že je Ocásek pravděpodobně mluvčím nějaké skupiny odbojných kněží. Dal Ocásku sledovat a vyšetřoval i další kněze (Vincence Krále⁵²⁹ a Ludvíka Pinkavu). Žaloba na Pozor jej přestala zajímat a chystal se vyřešit případ odbojných kněží.⁵³⁰

Vyšetřování bylo vedeno primárně prostřednictvím děkanů. Z vyšetřování byl vyhotovován protokol. Vlastní protokol byl úředním tajemstvím a žádný o něm nesměl promluvit, ledaže by mu bylo dáno svolení z konzistoře. Děkan byl dotázán, zda má možnost porovnat písmo kněží z příslušného děkanátu. A dále měl porovnat předložené písmo (bez udání jména pisatele), ale pouze měl uvést, které písmo je podobné písmu

⁵²⁷ Srov. ZLÁMAL, *Kapitoly ze života*, s. 26-27. MAREK, *Theodor Kohn*, s. 45.

⁵²⁸ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 107-108.

⁵²⁹ Srov. Koncept zprávy k vyšetřování z 6. 11. 1902 a další. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 127v, 130v.

⁵³⁰ Srov. ZLÁMAL, *Kapitoly ze života*, s. 27.

použitému na telegramu.⁵³¹ Vyšetřování bylo vedeno velmi pečlivě. Obvinění kněží byli vyšetřováni, co dělali v neděli 10. srpna 1902 v čase 10:45 – 11:30, zda mají svědky, kteří by mohli dosvědčit, že dotyčný nebyl viděn u pošty nebo telegrafu v Olomouci. Dále měli odpovědět, zda již někdy vůbec psali telegram a pokud ano, jaký používají papír. A také zda 10. 8. 1902 po 11. hodině neodevzdali onen dotyčný telegram. Případně zda je o to nepožádal někdo jiný atd. Vše bylo zaprotokolováno.⁵³²

Jako autor telegramu byl identifikován farář Ocásek, Kohn jej nechal sledovat a pokračoval ve vyšetřování. Nakonec byla ustanovena na jaře 1903 čtyřčlenná kněžská komise, která měla případ dořešit. V čele komise byl příborský děkan Josef Fusek. Komise zasedala 15. dubna 1903. Ocásek se hájil, že není Rectus, a komise jej uznala nevinným. Ale ne tak arcibiskup. Ocásek byl suspendován ab officio a musel nastoupit do demeritního domu v Kroměříži.⁵³³ Zde jej přijali s údivem děkan a farář Bedřich Kaun a kaplani Alois Luska a Augustin Štancel.

Uvěznění nevinného kněze vyvolalo řadu protestů proti arcibiskupu Kohnovi. Hned první den jej navštívili kanovník Grimmenstein,⁵³⁴ svatomichalský farář Ignác Panák a JUDr. Mořic Hruban, s uvězněným sepsali žalobu do Říma.⁵³⁵ Odtud záhy přišel příkaz Ocáska propustit. „Kohnův mučedník“ se vrátil 27. dubna zpět do Kunčic.⁵³⁶

Ač to Kohn nečekal, právě uvězněním Ocáska se mu podařilo vypátrat identitu skutečného Recta. Lepařík, který jeho identitu znal, požadoval na Hoferovi, aby nenechal nevinného člověka trpět a přihlásil se. Jenže Hofer to odmítl, proto jel Lepařík 18. dubna 1903 osobně za Kohnem do Skaličky a sdělil mu, že pravý Rectus je na svobodě. Po návratu se ho Hofer ptal, co má dělat, a Lepařík mu řekl, že má napsat arcibiskupovi, že je opravdový Rectus. Hofer tedy napsal dopis, v němž se snažil zdůvodnit a obhájit své útoky. Obával se však arcibiskupovy pomsty, a tak také sestavil

⁵³¹ Srov. protokol z 5. 12. 1902, Kroměříž, v záležitosti telegramu do Skaličky. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 188r-v (podepsán děkan J. Fusek); Koncept protokolu 25. 11. 1902, f. 114v.

⁵³² Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 129v.

⁵³³ Demeritní dům v Kroměříži byl umístěn na faře u kostela Panny Marie od roku 1874. Srov. JONOVÁ, JITKA, *Biskupský korekční dům pro kněze na Mírově*. In *Historie – Otázky – Problémy. Od barokní piety k interiorizaci víry? Problémy katolického osvěcenství*. 2/2009, s. 154.

⁵³⁴ Grimmenstein se také přimlouval v Římě za suspendovaného a nevinně vězněného kněze Ocáska. Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 47-48. Fr. list od Grimmensteina, Vienna 22. 4. 1903.

⁵³⁵ Srov. BOTEK, FRANTIŠEK, *Pro aris et focis. Causa „Ocásek“*. Klagenfurt, nedatováno /1911?/, s. 12-13.

⁵³⁶ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 80-81.

žalobu, kterou poslal do Říma.⁵³⁷ V Římě se také objevuje upozornění na případ P. Strnada OP a otázky pokusu o porušení zpovědního tajemství.⁵³⁸ Žaloba pro něj pravděpodobně představovala možnost, jak se vyhnout odsouzení od Kohna, a zároveň možnost, jak arcibiskupa zničit.⁵³⁹ K žalobám Ocáska a Hofera se přidružila ještě žaloba Karla Dostála-Lutinova a mnoho dalších stížností.

Předem podotýkám, že se arcibiskup Kohn nikdy nezbavil představy, že Ocásek spolupracoval s Hoferem, byl přesvědčen o správnosti své hypotézy a nenechal si ji vymluvit a to ani poté, co se pravý Rectus – Hofer přiznal.⁵⁴⁰ Ještě Vavruša z Ehrenhausenu psal Stojanovi, že se arcibiskup nemýlil a jeho předpoklad byl potvrzen jako správný.⁵⁴¹

Sluší se také přiblížit čtenářům, kdo vlastně byl Josef Hofer – Rectus.

Josef Hofer se narodil v roce 1871, pocházel z chudých poměrů, rodina si přála mít syna knězem a on si od vstupu do semináře a následného kněžství sliboval zaopatření, a to nejen pro sebe, ale i pro svoji rodinu. Nejprve šel studovat do Brna, ale odešel, ve svých vzpomínkách to zdůvodňuje nepříjemným zážitkem s chováním některých alumnů. Odešel na vojnu, ale postihla jej oční choroba, která mu vojnu prodloužila. Po návratu nastoupil jako pomocný učitel do Komárna u Opavy, zde se setkal s arcibiskupem Kohnem a nastoupil do semináře. V roce 1900 byl ordinován na kněze. Jeho prvním místem byla právě fara u sv. Michala, ale plat kooperátora nebyl vysoký, takže se nesplnila představa o finančním zabezpečení sebe a rodiny. Jeho představy se nenaplnily, a tak právě v tomto zklamání můžeme nacházet počátek jeho nenávisti vůči arcibiskupovi a posléze i vůči církvi.

⁵³⁷ V žalobě neuvádí témata, která byla nepodložená (P. Černošek), také uvádí podpis „Pater Rectus“, ale tak se nikdy nepodepisoval, pouze svůj poslední článek podepsal „Rectus, Kooperátor“. Žaloba srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 82-83v. Lat. list, podepsán P. Josef Hofer, cooperátor, Zábřeh apud Svinovium, 28. 4. 1903.

⁵³⁸ V nedatovaném latinském textu, který je podpsán „Sincerus“ /upřímný/ je oznámena ona záležitost velkého pohoršení, které arcibiskup způsobil snahou získat informace o Rectovi od arcibiskupského zpovědníka. Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 52. /nedatovaný, ale má stejné číslo jednací jako koncept státního sekretariátu pro nuncia z 29. 4. 1903/.

⁵³⁹ Srov. MAREK, *Theodor Kohn*, s. 42-44. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 81.

⁵⁴⁰ Naopak uvádí, že mu to ještě v roce 1911 potvrdil kanovník Grimmenstein. Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 108-109.

⁵⁴¹ Čj koncept list, od Theodor Vavruši pro A. C. Stojana, probošta v Kroměříži, 15. 4. 1911. (adresát dopsán tužkou). ZA Opava, pob. Olomouc, AO kart. 877

Hofer byl spíše nešťastný člověk. Jistě Hoferovi nechybělo nadšení, upřímnost, ale když se zklamal, nehledal chybu u sebe, ale v druhých.⁵⁴² Rectovy články téměř potvrzují slova Písma: „*Pokrytče, vytáhni si napřed trám ze svého oka a pak budeš jasně vidět, abys vytáhl smítko z oka svého bratra.*“ (Mt 7, 5) Hofer očekával od kněžství zaopatření a navíc žil posléze v konkubinátu. Po válce odpadl k Československé církvi a působil pak jako učitel a novinář, který se velmi proslavil svým bojem proti arcibiskupovi.⁵⁴³

1902: vážná situace zapříčinila zvýšený zájem Svatého stolce - Varovné listy Lva XIII.

V roce 1902 započaly oslavy dvacátého pátého roku pontifikátu Lva XIII. Kohn patřil také ke gratulantům a papež mu zaslal děkovný list, v němž chválil jeho počínání, duchovenstvo a lid.⁵⁴⁴ Ale toto byl poslední optimisticky vyznívající list, který Kohn od papeže obdržel.

Od jara 1902 se intenzivněji zabýval situací v olomoucké arcidiecézi Svatý stolec a vídeňský nuncius častěji referoval do Říma.⁵⁴⁵ Státní sekretář kardinál Rampolla vyjádřil zneklidnění Svatého stolce obviněními vůči arcibiskupu Kohnovi. Jako první uvádí jakousi přezíravost vůči rakouské vládě a jejím zmocněncům, což úřad pro mimořádné církevní záležitosti považuje za dost závažné, protože někteří již prohlašují, že nechtějí více s Kohnem jednat. Za druhé referuje o nedostatečnosti opatření ze strany arcibiskupa proti rozmáhajícímu se sektářskému a heretickému hnutí. Tomu přispívá např. skutečnost, že do německých farností jsou posíláni kněží, kteří neznají tento jazyk, čímž velmi snadno dráždí lid. Kromě tohoto činí problémy s vyučováním náboženství na základních a středních školách, protože katecheté neznají mluvený jazyk, navíc také brání výuce náboženství na městských školách. V neposlední

⁵⁴² Tomu nasvědčuje práce HOFER, JOSEF, *Římská církev v nedbalkách*. Nakladatelství Volné myšlenky, Praha 1931. Kritizuje v ní nešvary, které si zasloužily kritiku, ale jakoby zapomíná, že tak nejednali všichni kněží.

⁵⁴³ Zemřel 8. 3. 1947 v Luhačovicích. Podle některých záznamů měl svého odpadu litovat a posléze se smířit s církví. Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, *Prameny a literatura k životopisu Kohna a Hoferově afěře*, kart. 57, nefoliováno. MAREK, *Theodor Kohn*, s. 45-47. Paměti Rektovy, jako odpověď na paměti arcibiskupa Dra Kohna. Píše Josef Hofer, Pozor, únor – duben 1924.

⁵⁴⁴ Lat list od Lev XIII. Pro Kohna, Romae 11. 4. 1902. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 42r-v.

⁵⁴⁵ Ve fondu Vídeňské nunciatury se množí zprávy o arcibiskupu Kohnovi od roku 1901. Srov. JONOVÁ, JITKA, *Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn ve zprávách vídeňské nunciatury zasílaných Svatému stolci*. In *Studia Theologica* 35, 1/2009, s. 47-49. Ve fondu státního sekretariátu (Segreteria di Stato, anno 1904, rubrica 247, fas. 1) je složka věnovaná situaci v olomoucké arcidiecézi s korespondencí od května 1902.

řadě je to také arcibiskupova hrdost a arogance, které překážejí nápravě a dohodě. Rampolla proto žádá jménem papeže, aby nuncius získal pravdivé informace, které má zjistit od nestranných osob, aby byl Svatý stolec řádně informován.⁵⁴⁶

Talliani potvrdil negativní zprávy o arcibiskupu Kohnovi, zmínil, že určité negativní reference se objevily již v souvislosti s návrhem jmenování nových kardinálů z rakouské monarchie. A s určitou lítostí poznamenal, že nespokojenost s působením arcibiskupa Kohna vede až k tomu: „že u kněží i dobrých katolických laiků je dokonce ohrožena spása jejich duše, o kterou by tento prelát měl pečovat.“ Kohn se dostává do konfliktů s místní samosprávou i státními úřady. Odkládáním jmenování katechetů zapříčiňuje, že není výuka náboženství na škole. Podobně také s obtížemi vůči německé národnosti. Kardinál Kopp byl pověřen Svatým stolcem podat zprávu o stavu olomoucké arcidiecéze a měl navrhnout opatření, aby byl opět nastolen pořádek. Podobně i císař si všiml Kohnova pohrdavého chování. Nedostavil se na audienci rakouské biskupské konference u císaře. Nuncius dokonce zauvažoval, zda by ony pozorované skutečnosti nemohly být důsledkem nějaké nemoci. Dosavadní informace však považuje za velmi kusé, než aby mohl učinit souhrnnou zprávu pro státní sekretariát.⁵⁴⁷

Rampolla s povděkem přijal informace vyžádané Svatým stolcem a žádal další průběžné zprávy k dané situaci.⁵⁴⁸

List vratislavského arcibiskupa kardinála Koppa, v němž hodnotí situaci v olomoucké arcidiecézi a působení arcibiskupa Kohna, je vskutku nelichotivý.⁵⁴⁹ Kopp byl informován ze strany rakouské vlády, že Kohn zaujal *zraňující postoj vůči rakouské vládě*, nikdo již nechce s Kohnem jednat. *Neodmítá* (Kohn, pozn. aut.) *pouze spolupráci na uspořádání významných církevních záležitostí, ale také odmítá všechny nabídky vlády, ať už jsou jakkoliv spravedlivé, aniž by uvedl své důvody. Často se zraňujícím výsměchem*. Kopp obviňoval arcibiskupa Kohna, že jeho chování *zamezuje péči o diecezány a pouze živí sektářské a heretické hnutí*. Zmiňuje, že Kohn *běžně a úmyslně*

⁵⁴⁶ Srov. It. list od Rampolla pro Taliani, Roma 1. 6. 1902. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 396r-397v. It. Konzept. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 19r-v.

⁵⁴⁷ Srov. It. list od Taliani pro Rampolla, Vienna 5. 6. 1902. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 20-21r. It. Konzept. Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 392r-393v.

⁵⁴⁸ Srov. It. list od Rampolla pro Taliani, Roma 11. 6. 1902. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 394r. It. Konzept. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 22r.

⁵⁴⁹ Srov. ENGEL-JANOSI, *Österreich und der Vatikan*, bd. 2, s. 64. HUBER, AUGUSTIN KURT, *Kirche und deutsche Einheit im 19. Jahrhundert. Ein Beitrag zur österreichisch-deutschen Kirchengeschichte*, Königstein/Taunus: Königsteiner Institut für Kirchen- und Geistesgeschichte der Sudetenländer e. V., 1966, s. 95.

*vysílá do německých farností kněze, kteří neumí německy vůbec nebo dostatečně a kteří v důsledku toho nemohou vykonávat pastorální vliv na své farníky ani z kazatelny, ani ve zpovědnici, ani ve škole, což samozřejmě vede k odpadům od církve. Odmítá jmenovat katechety na školy, což vede k absenci náboženské výuky. Vláda se mnohokrát pokoušela shodnout se s mons. arcibiskupem prostřednictvím svých delegátů a guvernérů, ale on přijal tyto osoby s takovou pýchou a pohrdáním, že se již nechtějí zhošťovat tohoto poslání. Kopp poznamenává, že nemá takový vztah s arcibiskupem Kohnem, aby měl právo nebo příležitost upozornit jej na to nebo jej ovlivnit radami nebo výčitkami. Stejně tak všichni sousední biskupové nejsou ve stavu to udělat. Doporučuje tedy vládě sepsat stížnost a předat ji Svatému stolci prostřednictvím nunciatury. A dodává: Můj osobní názor je, že mons. Kohn nechápe svou vysokou pozici dostatečně korektně a jistě. Zavedl mechanický a byrokratický režim, s nikým nemá dobré vztahy, dokonce ani se svou kapitulou, je hluchý ke každé radě. Z toho pochází, že má sporů jak s vládou, tak s diecezány všech národností.*⁵⁵⁰

Soupis stížností na arcibiskupa Kohna skutečně vznikl, ministerstvo kultu a vyučování sepsalo v reakci na jednání olomoucké konzistoře v otázce vyučování návrh Promemoria. Nešlo o nějaký útok proti Kohnovi, ministerstvo usilovalo o dohodu s arcibiskupem. Tento návrh byl předložen ministerstvu zahraničí a žádalo se, aby byl zaslán velvyslanci u Svatého stolce, který měl být pověřen, aby o tomto Promemoria vhodně informoval kardinála státního sekretáře.⁵⁵¹

Promemoria uvádí následující skutečnosti: Arcibiskup olomoucký přehlíží náboženské zájmy stáde, jež mu je svěřeno. Do německých farností posílá kněze, kteří neznají jazyk věřících, proto nemohou plnit své pastorační poslání, nezpovídají, neučí ve školách ani nekázají. V Olomouci odmítá ustanovit učitele náboženství, protože je ve sporu s městskou radou. Přirozeným následkem této situace je náchylnost k odpadu od katolické církve a nahrává propagandě hnutí Los von Rom. Arcibiskup má spory s císařem, vládou, představenými měst. Arcibiskup se vyhýbá setkání s císařem. Neúčastnil se audience rakouského episkopátu u císaře, s čímž byl císař velmi nespokojen. V Kroměříži se pak udál velký skandál s knězem, který působil jako školní inspektor. Vláda se rozhodla jmenovat nového inspektora, ale arcibiskup chrání tohoto

⁵⁵⁰ Fr. list od Kopp pro Rampolla, Breslau 27. 5. 1902. ASV, Segreteria di Stato, 1904 Rubrica, 247, fasc.I, f. 17r-18v.

⁵⁵¹ HHStA, AR, sign F.26, kart. 61, f. 300r-v. NJ list od ministerstva vyučování pro Ministerstvo zahraničí, Wien 4. 6. 1902.

skandálně žijícího kněze. Neshody s arcibiskupem na osobě kandidáta při jmenování profesora dogmatické teologie na teologické fakultě v Olomouci.⁵⁵²

Velvyslanec Szécsen obdržel Promemoria a byl pověřen jednat v této věci se státním sekretářem.⁵⁵³ Szécsen Rampollu informoval o problémech s olomouckým arcibiskupem a konzistory, jmenovitě ve školské otázce a v dalších církevně-náboženských otázkách, v nichž arcibiskup škodí arcidiecézi. Rampolla již obdržel zprávu od kardinála Koppa. Předložené materiály především ukazují, že arcibiskup v mnoha věcech pochybil, ale nečiní nic pro jejich nápravu.⁵⁵⁴

Taliani následně oznamuje, že další informace naneštěstí potvrdily zcela to, co bylo naznačeno v předchozí zprávě. Jednání arcibiskupa Kohna je vnímáno jako iritující, ani civilní úřady s ním nechtějí více jednat v důležitých otázkách, které jsou nutné pro správný vývoj diecéze a pro spásu duší. Taliani se dokonce domnívá, že s ohledem na známé události, které zostřují konflikt, je jediným možným vysvětlením (při závažnosti této situace) možnost, že Kohn je stížen nějakou chorobou.

Dále zmiňuje závažné případy Kohnova nevhodného jednání: Nejprve spor s městem Olomouc o obsazení místa katechety na dívčím gymnáziu, které je pod patronátem města. Jmenování profesora náboženství je závislé na dvou autoritách – na městě a arcibiskupovi, profesora pak platí město. Jenže při příležitosti katolického sjezdu, který se konal minulý rok, město (jak je třeba poznamenat) nepodporovalo plně záměry arcibiskupa, který se samozřejmě urazil a určitým způsobem takto odplácí městu. Arcibiskup má námitky proti kandidátům protěžovaným městem. Kandidáti byli odmítnuti, což vedlo k absenci výuky náboženství na této škole a to má v důsledku velký vliv na studenty i jejich rodiny. Nuncius není schopen pochopit, jaký důvod vedl Kohna k onomu rozhodnutí, které slouží pouze zlu a navíc i hnutí Los von Rom, které se v Olomouci velmi šíří.

Další sporný bod, a to přímo s vládou, je případ kněze, jehož chování je neřádné a skandální, jenž byl školním inspektorem v Kroměříži na pedagogické přípravce. Tento kněz se těší ochraně arcibiskupa, ztropil odpornou scénu ve veřejném hostinci

⁵⁵² Nedatovaný strojopis Promemoria. Nj. Srov. AT-OeStA/AVA Kultus NK Kath Akten 79.2 Signatur 27. Nefoliováno. HHStA, AR, F.26, kart. 61, f. 301-304r. It srov. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 6-10r, 26-29r (vychází ze zprávy nuncia z 12. 6. 1902); f. 15-16r.

⁵⁵³ HHStA, AR, F.26, kart. 61, f. 299r-v. Nj list pro Szécsena, Wien 19. 6. 1902. HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim Hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz. 24, f. 43, 45r. Nj list, Wien 19. 6. 1902.

⁵⁵⁴ HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim Hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz. 24, f. 42, 46r. Nj. Koncept, Rom, 1. 7. 1902.

v Kroměříži. Zde se odehrála velmi sprostá hádka mezi ním a ženou lehčích mravů, žena jej slovně urážela a napadala a on utekl zbitý se ztrátou cti a reputace. Po tomto skandálu byla jeho pozice inspektora neudržitelná, protože ztratil vážnost u studentek. Vláda pochopitelně zasáhla a dočasně zbavila tohoto inspektora z Kroměříže funkce, ponechala mu však hodnost a plat. Vyšetřování ze strany arcibiskupské konzistoře a arcibiskupa také shledalo nedostatky v mravech tohoto inspektora. Vláda proto přikročila ke jmenování nového inspektora, což nunciiovi nepřipadá nijak neoprávněné. Ale arcibiskup si přál pouze a jednoduše opětovné dosazení zmíněného kněze, a to i přes jeho nehodnost a skandální chování.

Třetí důvod konfliktu je jmenování jednoho profesora na teologické fakultě. Z důvodu povýšení profesora na kanovníka se uvolnila katedra dogmatické teologie. Profesorský sbor navrhl čtyři vážené muže. Arcibiskup vybral z těchto čtyř kněze velmi zbožného a horlivého, který ale měl spíše vlohy být výborným zpovědníkem řeholnic než dobrým profesorem. Vláda prozkoumala navržené kandidáty a chtěla jiného, který měl potřebné kvality, byl všeobecně proslulý, publikoval a byl dobře znám a vážen. Vláda měla právo jmenovat profesora, ale arcibiskup užil práva veta, protože chtěl dosadit svého kandidáta. A tento konflikt nebylo možno urovnat žádným způsobem, protože arcibiskup odmítá o tom jednat nebo jedná způsobem, který vzbuzuje odpor.

Tyto zmíněné skutečnosti zapříčiňují, že klérus a laici vnímají vládu arcibiskupa v olomoucké arcidiecézi jako dráždivou a tyranskou. V arcidiecézi arcibiskup nemá žádného přítele, nikoho, kdo by ho vnímal jako otce. Nuncius mluvil i s kněžími z olomoucké arcidiecéze, také s profesorem orientálních studií na fakultě v Olomouci (Prof. A. Musil, pozn. aut.), který pobýval ve Svaté zemi a v Arábii, tento kněz, měl mluvit o situaci ve stejném duchu jako ostatní: „Dlužím arcibiskupovi velmi mnoho, jsem mu velmi zavázán, protože snad bez něho bych nemohl studovat ... A i přesto nemůže mé srdce říci, že chování arcibiskupa v diecézi by bylo chování pastýře a otce. Místo aby napravoval mnohá zla, narůstá množství nepřijemností den ze dne, čímž vytváří stále větší prostor pro nepřátele Říma.“

Jako negativní je uvedena skutečnost častých soudních sporů vyvolaných arcibiskupem. Uvádí se, že již zaplatil padesát tisíc korun za škody a hájení svých zájmů. V novinách tyto skutečnosti „vyvolávají velký rozruch a snižují prestiž důstojnosti arcibiskupské.“ Řím i vídeňský nuncius si uvědomovali, že situace je velmi

vážná a škodí církvi na Moravě. Je potřebné získat co nejvíce důvěryhodných informací, aby se mohlo přistoupit k řešení nastalé situace.⁵⁵⁵

Do dané situace zasáhl papež Lev XIII. osobním listem určeným arcibiskupu Kohnovi.⁵⁵⁶ Ve svém listě arcibiskupa napomíná a povzbuzuje k vytrvání v odhodlanosti ke službě. S tím, že nikdo nemůže popřít jeho mnohé zásluhy v olomoucké arcidiecézi. Doporučuje mu však, aby byl ve své horlivosti rozvážný. Jako biskup si musí velmi dobře volit vhodné spolupracovníky, představené, kteří budou spolehliví a přinesou v církvi užitek. Připomíná mu potřebu, aby se lidem dostalo náboženského vzdělání v rodném jazyce, katecheté musí znát jazyk lidu, který je jim svěřen. Biskup musí mít obzvláštní zájem o spásu duší dospívající mládeže, dbát o jejich o jejich křesťanskou výchovu. Zanedbání této povinnosti může mít závažné důsledky a je spravedlivé kárat takové zanedbání. Nedostatečné náboženské vzdělání může mít za následek i nedostatek alumnů, kterých je tolik zapotřebí. Biskup má mít zalíbení v pastýřské péči a ne jednat tvrdě, jinak přicházejí obtíže, které mohou narůstat, proto je lepší jim předcházet. V jednání s civilními správci má biskup dbát na svornost, přátelskost a přirozenou spravedlnost, aby mohl diecézi vyrovnaně vést bez protivenství ze strany vlády. S úřady se má jednat s úctou, jaká jim náleží. Kohna nabádá k umírněnosti, která je potřebnou ctností a biskup ji potřebuje ke své službě lásky, aby mohl sloužit duším. Taktéž vůči klerikům je třeba zachovávat blahovůli a vhodně řídit diecézi. Na závěr papež pobízí arcibiskupa, aby obrátil pozornost k těmto upozorněním, která nemají působit nepříjemně, ale mají ho přimět, aby ještě lépe využil své ctnosti.

Arcibiskup samozřejmě na papežův list odpověděl. A to listem datovaným 17. září 1902.⁵⁵⁷ V něm děkuje za papežův list, vyznává svoji synovskou úctu a poslušnost. A svoje jednání ospravedlňuje citací příslušných zákonů a nařízení. U výtky mateřského jazyka se brání tím, že v semináři jsou alumni vedeni ke znalosti obou zemských jazyků. Celkově není ze strany arcibiskupa žádný náznak, že by si uvědomoval vážnost situace.

V Římě pravděpodobně očekávali jinou odpověď, pokorné přiznání chyb a snahu o nápravu. Jenže nic takového se nestalo.

⁵⁵⁵ Srov. It. list od Taliani pro Rampolla, Vienna 12. 6. 1902. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 23-25v. It. koncept ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 398r-399v.

⁵⁵⁶ Lat. list od Lev XIII. pro Kohn, Romae 31. 7. 1902. Za Opava, pob. Olomouc. AO, KH 30, kart. 1530, f. 55-56v. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 31-34r, 38-41v.

⁵⁵⁷ Koncept lat. listu, 17. 9. 1902. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH30, kart. 1530, f. 77-78v.

Papež opět napsal arcibiskupovi list a to 6. října 1902.⁵⁵⁸ Snad jakési druhé opatření, které mělo vést k nápravě situace v Olomouci.⁵⁵⁹ Lev XIII. oceňuje jeho synovskou oddanost, kterou ve své odpovědi projevil. Kromě jiného ho opět vybízí k otcovskému přístupu a připomíná slova sv. Bernarda, že pastýř má vládnout spíše s láskou a až pak mocí. Opět ho vybízí k dobrotivosti a laskavosti.

V papežových listech jsou patrné narážky na všechny výše uvedené hlavní výtky. Ze strany papeže je snaha o smírné řešení konfliktu. Arcibiskup Kohn však ve svých vzpomínkách tuto korespondenci s papežem neuvádí. Jestli tuto korespondenci považoval za tak soukromou, že ji není vhodné ani uvést, nebo to považoval za nespravedlivou kritiku, to se můžeme jen dohadovat.

Možná odpovědí na poslední papežův dopis měl být Kohnův list datovaný 8. 11. 1902,⁵⁶⁰ jenže ten pravděpodobně nebyl nikdy odeslán.⁵⁶¹ Opět se jedná o obhajobu, nikoliv přiznání pochybení a touhu po nápravě.

Facta loquuntur – 10 let na stolci Metodějově

Jubilejní rok zatím nebyl pro arcibiskupa příliš radostný. Musel vytrpět útoky neznámého Recta. Při pátrání po jeho identitě došlo dokonce k incidentu s arcibiskupským zpovědníkem Strnadem OP. I papež Lev XIII. jej vybídl ke změně chování, ale Kohna nic nepřesvědčilo. Byl přesvědčen o správnosti svého jednání. Ale v tomto svém přesvědčení zůstával čím dál tím více osamocený.

Blížil se 8. listopad 1902, ono desetileté výročí volby, oslavy byly připraveny. Jen spolu s pochvalnými články oslavujícími život a dílo milovaného arcipastýře u příležitosti jeho jubilea,⁵⁶² se objevilo nemalé množství kritických článků. Kohn je možná považoval za ojedinělé, které jsou dílem nepřátel církve, ale vídeňský nuncius byl dobře informován jak o nich,⁵⁶³ tak i o protestních shromážděních lidu proti způsobu jednání arcibiskupa:

Český lid se sešel na veřejném setkání konaném 9. listopadu politickou stranou pro severní Moravu, že se nechtějí zúčastnit oslav uspořádaných na počest desátého

⁵⁵⁸ Lat. list, Romae 6. 10. 1902. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH 30, kart. 1530, f. 57r.

⁵⁵⁹ Srov. MAREK, *Theodor Kohn*, s. 55-56.

⁵⁶⁰ ZA Opava, pob. Olomouc. AO, KH 30, kart. 1530, f. 72r-v (koncept), f. 73-74r (neodeslaný dopis).

⁵⁶¹ Srov. Obálka nadepsaná Ad SS Patrem Leonem XIII. Pontificem Maximum Romae, kde je připsáno „Dopis (8. XI. 1902) snad nikdy neodeslán, byl zapečetěn v uzavřené obálce.“ ZA Opava, pob. Olomouc. AO, KH 30, kart. 1530, f. 70.

⁵⁶² Např. Mír, 8. 11. 1902, s. 3.

⁵⁶³ V archivu nunciatury byly články z novin z období 8. – 10. 11 1902: např. Mährisches Tagblatt (Olomouc), Pozor (Olomouc), Neue Freie Presse (Vídeň) a další. Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 377r-387v.

výročí zvolení doktora Kohna arcibiskupem Olomouckým, protože nejen nesouhlasí s tím, jakým způsobem arcibiskup jedná, ale také odmítají jeho působení ve všech těchto oblastech: národnostní, politické, sociální, kulturní a také náboženské.

*Ve stejné době žádají kompetentní orgány církevní i státní, aby zabránily této činnosti arcibiskupa doktora Kohna, protože lid a duchovenstvo velmi trpí.*⁵⁶⁴

Ony zmíněné kritické články byly někdy velmi tvrdé. Národní listy uvedly desetileté jubileum olomouckého arcibiskupa s poznámkou, že je to *nejnenáviděnější arcibiskup v dějinách církve československé katolické.*⁵⁶⁵ Podobně i v Samostatnosti je oslava arcibiskupova jubilea považována za klerikální a okázalou oslavu *nejhroznějšího člověka na Moravě.* Je kritizována jeho politická angažovanost: *dle Facta loquuntur arcibiskup věnoval nejvíce činnosti politické organizací své strany, zakládáním a podporováním listů, spolků. Tím doznáno, že arcibiskup ve svém úřadě jest politickým organisátorem a že tedy není lidu českému na Moravě náboženským vůdcem. Lid český na Moravě měl by tedy s ním zacházeti jako s politickým agitátorem, jenž zneužívá svého významného úřadu. Lidé svobodomyšlní a pokrokoví by měli právě v této době odkrýti tvář Kohna jako zlého ducha Moravy, měli by se rozpomenouti na své povinnosti a vzbuditi se k čilejší práci, dříve nežli bude pozdě. Moc Kohnovu peněžní, úřadu a organisace nahraditi musí obětavost, pracovitost a nadšení. Jubileum Kohnovo jest pro Moravu velikého významu a musí všude býti uvažováno.*⁵⁶⁶

Samozřejmě kriticky se také vyjádřil Pozor, neboť tvrdil, že případné gratulace jsou podvod⁵⁶⁷ a ohlašoval protestní schůzi politického spolku pro Severní Moravu.⁵⁶⁸ Sice Kohnovu jubileu věnoval také titulní stranu, ale jen proto, aby zdůraznil proč je třeba Kohna zatracovat a odsoudit.⁵⁶⁹

I přes různé kritické hlasy nastaly velkolepé oslavy.

V Olomouci byla arcibiskupovi v předvečer jeho výročí uspořádána slavnostní akademie v kněžském semináři. V sobotu 8. listopadu pak byla slavena v olomoucké katedrále od 9 hodin slavnostní mše sv. Téhž dne uspořádaly na počest arcibiskupa

⁵⁶⁴ It kopie prohlášení, které bylo přijato na shromáždění české politické unie pro severní Moravu v Olomouci 9. 11. 1902 u příležitosti výročí zvolení doktora Kohna arcibiskupem olomouckým. V úctě podpis nečitelný, Dr. Hugo Richter, Olomucii 19. 11. 1902. ASV, Nunz. della Vienna, borso. 698, f. 374r (text prohlášení), f. 375r průvodní text.

⁵⁶⁵ Národní listy, 9. 11. 1902, s. 3.

⁵⁶⁶ Samostatnost, 12. 11. 1902, s. 2.

⁵⁶⁷ Srov. Pozor, 5. 11. 1902, s. 3; 7. 11. 1902, s. 2.

⁵⁶⁸ Srov. Pozor, 7. 11. 1902, s. 1.

⁵⁶⁹ Srov. Pozor, 9. 11. 1902, s. 1-2

katolická beseda a křesťansko–sociální spolek v Olomouci slavnostní večer. V neděli byly čteny slavné mše sv. ve všech chrámech arcidiecéze.⁵⁷⁰

8. listopadu také kroměřížská katolicko-politická jednota uspořádala slavnostní schůzi s hojnou účastí, účastníci jsou označováni za statečné a upřímné katolíky, kteří oslavou arcibiskupa dávají v neutěšených a zvrácených dobách najevo svou oddanost a statečnost ve víře. Řečníci pronášeli oslavné řeči o arcibiskupovi, připomněli jeho dobročinnost, ale také doporučovali Botkovu a Kleiberovu knihu *Facta loquuntur* jako knihu popisující, jaký pokrok učinilo arcibiskupství za posledních deset let.⁵⁷¹

Arcibiskup mohl být utvrzován ve správnosti svého jednání i tím, že mu přicházely četné gratulace od biskupů, kněží i laiků.⁵⁷² Jenže z gratulací se dá těžko poznat, zda-li jsou upřímné nebo jsou psány jen ze slušnosti či povinnosti. V prosinci 1902 pak byl zveřejněn seznam gratulantů z olomoucké arcidiecéze.⁵⁷³

Antiklerikálové, socialisté a liberálové užívali osobu arcibiskupa Kohna jako velmi snadný terč pro kritiku církve a obhajobu oprávněnosti svých ideálů.⁵⁷⁴ I když si však odmyslíme ono předběžné zaujetí, stejně je evidentní, že negativní postoj vůči arcibiskupu Kohnovi byl ve společnosti přítomen. Ten, který byl po svém zvolení slavně vítán, byl nyní neslavně odmítán.

Reakcí arcibiskupa na nárůst kritiky v tisku a mezi lidmi bylo vydání knihy *Facta loquuntur*,⁵⁷⁵ která se měla stát oslavným spisem s výčtem všech jeho úspěchů, což splnila.⁵⁷⁶ Botek poctivě shromažďoval informace a v říjnu 1902 již mohl předat arcibiskupovi české, německé, ale i francouzské vydání.⁵⁷⁷

⁵⁷⁰ Srov. Mír, 8. 11. 1902, s. 3.

⁵⁷¹ Srov. Mír, 15. 11. 1902, s. 1.

⁵⁷² Gratulací opravdu nebylo málo. Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 164-224. Sign. KH 35, kart. 1531. sign. KH 116-KH 132 (pozdravené adresy). Gratulace biskupů srov. Mír, 18. 10. 1902, s. 2.

⁵⁷³ Srov. Mír, 24. 12. 1902, s. 1.

⁵⁷⁴ Srov. ŠTĚPÁNEK, LADISLAV, *Lide, prohlédn! Časová brožura o důležitých věcech pro každého!* Brno 1903. V jejím obsahu je uveden nejen popis „pravého náboženství“, ale také se věnuje klerikalismu, hrůzovládě dra. Kohna, připomíná co psal P. Hofer – Rectus (je zveřejněna i jeho podobizna), ale také Svatováclavskou záložnu. Kohn se tak stává spolu s inkvizicí příkladem škodlivosti církev pro lid.

⁵⁷⁵ Oslavný životopis pak představovala publikace: HALOUZKA, JAN, *K desítiletému jubileu apoštolování jeho excellence nejdůstojnějšího a vysoceblahorodého metropolitě moravského Th. Dra. Theodora Kohna, knížete-arcibiskupa Olomúckého*. Věřovice na Moravě 1902. Halouzka při přípravě své publikace velmi úzce spolupracovat s Botkem. Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 1-55 (korespondence srpen – září 1902).

⁵⁷⁶ Srov. Mír, 25. 10. 1902, s. 2.

⁵⁷⁷ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 876, f. 66-67, 88-89, 106-113, 143-146 a další.

Snad chtěl touto knihou umlčet své odpůrce, k čemuž ale nedošlo, naopak se tato kniha stala terčem kritiky.⁵⁷⁸ Jakousi „odpovědí“ na tuto oslavnou publikaci byla knížečka *Hrůzovláda arcibiskupa Kohna a povaha klerikalismu*.⁵⁷⁹ Kohn je v ní kritizován za svoje tyranství, hrabivost, sudičství, touhu po slávě apod. A na tomto základě je kritizován klerikalismus a jeho škodlivost, církev, jezuité apod.

⁵⁷⁸ Kritické hlasy vzbudila i v zahraničí: *Před lety vyšla u nás kniha nám všem dobré známá, „Facta loquuntur“*. Vyšla též i v jazyku francouzském. Francouzská kterási revue (nemýlím-li se, byla to *Revue du Clergé français*) pronesla na základě té knihy o našich církevních poměrech úsudek, že připomínají živě dobu šlechtických biskupů-millionářů před velkou revolucí ve Francii. NOVÁK, FRANTIŠEK XAVER, *Kněžské problémy*. Vídeň 1912, s. 149.

⁵⁷⁹ LÁNSKÝ, *Hrůzovláda arcibiskupa Kohna a povaha klerikalismu*.

5 Rezignace

Události roku 1902 ukázaly, že působení arcibiskupa Kohna v olomoucké arcidiecézi se buď radikálně změní, nebo nebude mít dlouhého trvání, druhá varianta se stala realitou. Snaha odhalit totožnost Recta prostřednictvím grafologického rozboru rukopisu telegramu vedla nejprve k uvěznění nevinného P. Ocáska, ale také k projednávání porušení listovního tajemství arcibiskupem Kohnem v rakouském parlamentu v květnu 1903, a dokonce i k pokusu o porušení zpovědního tajemství. Proti arcibiskupovi se konaly demonstrace a podepisovala memoranda. Arcibiskup ale nastoupenou cestu nezměnil. Ze strany Vídně a Říma byl oboustranný zájem vyřešit tuto situaci, získávaly se potřebné informace a výsledkem byla rezignace arcibiskupa Kohna v březnu 1904.

Nezanedbatelný vliv na průběh událostí měla také změna na Petrově stolci. 20. července 1903 umírá Lev XIII., „papež Slovanů.“⁵⁸⁰ Lev XIII. byl na straně arcibiskupa Kohna, chválil ho za snahu o řešení národnostní otázky (apoštolský list, katolické sjezdy pro obě národnosti) a snažil se mu pomoci radou ve svých listech v roce 1902, žel bezúspěšně. Od jara 1903 hledal Svatý stolec v součinnosti s Vídní nejvhodnější řešení Kohnova případu, smrt papeže úspěšné zakončení těchto jednání oddálila.

4. srpna byl zvolen, s přispěním výhrůžek habsburské monarchie využít práva veta,⁵⁸¹ Giuseppe Sarto, který přijal jméno Pius X. Nyní bylo, krom jiného, akutní vyřešit s Vídní jak případ Kohnův, tak také zrušení práva veta. Můžeme se jen domnívat, že zatímco Řím usiloval o co nejrychlejší a definitivní zrušení práva veta, Vídeň naproti tomu usilovala o co nejdřívější vyřešení situace v olomoucké arcidiecézi. A právě v roce 1903 nabraly události v případě arcibiskupa Kohna rychlý spád.

Události roku 1903

V roce 1903 již byla situace maximálně vyhrocena a bylo nutné její naléhavé řešení. Narůstající kritika proti Kohnovi se totiž stávala lehce dostupnou zbraní nejen proti němu, ale proti „klerikalismu“ a církvi vůbec. A právě jako po zvolení všichni do nového arcibiskupa vkládali své, leckdy protichůdné, naděje národnostní, politické,

⁵⁸⁰ Označení, které vzniklo z vděčnosti za jeho podporu cyrilometodějské otázky. Srov. LEV XIII., *Cyrillo-Methodějská encyklika „Grande munus“* (20. 9. 1880). Brno 1904, s. 5.

⁵⁸¹ Srov. TRINCIA, LUCIANO, *Conclave e potere politico. Il veto a Rampolla nel sistema delle potenze europee (1887-1904)*. In *Appendice: il „diario“ ufficiale inedito del conclave del 1903*. Presentazione di Giorgio Rumi. Studium, Roma 2004.

náboženské, nyní ho všichni odsuzovali, protože to, co od něho očekávali, nesplnil. Kohn disponoval neobyčejně přirozenými kvalitami, snad i proto do něj byly vkládány tak velké naděje, ale na druhé straně právě jeho charakterové vlastnosti vedly k jeho neúspěchu a pádu.⁵⁸²

Vídeňská nunciatura se snažila situaci pečlivě mapovat. V listu z 22. dubna 1903 oznamuje Taliani Rampollovi, že všechen ranní tisk píše o způsobu chování a panovačnosti arcibiskupa Kohna. Články zmiňují fakt, že od minulého roku vycházely články v radikálním „Pozoru“ od autora podepisovaného jako Rectus. V člancích je Kohn popisován jako tyran, který takto neprospívá své vlasti, natož církvi a víře. Arcibiskup se pokoušel soudně vypořádat s tímto deníkem a následně mu přišel anonymní telegram do Skaličky od „Recta“, v němž tento požadoval, aby stáhl svoji žalobu na „Pozor“. Kohn toho využil, získal originál telegramu, nechal provést grafologický rozbor a pomocí něj se snažil vypátrat autora. Před soudním tribunálem skládajícím se ze dvou kanovníků a tří dalších kněží byl z autorství obviněn kněz Ocásek, suspendován a divinis a poslán do demeritního domu v Kroměříži na exercicie. Tribunál konal svoji práci dobře a rozhodl, že kněz Ocásek není autorem článků ani telegramu. Jenže navzdory tomuto všemu arcibiskup vydal dekret o suspensi a poslal jej do Kroměříže. Následně však v „Pozoru“ vyšel článek vybízející Ocáska, aby zažaloval Kohna do Říma ve věci nespravedlivého odsouzení. V té době se také k autorství článků v „Pozoru“ přiznal kooperátor z farnosti Zábřeh jménem Hofer a požadoval osvobození nevinného Ocáska.

Tato fakta bez jakékoliv garance hodnověrnosti využívá tisk nepřátelský vůči církvi. Např. Neue Freie Presse útočí proti arcibiskupu Kohnovi, píše o něm, že není hoden sedět na stolci apoštolů Slovanů, sv. Cyrila a Metoděje, a že všechen diecézní klérus je proti němu. Nuncius přiložil také dva články, kterými dokládal danou situaci.⁵⁸³ Připojeno je i „post scriptum“, v němž nuncius oznamuje, že byl navštíven jedním olomouckým kanovníkem,⁵⁸⁴ který mu popsal události v Kroměříži. Informoval

⁵⁸² Srov. Huber, Kurt Augustinus, Kirche in Mähren-Schlesien im 19. und 20. Jahrhundert. In Katholische Kirche und Kultur in Böhmen, s. 51.

⁵⁸³ Jednalo se o Neue Freie Presse z 20. a 22. dubna 1903. Srov. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 50r-v a 51r-v.

⁵⁸⁴ Jednalo se pravděpodobně o barona Grimmensteina, který se do případu vložil ve prospěch Ocáska jak je patrné z následujícího.

také, že soudičský a autokratický přístup arcibiskupa Kohna vůči kléru vedl dokonce k situaci, kdy vyžadoval jméno penitenta.⁵⁸⁵

Kanovník Josef Grimmenstein opravdu zaslal žádost, aby byla kauza faráře Ocáska projednána kompetentní kgregací.⁵⁸⁶ Skutečně kauza byla z nařízení papeže předána Kongregaci koncilu k řešení.⁵⁸⁷

Nuncius záhy podal další zprávy o situaci v olomoucké arcidiecézi. Vnímá ji jako velmi závažnou, dochází k nepokojům, což dle něj mělo velký morální, ale i materiální dopad. Klérus a dobří katolíci se bouří, pořádají se demonstrace. Poslanec Stránský, židovský konvertita, chystá interpelaci příští úterý v parlamentu ve věci „naléhavé aféry“, která nastala v této nešťastné diecézi. Stránský a další liberálové a radikálové plánují další interpelaci namířenou proti arcibiskupu Kohnovi. Ministr dovolil tuto interpelaci s ohledem na skutek porušení telegrafního tajemství ze strany arcibiskupa. Někteří poslanci navštívili nuncia a sdělili mu, že se obávají, že nebudou mít sílu arcibiskupa hájit a jinak hájit církev a náboženství proti dalším útokům. Taliani považuje situaci za zvláště choulostivou, která vyžaduje zvláštní pozornost zvláště s ohledem na hnutí Los von Rom, které nově nebezpečně narůstá.

Nuncius bude pokračovat v doplňování těchto nešťastných zpráv. Doporučuje, aby papež pozval Kohna do Říma a požadoval odpovědnost za jeho nebezpečné jednání, a na základě nynějšího reálného stavu diecéze by mohl papež požadovat po tomto prelátovi, aby se vzdal svého úřadu prostřednictvím dohody, díky níž by obdržel bohatou penzi z Olomouce a také povýšení na kardinála. Jiné řešení by dle něj mohlo jen zhoršit již tak velmi špatnou situaci. Odjezd arcibiskupa také zklidní napjatou situaci a dá prostor pro zralé uvážení a jednání s vládou o řešení tohoto případu, které obnoví důvěru mezi duchovenstvem a uklidní věřící. Řešení Kohnova případu považuje za velmi urgentní, které již není možno odkládat. Připojuje ještě „post scriptum“, v němž uvádí, že právě při odesílání dopisu jej navštívili parlamentní poslanci, aby potvrdili, co bylo řečeno výše. Upozornili ho také, že Körber je vůči Kohnovi velmi nepřátelsky naladěný. Diskuze bude pokračovat v pátek, protože denní pořádek byl náhle změněn.⁵⁸⁸

⁵⁸⁵ Srov. It. List od Taliani pro Rampolla, Viennae 22. 4. 1903. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 45-46v. It. koncept. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 405r-406v.

⁵⁸⁶ Fr. List od Grimmenstein, Viennae 22. 4. 1903. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 47-48r.

⁵⁸⁷ Srov. It. list od Rampoll pro Taliani, Roma 29. 4. 1903. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 403r.

⁵⁸⁸ It. List od Taliani pro Rampolla, Vienna 29. 4. 1903. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 53-54v. Koncept ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 410r-411v.

Otázka porušení listovního tajemství – v květnu 1903 projednáváno v parlamentu

Situace opravdu nabrala na vážnosti a noviny informovaly o chystaném projednávání případu arcibiskupa Kohna v rakouském parlamentu. Podle Die Zeit měli mladočeši prostřednictvím poslance Stránského podat naléhavou žádost, aby na pořad jednání přišly také události z poslední doby v olomoucké arcidiecézi. Projednávat by se neměly spory mezi arcibiskupem a kněžstvem jeho diecéze, ale porušení listovního tajemství, kterého se arcibiskup dopustil tím, že si vyžádal fotokopii originálu telegramu od Recta.⁵⁸⁹

V pátek 1. května 1903 došlo k ohlášenému projednávání v parlamentu. Noviny sice přinášely zprávy o projednávání „Rectus“ Affaire,⁵⁹⁰ ale mladočeský poslanec Stránský výslovně řekl, že toto jednání nemá za cíl vyvolat nějaký nový konflikt mezi církví a státem, nebo nějakým církevním úřadem či institucí. Důvod tohoto projednávání vyplývá z jeho důležitosti. Nastínil osobnost arcibiskupa Kohna s tím, že upřednostňováním německých obyvatel vzbuzuje nevraživost u Čechů apod. A uvedl, že arcibiskup dostal od P. Hofera telegram, který si nechal ofotit a po vyšetřování označil P. Ocáska jako autora a dal jej internovat v Kroměříži. Otázkou však je, zda tím arcibiskup, stejně jako jakýkoliv jiný občan, neporušil zákon získáním telegramu.

Diskuse byla bouřlivá, připomněl se i případ rolníka Dubjíka. Velmi tvrdá byla slova poslance Franze Schuhmeiera (Soc. Dem.): *Arcibiskup Kohn je nenáviděný od Čechů i Němců a nejvíce od duchovenstva. Také císař odpírá Kohnovi audienci. Nikdo nestojí o Kohna, ani papež ani císař, ani chudí ani bohatí, natož kněží či laici, ani pokrokoví ani nacionalisté, natož Češi nebo Němci, ani Židé ani křesťané.*⁵⁹¹

Následně bylo projednávání této otázky ukončeno. Právě poslední příspěvek výslovně uvádí to, čeho se obávala nunciatura. Že spory mezi Kohnem a diecézí povede k šíření hnutí Los von Rom (a všeho co se za ně považovalo). Samozřejmě o průběhu avizovaného projednávání případu arcibiskupa Kohna v parlamentu⁵⁹² informoval nuncius obratem Rampollu. Poslanec Stránský jednal velmi klidně a umírněně, opravdu se nechtěl pouštět do záležitostí týkajících se sporů biskupa a jeho kněžstva, ale pouze do toho, co se týká státu. Omezil se pouze na jednání ohledně telegramu, kde si Kohn získal kopii originálu, protože chtěl dle písma vypátrat autora. Čímž se Kohn dopustil

⁵⁸⁹ Srov. Die Zeit, 23. 4. 1903.

⁵⁹⁰ Die Zeit, 2. 5. 1903.

⁵⁹¹ Srov. NFP, 2. 5. 1903, s. 3.

⁵⁹² K listu byly přiloženy i články z novin se záznamem diskuse. Fremden-Blatt z 2. května 1903, č. 120. Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 416r-417v.

porušení telegrafního tajemství garantovaného státním zákonem, navíc je arcibiskup vinen tím, že přiměl neznalého zaměstnance porušit zákon. Požaduje tedy po vládě, aby vyšetřila tento případ, ale velmi opatrně s ohledem na známost tohoto preláta, který svoji moc užívá neomezeně, proti všem, zvláště proti kněžím, kteří musí být největší ozdobou církevní autority.

Podle dr. Neubauera (Ministerstvo pošt a telegrafů) se ofocení originálu telegramu měl arcibiskup dopustit porušení zákona (porušení telegrafního tajemství). Mohl si dělat kopie zaslaného telegramu (byl adresát), ale nikoliv originálu (podle dr. Neubauera).

Nunicus zmiňuje vystoupení mons. Schneidera (Křesťanskosociální strana), kanovníka ze St. Pölten, jehož vystoupení bylo silně proti Kohnovi. Zmínil, že kněží jsou také povinni dodržovat nařízení vlády a situace v Olomouci je neúnosná. Oznamil, že obdržel dopis od „dobrého kněze této diecéze“, který mu napsal *Ani pes by tam již déle nemohl žít*, tyranie a porušování spravedlnosti ze strany Kohna jsou mnohočetné. Nepřeje si, aby byl případ Kohn projednáván vládou, ale podobný případ náleží parlamentu, který má veřejně pokárat takové jednání jakéhokoliv preláta.

Vystoupení mons. Schneidera zanechalo špatný dojem, protože jako kněz souhlasí s násilím, které je užíváno proti olomouckému arcibiskupovi, ani žádný laik nemluvil takovým způsobem, ani socialistický řečník Schuhmeier, který vystoupil po něm. Celkově nuncius hodnotí vystoupení tohoto monsignora velmi kriticky. Poznává ale také, že noviny často používají proti arcibiskupu Kohnovi jeho přístup k chudým: vyžene chudého venkovana z jeho země, vyhodí jej na dlažbu s celou jeho rodinou a to jen pro to, že dluží jeden zlatý a přitom má z arcibiskupských statků příjem 1,600 000 Korun ročně. A právě tato jeho lpení na majetku je terčem útoku v novinách, který v důsledku vede mezi všeměci k šíření hnutí Los von Rom. Diskuse pak byla z časových důvodů ukončena a může pokračovat příští úterý, kdy by měli promluvit ještě dva další řečníci, ale možná se vzdají slova, protože byly vyřčeny snad již všechny argumenty.

Dále nuncius zmiňuje, že jej včera navštívil brněnský biskup Bauer. Situaci v olomoucké arcidiecézi hodnotil jako tristní, proti arcibiskupovi vystupují i dobří kněží. Arcibiskup žije velmi izolovaně, protože má obavu z útoku při veřejných protestech. Dále biskup referoval, že při shromáždění českých biskupů, které se konalo z nařízení Rampolly v zimě, a týkalo se hnutí Los von Rom, byl arcibiskup Kohn účasten na jednání, které trvalo dva dny, ale ani si nenajal ubytování v městě, ale zůstal

spát na nádraží ve svém salonním voze. Bauer na základě tohoto a dalších zdalostí uvažuje, že Kohn to „asi nemá v hlavě vpořádku“. Bauer poznamenal, že averse vůči Kohnovi v olomoucké diecézi napomáhá šíření hnutí „Los von Rom“, které se v této velké diecézi šíří již nebezpečně.

Téhož dne mluvil nuncius s ministrem Buzkem, který byl téhož mínění jako mons. Bauer, že Kohn není duševně v pořádku. Podmínky v arcidiecézi hodnotil jako žalostné. Doplnil, že Kohn byl připraven jet do Kroměříže birmovat, ale starosta jej požádal, aby nechodil, a psal témuž ministrovi, že se obává, že nebude schopen garantovat veřejný pořádek, protože Kohn si přál přece přijet a obyvatelstvo se chystalo na něj házet kamení.

Na závěr listu nuncius informuje, že na nunciaturu docházejí různé listy proti arcibiskupovi, které ale není schopen přečíst, protože jsou psány v češtině. Také se objevilo závažné obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství, jak píše anonymní články proti arcibiskupovi v novinách.⁵⁹³

Situace nabrala ještě více na vážnosti, Rampolla žádal podrobné informování o situaci v Olomouci⁵⁹⁴ a předával nunciovy zprávy ke Kohnově případu obratem na kongregaci koncilu.⁵⁹⁵ Jak je vidět z výše uvedeného, nikdo nebyl schopen pochopit a vysvětlit, jak mohl Kohn nechat zajít situaci tak daleko, jako jedno z možných vysvětlení se objevuje právě obava o jeho duševní zdraví.

V záplavě článků namířených proti arcibiskupu Kohnovi se objevil jeden, který se pokoušel se na věc dívat nezaujatě a z jiné perspektivy, a navíc od autora, od kterého by se to spíše neočekávalo. 3. května 1903 vyšel v Die Zeit⁵⁹⁶ článek „Erzbischof Kohn“⁵⁹⁷ od Josef Svatopluka Machara s poznámkou: *Slavný český spisovatel, patřící mezi politický okruh prof. Masaryka, zaslal nám tento článek k dispozici. Tento článek se velmi hodí k osvětlení senzační aféry arcibiskupa Kohna, ukazuje nám pohled české*

⁵⁹³ Srov. It list od Taliani pro Rampolla, Viennae 3. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 62r-v a 64-65v. It. koncept ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 413r-415v.

⁵⁹⁴ It Koncept od Rampolla pro Taliani, Romae 7. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 66r.

⁵⁹⁵ Srov. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 55r (3. 5. 1903), 56r (7. 5. 1903).

⁵⁹⁶ Die Zeit si vyžádal oficiální informace k případu Recta a Ocáska, které mu byly poskytnuty. Bylo sděleno, že arcibiskup se snažil vypátrat kněze, který jej pomlouval v Pozoru, arcibiskup si vyžádal telegram, jehož písmo dal prozkoumat a byl obviněn Ocásek. Následně se přihlásil pravý Rectus. Ale také je naprosto odmítnuto, že by se arcibiskup snažil porušit zpovědní tajemství. Což už úplně pravdě neodpovídalo. Srov. Mír, 9. 5. 1903, s. 1.

⁵⁹⁷ Die Zeit, 3. 5. 1903, nr. 213, Morgenblatt, s. 1-2. Česká verze: MACHAR, JOSEF SVATOPLUK, *Prosa z let 1901-1903*. Rokycany 1904, s.124-137.

intelligence, ke které se řadí J. S. Machar. patří k největším kritikům klerikalismu v Rakousku, jeho odlišný pohled na případ Kohn si zaslouží naší pozornost.

A nyní k samotnému článku (považuji jej za důležitý, proto si jej dovolím zde uvést téměř v plném znění). Nejprve hodnotí postavení Moravy v rakouském parlamentu, její lpění na tradici, na náboženství, větší autoritu zde má kněz než učitel. *Ale Morava je také klasickou zemí antisemitismu. Ne toho „osvíceného“ dra Luegra, ale rasového antisemitismu pana Ernesta Schneidra. Pochopitelno. Také náboženství musí nejen milovat, ale i nenávidět.* Připomíná kardinála Fürstenberga jako šlechtice, který se řídil zásadou Carpe diem, ale o církvech se moc nestaral, byl kavalír. *Ale lidem imponoval, a národ si jej netroufal souditi. Projížděl-li svou diecesi, zastavovaly se dobré ovečky v práci na polích, poklekaly a milovaný kardinál kreslil mechanicky v oknech svého kočárku znamení kříže a lidé byli obšťastněni. Přijel-li do obce biřmovat, našel slavobránu, hasiče, veterány, školní děti a obecní zastupitelstvo v plné parádě, vítali ho, usmál se, pokřičoval je – a oni byli šťastni, že se usmál, že je pokřičoval – kníže pán... Avšak po jeho smrti arcidiecéze na tom nebyla hospodářsky nejlépe. Nástupcem byl zvolen Kohn, u něhož se konstatoval židovský původ. Trochu malér – ačkoli u Pána Ježíše, zakladatele tohoto náboženství, věc byla konečně ještě horší: jeho otec byl židem, on sám též.*

Vítán kde kým, zasedl dr. Kohn na stolec arcibiskupský. Ale záhy zklamal kde koho. Podřízené kněžstvo čekalo v něm blahosklonného a shovívavého otce, nacionálové se těšili, že bude pracovat na počestění své diecése, chudí opájeli se ohromnou sumou, kterou nesou ročně arcibiskupské statky a nadějemi komunistických snů, vláda chtěla v něm mít povolný nástroj, kapitula figuranta – a zatím stál tady muž neoblomný, despotický, přísný, jak by byl papeži Gregorovi VII. z oka vypadl, a především klerikál, tvrdý člověk římský. Zmiňuje jeho hospodářské reformy. Docházelo k procesům: nájemcové statků žalovali, úředníci žalovali, redaktori novin byli žalováni – arcibiskup prohrával soud za soudem, a osudná popularita začala růsti.

Připomíná, že Kohn sám byl z nuzných poměrů, a když se stal arcibiskupem, začali si před ním lidé klekat, stavět triumfální brány. Nikdo mu nic neřekl do očí, ale postupně ztrácel důvěru Vídně i Říma, kde se mu zdráhali udělit kardinálský klobouk. Jedna část duchovenstva mu zasílala oddané adresy a druhá rebelovala a mluvila o reformě. *Kohn. Proč má zrovna on to strašné jméno „Kohn“? Proč nebyl již dřív tak prozřetelným, aby je změnil jako jeho gorický bratr, arcibiskup Kahn? Proč nevadil*

židovský původ „neomylnému“ Piu IX.? Proč ne apoštolům, proč ne samému zakladateli křesťanství, Pánu Ježíši?

Najednou začaly narůstat útoky v tisku a bylo evidentní, že je píše kněz, který byl vůči arcibiskupovi přece vázán poslušností, a tak arcibiskup začal pátrat. Jenže chytil P. Ocáska. Až po jeho uvěznění se přihlásil skutečný Rectus – Hofer. *Lid zajásal, novináři jásalí, někteří dobří učitelé, jak už to u nás bývá, považovali P. Hofera za potomka Tyroláka Andrease Hofera.* Do případu se přidal i P. Dostál, který do té doby až byzantiniisticky uctíval Kohna. *Boj starého černého havrana s po'ouchlými vránaty. U vojska by sborový velitel takovéhle kadety pozavíral, až by zmodrali, a rozšafná žurnalistika by ani necekla.* Jenže tito zaslali svoje žaloby do Říma.

Celý spor hodnotí velmi lakonicky: *V čem spočívá vlastně celá tato aféra? Mladí krkavci měli staré nevyřízené účty, nic víc. Ty staré krkavce známe a víme, o co jim šlo. A z těch mladých jsou opět jen krkavci.*⁵⁹⁸ Zdůrazňuje, že Morava potřebuje jiné kněze, ty kteří by neříkali pryč s arcibiskupem, ale pryč s modlářstvím a pověrami, příkladem těchto je Hus a Chelčický, jenže ti šli proti Římu.

Machar odmítl, že by tímto článkem psal Kohnovi nekrolog. *Bůh chraň! Po krátkém boji přijde klid. Dr. Kohn se stane kardinálem a zemře oplakáván celou diecézí. Bojující revolucionáři získají hezké fary, ztloustnou a chutě na boj a podřízené kooperátoři zadupou do země. - - - je to tak, že Dr. Kohn přece dostatečně moudrý na to, aby arcibiskupská dobra opět dostal do pořádku, aby přece princ Hohenlohe mohl být jmenován arcipastýřem naší krásné Moravy.*⁵⁹⁹

O Macharovi by si asi těžko někdo dovolil tvrdit, že bude zastáncem Kohna či klerikalismu. Můžeme se spíš domnívat, že to pro něj znamenalo jakousi výtku katolické moderně. Machar sice neměl ve všem pravdu, vždyť přece Kohn musel nakonec rezignovat, ale některé postřehy byly správné: co se odpustilo knížeti Fürstenbergovi, to se neodpustilo plebejci Kohnovi, Dostál Kohna podporoval, když z toho něco měl, pak již ne. Ale velmi se Machar mýlil v tom, že Řím vše zahladí a nic se nestane.

⁵⁹⁸ I v karikatúrách se objevovali narážky na skutečnost, že dokud se kněžím vedlo dobře tak si arcibiskupových přehmatů nevěšovali, ale najednou jsou proti. Srov. Přílohy.

⁵⁹⁹ Srov. Die Zeit, 3. 3. 1903, s. 1-2.

Tohoto článku si nunciatura nevšimla (nebo na něj alespoň nikde není poukázáno), asi ji ničím nezaujal. Článek byl reflektován „protimacharovsky“ např. v satirických Šípech.⁶⁰⁰

Ale 5. května 1903 při zasedání parlamentu pokračovalo projednávání „Rectus“ Affaire.⁶⁰¹

Nuncius psal hned den poté. Referoval, že se v diskusi na žádost poslance Stránského pokračovalo. Poslanec Reichstädter se snažil hájit arcibiskupa, který si všimnul, že duchovenstvo i laici byli zachvázeni podporou odsouzeného Recta a arcibiskup si nemůže dovolit neudělit „Rectovi“ svobodu, situace se stává patovou. Arcibiskup nařídil vydat zprávu v oběžníku pro kněze (Currenda consistorialis, pozn. aut.) o obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství. Kohn byl obviněn provinciálem dominikánů, který zaslal všechny potřebné dokumenty do Říma. Nuncius opět připomíná, že to napomáhá propagaci hnutí „Los von Rom“. Na nunciaturu docházejí různá obvinění, která jsou česky, ale vyžádá-li si to Svatý stolec, budou v kopii zasílána do Říma. Také vláda si přeje rychlé řešení nastalé situace.⁶⁰²

Zvláště citlivou záležitostí bylo obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství. Poslanec Stojan se dotázal Hofera, zda k tomuto pokusu skutečně došlo a Hofer odpověděl, že ano. Články v novinách⁶⁰³ a projednávání v parlamentu způsobily veřejné pohoršení, kterému se již nepodařilo zabránit. Negativní reakce to vyvolalo i u ostatních biskupů – vždyť hanba padla i na ně.⁶⁰⁴

K neúnosné situaci se vyjadřovali sami biskupové. Arcibiskup pražský Lev Skrbenský zaslal z vlastního popudu list, na jeho začátku se velmi omlouvou kardinálovi státnímu sekretáři, že si dovoluje napsat list aniž by byl vyzván, svou smělost vysvětluje dvěma důvody. První, že je tomu již rok co byl osobně vyzván, aby referoval o situaci

⁶⁰⁰ „I heled'me, heled'me, frajln Anettl pouští se do filosofie, to jistě čte Macharovy obhajovací články o arcibiskupu Kohnovi. Ten je snad jediným spisovatelem, který namočil péro, aby se zastával Mardochojaje na stoličce arcibiskupské.“ Šípy, 9. 5. 1903, s. 2. Machar jako Kohnův pucflek, srov. přílohy.

⁶⁰¹ Srov. např. Die Zeit, 5. 5. 1903, s. 2.

⁶⁰² Srov. It list od Taliani pro Rampolla, Vienna 6. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 71-72r. It. Konzept. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 419r-420r.

⁶⁰³ Např. v satirickém listě Šípy „doporučují“ nejlepší rozšiřovací prostředek: „Reportér: „To jsem chyt' novinu! Teď jenom jak bych ji co nejlíp udal?“ Kolega: Vyzpovídej se s tím olomouckému Kohnovi! Tak se to doví hnedle celý svět.“ Šípy, 16. 4. 1903, s. 2. Páter Strnad, jenž obvinil olomouckého Kohna, že porušil zpovědní tajemství, byl pozván k výsledku do Říma. Teď je otázka: vystrnadi Strnad Kohna, či Kohn Strnada. Šípy, 13. 6. 1903, s. 3. Takový „ohlas“ nijak nemluvil v Kohnův prospěch.

⁶⁰⁴ Srov. ZLÁMAL, Dějiny olomoucké arcidiecéze, s. 84-85.

v olomoucké arcidiecézi. A druhý, že referuje o diecézi, jíž miluje a je s ní spojen jak místem svého narození, tak tím, že zde byl v pastoraci.

Dále pokračuje, že v posledních dnech přicházejí Svatému stolci zprávy o tristní situaci v olomoucké arcidiecézi, které poukazují na žalostný vztah mezi arcibiskupem a jeho duchovenstvem. Není možné popřít, že u olomouckého arcibiskupa nastal vývoj jak v mimořádné horlivosti v pastýřském úřadě, že kněží, i ti kteří, vůči svému pastýři útočí v novinách, zaslouží velkou výtku.

Ale z druhé strany je zde ale žalostná a tristní pravda, že svým nešťastným způsobem jednání olomoucký arcibiskup *způsobuje u umírněného duchovenstva hluboké znechucení a žalost kněžstva zbožného*. Pokud bychom měli doplnit tak u radikálního kněžstva pak útoky v tisku. Jednání duchovenstva podle Skrbenského není bezdůvodné, protože Kohn jim není otcem ale spíše otčímem. Jedná bezohledně, čímž vyvolává u kněžstva znechucení, což může být nebezpečné, zemřelý kardinál Fürstenberg vyžadoval jako arcibiskup od kléru poslušnost ve víře a synovskou bázeň. Skrbenskému připadá, že autorita je zjednodušována a proto biskupové mají povinnost hledat způsob jak upevnit posvátný svazek mezi nimi a duchovenstvem právě zvláštní otcovskou láskou, a to se právě Kohnovi nepodařilo. Doporučuje tedy, aby Jeho Svatost naléhavě intervenovala u arcibiskupa Kohna, aby změnil své jednání, a choval se jako dobrý otec vůči svému duchovenstvu.⁶⁰⁵ Z dopisu vyplývá, že Skrbenský hlavní vinu viděl v jednání Kohna, a právě proto se mu zdálo možné, že by změnou chování se změnila i situace. Z dopisu není patrný žádný návrh na Kohnovo odstoupení.

Rampolla vyjádřil díky za zasláný list se zprávou o olomoucké arcidiecézi a ujistil ho, že Svatý otec věnuje velkou pozornost tomuto případu. Ale ze strany Kohna není patrné žádné zlepšení.⁶⁰⁶

V korespondenci brněnského biskupa Františka Saleského Bauera Františku Zapletalovi také nacházíme listy reflektující stav v olomoucké arcidiecézi. Bauer, jako biskup brněnský, byl Kohnův sufragán, ale také světitel. Je naprosto pochopitelné, že se o situaci v sousední diecézi zajímal a že o ní byl informován.

Poprvé se olomouckým událostem věnuje v dopise z počátku května 1903. Uvádí, že nerad hodnotí situaci v sousední diecézi, *mám dost zametati před vlastním prahem svým*. Nezastává se ani Hofera, ani Dostála-Lutinova ani Svozila. Lituje pouze

⁶⁰⁵ It list od Skrbenský pro Rampolla, Elbe Kosteletz 4. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 67-68v.

⁶⁰⁶ It koncept od Rampolla pro Skrbenský, Roma 9. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 69r-v.

nešťastného P. Ocáska, zmiňuje, že tento kněz sepsal na arcibiskupa posléze žalobu, ale nakonec ji nechtěl odeslat, což za něj měl prý učinit ochotně kanovník Grimmenstein, který si dělal naděje, že by se mohl stát příštím arcibiskupem, ale reálné naděje příliš nemá. *Hroznou však věcí jest veřejný list na Jeho Eminenci kardinála Rampollu, ve kterém se p. arcibiskup obviňuje, že sváděl jednoho Dominikána, aby mu nějak poznati dal, který to kněz jej ve zpovědnici žádal, aby p. arcibiskupa na jisté věci upozornil. Jak se to stalo dopodrobna mi vypravoval P. provinciál dominikánů ve Vídni. Na něho upozorňuji, kdyby mělo dojít k vyšetřování. Věc je tak choulostivá, že mi Dr. Hruban řekl ve Vídni, že ani hrabě Serényi ani baron Morsey si netroufají, zastati se p. arcibiskupa v poslanecké sněmovně. ... Žádosti za odstranění p. arcibiskupa už docházejí nuntia .. Jaké to štvání věřících! Jaká to demoralizace kléru! Právě jsem četl latinskou Kurrendu olomoucké Konsistoře v příčině dotčeného nařknutí; jinak mluvil P. provinciál. Kéž brzy vlny se utiší.*⁶⁰⁷

Poslanci Stojan, Hruban a Koudelka se sešli u ministra Rezka ve Vídni, aby se poradili jak dál. Chtěli, aby Kohn zůstal olomouckým arcibiskupem, ale Körber naléhal na jeho sesazení. Rezek zastával názor, že si Kohn dá říci, pokud mu někdo rozumně domluví. S tímto návrhem přišli za biskupem Bauerem, navíc přišla na přetřes i otázka koadjutorství, jak vzpomíná sám Bauer.

Tomu koadjutorství nerozumím a zvláště ne co se týká mé osoby. Co to piší, přišel vratný list od Dr. Stojana tohoto krátkého znění: Proti ndp. Weinlichovi je Řím i vláda, an podepisoval různé věci a spolu se kompromittoval. " Mám za to, že za těchto okolností coadjutor temporalis ani naproti kapitole z různých živlů složené ani naproti duchovenstvu ani naproti lidu nebude mít potřebné authority. Coadjutor cum jure successionis musil by býti zvolen kapitolou z kapitoly nebo snad postulován. K tomu se kapitola neodhodlá a nesjednotí. O té postulaci a sice mne, jenže nevím zda-li za koadjutora či za arcibiskupa, mluvil min. Rezek (ten měl mít dle Bauera své Římské zprávy z rakouského vyslanectví u Sv. Stolce) již dříve s Dr. Koudelou a Hrubanem, to je to, o čem jsem už věděl. Táži se sám sebe: Čím bys pak byl jako coadjutor Temporalis? Biskupem brněnským bych zůstati nemohl. (...) Zda-li Grimmenstein umí česky, pochybuji. Že vystoupil v prospěch akce v příčině porušení zpovědního tajemství, mnohé překvapilo. (...) Zdá se, že záležitosti Olomoucké my dva jsme jaksi nejbližší co do poznání situace a vzájemné i výše sahající informace, a jen proto a nikoli ze

⁶⁰⁷ List Zapletalovi z 5. 5. 1903. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2.

*zvědavosti prosím o další zprávy. Bude-li mně něco sděleno, Vaší Důstojnosti toho nezamlčím. Jen mne nenavrhuje a nedoporučujte, vždyť i možno, že jsou všechny kombinace předčasny.*⁶⁰⁸

Záležitost olomoucké arcidiecéze se tak stala pravidelným námětem Bauerových listů se Zapletalem. Bauer slyšival své jméno jako jméno toho, kdo by mohl nastoupit do Olomouce místo Kohna a snad i proto jeho intenzivní zájem o Olomouc.

Situaci v Olomouci považuje za povážlivou a snaží se nalézt příčiny, uvádí, že za zesnulého kardinála Fürstenberga kázeň duchovenstva dost upadla. Velikou ránu proti biskupské autoritě zasadila křesťansko-sociální strana, která se svého času těšila i přízni nunciatury. V souvislostní s touto stranou byl založen KorrespondenzBlatt für den Katholischen Klerus, kam mohl psát každý nespokojený kněz. A situaci zhoršilo založení tiskoviny Reichspost. Bylo zde raženo heslo, že biskupové jsou *vládnoucími kreaturami z milosti císařské*. Hnutí proti biskupské autoritě považoval Bauer za velmi škodlivé. Sám arcibiskup Kohn prý při přednáškách jako profesor biskupskou autoritu nijak nešetřil. Velmi mu uškodilo zveřejňování částek a jmen obdarovaných, bylo to považováno za ješitnost. Navíc tu byly „sebechvalné“ příspěvky do Moravana a do Olmützer Zeitung, jejichž autorem měl být sám Kohn. Navíc jeho tvrdost a neústupnost, na jedné straně odmítal potrestání Poštulky a na druhé vyžadoval od starých kněží, aby se účastnili exercicií, aniž by se mohli omluvit, vyšetřování, posílání ke kapucínům do demertiniho domu do Kroměříže a vše se sbíralo a narušovalo vztah k arcibiskupovi ze strany sebeoddanějších kněží. A sbíralo, až se toho chopil Rectus. Bauer vtipně poznamenává, že takto se doplnila Botkova Facta loquuntur. Dokonce se Bauerovi doneslo (od kanovníka Pospíšila), že „spiklenci“ mají snad nějakou tajnou korespondenci Kohna ještě jako kaplana, *kteřá by jej učinila nemožným. Jaká to demoralizace duchovenstva! Jaké to pohoršení lidu! Kdo to napraví?* Povzdech si Bauer. Z vlády prý pronikly zprávy, že už se vyhlíží, který kanovník by se mohl stát příštím arcibiskupem.⁶⁰⁹ O prelátu Mayerovi se mluví jako o kurátovi, Grimmenstein se plichtí s kanovníkem Komorowským, poslancem říšské rady, *kteřý se však svého biskupa tam nezastal*. Bauer se však v té chvíli spíše obával jak dokáže „imunizovat“

⁶⁰⁸ List Zapletalovi, Brno 16. 5. 1903. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2

⁶⁰⁹ Možná by se leckteří z nich divili jak o nich vláda smýšlela. Leden 1904 HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim hl. Stuhl, Rom Vatikan IV, fasz 24, f. 13-20v. „Exposé“

svoji diecézi od nákazy, přiznává, že i vůči němu vycházejí články nespokojenců. Ale veřejně vystoupit nechce, s ohledem na situace v Olomouci.⁶¹⁰

Dr. Koudela Bauerovi ještě v květnu referoval, že jeho a poslance Stojana a Hrubana si zavolal ministr Rezek a radil se s nimi jak postupovat v olomouckých záležitostech. Ministr Körber dle něj naléhá na odstranění Kohna. Mezi kanovníky si největší záslusk na arcibiskupský stolec činí Grimmenstein, sice má dobré přímluvce, ale ani neumí česky. Jestli bude Kohn sesazen je třeba uvažovat co dál. Ale ministr Rezek si myslí, že si Kohn snad dá říci. Bylo by potřeba, aby se našel někdo, kdo by mu domluvil. Snad se nyní vyjednáváním snaží naklonit redakce liberálních listů. Koudela Bauerovi také sdělil, že s ním chce Rezek také hovořit. Po Koudelovi záhy přišel za Bauerem Stojan, vyprávěl totéž, ale na otázku Bauera zda by se Kohn mohl změnit a lid a duchovenstvo si znovu naklonil, odpověděl Stojan záporně. Také se zamysleli nad olomouckými kanovníky, a u Wisnara se shodli, že působí dojmem upracovaného a churavého člověka. Stojan Bauerovi sdělil, že Körberův úředník Graf, který má i v Římě velmi spolehlivé styky se vyjádřil o situaci arcibiskupa Kohna nepříznivě a prý se už mluví o statku ve Skaličce a jisté sumě peněz, která by se mu vykážala.⁶¹¹ Tento zdroj měl opravdu dobré informace, protože jak z výše uvedených zpráv z nunciatury vyplývá, již se uvažovalo o Kohnově odchodu. Zbývalo vyřešit jak má odejít a kdo po něm přijde. Ale to nebyla jednoduchá otázka.

V souvislosti s projednáváním případu arcibiskupa Kohna v parlamentu se zintenzivnila korespondence mezi Vídní a velvyslanectvím u Svatého stolce.

Ministerstvo kultu a vyučování žádalo Goluchowského, aby s ohledem na proběhlou diskusi v parlamentu začaly o Kohnově případě jednat kompetentní církevní autority. Pokud by to bylo možné, velvyslanec by mohl jednat s kardinálem státním sekretářem na základě již dříve zasláního Promemoria, aby zjistil jaká opatření by se dala provést.⁶¹² Goluchowski psal o projednávání v parlamentu a uvedl, že poslanec Scheicher, ač duchovní, neřekl ani slovo na obranu arcibiskupa Kohna. Szécen měl co nejrychleji jednat s kardinálem Rampollou. Goluchowski mluvil i s nunciem. Vzhledem k tomu, že stížnosti narůstají je třeba pozvat Kohna Ad limina Apostolorum, kde by ho

⁶¹⁰ List Zapletalovi, připsána datace 17. 5. 1903. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2.

⁶¹¹ List Zapletalovi, Brno 22. 5. 1903. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2

⁶¹² Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 290r-v. Nj list od ministerstva kultu a vyučování pro Goluchowského, Wien 2. 5. 1903.

měli přimět podat demisi proti slibu roční penze, která by díky hospodářské situaci olomoucké arcidiecéze neměla být problémem. A až skončí vyšetřování mohl by být výhledově v kurii jmenován kardinálem. Talliani mu za sebe sdělil, že otázku považuje za velmi naléhavou, navíc stížnosti vůči arcibiskupu Kohnovi nepostrádají reálný základ.⁶¹³

Szécen nelenil a již 8. května se mu podařilo jednat s kardinálem Rampollou. Obratem šifrovaným telegramem informoval Goluchowského. Měl opakovaně na základě novinových zpráv o případu arcibiskupa Kohna soukromý rozhovor s kardinálem Rampollou. Ten věnuje pozornost uvedenému případu a sdělil mu, že vídeňský nuncius jej písemně informoval o narůstajících stížnostech a současně radil k opatrnému postupu. Szécen se vyjádřil, že dosud neobdržel žádnou písemnou zprávu ohledně vyšetřování od kurie, případných opatření souvisejících s povoláním Kohna do Říma. Informativní sdělení o povolání Kohna do Říma znamenající, že se kompetentní církevní místa vážně zabývají touto záležitostí, by mohlo uklidnit rozbouřené veřejné mínění. Rampolla mu řekl, že k tomu snad dojde, ale nejprve musí mít odpověď z Olomouce.⁶¹⁴

V následném listě uvádí, že je Rampolla docela dobře informován ze strany nuncia a ujistil mě, že Svatý stolec věnuje této otázce mimořádnou pozornost, ale bude se všemožně snažit, aby situace v arcidiecézi bylo dána doporučení. Rampolla mu také sdělil, že stížnosti byly předány kompetentní kongregaci koncilu a ta prošetří zda arcibiskup jednal v rámci svých pravomocí nebo ne. Arcibiskup se stal neoblíbeným u všeho obyvatelstva, ale i kléru. Výsledkem všeho je, že je nezpůsobilý zpravovat diecézi. Rampolla souhlasil s velvyslancovými argumenty, ale zároveň připustil možnost, že by se vše dalo doporučení. Je také potřeba počkat na rozhodnutí kongregace koncilu.⁶¹⁵ Prefektem této kongregace je Vincenzo Vanutelli, s nímž velvyslanec neměl příliš příležitost jednat. Rampolla se tázal za jak závažnou je situace olomouckého arcibiskupa považována. Arcibiskup Kohn bude povolán do Říma. Bude mu doporučena dobrovolná demise za slib penze, nebo by bylo možné, aby mu byl ustanoven koadjutor, což by byl problém s ohledem na konfliktní povahu arcibiskupa Kohna. Nápad nuncia Talianiho, že by se Kohn mohl stát kardinálem velvyslanci

⁶¹³ Srov. HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz 24, f. 39-41v. Nj list od Goluchowského, Wien 8. 5. 1903. AR, F 26, kt. 61, f. 289r-v, 292r-v.

⁶¹⁴ Srov. HHStA, PA XI, Päpstliche Stuhl, kart. 243, f. 211r-v. Nj, Rom 10. 5. 1903.

⁶¹⁵ Ona Promemoria byla Vannutellimu také zaslána. Srov. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 86r. It koncept pro Vincenzo Vannutelli, Roma 25. . 1903.

Vannutelli a především Rampolla nepotvrdili, naopak to bylo považováno za nemožné.⁶¹⁶

Téhož dne byla z Vídně odeslána zpráva, že městská rada olomoucká vypracovala memorandum, datované 12. 5. 1903, ve kterém vyjasnila svůj vztah k arcibiskupovi.⁶¹⁷

Zanedlouho pak mohl Szécen informovat Vídeň, že bude arcibiskup Kohn na červen pozván do Říma.⁶¹⁸

Velmi záhy také noviny psaly (a některé se velmi shodovaly s představami Vídně) o tom, že dny arcibiskupa Kohna jsou již sečteny. Zcela jistě nebude sesazen, ale bude povolán do Říma, kde bude pravděpodobně pohnut k rezignaci. Nyní se jeho případ řeší v příslušných římských kongregacích. Kohn je nejnenáviděnější církevní hodnostář. Rezignuje-li dobrovolně bude za to asi odměněn kardinálským purpurem.⁶¹⁹ Právě zpráva o možném kardinálském klobou se stala i terčem posměšných poznámek: *Uznali v Římě, že z Moravy ho pryč dát musí. Ale aby ho to tuze nebolelo, povýší ho a udělají kardinálem, takže může se stát potom i papežem. Tohle to by nebyla špatná kariéra.*⁶²⁰

Demonstrace a protestní listy proti Kohnovi

Zpočátku byl Kohn terčem útoků „pouze“ v tisku. Ale po neúspěšném pátrání po identitě Recta a uvězněním nevinného Ocáska se zvedla vlna skutečné nevole. Věřící pořádali demonstrace a podávali protestní petice proti arcibiskupu Kohnovi.

Městské rady odmítaly mít účast při generálních vizitacích. Např. Přerovská městská rada vydala resoluci proti jednání arcibiskupa Kohna. A oznámila, že se odmítá účastnit audience při blížící se generální vizitaci.⁶²¹

Na nunciaturu a do Říma docházely protestní listy. Kněží, kteří byli ve sporu s arcibiskupem, zaslali do Říma také své žaloby, a byly to známé žaloby od kněží: Ocáskova, Hoferova, Dostálova, ale i Fuskova.

⁶¹⁶ Srov. HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz 24, f. 36-38v, 60r-v. Nj, Od Szécena pro Goluchowského, Rom 19. 5. 1903.

⁶¹⁷ Srov. HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz 24, f. 33r-v. Nj pro Szécena, Wien 19. 5. 1903.

⁶¹⁸ Srov. HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz 24, f. 30r-v. Nj koncept, pro Goluchowského, Rom 2. 6. 1903.

⁶¹⁹ Srov. Pozor, 13. 5. 1903, s. 2.

⁶²⁰ Šípy, 16. 5. 1903, insertní příloha, s. 1.

⁶²¹ Die Zeit, 24. 4. 1903, s. 2.

Dostál se ve své žalobě představuje jako katolický literát, jehož jediným cílem je zvýšit úroveň české katolické poezie, sláva církve a spása jeho národa. A svého ordináře obviňuje, že mu v tomto brání a pronásleduje ho vyšetřováním opravami, nespravedlivým vězněním a dokonce jej nyní chce vyhnat z diecéze. *Vše jsem psal s respektováním autority naší svaté Církve a vždy jsem byl připraven, cokoli odporuje jejímu učení, slavnostně odvolat, poněvadž chci žít a zemřít jako věrný syn matky Církve.* Zmiňuje kritický článek vůči Kohnovi u příležitosti jeho desetiletého výročí, spor se Sládečkem a zákazy jeho listů. Uvádí, že arcibiskup Kohn v pastýřských listech učí nekřesťanskému učení, vyžaduje pochlebné listy, pronásleduje upřímné kněze, zneužívá zákona, nesvolává diecézní synody (Fürstenberg nesvolal ani jednu, pozn. aut.), ve svých časopisech pomlouvá vládu, kněze a biskupy, dopouští se lži, kazí mravy kněží, při pátrání po Rectovi vymáhal zpovědní tajemství apod. *takže se šíří přes nivy společný hlas, opakující slova sv. Pavla, aby neofyta povýšený do pýchy neupadl do smyčky ďábla.* Všechny listy, kromě těch arcibiskupských protestují proti němu. Omlouvají jej listy židovské⁶²² a nepřátelské církvi v nichž proti protivníkům arcibiskupa vystupuje *pověstný ateista J. S. Machar, muž úskočný a nejhnusnější odpůrce svaté Církve.* Žádá vyšetření svého případu a svá tvrzení je schopen doložit doklady a svědky.⁶²³

Dostál však nezmiňuje své problémy s druhým sjezdem katolické moderny na Velehradě (1899), natož zákazy ostatních biskupů a skutečnost, že Kohn byl posledním biskupem, který ho ještě podporoval. Nebo, že „nabídka odchodu“ mu byla dána již v kněžském semináři a byl to nový arcibiskup Kohn, který se jej zastal.

Svoji žalobu zaslal nejen do Říma, ale také svým přátelům a známým a prosil je o podporu svého postupu, oslovení byli vyzváni, aby zasílali další stížnosti, aby prý zvítězila pravda. K dopisu Bouškovi z 24. 4. 1903 je přiložena také žaloba, kterou Dostál nechal natisknout a rozesílal kněžím, žalobu adresoval kardinálu Rampollovi. 28. dubna 1903 měl audienci u nuncia Talianiho, který měl Dostálovi sdělit, že obvinění v Reskriptu z 23. dubna 1903 jsou bezprávní a vyzvat ho, aby podal do Říma obšírnou

⁶²² K pojetí židovství u Karla Dostála srov. SOLDÁN, LADISLAV, *Karel Dostál-Lutinov o Židech a židovství* In PÁLKA, PETR (ED.), *Židé a Morava. Sborník z konference konané v Muzeu Kroměřížska 13: 11. 2002*, Kroměříž 2003, s. 217-221.

⁶²³ List je datován v Novém Jícině, 7. 5. 1903. Lat a Čj text listu: „*Jsem disgustován...*“; s. 528 – 532.

stížnost na poměry v olomoucké arcidiecézi, což se 7. května stalo skutkem.⁶²⁴ „*Dnes píšu žalobu do Říma. Arcibiskup nemíní obrátit a popírá očividně.*“⁶²⁵

Dostál se obrátil i na redakce novin, aby uveřejnily jeho výzvu k lidem, aby nepořádali veřejné protesty proti arcibiskupovi, ale ať své stížnosti zašlou písemně k rukám vídeňského nuncia.

A tak následně nejen z Moravy přicházely na nunciaturu petice s obvyklým zněním: „Protestujeme uctivě, ale rozhodně proti násilnickému nakládání s Cyrillo Methodějským kněžstvem, jakého se dopouští J. M. arcibiskup dr. Theodor Kohn a vzhledem na stálé pohoršení žádáme za brzkou změnu na stolci sv. Methoda“⁶²⁶ Text protestu má obvykle stejnou podobu, ale někteří si však ještě něco přidali – např. protest proti celibátu.⁶²⁷ K protestům byli „krajané“ vyzváni a to od protestního shromáždění konaného v Novém Jičíně 25. dubna 1903: *Uznali jsme za velmi potřebné vyzvat všechny naše obce, farnosti, spolky, učitelské sbory atd. Aby zasílaly protesní listy na olomouckou konzistoř, vídeňskou nunciaturu a Rampollovi do Říma. A doporučený byl výše uvedený text.*⁶²⁸

Dostál se dočkal podpory i z Nového Jičína, kde byla sestavena protestní petice podepsaná samotným starostou, mezi signatáři byli i dva učitelé, což Kohna popudilo, že zemská školní rada proti nim nezasáhla a schválila tím útok na vysokého církevního hodnostáře. Ovšem Dostálova výzva a příklad Nového Jičína měly úspěch a řada stížností byla podána,⁶²⁹ dokonce se za Dostála přimluvili křesťansko-sociální dělníci, kteří protestovali proti jeho vypovězení z arcidiecéze arcibiskupem Kohnem.⁶³⁰

Zatímco se české kruhy postavily za Dostála, Němci byli proti němu, označili jej za agitátora ze zásady, který rýpe do Němců, ale nikdy do Čechů, a není pro něj v Novém Jičíně, který je německé město jako pro štváčského kazatele místo.⁶³¹

Bouška nesdílel Dostálovo nadšení pro žalobu, nelíbilo se mu Dostálovo jednání. „*Je to smutné, že nechápeš, proč mlčím. Je toho zajisté příliš mnoho. Archy*

⁶²⁴ Čj list od Dostál pro arcibiskupská konzistoř v Olomouci, Nový Jičín 14. 5. 1903. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH17, kart. 1515, f. 2r.

⁶²⁵ Dopis Bouškovi, 7. 5. 1903, Nový Jičín. „*Jsem disgustován...*“, č. 688, s. 533.

⁶²⁶ z dubna až května 1903. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH 16, kart. 1515. Text byl zasílán do olomoucké konsistoře nebo na nunciaturu, srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 409r. ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rub. 247, fas. 1, f. 56r-60r.

⁶²⁷ V listu je uveden obvyklý text za nímž je připsáno: *Žádáme o zrušení celibátu a rozvedení by se mohli znovu ženit. V. Strok. Růžena Storkova. Alexandra Storkova.*“ ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f.409, bez datace.

⁶²⁸ ZA Opava, pob. Olomouc. AO, KH 17, kart. 1515, f. 4r (ČJ), 5r-v (Lat.).

⁶²⁹ Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 170.

⁶³⁰ Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 77.

⁶³¹ Srov. MAREK, SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov*, s. 170-171.

bych musil popsat, ale vim dobre, ze marně. Ty jsi žurnalista a ne básník, žurnalista básníka v Tobě zabil. Dobře bys redigoval denní bojovný tisk, ale měsíčník umělecký? Snad to ani necítíš, ale my to cítíme všichni.“ Vytýká mu také, že právě Nový život chodí nepravidelně, pozdě a ani ne všem, kteří ho mají objednaný. "Nediv se, že nemohu do takového listu psát. Nejsem tu jist, půda mi tu hoří pod nohama. Vyškrtněš si, co chceš – bez mého vědomí – a dáš na obálku, co chceš, s čím – stylizací nešťastnou – nemohu souhlasit. Jen za své slovo zodpovídám. Dále vzpomeň, cos sliboval před 1. číslem. Že nechceš polemik. A tento ročník je nejhorší v tom smyslu. K čemu arénu, býky, krev, zábavu davů? ... Schází nám list umělecký pro umění křesťanské. Škoda Nového života. Škoda!!, že nezůstal tam, kde byl z počátku. ... Není to fiasko pro Tebe? ... A celý boj s arcibiskupem je tak nešťastný. Je to pořád osobní a ne církevní. My jsme tu v Čechách chladní. Nikdo to nechápe. To není boj o ideje. ... Tak zahynula Katolická moderna.“⁶³²

Postupně se vše zase jakoby umírnilo, Dostál tolik nepsal o Kohnovi a věnoval se více literární činnosti. Jednání o osudu arcibiskupa Kohna v Římě již více neovlivnil.

Žaloba Josefa Hofera se dostala ke kardinálu Steinhuberovi, který jeho list odeslal státnímu sekretariátu s průvodním sdělením, v němž označil Hoferovy články v novinách za příčinu závažných a nebezpečných sporů v Olomouci.⁶³³

V žalobě upozorňuje na špatnou situaci v arcidiecézi zaviněnou působením arcibiskupa Theodora Kohna. Udává, že od 4. června 1902 vydal třináct článků v Pozoru, ve kterých psal jako „Pater Rectus“. Volbu Pozoru obhajuje tím, že v katolických listech by nemohl takovéto články proti arcibiskupovi uveřejňovat. Své jednání odůvodňoval také tím, že žádný jiný kněz nebyl ochoten arcibiskupovi situaci pravdivě popsat. Zmiňuje otázku neobsazení místa katechety v Olomouci, P. Poštulku v Kroměříži. Případ pokusu o porušení zpovědního tajemství popisuje podrobněji s tím, že je to hrozný zločin navíc od arcibiskupa, který sám uděluje zpovědní fakultu. Po uvěznění nevinného P. Ocáska vyzván P. Lepaříkem se rozhodl přiznat, že je Rectus a napsal arcibiskupovi list. Uvádí, že sice není suspendován, ale má 3. května nastoupit do karceru v Kroměříži.⁶³⁴

⁶³² Dopis Dostálovi, 29. 7. 1903. „Jsem disgustován...“, č. 697, s. 536.

⁶³³ It list od Steinhubera pro Rampollu, Città 7. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 80r-v.

⁶³⁴ V žalobě neuvádí témata, která byla nepodložená (P. Černošek), také uvádí podpis „Pater Rectus“, ale tak se nikdy nepodepisoval, pouze svůj poslední článek podepsal „Rectus, Kooperator“. Žaloba srov.

Do Říma přišly nejen protestní listy kněží Ocáska, Hofera a Dostála, ale k tomu se přidala i žaloba faráře Fuska.⁶³⁵ Ten si stěžoval, že má kvůli arcibiskupu Kohnovi astma a srdeční problémy.⁶³⁶

Dá se říci, že velmi závažnou byla žaloba Ocáskova, ten byl uvězněn nevinně. Žaloba Hoferova pak byla závažná zvláště kvůli skutečnosti pokusu o porušení zpovědního tajemství v osobě penitenta ze strany arcibiskupa. Dostálova žaloba měla zabránit jeho vypovězení z olomoucké arcidiecéze, podobně jako Fuskova, který chtěl docílit zachování svého postu.

Velkým podnětem pro demonstrace a kritické hlasy proti Kohnovi bylo právě uvěznění P. Ocáska. Ten nastoupil 17. 4. 1903 do Demeritního domu v Kroměříži. Na jeho podporu zaslalo představenstvo obce Velké Kunčice politování nad tím, že jejich farář F. Ocásek byl pro pouhé podezření, že je Rectus zbaven úřadu a poslán do Kroměříže.⁶³⁷ Na tuto situaci reagoval i arcibiskupovi nakloněný „Mír“, potvrzující skutečnost demonstrací a nevinu Ocáska, ale také že demonstrace za vysvobození Ocáska se děly i poté, co byl propuštěn. Podporu demonstrací dává za vinu pokrokářskému a socialistickému tisku. Zmiňuje také, že byly házeny kameny do oken apod. až musela zasáhnout i policie a udělat pořádek.⁶³⁸ Noviny neupíraly arcibiskupovi právo suspendovat kněze, ale na druhou stranu měl obviněný právo se odvolat do Říma. Kohnův postup vůči Ocáskovi byl vnímatelný jako narušení osobní svobody.⁶³⁹

23. dubna 1903 se konala protestní demonstrace proti arcibiskupu Kohnovi u fary u kostela Panny Marie Sněžné, kdy zástup volal: „Nenecháme uvěznit Recta! Los von Rom! Rectus je oblíben! Sláva nevinně uvězněnému P. Ocáskovi! Pryč s Kohnem! Pereat Kohn!“⁶⁴⁰ Starosta Pištecký prosil arcibiskupa, aby v případě internace nebyl Hofer umístěn do Kroměříže (jak se proslýchalo), ale někam jinam, *an by obecní rada*

ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 82-83v. Lat. list, podepsán P. Josef Hofer, cooperato, Zábřeh apud Svinovium, 28. 4. 1903.

⁶³⁵ Josef Fusek požádal arcibiskupa jménem kněžstva příborského děkanátu, aby podal žalobu na Pozor. Kohn s ním zavedl kázeňské vyšetřování a zbavil ho děkanského úřadu a všech hodností. Fusek se pak odvolal do Říma. Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 82-83. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 115.

⁶³⁶ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 435r. It. list od Taliani pro Rampolla, Vienna 9. 6. 1903; f.437r-v. Lat. list od Fusek, Priborii 16. 6. 1903; f. 438r. It. koncept od Taliani pro Vanutteli, Viennae 18. 9 1903; f. 441r. It. list od Rampolla pro Taliani, Roma 7. 7. 1903; f. 442r. It koncept od Taliani pro Rampolla, Viennae 5. 7. 1903.

⁶³⁷ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 877, nefoliováno. Čj list, Velké Kunčice 19. 4. 1903.

⁶³⁸ Srov. Mír, 25. 4. 1903, s. 2.

⁶³⁹ Srov. Die Zeit, 23. 4. 1903, s. 2.

⁶⁴⁰ Die Zeit, 24. 4. 1903 (Abendblatt), s. 2.

vzdor námaze nemohla ručiti za porušený a tím ještě více ohrožený klid a pořádek.⁶⁴¹ Taková událost opravdu nenaznačovala, že by se situace v olomoucké arcidiecézi uklidňovala, naopak.

Neue Freie Presse psalo dokonce o tom, že v květnu 1903 Kohn prchl ze Skaličky z důvodu hrozby fyzického útoku v oděvu obyčejného kněze a v noci!⁶⁴²

Stejně jako u Dostála i v kritických hlasech v novinách sem tam probleskovaly negativní narážky na židovský původ arcibiskupa. Např. v Pozoru je uvedeno, že na ostudné Kohnově afěře je pozitivní, že díky svému židovskému původu představuje důkaz skutečnosti, že: *Židům jest to však již vrozeno, že, jakmile se dostanou na nějaké dominující postavení, tu ihned stávají se pánovitými a bezohlednými, chtějí vykořistiti svého vysokého postavení jen pro svůj osobní prospěch. A to právě při celé afěře dr. Kohna vidí, jak rozhodující kruhy v říši, tak i celá veřejnost.*⁶⁴³

Hlasy zastávající se Hofera, Dostála, Ocáska a dalších, kteří tvrdili, že tito byli pronásledováni: *z té jediné příčiny, že snaží se napravit vady řízení církevního a že kárají přehmaty v tom směru činěné.* Docházely jak bylo řečeno i do Říma. Vytýkaly arcibiskupovi, že se zastává nehodných, nepočestných kněží (Poštulka v Kroměříži) a vzorné pronásleduje. Velké pohoršení vyvolal také pokus o porušení zpovědního tajemství. Zároveň to však mohla být příležitost jak si postěžovat na vlastního duchovního správce.⁶⁴⁴

Ale stejně jako zněly hlasy na podporu Recta, tak také proti němu. Pro některé byl nevděčným knězem, který nedodržel úctu a poslušnost, kterou svému biskupovi slíbil, byl knězem, který „zradil svého biskupa.“⁶⁴⁵ Demonstrace, které byly pořádány proti Kohnovi, byly vnímány také jako protikatolické, které Recta vlastně nepodporují,

⁶⁴¹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 877, nefoliováno. Čj list od Pišteckého, Kroměříž 23. 4. 1903.

⁶⁴² Die Zeit. 6. 5. 1903, nr. 216, Abendblatt, Mittwoch, s. 1. Erzbischof Kohn. he Olmütz, 6. Mai. (Priv. Tel.) Wie gemeldet, wollte gestern Erzbischof Kohn per Wagen von Skalitzka nach Olmütz fahren, war jedoch als er von der Volkstimmung unterrichtet wurde, wieder umgekehrt. Im Laufe der nacht ist Dr. Kohn nun unbemerkt nach Olmütz zurückgekehrt. Er verlie3 um $\frac{3}{4}$ 12 Uhr Nachts in der Kleidung eines gewöhnlichen Priesters, von einem Diener begleitet, Skalitzka und fuhr mittelst Wagen bis Mährisch Weiskirchen, wo er den Schnellzug bestieg und um 2 Uhr 35 Minuten in Prerau eintraf. Von hier fuhr Dr. Kohn nach Olmütz, wo er um halb 5 Uhr ankam. Heute Vormittags begibt sich Dr. Kohn nach Kojetein, von wo aus er seine Visitationsreise fortsetzt. Kikeriki doporovodila tuto událost karikaturou. Srov. Kikeriki, 17. 5. 1903, s. 2. Srov. Přílohy.

⁶⁴³ Pozor, 14. 5. 1903, s. 3.

⁶⁴⁴ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 91-92r. Čj list pro Rampollu, Bernartice 16. 5. 1903.

⁶⁴⁵ Srov. Mír, 25. 4. 1903, s. 1.

protože jsou zaměřené proti kněžstvu obecně, což znamená, že i proti P. Dostálovi i „Rectusovi“.⁶⁴⁶

Sluší se však poznamenat, že nebyly jen shromáždění a listy protestní, ale také naopak vyjadřující podporu arcibiskupovi.⁶⁴⁷ I jednotlivci arcibiskupovi potvrzovali, že si lidé přejí jeho setrvání v arcidiecézi a odmítají toto štvání.⁶⁴⁸

Kohn dostával i listy, které ho bez štvání vyzývaly k nápravě konkrétních pochybení. Kroměřížský advokát Josef Pištecký upozornil arcibiskupa na smutné poměry které v arcidiecézi panují. Kněží se od arcibiskupa odvracejí a stejné projevy jsou i mezi lidem. Doporučuje tedy arcibiskupovi konkrétní kroky, které by mohl podniknout právě v Kroměříži. Jednalo se o otevření vchodu do zámecké zahrady, který arcibiskup nechal zavřít, opravu Piaristického kostela, ale také doporučil nějaký akt milosti vůči P. Hoferovi.⁶⁴⁹

Případ arcibiskupa Kohna byl znám i za hranicemi. Tomáš Dofek, kněz působící v Bosně, píše arcibiskupovi list v němž se podivuje nad obratem, který nastal. Když před deseti lety odcházel, byl Kohn oslavovaným arcibiskupem, nyní je nenáviděným. Vyzývá jej, aby pohřbil veškerou nenávist a pomstychtivost, pokořil svoji pýchu a ukázal lásku svým protivníkům. Připomíná mu jeho kvality, silného ducha a charakter, neúprosnou vůli, kterou dokáže překonat veškeré nesnáze. *Jen v lásce, odpuštění a vlastní pokoře můžeš dnes dokázat skutečnou mravní velikost svoji!*⁶⁵⁰

Co však zůstává záhadou je skutečnost, že se arcibiskup Kohn ničím nedal pohnout ke změně svého chování, jednání. Žádná demonstrace ani list jej nevedly k zamyšlení, zda není chyba také na jeho straně. Chybí sebemenší náznak přiznání viny. Situace arcibiskupa byla velmi nebezpečná, aniž by byla patrná snaha o nějaké zlepšení z jeho strany. Veškeré výtky považoval za odpor vůči své osobě. Ani se nesnažil jednat s vídeňskou vládou, nunciaturou. Arcibiskup se ocitl ve velmi riskantní situaci a *nastoupil směr Canossa.*⁶⁵¹

⁶⁴⁶ Srov. Mír, 23. 5. 1903. s. 1.

⁶⁴⁷ Srov. Projev loajality a podpory kněží děkanátu přerovského datované 6. 5. 1903. Našinec, 20. 5. 1903, č. 59, s. 3.

⁶⁴⁸ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 877, nefoliováno. Čj list, od Františka Zelíka, Tlumačov, 28. 5. 1903.

⁶⁴⁹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 877, nefoliováno. Čj list od Josefa Pišteckého, Kroměříž 2. 5. 1903.

⁶⁵⁰ . ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 877, nefoliováno. Čj list od Tomáše Dofka, Usora Bosna, 30. 4. 1903.

⁶⁵¹ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 110-111v. It list, Roma 13. 5. 1903.

Pravdivá bude také připomínka faráře Jana Sojky: *Vidím, že Vaše Knížecí Milost ráčí mít rádce, kteří nejsou mistrnými režiséry.*⁶⁵² Na druhou stranu, Kohn si nebyl vědom žádného svého pochybení, proto byly rady k nápravě neúspěšné.

Projednávání obvinění a povolání Kohna do Říma v létě 1903

Hnutí proti arcibiskupu olomouckému⁶⁵³ narůstalo, potřebné dokumenty byly zasílány do Říma, kde jim byla věnována náležitá pozornost. Zintenzivnil se také zájem vlády na vyřešení daného problému. Vlastní proces se odehrával před koncilní kongregací⁶⁵⁴ a řešila jej také kongregace Posvátného Oficia.⁶⁵⁵ Nuncius i státní sekretář zasílali příslušným kongregacím potřebné materiály,⁶⁵⁶ včetně dokumentů provinciála dominikánů.⁶⁵⁷ Dokumenty zasílal i sám arcibiskup Kohn, a to např. ke kauze Ocáska a Dostála.⁶⁵⁸

Do Říma byly zaslány výše uvedené protesty a to jak kněží tak laiků. Velmi závažné bylo obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství.⁶⁵⁹ Ze strany Vídně byla zaslána Promemoria.⁶⁶⁰ Tato sumarizace obvinění proti arcibiskupu Kohnovi konstatují, že v olomoucké arcidiecézi panuje krize, která je zapříčiněna jednáním zmíněného arcipastýře. Je vůči němu odpor i mezi duchovenstvem a to zvláště mladším a radikálnějšími. Jeho případ byl dokonce projednáván v parlamentu v květnu 1903. Jsou poznamenány těžkosti se jmenování profesora dogmatické teologie na teologické fakultě v Olomouci. Zatčení faráře Ocáska, internace P. Dostála. Útoky proti arcibiskupovi se objevují v tisku, zvláště nepřátelském církvi. Objevila se také série

⁶⁵² Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. E 3/6, kart. 877, nefoliováno. Čj list od Jana Sojky, Zwingendorf, Dolní Rakousy 23. 4. 1903.

⁶⁵³ Dosavadní listy od nuncia měli v předmětu „aféra v Olomouci“ nyní už byly označeny „hnutí proti arcibiskupu olomouckému.

⁶⁵⁴ Archivní materiály kongregace koncilu jsou sice uloženy v ASV, i podle archivních pomůcek (kniha došlé pošty) by tam měly být materiály ke Kohnově případu, ale v příslušných kartonech nejsou, pravděpodobně byl celý případ předán Kongreaci posv. Oficia. Zároveň se ve fondu státního sekretariátu dochovaly listy, které potvrzují zasílání žádaných materiálů. Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 122r-v. It list pro Giacomo della Chiesa, Roma 11. 6. 1903. f. 137r, It koncept pro S. Vannutelli, Roma 13. 6. 1903.

⁶⁵⁵ Kongreaci posv. Oficia (dnes Kongregace pro nauku víry). Její archiv není součástí ASV a má zvláštní pravidla, materiály k případu arcib. Kohna mi nebyly předloženy s tím, že jsou nepřístupny.

⁶⁵⁶ Srov. It list od Rampolla pro Taliani, Roma 25. 5. 1903: Arch. Nunz. Vienna, Borso 698, f. 430r.

⁶⁵⁷ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 131r. It list od Talianiho pro Rampollu, Vienna 30. 5. 1903.

⁶⁵⁸ Srov. Lat. list od Kohn pro Rampolla, Olomucii 28. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 116r.

⁶⁵⁹ It list od Rampolla pro Taliani, Roma 20. 5. 1903. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, f. 427r. It koncept od Taliani pro Rampolla, Vienna 30. 6. 1903. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 698, 429r. It koncept od Taliani pro Rampolla, Vienna 9. 6. 1903. ASV, Arch. Nunz. Vienna, b. 698, f. 434r. It koncept od Taliani pro Rampolla, Vienna 5. 7. 1903. ASV, Arch. Nunz. Vienna, b. 698, f. 442r.

⁶⁶⁰ It koncept o zaslání od Rampolla pro V. Vanutelli, ROME 16. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 70r-v.

článků kritizujících arcibiskupa a situaci v arcidiecézi, pocházející od kněze, který skrýval svoji identitu pod pseudonymem Rectus. Tyto články vycházely v Pozoru. Arcibiskup chtěl vypátrat identitu onoho Recta, zvláště, když vycházelo najevo, že je to kněz, který je mu přece vázán poslušností. Zavřen byl nevinný Ocásek. Pravý autor se vyzpovídal knězi, ale arcibiskup chtěl od tohoto kněze znát Rectovu identitu. Získal si také originál telegramu, který mu byl zaslán od Recta. Ukázalo se tedy, že Ocásek je nevinný. Tyto události dávají podnět útokům nejen proti arcibiskupovi, ale také proti církvi.

Dále je zmíněn kněz Karel Dostál, redaktor Nového života, který zastával modernistické myšlenky. Arcibiskup jej podporoval, až do doby než začal vydávat více radikální články. Arcibiskup Dostála poslal na exercicie až nakonec mu nařídil, aby si našel do tří měsíců novou diecézi. Dostál se následně odvolal ke Svatému stolci.

Kohn vystupuje nekompromisně jak vůči úřadům tak kněžstvu. Čehož je příkladem ona zmíněná parlamentní interpelace. U příležitosti svého desetiletého jubilea věnoval peníze na dobročinné výdaje, ale také se měl dotazovat kněžstva, kolik při této příležitosti věnovali oni. Kohn striktně vyžaduje dodržování zákona, je příliš právní. Veřejné projednávání jednání arcibiskupa Kohna nepřispívá dobré situaci v diecézi.⁶⁶¹

Kohnovi bylo sděleno kardinálem Vannutellim, že se má dostavit do Říma, aby se mohl vyjádřit ke stížnostem, které na něj byly doručeny. Má oznámit, kdy nejdříve může do Říma dorazit.⁶⁶² Téhož dne vyslanec Szécsen v důvěrné šifře sděloval do Vídně, že Kohn je povolán do Říma, ale tato zpráva je naprosto tajná, protože v Římě netuší zda Kohn uposlechne nebo ne.⁶⁶³

Kohn odpověděl obsáhlým dopisem, v němž vypočítává ohlášená biřmování a generální vizitace, s tím, že není jiného volného biskupa, který by ho při biskupských funkcích zastoupil. Proto si jako nejbližší termín dovoluje navrhnout 6. – 15. červen 1903.⁶⁶⁴

Velvyslanec hrabě Szécsen informoval Goluchowského, že na začátku června Kohn přijede do Říma. Kard. Vannutelli se měl dokonce vyjádřit, že Kohn sice nyní představuje noční můru, ale brzy s ním budou hotovi.⁶⁶⁵

⁶⁶¹ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 93-106v. It Pro Memoria, květen 1903.

⁶⁶² Lat list, Romae 22. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 89r.

⁶⁶³ Srov. HHStA, PS XI, Päpstliche Stuhl, kart. 243, f. 227. Nj Telegram, Rom 22. 5. 1903.

⁶⁶⁴ Lat list od Kohn pro Rampolla, Olomucii 26. 5. 1903. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 114-115r.

⁶⁶⁵ Srov. HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim hl. Stuhl, Rom Vatikan IV, fasz. 24, f. 30r-v. Nj koncept, Rom 2. 6. 1903.

Krátce před Kohnovým příjezdem psal kardinál Vannutelli kardinálu Rampollovi, aby mu sdělil pohled Svatého otce. Spory v olomoucké diecézi, která patří mezi velmi důležité diecéze světa, nabírá velký spád, výtky proti prelátu Kohnovi dráždí lid a získávají velkou publicitu v celém Rakousku-Uhersku. Proto se o něj také velmi zajímá i vláda, Vannutellimu připadá tato záležitost velmi závažná a proto musí být podřízen Svatému stolci. Papež proto ustanovil speciální kardinálskou komisi, jejíž první výsledek byl předán předchozího dne večer. S prací komise je papež spokojený. Co se týče existence této komise, není třeba ji zveřejňovat. Aby členové komise mohli lépe vykonávat svůj úkol, mají budit dojem a mluvit tak, jako by tajná komise vůbec neexistovala. Je třeba se pohybovat mezi obratným arcibiskupem a diplomatickými požadavky vlády, aby byly získány potřebné dokumenty. Případ považoval za velmi závažný a věří, že uklidnění nastane pouze sesazením arcibiskupa. Musí dojít k soudnímu řízení. Prosí tedy, aby komise byla sestavena z kompetentních osob, které nebudou lhostejné k potřebě řešení.⁶⁶⁶

Rampolla obratem sdělil, že papež jmenuje do komise Vicenza Vannutelliho, Angela di Pietra, Dominica Ferratu a Feliceho Cavagnise.⁶⁶⁷

Pozor záhy informoval, že arcibiskup Kohn musí v pátek 5. června nastoupit cestu do Říma. *Marné byly jeho výmluvy, které do Říma posílal, žádaje, aby tam až někdy v srpnu přijeti směl.* Musí rychle absolvovat nahlášená biřmování a vizitace a odjet. *Nyní už i ti, kteří až dosud nechtěli věřiti po venkově ve vinu arcibiskupovu, uznávají, vidouce jeho náhlý odjezd do Říma.*⁶⁶⁸ Uvádí, že lid se bude jistě modlit za to, aby se již nevrátil a oznámil, že byl do Říma poslán další protest proti arcibiskupovi. *Případ arcibiskupa Dra. Kohna a jeho vyřízení v Římě bude lidu našemu vodítkem, může-li v Řím míti důvěru či ne.*⁶⁶⁹

Po odjezdu Kohna⁶⁷⁰ se snad s napětím očekával výsledek této cesty. Kohn byl k papeži Lvovi XIII. pozván na soukromou audienci na 11. 6. 1903 na 11.30.⁶⁷¹ Kohn považoval své pozvání do Říma za velké překvapení. Lev XIII. mu měl vysvětlit, že na něj přišlo do Říma povícero žalob. Kohn ho poprosil o jejich předložení, což mu mělo

⁶⁶⁶ Srov. It list od V. Vanutelli pro Rampolla, Roma 9. 6. 1903. . ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 118-119v.

⁶⁶⁷ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 122r-v. It koncept od Rampolli pro V. Vannutelliho, Roma 9. 6. 1903.

⁶⁶⁸ Pozor, 4. 6. 1903, s. 2.

⁶⁶⁹ Pozor, 5. 6. 1903, s. 1.

⁶⁷⁰ Srov. Kikeriki, 14. 6. 1903, s. 1. Srov. Přílohy.

⁶⁷¹ ZA Opava, pob. Olomouc. AO, KH 17, kart. 1515, f. 8r.

být slíbeno. S odůvodněním, že musí pokračovat ve vizitacích a je nahlášeno kněžské svěcení, opustil Řím⁶⁷² a 13. června se vrátil zpět do Olomouce.⁶⁷³

Kohn si vyžádal od papeže dovození, aby směl opustit Řím,⁶⁷⁴ byl informován Vannutelli, který sdělil Rampollovi, že rozhodnutím papeže dovolit arcibiskupu Kohnovi vrátit se zpět do diecéze s příslibem, že přijede v červenci nebo o něco později, nijak nebude trpět práce kardinálské komise, která byla papežem jmenována. V nastalém mezidobí se bude moci více věnovat zkoumání případu.⁶⁷⁵

Na otázku proč arcibiskup Kohn v Římě nerezignoval, ale v klidu se vrátil zpět do své arcidiecéze, se hledaly různé odpovědi. V novinách se objevovaly narážky na to, že si svoji rezignaci odvrátil solidní sumou Svatopetrského haléře, který přivezl s sebou do Říma. Na tuto skutečnost reagoval Szécsen v důvěrné zprávě, kde uvedené vyvrací.⁶⁷⁶ Taková „obhajoba“ se stala také terčem karikatur.⁶⁷⁷

Stejně i Pozor Kohnův návrat zdůvodňoval finančními prostředky, které Kohn věnoval Římu. Kohnovi se v Římě nestalo vůbec nic, některé žaloby sice byly shledány oprávněnými a arcibiskup měl vůči P. Ocáskovi provést zadostiučinění, ale o otázce pokusu o porušení zповědního tajemství se nemělo vůbec jednat. Pozor zmiňuje i skutečnost, že s Kohnem byl proveden předběžný výslech a celá záležitost se bude dále řešit před kardinálskou komisí, což ale dle Pozoru znamená, že se na to zapomene a případ se více řešit nebude. *Tím kněžstvo i lid náš nabyl nového přesvědčení, že od Říma naprosto ničeho ku své ochraně očekávati nemůže a že chce-li hájiti práva svá proti jakémukoliv znásilňování germanisatorských svých biskupů, nechť již tito jmenují se dr. Kohn, či dr. Kopp, neb jinak, musí hledati je cestou zcela jinou.*⁶⁷⁸

Arcibiskupovým návratem z Říma se jevila jeho pozice tak pevná, že ani Řím nehodlá nic měnit. Biskup Bauer výstižně poznamenává: „Olomouc zůstává hádankou a třeba se bátí nových žalob a útoků.“⁶⁷⁹ Ale v Římě se nadále pokračovalo ve vyšetřování, a to velmi intenzivně.

⁶⁷² Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 86. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 114-115.

⁶⁷³ Srov. Mír, 20. 6. 1903, s. 2.

⁶⁷⁴ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 139r-v. It koncept pro Vannutelliho, Roma 10. 6. 1903

⁶⁷⁵ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 134r. It list od Vannutelliho pro Rampollu, Roma 10. 6. 1903.

⁶⁷⁶ HHStA, PA XI, Päpstliche Stuhl, kart. 242, f. 30-33v. Nj, Rom 16. 6. 1903.

⁶⁷⁷ Např. Rašple srov. přílohy.

⁶⁷⁸ Pozor, 14. 6. 1903, příloha, s. 1.

⁶⁷⁹ Čj list od Bauer pro Zapletal, Brno 14: 6. 1903. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2.

Prostřednictvím šifrovaného telegramu informoval o Kohnově odjezdu i rakouský velvyslanec. Uvedl, že odjezd mu byl dovolen z důvodu nahlášených biřmování a vizitací. Kohn by měl odpovědět a vysvětlit veškeré výtky vůči němu předložené. Po ukončení biřmování by se měl vrátit zpět do Říma. Řešení této situace by se mělo odehrát před kongregací koncilu. Rampolla sice neměl uznat onu všeobecnou politickou důležitost pro rozhodnutí tohoto případu, ale upřednostňuje proces podle předpisů kanonického práva.⁶⁸⁰ V tomto smyslu byl informován i ministerský předseda.⁶⁸¹

V řádné zprávě pak podal hrabě Szécsen obsáhlejší sdělení. Státní sekretář se snaží vzdát své odpovědnosti za Kohnův případ. Nejprve chtěl celou záležitost předat především do kompetence kongregace koncilu. Její prefekt Vincenzo Vannutelli má případ posoudit, nejedná se o posuzování jednotlivostí, ale celého případu. Požadovaná nutná náprava může tedy povstat buď prostřednictvím papeže osobně, respektive státního sekretáře. Rampolla se neúspěšně pokusil předat vyšetřování cele Vannutellimu. Konečná zodpovědnost ale bude svěřena kardinálské komisi. Hrabě dále konstatuje, že osobně učinil Kohn na papeže a Rampollu velmi dobrý dojem. Postoj kardinála Rampolly se po Kohnově návštěvě změnil.

Žaloba, nebo spíše dotazník bude zaslán Kohnovi, který bude vyzván, aby na ně odpověděl. A v červenci by měl přijet opět do Říma, kde by měl před kardinálskou komisí jednotlivé otázky ústně zodpovědět. Do té doby je vše ve stavu rozhodování.

Kohn se v rámci své návštěvy krátce zastavil i na ambasádě. Vypadal velmi spokojeně. Sdělil velvyslanci, že je osočován a napadán v tisku z české strany, ale je si jist, že tyto útoky ve své většině nepocházejí z jeho diecéze, ale mimo ni, z Prahy. Olomoucká diecéze je mu podle něho, Bohu díky, až na nepatrné výjimky, zcela oddána. Velvyslanec pokládal diskuzi o tomto důležitém případě za bezvýznamnou, domnívá se, že v krátkém čase, se arcibiskupovi mylnost této jeho představy sama potvrdí.⁶⁸²

V červenci v důvěrné zprávě informoval Szécsen Goluchowského, že vážné onemocnění papeže přirozeně zpozdilo očekávaný řádný průběh jednání. Velvyslanec tedy neměl příležitost příliš jednat o této záležitosti. Kardinálská komise se před

⁶⁸⁰ Srov. HHStA, PA XI, Päpstliche Stuhl, kart. 243, f. 253. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 174r-v. Nj telegram, Rom 12. 6. 1903.

⁶⁸¹ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 176r-v, 178r-v. Nj koncept, Wien 13. 6. 1903. Označeno: naléhavé, důvěrné.

⁶⁸² Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 170-172v. Nj list, Rom 16. 6. 1903. Archiv der k. u. k. Botschaft beim Hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz. 10. Nj koncept, Rom 16. 6. 1903.

onemocněním papeže sešla a projednala případ arcibiskupa Kohna, prosekretář koncilní kongregace mons. De Lai sumarizoval všechny stížnosti proti arcibiskupu Kohnovi. Kongregace se po vyslechnutí zprávy rozhodla, že je nezbytné získat názor na skutečný stav věci od důvěryhodných a nestranných vysoce postavených osobností a mons De Lai byl pověřen vytvořit dotazník, který bude prostřednictvím něho a prefekta Vannutelliho po vyhotovení odeslán příslušným osobám.

Podle tajného sdělení mají být vybranými osobnostmi, které mají podat správný stav věci brněnský biskup Bauer, pražský arcibiskup kardinál Skrbenský a kardinál Kopp. Poté, až budou doručeny požadované odpovědi, by měl být arcibiskup Kohn opět povolán do Říma. Kardinálská komise pak vynese rozsudek, který musí být potvrzen papežem. Mons. De Lai mu důvěrně sdělil, že situace arcibiskupa Kohna není příliš příznivá.⁶⁸³

Kardinálská komise se sešla 27. 6. 1903 a z jejího rozhodnutí byl vyhotoven dotazník, který byl pak 3. července 1903 zaslán arcibiskupu pražskému kardinálu Skrbenskému, brněnskému biskupu Bauerovi a arcibiskupu vratislavskému kardinálu Koppovi.⁶⁸⁴ Uvedení biskupové měli zhodnotit situaci v olomoucké arcidiecézi a podat případné návrhy na řešení. Byla jim sdělena souhrnně obvinění proti arcibiskupovi (tvrdé jednání, výslechy, soudy, protičeské jednání, neobsazení míst katechetů, Rectus, Ocásek, zpovědní tajemství – Strnad atd.). Kongregace chtěla znát, zda tato obvinění jsou závažná, jestli je v arcidiecézi opravdu takový odpor proti arcibiskupovi, nejsou-li ta obvinění přehnaná a účelová? Není to jen pomsta špatných kněží? A další. Zároveň jim bylo sděleno, že stejný list obdrželi dva další biskupové.⁶⁸⁵

20. července 1903 zemřel Lev XIII., tato skutečnost zpomalila průběh událostí. Jeho nástupcem byl zvolen 4. srpna 1903 Pius X., ten sice nepovolává ihned Kohna do Říma (původní záměr byl jeho návrat v červenci 1903), ale nechává komisi pokračovat ve vyšetřování případu. Změna nastala také na postu státního sekretáře, Rampollu nahradil Merry del Val.⁶⁸⁶ Kohn tak najednou přišel o své dva největší zastánce: papeže a státního sekretáře.

⁶⁸³ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 164-166r. Nj list OD Szécsena, Rom 15. 7. 1903.

⁶⁸⁴ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 30, kart. 1530, f. 23-26r. Lat. list od V. Vannutelliho, Roma 3. 7. 1903, „sub secreto“.

⁶⁸⁵ Srov. ZLÁMAL, BOHUMIL, *K abdikačnímu dramatu arcibiskupa T. Kohna. Duchovní pastýř*, 1974, s. 24-25.

⁶⁸⁶ Funkce státního sekretáře zanikla Rampollovi dnem smrti Lva XIII. Raffaele Merry del Val byl oficiálně jmenován 12. 11. 1903. Srov. DE MARCHI, *Le nunziature apostoliche dal 1800 al 1956*, s. 13-

Kohn spolupracoval a na žádané dotazy odpovídal a přeposílal požadované dokumenty.⁶⁸⁷

Stejně nelenili ani dotazovaní biskupové. Jak je patrné z korespondence biskupa Bauera, chtěl se s oběma kardinály poradit o této zprávě. Nesouhlasil ale s návrhem na společnou zprávu, jednak z důvodu, že byl každý dotázán zvlášť a také by mohla nastat situace, že některý z biskupů by s ohledem na ostatní dva některé informace mohl raději zamlčet, navíc tři zprávy, které budou referovat podobně jsou věrohodnější než jedna se třemi podpisy. *Já na př. otázku, co je příčinou změny v chování p. arcibiskupa proti oblíbenosti z počátku jeho panování, odpovídám, že vlastně změny není a z počátku jen zdánlivě byl oblíben, poněvadž radost z volby nešlechtice a to z matky české přehlušila všeliké obavy a oddávala se naději lepší budoucnosti. Na důkaz neoblíbenosti uvádím i to, že když arcibiskup počíná mši. sv., lidé vytahují hodinky, aby se přesvědčili, jak chvatně ji odslouží a že horší se z příliš rychlého biřmování (4 000 za 7 hod.); než to činí i kardinál K., byť i tak rychle nebiřmoval. Kardinálové mohou činiti návrhy; na mne se to nesluší. – Budu hleděti se z toho vytočit.*

Ohledně možnosti administrátora v diecézi si není jist, co si pod tím kongregace představuje (spiritualibus ac temporalibus?), na konkrétní dobu či do smrti arcibiskupa? Ohledně otázky administrátora jej spíš napadají otázky než odpovědi na ně. S ohledem na nepřilíš (veřejně) známé informace, které o právu veta, které psal Olmützer Zeitung, Bauera napadá, zda arcibiskup Kohn taky nemůže mít v Římě člověka, který jej informuje i to co se ohledně jeho případu děje v Římě. *Nedostane se mu snad můj referát do rukou? Co jsem přichystal, zakládá se na úředních zprávách zemské školní rady, na výpovědích kan. Dra Wisnara, kan. Droběny, Dr. Tittla, na korespondenci děk. Fuska, již mám v opise, na zprávě provinciála Dominikánů a j. A to všecko ztvrdil býv. Provinciál (po 9 let) a nynější kvardián kapucínů v Olomouci, bývalý můj výtečný žák a velmi svědomitý kněz. Co vím s jistotou, tvrdím na jisto; čeho jsem se dopátrati nemohl, přiznávám svou nevědomost; na co se mne netáží, na to*

14. Změnu státního sekretáře Vídeň uvítala. Srov. HHStA, PA XI, Päpstliche Stuhl, kart. 242, f. 36-37v. Nj, Rom, 9. 8. 1903.

⁶⁸⁷ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 141r-v. It koncept pro De Lai, Roma 17. 8. 1903. f. 142-143r. Lat koncept pro Kohna. f. 144-145v. Lat list od Kohna pro della Chiesa, Skalička 1. 8. 1903. a další.

*neodpovídám; návrhů nečiním, ačkoli mě někteří důvěrníci prosili: Zbavte nás toho člověka!*⁶⁸⁸

Bauer konzultoval i s kardinálem Skrbenským, v listu ze září 1903 nejprve Bauer zmiňuje otázku veta na konkláve, ale záhy přechází k olomouckým záležitostem. Po skončení konkláve požádal kardinála Koppa o schůzku v této záležitosti. Ale v odpovědi ho Kopp vyzval, aby dal zprávu nejen kongregaci koncilu, ale i posv. Officia, ale nic takové se v obdržených instrukcích dle Bauera nenacházelo. Bauer končí dotazem, zda by se případná schůzka konala ještě v září, nebo až v říjnu.⁶⁸⁹

Následně Bauer děkoval Skrbenskému za zaslání podklady, ze kterých vyplývá, že Kopp od společné zprávy ustoupil, proto se nebude ani konat porada. Bauerův koncept Koppově konceptu neodporuje. Jen v otázce loajálnosti Kohna vůči císaři s Koppem nesouhlasí. Svůj koncept zasílá Skrbenskému k přehlédnutí a prosí o upozornění, pokud by tam byla nějaká nesprávnost. *Jsem 30 let mimo arcidiecézi a nerad bych komu křivdil. Rovná se mi bez toho celá má zpráva, jako bych někoho vedl na popraviště, protože jsem i nakonec zvláštní prosbu připojil. (...) Způsob jak kongregace celou záležitost pojednává, zdá se býti spíše důvěrný a ne přísně soudní.* Konstatuje, že do své zprávy neuvádí žádný návrh. Přiznává, že si působení apoštolského administrátora neumí představit – byl by in spiritualibus nebo i in materialibus? Bude ad tempus nebo ad dies vitae a tedy cum iure successionis? A bude jej kapitula v tomto případě volit?⁶⁹⁰ Pro funkci administrátora Bauerovi vyvstává opravdu více otázek než odpovědí.

Pravděpodobně hlavní slovo měl kardinál Skrbenský. Referoval o situaci v Olomouci již dříve a navíc před svým příchodem do Prahy v olomoucké arcidiecézi působil. Navíc jeho zpráva vyznívá opravdu negativně. Zmiňuje Kohnovu tvrdohlavost a neústupnost, spory v diecézi, se státními úřady, Hoferovy články sice nelze schvalovat, ale vyjadřují celkovou náladu, nikdo se neodvážá říci Kohnovi pravdu, nijak se neradí se svými sousedními biskupy atd. Averse je všeobecná a dokud bude Kohn v čele arcidiecéze, nelze doufat, že by se poměry zlepšily.⁶⁹¹

⁶⁸⁸ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2. Čj list od Bauera pro Zapletal, Brno 16. 8. 1903.

⁶⁸⁹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH 30, kart. 1530, f. 19-20r. Čj list od Bauera pro Skrbenského, Brno 4. 9. 1903.

⁶⁹⁰ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH 30, kart. 1530, f. 36-37r. Čj list od Bauera pro Skrbenského, Brno 14. 9. 1903.

⁶⁹¹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH 30, kart. 1530, f. 7-13v. Lat koncept, Pragae, anno 1903. ZLÁMAL, BOHUMIL, *K abdikáčnímu dramatu arcibiskupa T. Kohna. Duchovní pastýř*, 1974, s. 24-25.

S případem arcibiskupa Kohna se zdánlivě nic nedělo. V říjnu 1903 se ministerstvo kultu a vyučování dotazovalo Goluchowského na vývoj případu Kohna v Římě. S tím, že pouze změnou arcibiskupa může dojít k uklidnění situace v arcidiecézi, především však zůstávají dvě alternativy: zda arcibiskup rezignuje nebo mu bude dočasně ustanoven koadjutor s právem nástupnictví. Otázkou je však nejen osoba nástupce, ale také jakým způsobem bude tato výměna na arcibiskupském stolci dána v soulad s právem svobodné volby, které má kapitula. Pokud by se diplomatickému zastoupení podařilo získat zprávu o této záležitosti, prosí Ministr Hartel, aby byl informován.⁶⁹² Goluchowski se dotázal do Říma, jaké je postup v této záležitosti.⁶⁹³

Szécsen v důvěrné zprávě sdělil Goluchowskému, že se mu právě po jeho návratu do Říma podařilo zjistit současný stav v záležitosti arcibiskupa Kohna. Kardinál V. Vannutelli mu důvěrně sdělil, že během letních prázdnin se podařilo získat další informace, z nichž vyplývá, že arcibiskup Kohn již více ve vedení arcidiecéze zůstat nemůže. Tento případ bude co nejdříve předložen kongregaci k projednání a její závěr bude papeži předložen k rozhodnutí.

Primárně se jedná o to, zda Kohn bude muset následně opustit arcidiecézi, nebo ne? Nyní se zdá nejvhodnější, aby byl arcibiskup povolán do Říma, dokud nebude tato záležitost rozhodnuta a ustanoven jeho nástupce. Generální magister dominikánského řádu Vannutellimu také sdělil stížnosti na jednání arcibiskupa Kohna. Stížnosti vlády proti arcibiskupu Kohnovi jsou také velmi dobře známy a vyřešení daného případu je považováno za naléhavé.⁶⁹⁴

Zprávy o koadjutorství ukázaly, že situace je vážná a intenzivně se hledá řešení. Když tyto zprávy pronikly na veřejnost, přiměly některé i k projevu podpory arcibiskupovi: *Račte poradit, zda by se tomu dalo předejít, snad protestem na nunciaturu nebo přímo do Říma. Jsem jist, že by v několika dnech celá arcidieceze (kněžstvo) svůj odkaz proti zamýšlené akci najevo dala.*⁶⁹⁵

Opravdu se s arcibiskupem Kohnem přestalo počítat, místo něho měl být vybrán vhodný nástupce. Bauer to komentuje: *Ač tedy o O. posud nic není rozhodnuto,*

⁶⁹² Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 160rv. Nj strojopis, pro Goluchowského, Wien 27. 10. 1903.

⁶⁹³ Srov. HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim Hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz. 24, f. 25-26r. Nj list pro Szécsena, Wien 7. 11. 1903.

⁶⁹⁴ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 154-156r. Nj list od Szécsena pro Goluchowského, Rom 17. 11. 1903. Archiv der k. u. k. Botschaft beim Hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz. 24, f. 24r-v, 27r-v. Nj koncept, Rom 17. 11. 1903

⁶⁹⁵ ZA Opava, pob. Olomouc. AO, E 3/6, kart. 877, nefoliováno. Čj list od Eduard Zlámal, Doloplazy 27. 10. 1903.

měli ve Vídni a také v arcidiecesi již nástupce pohotově, tak že jsem byl z Hulína jistým, velmi prý hodným MUDrem Pospíšilem vyzván, abych arcidiecesi té potupy a toho neštěstí uchránil, ministerský rada Hussarek jej zase ujišťoval, že na vládu je vyvíjen nátlak ve prospěch hraběte Pettenegga, ale císař by s tím asi nesouhlasil. Zprávy z Moravské Orlice označuje jako nesmyslné. Byl zpraven, že arcibiskup Skrbenský navštíví Prostějovsko, ale není mu známo proč. Žádal Skrbenského, aby se u něj zastavil, ale dosud nemá žádných zpráv. Bauer si velmi přeje, aby byl tento případ vyřešen, protože velmi ztěžuje jednání episkopátu.⁶⁹⁶

Vannutelli zaslal Kohnovi list, v němž mu připomněl, že v červnu byl v Římě a měl se tam v krátké době opět dostavit. Ale okolnost smrti Lva XIII. a volba Pia X. projednávání jeho záležitosti oddálila, proto se má co nejdříve dostavit do Říma.⁶⁹⁷ Kohn ve své obšírné odpovědi sdělil, že na konci prosince by mohl do Říma dorazit.⁶⁹⁸

V šifrovaném telegramu byl Goluchowský informován, že státní sekretář přísně důvěrně Szécsenovi sdělil, že vyšetřování případu arcibiskupa Kohna se chýlí k svému závěru a jmenovaný bude povolán do Říma. Nejprve bude samozřejmě vyslechnut Kohn, ale pak by již mělo padnout příznivé rozhodnutí.⁶⁹⁹ Tato zpráva byla obratem sdělena ministru Hartelovi.⁷⁰⁰ Prostřednictvím nunciatury bylo sděleno, že vláda nebude překážet rozhodnutí Svatého stolce.⁷⁰¹

Bauerovi se dostalo informací o povolání arcibiskupa Kohna do Říma prostřednictvím Jana Šrámka.⁷⁰²

⁶⁹⁶ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2. Čj list od Bauer pro Zapletal, Brno 29. 11. 1903.

⁶⁹⁷ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 17, kart. 1515, f. 344r-v. Lat list od Vannutelliho pro Kohna, Roma 3. 12. 1903.

⁶⁹⁸ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 17, kart. 1515, f. 345r-v. Lat koncept pro Vannutelliho, Roma 10. 12. 1903.

⁶⁹⁹ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 151r. NJ šifrovaný telegram, Rom 5. 12. 1903.

⁷⁰⁰ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 150r-r. NJ list od Goluchowského, Wien 6. 12. 1903.

⁷⁰¹ ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fasc. 1, f. 158r. It koncept pro Nicotra, Roma 2. 12. 1903. f. 159r-v. It list pro Merry del Val, Vienna 7. 12. 1903. f. 161r. It koncept pro Nicotru, Roma 11. 12. 1903. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 708, f. 243r. It. list od Merry del Val pro Nicotra, Roma 2. 12. 1903. f. 244r-v. It koncept pro Merry del Val, Vienna 7. 12. 1903. f. 246r. It list od Merry del Val pro Nicotru, Roma 11. 12. 1903.

⁷⁰² Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2. Čj list od Bauer pro Zapletal, Brno 21. 12. 1903.

Kohnův pobyt v Římě od prosince 1903 až do rezignace

S koncem roku 1903 přišel také konec pobytu Talianiho jako nuncia u vídeňského dvora, stejně jako jeho předchůdci byl za odměnu jmenován kardinálem.⁷⁰³ Jeho nástupcem se stal od ledna 1904 Gennaro Granito Pignatelli di Belmonte.⁷⁰⁴

Arcibiskup Kohn se skutečně v prosinci odebral do Říma. Mír informoval, že se na cestu vydal 27. prosince 1903 v doprovodu generálního vikáře Weinlicha, ceremoniářů a majordoma. V době nepřítomnosti arcibiskupa byl správou diecéze pověřen Antonín Klug.⁷⁰⁵ Ani si pravděpodobně neuvědomoval, jak závažná je situace. Stále byl přesvědčen o své nevině a oprávněnosti svého chování.

Pozor také přinesl zprávu o Kohnově povolání do Říma. Neodpustil si mylnou připomínku, že Řím jej povolal již dříve, ale Kohn zatvrzele odmítal do Říma dorazit s tím, že stačí jeho písemné obhajoby. Sděluje, že Kohn s sebou do Říma veze značnou finanční částku (200 000 korun). Pravdu má v tom, že se v Římě bude jednat o Kohnově osudu. Dodává, že Klug ho odmítl doprovázet, proto jede Weinlich. Zároveň se proslýchá, že koadjutorem bude jmenován právě Klug, což je Němec a to situaci nezlepší.⁷⁰⁶

Velmi podrobně pak popisuje loučení arcibiskupa, které se odehrálo v katedrále před jeho odjezdem do Říma. Byla hojná účast. Arcibiskup měl být bledý a jeho hlas zněl stísněně. Kanovníci byli velmi chladní. Jak bylo zvykem, doprovázen byl až na nádraží, kde po krátkém a mrazivém rozloučení s kanovníky nasedl do svého salonního vozu a odjel. *Kdy arcibiskup se z cesty této vrátí, není dosud známo. Má se za to, že asi 2. ledna.*⁷⁰⁷ V tomto se však Pozor naprosto a pravděpodobně neočekávaně spletl. Zároveň bylo sděleno, že Klug arcibiskupa neodmítl doprovázet, ale omluvil se z důvodu přestálé nemoci.⁷⁰⁸

V Římě měl 30. prosince 1903 v 5 hodin odpoledne Kohn soukromou audienci u Pia X.⁷⁰⁹ Při audienci měli hovořit o situaci v diecézi. Papež mu sdělil, že byl pozván do Říma k projednávání stížností před kongregací koncilu. Kohn papeži sdělil, že stížnosti jsou často štváním kněží, kteří nejsou spokojeni s vedením diecéze a chovají se nekněžsky. Papež měl schválit jeho biskupské jednání. Dále papeži připomněl, že je po

⁷⁰³ V době nepřítomnosti nuncia korespondenci vedl pověřenec Sebastiano Nicotra.

⁷⁰⁴ Životopis srov. Příloha č. 1.

⁷⁰⁵ Srov. Mír, 1. 1. 1904, s. 2.

⁷⁰⁶ Srov. Pozor, 25. 12. 1903, s. 5.

⁷⁰⁷ Srov. Pozor, 28. 12. 1903, s. 3.

⁷⁰⁸ Srov. Pozor, 28. 12. 1903, s. 5.

⁷⁰⁹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 17, kart. 1515, f. 347r.

300 letech první arcibiskup občanského původu, což mu také vůči některým působí problémy. Před audiencí se setkal s Vannutellim.⁷¹⁰

První dne nového roku 1904 obdržel arcibiskup Kohn list, v němž mu bylo sděleno, že podle rozhodnutí zvláštní komise kongregace koncilu z 30. listopadu 1903 bude projednáván jeho případ, a proto se nemá bez písemného dovolení této kongregace vzdalovat z Říma. Generálnímu vikáři má dát potřebné fakulty k prozatímnímu řízení diecéze.⁷¹¹

Kohn si pravděpodobně myslel, že podá vysvětlení a bude se moci vrátit zpět do Olomouce. Jenže nyní Řím nesměl opustit bez dovolení, navíc netušil, že si Řím i Vídeň s ohledem na situaci přejí jeho dobrovolnou rezignaci jako nejlepší řešení.⁷¹² Ale bylo třeba najít vhodného kandidáta, kterému by se podařilo stabilizovat situaci v Olomouci.⁷¹³

Ovšem s variantou rezignace rozhodně naprosto nepočítal arcibiskup Kohn. Stále měl za to, že se obhájí a vrátí se zpět do arcidiecéze. Nebyl si snad vědom žádného pochybení ze své strany. V audienci u papeže jej zpravil o stavu arcidiecéze. Dále pokračuje: *roku 1904 piši z města Říma, strachuje se o své milé pro štvance, které působí veřejné listy, pišíce o mém osudu, jako bych byl sváděl někoho k porušení zpovědního tajemství. (...) a proto neměl jsem ani úmyslu z města Říma pozvednout hlasu svého, jsa přesvědčen, že moji diecesané nemají mne za schopna takového zločinu a že jim postačilo mé ujištění v té věci dané 3. května 1903 (...) že nikdy a nikde a s nikým nebylo vyjednáváno o porušení zpovědního tajemství ani o svádění k jeho porušení. Protože však znovu a znovu veřejné listy roztrušují lži a pomluvy v této záležitosti, ohlašují milené arcidiecesi, že sv. Apošt. Stolice nejvyšším u víře tribunálem, sv. Officiem čili Inkvisicí zvaným, již v měsíci září 1903 rozhodla, že jsem nevinný.*⁷¹⁴ Jenže není jasné jaké rozhodnutí Kohn míní.

Právě v reakci na zprávy v novinách, konkrétně na Reichspost, o otázce možného porušení zpovědního tajemství si Vannutelli vyžádal kopii prohlášení Theodora

⁷¹⁰ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 118-120.

⁷¹¹ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f. 167r-v. Lat list pro Kohna. Roma 1. 1. 1904. ZA Opav, pob. Olomouc. AO, sign. KH 17, kart. 1515, f. 351r-v. Lat list od Vannutelliho pro Kohna, Roma 1. 1. 1904.

⁷¹² Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 144-145r, Nj list od Szécsena pro Goluchowského, Rom 12. 1. 1904. f. 148. Nj Telegram, Rom 12. 1. 1904.

⁷¹³ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 139-141r. Nj list pro Goluchowski, Wien 18. 1. 1904.

⁷¹⁴ ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 878. Patýřský list z 20. 1. 1904.

Kohna uveřejněného v konsistoriální kurendě⁷¹⁵ ve věci obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství,⁷¹⁶ Řím tedy tuto záležitost za ukončenou ještě nepovažoval.

Pozorně sledoval situaci i biskup Bauer. Přiznává, že kdykoliv se v novinách jak domácích, tak zahraničních objeví článek o arcibiskupu Kohnovi, tak znova a znova přemýšlí zda o něm nenapsal něco nepravdivého. *Zpytuji svůj referát a shledávám, že jsem sotva spolehlivějších osob mohl se tázati a sotva šetrněji mohl o jednotlivých bodech psáti.* V některých olomouckých novinách je zpráva, že budou publikovat výpověď jednoho svědka, Bauer uvádí, že to může být Klug. Ten prý tři dny byl přemlouván arcibiskupem, aby podepsal prohlášení, že P. Strnad nebyl nabádán vyzrazení osoby penitenta, což odmítl. Tím se dostal do arcibiskupovy nemilosti. Nakonec Klug sepsal vyjádření, že arcibiskup neschválil k vyzrazení identity penitenta P. Strnada přímo, což arcibiskupovi stačilo. Klug toto prohlášení pak v domácí arcibiskupově kapli přísahou strvrdil. Když se do dozvěděl provinciál dominikánů ihned se Kluga dotázal na tuto záležitost. I z tohoto důvodu si Bauer myslí, že otázka tohoto obvinění ještě není u kongregace dořešena. Ve Vídni se nyní již počítá se změnou v Olomouci. Bauer list ukončuje přáním, aby se olomoucké záležitosti co nejdříve ukončily.⁷¹⁷

V důvěrném listu bylo Szécsenovi sděleno, že vláda je pro rezignaci, protože administrátor by byl ve velmi těžké pozici. Kohn by měl dostat penzi placenou z arcibiskupské menzy. Ohledně vhodných kandidátů na arcibiskupský stolec bylo vytvořeno exposé.⁷¹⁸

V tomto exposé se připomíná, že kapitula má podle svých stanov právo volby arcibiskupa, kterou musí provést do 3 měsíců od uprázdnění stolce. Volba může být také provedena postulací. Dále se uvádějí jednotliví kanovníci. A Klug je sice vlivný, ale stár 70 let a poslední dobou často nemocný. J. Wach má již 80 let. I. Haas 86 let. J. Weinlich ve svých 73 letech má šanci být zvolen. A. Potulicki a J. Grimmenstein mají finanční problémy a zvláště Grimmenstein je znám svou touhou po luxusu. Linde neumí česky, je stár 72 let, netaktní a tedy neoblíbený. M. Maxer je také nevolitelný. M.

⁷¹⁵ Currenda Consistorialis I. anni 1904, s. 1.

⁷¹⁶ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 708, f. 18r. It. list od Vanutelliho pro Nicotru, datovaný Řím 19. února 1904.

⁷¹⁷ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc: Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12? Kart. 2. Čj list od Bauera, Brno 20. 1. 1904.

⁷¹⁸ Srov. HHStA, Botschaft beim Hl. Stuhl, Rom – Vatikan IV, fasz. 24, f. 9-12. Nj list od Goluschowského pro Szécsena, Wien 30. 1. 1904.

Mlčoch je odborník na Starý zákon, ale nemá praktické znalosti. Ani s dalšími kandidáty to není nejlepší.

Nejvhodnějšími kandidáty tedy jsou: Weinlich, Blažek a Wisnar. Weinlich má nejvíce šancí, je velmi pracovitý, ale je zde nebezpečí, že i po rezignaci Kohna bude pod jeho vlivem. Blažek je sympatický člověk, dlouhou dobu byl rektorem chlapeckého semináře, oblíbený a v dobrém zdravotním stavu. Wisnar je schopný člověk, rektor kněžského semináře, je však znám jako radikální nacionalista a u německého obyvatelstva je proto neoblíbený.

Nakonec je zmíněn biskup Bauer jako velmi vhodný kandidát. Ten by se mohl stát arcibiskupem v případě, že by právo svobodné volby bylo pro tento případ Svatým stolcem suspendováno a Bauer by byl jmenován. Vláda by si přála translaci Bauera do Olomouce.⁷¹⁹

Ale nezhálel ani Kohn. Netušil, že jeho obrana je již marná. Sepsal memorandum jímž chtěl prokázat svoji nevinu.⁷²⁰ Reagoval na Synopsis quaerelarum⁷²¹ a velmi podrobně se věnoval jednotlivým obviněním. Tuto svoji reakci odeslal Vannutellimu.⁷²²

Materiály vlastního jednání koncilní kongregace a kongregace Posv. Officia nejsou přístupny, proto není možné kriticky zhodnotit Kohnovy připomínky. Zda byly vzaty na vědomí či nikoliv. Skutečností zůstává, že Kohn ve své obhajobě nepřiznává pochybení ze své strany. A tak nebylo možné předpokládat ani jeho nápravu a pravděpodobně tímto svým prohlášením nijak své situaci nepomohl.

Szécseny na začátku února informoval Goluchowského, že záležitost arcibiskupa Kohna se vyvíjí uspokojivě. Jeho další působení je z důvodu pastorační krize, národnostních i politických sporů nežádoucí. Jediným problémem je, jak přimět Kohna k dobrovolné rezignaci, naštěstí nesmí opustit bez dovolení papeže Řím. Je třeba také vyřešit obsazení olomouckého stolce po jeho rezignaci.⁷²³ Popsal také návštěvu Kohna na velvyslanectví. Když mluvili o stížnostech, Kohn se vyjádřil, že všechny již

⁷¹⁹ HHStA, Botschaft beim Hl. Stuhl, Rom – Vatikan IV, fasz. 24, f. 13-20v. Nedatované exposé.

⁷²⁰ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 17, kart. 1515, f. 36-56. Lat list. Memorandum Principis Archiepiscopi Olomucensis quoad synopsis ..., ROmae 29. 1. 1904:

⁷²¹ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 125-135.

⁷²² Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 135-218. Koncepty srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 17, kart. 1515, f. 56-350.

⁷²³ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 130-135v. Od Szécsena pro Goluchowského, Rom 9. 2. 1904.

dávno dementoval. Ujistil jej o své loajalitě vůči císaři. Szécsenimu připadá, že Kohn svoji situaci nechápe a snaží se jen hájit.⁷²⁴

Arcibiskupův pobyt také pečlivě sledoval tisk. Pozor nejprve konstatuje, že návrat arcibiskupa na začátku ledna se nekoná.⁷²⁵ Odmítá zprávy, že by Kohn jel do Říma, aby přijal pokyny jak potrestat určité kněze a nikoliv, že má být souzen on sám.⁷²⁶ Zpráva, že *záležitost arcibiskupa dra Kohna povleče se ještě velmi dlouho, zvláště když Řím nemůže učiniti nic jiného, nežli dru Kohnovi poraditi, aby hodnosti své se vzdal,*⁷²⁷ pravděpodobně dobře vyjadřuje situaci, která tehdy panovala. Řím neměl zájem na sesazení arcibiskupa, protože to by mohlo vyvolat další spory. Naopak cílem bylo, aby si arcibiskup uvědomil svoje provinění, pochopil neúnosnost své situace a dobrovolně se ctí rezignoval. *Ve Vatikáně jsou aférou dra Kohna rozladěni a pokládají jeho postavení za neudržitelné. Papež myl by své právo jej sesaditi, doufá prý však, že se dr. Kohn nechá přívětivou domluvou pohnouti, by dobrovolně odstoupil.*⁷²⁸ Na druhou stranu Pozor odmítal zprávu, že by rezignace arcibiskupa byla jistá.⁷²⁹ S tím, že *dle posledních zpráv, když nepodaří se kardinálům přiměti dra. Kohna k resignaci má sám papež ve formě žádosti působiti na dra kohna, aby hodnosti své se vzdal, čemuž dr. Kohn asi sotva bude moci odepřítí.*⁷³⁰ V dalších zprávách se opět řeší návrat, rezignace a otázka porušení zpovědního tajemství. A postupně dochází k názoru, že je vidět, že se diecéze bez arcibiskupa vcelku dobře obejde *a příjmy arcibiskupovy vynaložiti by se mohly k nějakým daleko lepším a užitečnějším účelům.*⁷³¹

V únoru byl na audienci u císaře biskup Bauer. Císař se tázal na zprávy, které má Bauer z Říma. Jak u císaře tak u ministra Hartla Bauer pozoroval, že velmi očekávají rozhodnutí z Říma a to rozhodnutí o arcibiskupově rezignaci. S ohledem na obavy z návratu arcibiskupa Kohna, které panují na Olomoucku, Bauer kontaktoval Skrbenského, zda by buď on nebo kardinál Kopp upozornili papeže na stav této záležitosti. Dostal od kardinála Koppa odpověď, že tak již učinil a upozornil papeže na hrozící odpady od víry, ale také na to, že arcibiskup Kohn nebývá vždy pravdomluvný. Zároveň Bauerovi přišel dopis od provinciála dominikánů, který protestoval u papeže proti prohlášení Kohna v konzistoriální kurendě, že P. Strnad zneužil zpovědního

⁷²⁴ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 125-128r. Nj list pro Goluchowského, Rom 9. 2. 1904.

⁷²⁵ Srov. Pozor, 3. 1. 1904, s. 1.

⁷²⁶ Srov. Pozor, 8. 1. 1904, s. 2.

⁷²⁷ Pozor, 11. 1. 1904, s. 4.

⁷²⁸ Pozor, 15. 1. 1904, s. 1.

⁷²⁹ Srov. Pozor, 20. 1. 1904, s. 3.

⁷³⁰ Pozor, 24. 1. 1904, s. 3.

⁷³¹ Pozor, 14. 2. 1904, příloha s. 1.

tajemství k napadání arcibiskupa a předložil prohlášení P: Strnada a ceremonáře Kluga. Navíc arcibiskup zaslal výzvu, aby se konaly přípravy na Zelený čtvrtek. K tomu všemu jej měl navštívit Potulicki, aby se poradil, co by se mělo dělat, aby se zabránilo pohoršlivým útokům, až se arcibiskup vrátí. Návštěvu tohoto kdysi vládního kandidáta na arcibiskupský stolec označil Bauer za trapnou.⁷³²

Kohn však již považoval svůj další pobyt v Římě za bezvýznamný, požádal tedy papeže o audienci na rozloučenou a rozhodl se opustit Řím. Odvolával se na příliš dlouhý pobyt, který nesvědčí ani jeho doprovodu (dokonce prý již nemají ani vhodné šatstvo na tak dlouhý pobyt), a hlavně na svého starého a nemocného otce, se kterým by se opět rád shledal.⁷³³

23. února se dopoledne dostavil k audienci. Ta probíhala v dobrém rozhovoru, papež uznal arcibiskupovu loajalitu k Svatému stolci i císaři, měl se dokonce smát pověsti o Kohnově choromyslnosti. Na závěr se ještě loučil s kardinálem státním sekretářem, na jeho tváři však měl upozorovat jakýsi neklid. A hned odpoledne mu byl doručen list v němž mu bylo sděleno, že papež nedal svolení k jeho odjezdu a má nadále zůstat v Římě. To Kohn nečekal.⁷³⁴

Tato událost velmi zneklidnila Vídeň a zintenzivnila korespondenci mezi Szécsenym a Goluchowskim. Z uvedené korespondence je evidentní, že Vídeň měla strach z případného návratu arcibiskupa Kohna. Nuncius popisuje toto nedorozumění a uvádí, že snad bylo způsobeno přívětivým přístupem papeže, který ovšem výslovné dovolení odjet nedal.⁷³⁵ O situaci byl také zpraven ministerský předseda.⁷³⁶ Objednaný salonní vůz arcibiskup zrušil.

Zapletal pravděpodobně Bauera informoval o vývoji situace v Římě. Bauer děkuje za zprávy a vyjadřuje politování nad nastalou situací. *Kdyby byl p. arcibiskup chyby své uznal, odprosil a napravil, mám za to, že by duchovenstvo i lid jako ten otec ve sv. evangeliu zbloudilého syna zbloudilého otce na milost přijal. A nyní ten silný dub zkácen a okleštěn.* Další, co Bauera velmi zneklidňuje, je otázka nástupce arcibiskupa Kohna. Ministr Hartel mu důvěrně sdělil, že mezi kanovníky není vhodný kandidát,

⁷³² Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2. Čj list od Bauer pro Zapletal, Brno 22. 2. 1904.

⁷³³ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 17, kart. 1515, f. 403-404r. Lat koncept od Kohna pro Pia X., Rom 20. 2. 1904.

⁷³⁴ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 221-224.

⁷³⁵ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 122r-v. Šifrovaný telegram, Rom 24. 2. 1904.

⁷³⁶ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 121r-v, 123r. Nj koncept, Wien 24. 2. 1904. f. 104-112r., Rom 24. 2. 1904.

kromě Wisnara. Jenže už z více stran bylo Bauerovi naznačeno, že vláda chce mít v Olomouci jeho. Bauerovi se tam ale moc nechce, diecéze je rozhádaná a obává se, že nebude mít nikoho k ruce.⁷³⁷

Skutečně o Kohnovi již bylo opravdu rozhodnuto a nástupnictví Bauerovo se mělo stát skutečností.

8. března odeslal Szécsén Goluchowskému přísně důvěrný list, že papež mu při audienci sdělil, že si přeje brzkou rezignaci arcibiskupa Kohna.⁷³⁸ Ale hned co tuto zprávu odeslal se dozvěděl, že komise schválená papežem rozhodla v případě arcibiskupa Kohna. Ten má v zájmu církve a zachování pokoje v olomoucké arcidiecézi rezignovat. Kohn je na 9. března pozván, aby vyslechl rozsudek.⁷³⁹

9. března 1904 stanul arcibiskup Kohn před koncilní kongregací. Byl mu sdělen rozsudek: rezignace a vyhnání z Rakouska. Žádost o písemné znění rozsudku mu byla zamítnuta. Kohnovi bylo sděleno, že má 2-3 dny na rozmyšlenou. Nejvíce nesouhlasil s vyhnáním z Rakouska. Téhož dne požádal Kohn o audienci k papeži a byla mu udělena na následující den 10:45.⁷⁴⁰

Při audienci mu Pius X. sdělil, že dekret koncilní kongregace schválil, ale že si arcibiskup může zvolit podmínky rezignace. Řekl mu, že může zůstat v Římě a byl by přidělen k některé z kongregací (výslovně Kohn uvádí sv. Oficia či kongregace koncilu). Kohn si přál příslib rehabilitace, papež jej neodmítl, ale ponechal to na pozdější čas. Rozhodně se Kohn ohradil vůči vyhnání z Rakouska, papež s tím souhlasil, že bude trvat na jeho vyhnání jen z arcidiecéze olomoucké.⁷⁴¹

12. března 1904 arcibiskup Kohn sepsal svoji rezignaci a odevzdal ji papeži.⁷⁴²

I Pozor informoval, že arcibiskupova záležitost bude brzy definitivně rozhodnuta. Čemuž nasvědčuje i náhlé telegrafické pobolání ředitele Kleibera do Říma. *Nasvědčovalo by tomu, že arcibiskup ani o svátcích velikonočních do diecese své se nevrátí.*⁷⁴³ A skutečně se nevrátil.

⁷³⁷ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2. Čj list od Bauer pro Zapletal, Brno 11. 3. 1904.

⁷³⁸ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 116-119r. Nj list pro Goluchowski, Rom 8. 3. 1904.

⁷³⁹ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 73-75r. Nj list od Szécsen, Rom 8. 3. 1904.

⁷⁴⁰ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 30, kart. 1530, f. 103r.

⁷⁴¹ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 228-229.

⁷⁴² Srov. Tamtéž, s. 230-231.

⁷⁴³ Pozor, 13. 3. 1904, příloha, s. 2.

Rezignace v březnu 1904

Merry del Val 14. března oznámil arcibiskupu Kohnovi, že Svatý otec Pius X. jeho dobrovolnou (sponte ac voluntarie) rezignaci zdůvodněnou odcizením lidu (aversionem plebis) 14. března přijal a tím se stal olomoucký stolec uprázdněným. Z tohoto důvodu státní sekretář již informoval kapitolu, aby zvolil kapitulního vikáře. Ohledně žalob bylo Kohnovi sděleno, že obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství byl zproštěn.⁷⁴⁴ Podmínky rezignace budou ještě sladěny s rakouskou vládou. Dokud mu nebude přiděleno nové arcibiskupství, má užívat titul „rezignovaný arcibiskup olomoucký.“ Svatý otec vyjádřil přání, aby se Kohn usídlil mimo olomouckou arcidiecézi, ale s ohledem na pokročilý věk a zdraví otce mu dovoluje zůstat ve vlasti.⁷⁴⁵

Szécsen informoval také Vídeň o přijetí rezignace arcibiskupa Kohna. Zároveň sděloval, že byla zpravena olomoucká kapitula, která má přistoupit k volbě kapitulního vikáře. Je třeba dořešit finanční vypořádání a obsazení uprázdněného stolce.⁷⁴⁶

Co nejvíce vadilo Římu a Vídni? Nebyly by to ani Rectovy články ani spory s českou katolickou modernou. Daleko vážnější byly celková situace v arcidiecézi a nesnáze a pohoršení, které z toho vycházely. Kohnovi velmi přitížilo obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství v oblasti identity penitenta.

Měl opravdu Kohn tak velkou vinu na odpadech od církve? V únoru 1903 se konalo zasedání českých a moravských biskupů v němž se projednával také dopad hnutí Los von Rom na odpady od církve.⁷⁴⁷ Byl vyhotoven přehled konverzí a opadů za léta 1898-1902 pro všechny (ari)diecéze.⁷⁴⁸ Pouze Budějovická diecéze se mohla pochlubit větším počtem konverzí (65) než opadů (39). Jinak všechny ostatní diecéze uváděly větší počet opadů (celkem 14 687) než konverzí (2974). Nejhuře na tom byla

⁷⁴⁴ Toto je jediná informace o závěru vyšetřování pokusu o porušení zpovědního tajemství v osobě penitenta. Materiály k tomuto případu uložené v archivu Kongregace pro nauku víry jsou rezervované a ani v archivu Provincie Imperii jak ve Vídni tak v Praze se nic nenachází, ač by mělo. Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f. 215r-v. Lat list od Szabó, Viennae 25. 4. 1904. f. 217r. It koncept, Roma 5. 5. 1904.

⁷⁴⁵ Lat list. Od Merry del Val pro Kohn, Roma 14. 3. 1904. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sig. KH17, kart. 1515, f. 435-436r. Dopis je adresován na: Archiepiscopo abdicatorio Olomucensis, Roma.

⁷⁴⁶ Srov. HHStA, PA XI, Pöpstliche Stuhl, kart. 244, f. 104. Telegram, od Szécsen, Rom 14. 3. 1904. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 71. Šifrovaný telegram, Rom 14. 3. 1904. Exposé 1904.

⁷⁴⁷ Srov. ASV. A. E. S., Uastria-Ungheria, a. 1903, pos. 921-922, fasc. 408. Zpráva zaslaná papeži Lvu XIII., Pragae 4. 2. 1903.

⁷⁴⁸ Tabulka srov. přílohy.

litoměřické diecéze (9704 odpadů), pak sice následovala Olomouc (2061 odpadů), ale Praha (1318) a Hradec Králové (1208) nebyly daleko za Olomoucí.

Nárůst odpadů od katolické církve se tedy netýkal jen olomoucké arcidiecéze, ale všech diecézí. Nelze tedy vinu přičítat jen olomouckému arcibiskupovi a jeho sporům. Jeho vizitační mánie, „sudičství“ a mnohé další spory církvi škodily, navíc byly často využívány proti církevní propagandě. Tak jako se k této propagandě používaly i další „příklady“ (Svatováclavská záložka apod.)

Podobně v otázce zda stranil arcibiskup Kohn více Čechům nebo Němcům? Jak Němci, tak Češi, si stěžovali a to nejen na Moravě, ale i v Čechách. Když arcibiskup Kohn brojil proti špatnému tisku, činil tak na základě církevních nařízení, nikoliv na jazykovém základě. Ano byl více postihován český tisk, ale to nebyla vina arcibiskupa, ale skutečnost, že se česká inteligence více vzdalovala církvi než německá, vedl k tomu, že byl více postihován český než německý tisk.⁷⁴⁹ Což v případě českém byl často důsledek národnostně nespravedlivé habsburské politiky zvláště po vyrovnání v roce 1867. Katolickou církev si k sobě snažil Habsburský dům přivázat velmi těsně, spojení trůnu a oltáře však mělo pro církev mnohé negativní důsledky, které se reálně ukázaly v prostředí českých zemí, vzdor proti habsburské monarichii se stal vzdorem proti katolické církvi.⁷⁵⁰

Do této velmi citlivé situace necitlivě zasahoval arcibiskup Kohn. Sice bránil práva církve (a to i její majetek), vyžadoval bezpodmínečnou poslušnost kněžstva (dle jejich slibu poslušnosti), ale taky stavěl na odív svoji osobnost což v kombinaci s jeho právníkou řísností bylo velmi konfliktní. Chyběly mu porozumění a vnímavost. Měl představu, že vše co činí je správné, nikdo si jej neodvážil upozornit, že některé kroky jsou chybné. A když jej začal kritizovat katolický kněz v liberálním tisku, tedy někdo jemu vázaný poslušností v nepřátelském tisku, cítil se oprávněn tvrdě zasáhnout, aniž by se nad vznesenou kritikou zamyslel. Stejně i českou katolickou modernu zpočátku podporoval, ale po její radikalizaci vyžadoval (stejně jako ostatní biskupové), aby se duchovenstvo podřídilo biskupské autoritě.

⁷⁴⁹ Srov. Zlámal, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 57.

⁷⁵⁰ Což se v českých zemích projevilo v souvislosti se vznikem samostatné Československé republiky, hesla „Skoncovali jsme s Vídní, skončujeme i s Římem“, „Může dobrý Čech být a zůstat katolíkem?“ a vandalství prováděná na sochách např. českých světců (sv. Jan Nepomucký) či svržení Mariánské sloupy na Staroměstském náměstí ukazují nenávistný postoj proti katolické církvi jako spojenci nenáviděné monarchie. Srov. HALAS, FRANTIŠEK X., *Neklidné vztahy. K jednomu aspektu výročí 28. října 1918*, Svitavy 1998, s. 26-40.

Jenže lid nestál na straně biskupa, ale na straně „pronásledovaných“ kněží, a místo podpory arcipastýře se proti němu začala stupňovat nevole. Jak bylo výše zmíněno, postupně se stal arcibiskup Kohn nepřijatelným pro svou vlastní arcidiecézi, rezignace se stala nevyhnutelnou.

Objevily se i narážky na to, že arcibiskup byl nepřijatelný z ohledu na svůj občanský původ. V prosinci 1903 dostal anonymní dopis z Vídně, který jej na to upozornil⁷⁵¹ a také články vycházející po rezignaci připomněly, že jeho nešlechtický původ přispěl k rezignaci.⁷⁵² Občanský původ mu asi ztěžoval možnost jednání se šlechtickými kruhy, ale pravděpodobně ne víc, než mu jednání obecně ztěžovala jeho vlastní povaha.

Ani není možné tvrdit, že by rezignace byla výsledkem panujícího antisemitismu, i když židovský původ také ztížil postavení arcibiskupa Kohna.⁷⁵³ Spíše to byla dobová situace (katolická moderna, liberalismus, nacionalismus), na kterou nebyl schopen arcibiskup Kohn i kvůli své povaze adekvátně reagovat.

V období rezignace arcibiskupa Kohna probíhala válka mezi Ruskem a Japonskem, která zaplňovala první stránky novin, ale zpráva o rezignaci arcibiskupa Kohna na arcibiskupský stolec v Olomouci nezapadla. A tak když 14. března 1904 státní sekretář Merry del Val oznámil různým diplomatům zprávu o Kohnově rezignaci,⁷⁵⁴ byla rychle rozšířena, a to s různým komentářem.

Pozor téhož dne vydal zvláštní přílohu. V ní informoval nejen o rezignaci, ale zmiňuje onu událost, kdy arcibiskup chtěl z Říma již odjet, ale bylo to zakázáno. Za svoji dobrovolnou rezignaci bude kompenzován penzí a pravděpodobně kardinálským kloboukem.⁷⁵⁵

Kauza rezignace arcibiskupa Kohna vzbudila senzaci a samozřejmě se objevovaly i narážky na jeho židovský původ:

Kohn – sesazen!

Více než deset let klamal jménem Kohn věřící

Čím by se měl biskup Kohn stát teď – Vrchním rabínem

⁷⁵¹ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 118.

⁷⁵² Srov. NFP, 14. 4. 1904 (Abendblatt), s. 3.

⁷⁵³ Srov. JONOVÁ, JITKA, „Doufám, že je ten Žid již pokřtěný“ (Taaffe) *Přístup k židovskému původu olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna*. In PÁLKA, PETR (ED.) *Židé a Morava. Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané v muzeu Kroměřížska dne 11. listopadu 2009*. Kroměříž 2010, s. 58-74.

⁷⁵⁴ Srov. Die Zeit. 15. 3. 1904, nr. 526, Morgenblatt, s. 3.

⁷⁵⁵ Srov. Pozor, 14. 3. 1904, zvláštní příloha.

Stane se Kohn kardinálem?

*Až by bylo konkláve, mohl by se pan Kohn z Olomouce stát papežem – papežem Kohnem I.*⁷⁵⁶

*To je pořád hádání, kdo bude nástupcem olomouckého Kohna? Kandidátů jako vrabců a samý – stein – ein – kein – stern. Kopa arcibiskupských křesel by se jimi dala obsadit a ještě by jich zbylo několik na ocet.*⁷⁵⁷

V roce 1904 vychází román *Judas im Herrn*, autorkou byla Edith hraběnka Salburg.⁷⁵⁸ V něm představuje čtenáři nebezpečí toho, že se zarytí nepřátelé křesťanského učení mohou vplížit a v nádherném hávu církevních knížat prosazovat svoje zájmy.⁷⁵⁹ Ne nepodobné představě, kterou mohl vyvolat případ arcibiskupa Kohna. A skutečně byl tento román inspirován biskupy židovského původu.⁷⁶⁰

Olomoucký Mír v souvislosti s rezignací uvedl, že se tak stalo Kohnovým nepřítelům po vůli. Mnozí diecézáni jej budou postrádat.⁷⁶¹

Když se Dostál dozvěděl, že byl arcibiskup zproštěn obvinění, tak si alespoň dovolil přimluvit se za volbu nového arcibiskupa, aby to byl člověk přátelský kněžstvu, lidu, znal český jazyk a byl přítelem Slovanů.⁷⁶²

Samozřejmě se řešilo, co bude Kohn po své rezignaci dělat. Pozor Údajně měla být Kohnovi nabídnuta možnost zůstat v Římě, ale Neue Freie Presse v souvislosti s rezignací uváděla možnost, že by se jako titulární arcibiskup mohl stát kanovníkem u sv. Petra.⁷⁶³ Ale již 17. března psalo o tom, že papež udělí Kohnovi některý titulární patriarchát z těchto tří: Antiochie, Alexandrie nebo Konstantinopol. A bude jmenován členem kongregace pro Biblická studia a pro kanonické právo. Autor článku pak

⁷⁵⁶ Wiener Caricaturen (20. 3. 1904)

⁷⁵⁷ Šípy, 26. 3. 1904, Insertní příloha s. 2.

⁷⁵⁸ Edith Gräfin Salburg (14. 10. 1868, Schloß Leonstein/Steiermark – 3. 12. 1942 Dresden), píšící také pod pseudonymem Edith Freifrau von Krieg-Hochfelden nebo pod rodným jménem Gräfin S.-Falkenstein. Autorka románů, dramát a lyriky. V díle této autorky jsou patrné nacionalistické a antisemitské tendence, ve svých románech kritizuje zejména šlechtu a církev. Srov. http://www.onb.ac.at/ariadne/vfb/bio_salburg.htm

⁷⁵⁹ Srov. Roderich-Stoltheim, F.: *Das Rätsel des jüdischen Erfolges*, 7 (přepracované) vydání, Leipzig 1928, s. 171.

⁷⁶⁰ Heslo Kohn Theodor In. Stauff, Philipp, *Semi-Kürschner oder Literarisches Lexikon der Schriftsteller, Dichter, Bankiers ... u.s.w. jüdischer Rasse und Versippung, die von 1813-1913 in Deutschland tätig oder bekannt waren*, Berlin 1913, s. 619-620. Toto heslo vykazuje silně antisemitské tendence: Konverze děda arcibiskupa Kohna je považována za neupřímnou, volba Theodora Kohna arcibiskupem je označována jako „potupa křesťanství“, Kohn podle tohoto hesla zůstal Židem i jako arcibiskup se všemi negativními konotacemi, které se k židovství váží.

⁷⁶¹ Srov. Mír, 19. 3. 1904, s. 2.

⁷⁶² Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna, b. 727, f. 61r-v. Nj list od Dostála pro Nuncia, Nový Jičín, 2. 4. 1904.

⁷⁶³ NFP, č. 14208, 15. 3. 1904 (Morgenblatt), s. 10.

hodnotí, že hořký nápoj, který byl arcibiskupovi připraven, se začíná stávat sladším. V Římě se může stát schopným diplomatem. Navíc jeho dobrovolná rezignace mu umožní nabýt v Římě opět cti úcty. Uvádí některé případy biskupů, kteří po pobytu v Římě se opět vrátili do své vlasti (Mons. Caputo), jako nuncius může nastoupit cestu k purpuru. *Kdo ví, na co všechno se Dr. Kohn v Římě zmůže?*⁷⁶⁴ Tyto zprávy byly zcela negativně přijaty v Pozoru: *Rovněž nepravdivy jsou zprávy patrně od něho inspirované o nějakém povýšení buď na kardinála neb o obdaření nějakou funkcí čestnou; nanejvýš stane se Dr. Kohn kanovníkem u sv. Petra a to ještě s obmezenou jurisdikcí.*⁷⁶⁵ Pro Pozor by bylo nepřijatelné cokoliv pozitivního pro Kohna.

Fränkische Courier přinesl také zamyšlení se nad rezignací arcibiskup Kohna. Zmiňuje jeho nelehké postavení, útoky v tisku, nevýhodu nešlechtické a židovského původu. Klade si otázku, zda je Kohn obětí? A hned odpovídá, že v chápání křesťanském a lidském bude asi těžko tak chápán. Ale přeci jen je obětí, a to obětí své povahy, svého veskrze moralistního jednání. Připomíná, že nuncius Taliani podporoval Kohnovi odpůrce. Dále všemocný Rampolla nebyl kvůli rakouskému vetu po smrti Lva XIII. zvolen papežem. Taliani byl následně povolán do Říma a ze Szécseniho se stal vlivný diplomat ve Vatikánu. Kohn už nepotřebuje žádný salonní vůz pro návrat do Olomouce. A na otázku, zda se stane kardinálem, je třeba říci, dokud bude Taliani a Agliardi naživu, tak ne.⁷⁶⁶

Podle Szécsena přijal Kohn svůj osud. Zatím je sice v Římě, ale pravděpodobně zvolí nějaké příhodnější klima. Dementuje zprávy, že by se Kohn chystal v nejbližších dnech zpět do Olomouce. Penze ještě nebyla stanovena, ale bylo by to vhodné co nejdříve, aby si mohl arcibiskup opatřit i vhodnou rezidenci. V otázce nástupce si papež přeje jmenovat biskupa Bauera.⁷⁶⁷

Otázka obsazení olomouckého arcibiskupství po Kohnově rezignaci

Přijetím rezignace olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna se arcibiskupský stolec v Olomouci stal uvolněným. Kapitula byla vyzvána, aby si zvolila kapitulního vikáře a zároveň bylo děkanu kapituly sděleno, že s ohledem na rezignaci Kohna

⁷⁶⁴ NFP, č. 14210, 17. 3. 1904 (Morgenblatt), s. 3. Die Abdankung des Erzbischofs Kohn. (Telegramm der „Neuen Freien Press“) Rom, 16. März.

⁷⁶⁵ Pozor, č. 47, 21. 3. 1904, roč. 11, s. 1.

⁷⁶⁶ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna, k. 727, f. 51. Frankischer Courier. Nürberg 23. 3. 1904.

⁷⁶⁷ HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 27-31r. Nj list od Szécsena pro Goluchowského, Rom 5. 4. 1904.

v Římě do rukou papeže bude stolec obsazen papežským jmenováním.⁷⁶⁸ Kapitulním vikářem byl zvolen Jan Weinlich.⁷⁶⁹

Merry del Val informoval nuncia di Belmonteho, že rakouský ambasador sdělil, že by si vláda translaci Bauera z Brna do Olomouce velmi přála.⁷⁷⁰ Bauer byl opravdu přijímán jak kapitulou, tak vládou. Ze strany vlády však bylo vzneseno přání, zda by papež nemohl jmenovat dva pomocné biskupy odlišných národností, kandidáti by se snad našli mezi olomouckými kanovníky.⁷⁷¹ S ohledem na skutečnost, že olomoucká kapitula měla právo svobodné volby, bylo třeba jasně odůvodnit, proč nástupce arcibiskupa Kohna nebude volit kapitula, ale jmenovat papež. Jednalo se o dobrovolnou rezignaci do rukou papeže v Římě a v tomto případě má papež právo jmenovat svobodně nového arcibiskupa a kapitula jej tedy nevolí.⁷⁷²

I Pozor hned 14. 3. 1904 zmínil, že otázka nového arcibiskupa visí ve vzduchu. Jsou dvě možnosti, buď bude volit kapitula, nebo bude jmenovat papež. S tím, že druhá varianta je pravděpodobnější.⁷⁷³

Opravdu varianta přímého jmenování arcibiskupa ze strany Svatého stolce byla zvolena. Kohn složil svůj úřad v Římě do rukou papeže, proto také papež má právo jmenovat jeho nástupce a bude v tomto případě suspendováno právo kapituly na svobodnou volbu.⁷⁷⁴ Pokud bude do Olomouce přesunut Bauer, bude brněnský stolec v témže čase obsazen.⁷⁷⁵

Bauer ze zvěstí o svém možném jmenování do Olomouce příliš velkou radost neměl. Zapletalovi se přiznává, že dokud nebude olomoucký stolec obsazen ať už jmenováním, nebo volbou, on sám nechce plánovat biřmování a žádné jiné biskupské funkce. I když si je vědom, že se uvažuje o jeho osobě, nijak mu nevádí, že Němci agituji proti němu, protože ho nic do Olomouce netáhne. Navíc se podílel na řešení případu dosavadního arcibiskupa, což je také důvod proti jeho jmenování do Olomouce.

⁷⁶⁸ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna, b. 727, f. 52r-v, 55r-v. Lat. koncept pro A: Kluga, Vienna 26, 3. 1904.

⁷⁶⁹ Srov. NA Praha, Ministerstvo kultu a vyučování, sign 32, kart. 1051, nefoliováno.

⁷⁷⁰ It list, od Merry del Val pro di Belmonte, Roma 23. 3. 1904. Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 726, f. 95r-v.

⁷⁷¹ Srov. It koncept, od di Belmonte pro Merry del Val, Viennae 28. 3. 1904. Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 726, f. 95-97v.

⁷⁷² Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f. 222-223r. It list od Vannutelliho pro del Val, Roma 1. 6. 1904. f. 224r-v, It list z nunciatury pro Merry del Val, Vienna 20. 5. 1904. f. 227-228 It koncept od di Belmonteho, Vienna 6. 6. 1904. Arch. Nunz. Vienna. Borso 726, f. 99r-v. It Koncept bez datace.

⁷⁷³ Srov. Pozor, 14. 3. 1904, zvláštní příloha.

⁷⁷⁴ Srov. HHStA, Archiv der k. u. k. Botschaft beim Hl. Stuhl. Rom Vatikan IV, fasz. 11. nefoliováno. Korespondence duben – květen 1904. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 96-101r. Exposé 1904.

⁷⁷⁵ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 66-67r. Šifrovaný telegram, Rom 22. 3. 1904.

Dozvěděl se o tom, že Zapletal má ze zdravotních důvodů opustit Řím, přiznává se mu, že jej navrhoval pro Hradec Králové a že by se mu nyní lépe odcházel z diecéze, kdyby věděl, že nastoupí na jeho místo. Ale je si vědom toho, že u vlády je lépe zapsán hrabě Huyn, který se už i češtině přiučil.⁷⁷⁶

Szécsen upozorňoval v přísně důvěrném sdělení, že proti eventuálnímu nástupu biskupa Bauera do Olomouce protestují němečtí obyvatelé olomoucké arcidiecéze a označují Bauera za ultračeského. Ale státní sekretář považuje otázku již za vyřešenou.⁷⁷⁷ Naopak z české strany přicházely prosby, aby byl na uprázdněný stolec jmenován opravdu hodný pastýř, který by pocházel z českého lidu a byl vlasteneckého cítění.⁷⁷⁸

Bauerovi bylo sděleno, že bude z vůle Svatého stolce přesunut na arcibiskupské stolec v Olomouci. Má se proto dostavit 28. 4. do Vídně spolu se dvěma svědky, aby složil *Professio Fidei* v kapli vídeňské nunciatury.⁷⁷⁹

Jmenováním mons. Bauera do Olomouce byl uprázdněn brněnský biskupský stolec. Ze strany vlády bylo přání jmenovat brněnským biskupem Pavla Huyna, a to s ohledem na národnostní situaci Moravy. Vzhledem k tomu, že je Bauer Čech, je vhodné jmenovat do Brna biskupa německé národnosti.⁷⁸⁰ Tak se i stalo, brněnským biskupem byl jmenován Pavel Huyn.

Bauer své jmenování olomouckým arcibiskupem přijal, ale s obavami a úzkostí, *z ohromné úlohy, která mi nastává*. Ptá se Zapletala na praktické rady, zda má také využívat služeb agenta hr. Corominiho, má-li si zažádat o *pallium* – připojuje tedy listinu, již k této žádosti zplnomocňuje právě Zapletal. Dosud také neví taxy, které bude platit, ale ani výši renty, které se bude platit jeho předchůdci. Chtěl by také světicího biskupa, uvažuje o Weinlichovi, pokud by Vídeň kladla překážku, navrhl by Blažka, každopádně chce mít světicího biskupa německé národnosti, aby uklidnil národnostní třenice.⁷⁸¹

⁷⁷⁶ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2. Čj list od Bauer pro Zapletal, Brno 30. 3. 1904.

⁷⁷⁷ Srov. HHStA, PA XI, Pápstliche Stuhl, kart. 244, f. 179r. Telegram, Rom 9. 4. 1904.

⁷⁷⁸ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna, b. 727, f. 63r-v. Čj list od Rada města Příbora, Příbor 13. 4. 1904. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f. 197-210 Čj a lit žádost z dubna 1904.

⁷⁷⁹ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna, b. 727, f. 65r-v. Lat koncept pro Bauera, Vindobonae 20. 4. 1904.

⁷⁸⁰ It koncept, od di Belmonte pro Merry del Val, Viennae 12. 4. 1904. ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 726, f. 103-104v.

⁷⁸¹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2. Čj list od Bauer pro Zapletal, Brno 6. 5. 1904.

Ač původně být olomouckým arcibiskupem nechtěl, naléhání nakonec neodolal. Navíc Bauera přesvědčilo vědomí, že tak olomouckou arcidiecézi zachraňuje. Vnímá to jako oběť, kterou musí pro záchranu arcidiecéze podstoupit. 13. května 1904 pak bylo datováno jmenování biskupa Bauera olomouckým arcibiskupem.⁷⁸²

Bauer se chystal na nástup do Olomouce velmi poctivě. Dosud užíval fialová roucha de lana, ale zjistil, že v Olomouci používají de setta, proto prosí Zapletala, aby mu opatřil potřebné látky, šňůry, knoflíčky apod. A taxy mu Coromini slíbil sdělit.⁷⁸³

19. června 1904 se konala v Olomouci slavnostní intronizace nového arcibiskupa Františka Sáleského Bauera.⁷⁸⁴

Ač byl zvolen muž hodný, české národnosti a vlasteneckých citů, Dostál s ním nebyl spokojen. „*Náš milý tatíček p. arcibiskup raduje se v kurendě z nové encykliky (encyklika Pascendi dominici gregis Pia X. proti modernismu, pozn. aut.), (...) Stařec zlomyslný a senilní ne mne číhá, oprátka je připravena.*“⁷⁸⁵ „*Arcibiskup v kurendě dává velmi ostře znát, že těžce nese, že Nový život nebyl zastaven ihned po vydání encykliky.*“⁷⁸⁶ Dostál svůj bojovný přístup nezměnil, jeho stálé půtky s různými lidmi se Bouškovi nelíbily: *Zadrž a přestaň. Zanech půtek a zvonýnictví, teologie a katechismů – náš lid nepotřebuje klerikalism – ale lásky a pomoci. Nešel jsi správnou cestou. A proto mě bolelo, když jsem slyšel, že Ti říkají na Moravě „Khonek“.* Proti němu jsi bojoval a v jeho chyby jsi sám upadl. *Náš lid dnes nechce být mistrován, ale žádá od kněze Kristova radu a lásku. A pomoc všude a ve všem.*“⁷⁸⁷ Avšak s Bauerem se již Dostál do boje nepouštěl.

⁷⁸² Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 123.

⁷⁸³ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Pozůstalost Františka Zapletala, inv. č. 12, kart. 2. Čj list od Bauer pro Zapletal, Brno 25. 5. 1904.

⁷⁸⁴ Srov. Mír, 18. 6. 1904, s. 1-3.

⁷⁸⁵ Dopis Bouškovi, 23. 10. 1907. „*Jsem disgustován...*“, č. 815, s. 606-607.

⁷⁸⁶ Dopis Bouškovi, 9. 4. 1908. „*Jsem disgustován...*“, č. 817, s. 608.

⁷⁸⁷ Dopis Dostálovi, 17. 10. 1912, Broumov. „*Jsem disgustován...*“, č. 826, s. 614.

6 Postavení T. Kohna po rezignaci až do jeho smrti⁷⁸⁸

Theodor Kohn rezignoval, ale nyní bylo potřeba vyřešit jeho postavení. Přestal být olomouckým arcibiskupem a byl jmenován titulárním biskupem Peleusijským.⁷⁸⁹ Velmi důležité však bylo vyřešit jeho hmotné zabezpečení. Nebyl šlechticem, který by se uchýlil na některé své panství a navíc byl potrestán vyhnanstvím mimo olomouckou arcidiecézi, domů se tedy vrátit nemohl.

I sám ambasador u Svatého stolce zdůraznil nezbytnost vyřešit ekonomické záležitosti arcibiskupa Kohna, hrabě Seczen měl státního sekretáře opakovaně ujistit, že by se v tomto neměly vyskytnout přílišné těžkosti, vzhledem k tomu, že vláda by chtěla jednoduše se Svatým stolicem uzavřít dohodu. Merry del Val vnímal, že je snaha ze strany vlády, aby byla dohoda uzavřena, ještě než bude nastolen nový arcibiskup v Olomouci.⁷⁹⁰

Zvažována byla roční renta ve výši 100 000 korun. Zároveň bylo sděleno, že Kohn žádá, aby mu byla umožněna návštěva nemocného a starého otce. Jedná se opravdu o návštěvu, nikoliv pobyt. Dopis zakončuje poznámkou, že Kohn má obrovskou nechuť etablovat se v Římě.⁷⁹¹

13. června vláda rozhodla, že bude Kohnovi přidělena penze 50 000 korun ročně, a to počínaje 14. březnem 1904.⁷⁹² Jenže Kohn si před rezignací ustanovil podmínku, aby z arcibiskupských důchodů dostával 1/4, aby mohl zřídit českou katolickou univerzitu na Moravě. Papež mu to odsouhlasil pod podmínkou, že s tím bude souhlasit rakouská vláda, která ale tak neučinila a povolila pouze částku 50 000 splatnou v měsíčních splátkách. Obratem si tedy stěžoval papeži, ale ten mu odpověděl, že rozhodnutí vlády nemůže změnit a je třeba založení katolické univerzity ponechat na snaze jeho nástupce.⁷⁹³

⁷⁸⁸ Část kapitoly publikována, srov. Jonová, Jitka, *Rezignovaný olomoucký arcibiskup Theodor Kohn a jeho pobyt v Ehrenhausenu*. In *Studia Theologica* 40, 2/2010, s. 1-19.

⁷⁸⁹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 18, kart. 1515, f. 13-14. Tištěné: *Propositio Titularis Ecclesiae Archiepiscopalis Pelusianae*. Listina o udělení titulárního arcibiskupství je datována 19. 6. 1904.

⁷⁹⁰ It list od Merry del Val pro di Belmonte, Roma 21. 5. 1904. . ASV, Arch. Nunz. Vienna. Borso 726, f. 129r-v.

⁷⁹¹ Srov. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 57-60v. Nj list od Szécsena pro Goluchowského, Rom 22. 3. 1904.

⁷⁹² Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 124. HHStA, AR, F 26, kt. 61, f. 4-5r. Nj list pro Goluchowski, Rom 12. 7. 1904.

⁷⁹³ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 18, kart. 1515, f. 17r. Lat list od Pia X. pro Kohna. Roma 13. 7. 1904. List je adresován do Rindbachu. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 241-243.

Což pro Kohna nebyla zrovna příjemná odpověď. Nejen z ohledu finančního, ale zvláště proto, že na Bauera zanevřel. Tento jeho sufragán byl jmenován na arcibiskupský stolec, na který on musel rezignovat. Navíc k tomu vzpomíná Kohn na článek v novinách, v němž „jeho nástupce“ měl zesměšnit jeho jméno. Bauer byl požádán o rozhovor ve *Österreichische Volkszeitung*,⁷⁹⁴ ale článek byl tak upraven, že se jej rozhodl uvést na pravou míru ve *Vaterlandu*.⁷⁹⁵ Na dotaz v čem vidí příčiny odstoupení arcibiskupa Kohna se snažil Bauer odpovědět vyhýbavě. Uvedl, že původ oněch problémů je třeba hledat už za kardinála Fürstenberga „Ale co se odpouštělo letitému kardinálovi, neodpouštělo se arcibiskupu Kohnovi – Co smí stařec, nesmí jiný.“ Na otázku zda zná Kohna dobře, dal Bauer k dobru historku z dob svého působení na teologické fakultě v Olomouci. Když mluvil o kněžské třídě u Židů, měl zmínit, že nositelé jména Kohn jsou jejich potomci, čímž vzbudil u studentů veselost, když se tázal po příčině, bylo mu sděleno, že jeden ze studentů se jmenuje Kohn. Jenže Kohn tuto historiku nazýval smyšlenou a přijímal ji jako urážku.⁷⁹⁶

Ještě jedna nepříliš příjemná záležitost čekala Bauera, a to soupis majetku po odchodu arcibiskupa Kohna. Byla ustanovena komise, která měla soupis provést a oddělit majetek arcibiskupství od soukromého majetku arcibiskupa. Kohn jmenoval svým zástupcem Alberta Kleibera, který 17. května 1904 odešel do penze v Bystřici pod Hostýnem, ale Bauer ho odmítl. Následně navrhl hraběte Pettegga, jenže ten onemocněl, takže nakonec Kohn sám sebe písemně zastupoval při projednávání své pozůstalosti.

Kohn byl obviněn, že překácel arcibiskupské lesy, a měl zaplatit téměř 800 tisíc korun. Kohn se bránil, že nikoho nepoškodil, naopak finance investoval. Navíc bylo jasné, že Kohn nemá z čeho tak vysokou částku zaplatit. V roce 1905 tedy místodržitelství navrhlo snížení na 315 tisíc korun. Ale i tato částka se zdála Kohnovi nespravedlivá a v četných listech Bauerovi vyjmenovával, co všechno pro arcibiskupské stolní statky udělal a odkázal (zlaté ciborium, stříbrné přibory, vysušení bažin, budování cest). Jenže Bauer jeho nároky neuznal a naopak tak trochu alibisticky tvrdil, že to arcibiskup nemusel dělat. Nemusel investovat své peníze, mohl vzít peníze z arcibiskupské menzy, proto dodatečně nemůže nic dostat.

⁷⁹⁴ *Österreichische Volkszeitung*, 22. 5. 1904.

⁷⁹⁵ *Das Vaterland* 25. 5. 1904.

⁷⁹⁶ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 244-246.

Kohna to velmi popudilo, nejprve se chtěl vypořádat soudně, ale rozmyslel si to, aby nevzniklo pohoršení. Pak navrhl rozhodčí soud, nebo aby rozhodla vídeňská nunciatura, Bauer oboje odmítl s tím, že o majetku může rozhodovat pouze císař a jeho gubernium. Což popudilo Kohna. Pak Bauerovi navrhl poslední možnost pro usmíření, osobní setkání ve Vídni. To Bauer odmítl a poslal místo sebe tři zástupce. Schůzka se konala v Grazu 8. října 1909, v klášteře Karmelitánů. Podle Kohna mělo dojít k dohodě, že mu ustanovili, že mu bude vyplaceno 75 000 korun a zbytek případně jeho nástupci.⁷⁹⁷

Ještě jednu „nepříjemnost“ připravil Kohn Bauerovi. V roce 1908 byl Piem X. založen papežský biblický institut v Římě, jehož vedení bylo svěřeno Leopoldu Fonckovi SI. Pro své fungování potřeboval finanční zabezpečení, Kohn se rozhodl věnovat dotaci 500.000 lir z arcibiskupské menzy v Olomouci. Toto darování odůvodnil s tím, že arcibiskupské menze věnoval s podmínkou případné změny více než 450.000 korun, navíc svým hospodářským úsilím získal arcibiskupské menze nahospodařil velký majetek. Tento čin měl v Římě pozitivní ozvuk, jenže Bauer odmítl převést Kohnovy cennosti, protože již byly zapsány v inventáři a tím přešly do vlastnictví arcibiskupské menzy. A Kohnovi odpověděl, že Pius X. netrvá na vyplacení této částky dokud se nevyjasní majetkové poměry v Olomouci. Na následný dopis zasláný do Říma papeži již nedostal odpověď. Stejně však poslal do Říma 12.000 lir pro biblický institut, za dar mu papež poděkoval.⁷⁹⁸

V Římě si postupně uvědomili, že Kohnovy nabídky jsou většinou spojené s pokusy o jeho rehabilitaci nebo majetkovými spory s jeho nástupcem.⁷⁹⁹

Pobyt v Rindbachu (duben – říjen 1904)

Kohn se podle svých vzpomínek rozhodl nezůstat v Římě, ale přesídlit, a to nejprve do Ebensee, kde si pronajal byt, dokud si něco jiného nenajde.⁸⁰⁰ Szécsen psal do Vídně, že Kohn opustil Řím 18. dubna 1904.⁸⁰¹ A tak měsíc po rezignaci arcibiskupa Kohna na olomoucký stolec uveřejnil Linzer Volksblatt zprávu o zamýšleném pobytu arcibiskupa Kohna v Rindbachu. 20. dubna vyšel článek „Fürsterzbischof Dr. Kohn in

⁷⁹⁷ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 247-262.

⁷⁹⁸ K otázce financování biblického institutu a finančních sporů srov. např. ASV, Seg. di Stato, a. 1909, rub. 283, fas. 6. a. 1909, rub. 283, fasc. 14.

⁷⁹⁹ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 263-276.

⁸⁰⁰ Srov. KOHN, *Lebensdenkwürdigkeiten*, s. 239.

⁸⁰¹ Srov. HHStA, PA XI, Päpstliche Stuhl, kart. 244, f. 303. Šifrovaný telegram, Nj, Rom 2. 6. 1904. Naopak Zlámál uvádí, že moravské místodržitelství nevědělo, kde se Kohn nachází (29. 6. 1904). Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 124.

Ebensee“. Z Ebensee 18. t. m. se nám píše: V pondělí 18. dubna se dostavil majordomus arcibiskupa Kohna do Ebensee, aby uzavřel smlouvu o pronájmu vily Fichtenek s majitelkou paní Julie Schulze von Asten. Následuje i vcelku podrobná informace o tom, že arcibiskup uvažoval i o jiné vile, která se tehdy stavěla ve stylu horské farmy, ale ta ještě nebyla dokončena. *Tato vila s do daleka viditelnou červenou střechou, poskytuje opěrný bod těm cizincům, kteří se ptají na cestu k vile arcibiskupa. ... Klidné místo, kde arcibiskup najde odpočinek po poslední rušné době a nikde jinde tak dobře neozdraví jako v Solné komoře, uprostřed mocných smrkových lesů na mírném návrší rozkládajících se na úpatí pohoří Einberge, které se tyčí až k nebesům a nejdéle bývají v zimním hávu. Ve své minulé zprávě jsem vzpomínal, že je odtud nádherný výhled na panorama Trauntales s Traunsee až ke Gmunden, který se naskýtá jak ze zahrady tak ze salonu vily. Na západ se divákovi nabízí pohled na Kranabetsattel, řeku vlévající se do Ebensee ... /popis pokračuje/.*

Vila Fichtenek byla na prodej již delší dobu a to za cenu 120 000K. Můžeme se jen dohadovat, zda ji arcibiskup koupí nebo ne. V každém případě to závisí na tom, zda se mu tam bude líbit. Jisté je to, že zde stráví léto a od obyvatel je radostně očekáván. Arcibiskupův příjezd je očekáván 20. dubna. Autor článku si neodpustil jízlivou poznámku na adresu Neue Freie Presse s tím, že místo Rindbach uvedl Rinnbach (s náležitým vysvětlováním).⁸⁰²

Následujícího dne 21. dubna 1904 Linzer Volksblatt uvedl, že 19. dubna jim byla napsána tato zpráva: *Dr. Josef Kraft, knížearcibiskupský majordomus převzal dnes vilu včetně mobiliáře. Jeden pokoj ve vile bude upraven v domácí kapli. Ve středu pak František Novák, knížearcibiskupský sekretář přijede s osobními věci kníže-arcibiskupa z Olomouce aby dal do pořádku vše potřebné. Jeho knížecí milost pak dorazí ve čtvrtek 21. dubna v 10 hodin 42 minut přímo z Říma, doprovázená jedním knězem taktéž z Říma, který se tam však po příjezdu do Ebensee okamžitě vrátí. Nájemné na dobu od 20. dubna do 1. listopadu činí 3500K. (ke včerejším zprávám, že titul „Jeho Knížecí Milost“ mu již nepřísluší, jak uvádí „Tages-Post“ s tím, že mu jej papež odebral, uvádíme, že tento titul přísluší všem knížecím biskupům D. R.)⁸⁰³*

Za dva dny na to uveřejnily tyto noviny zprávu: *Z Ebensee se nám píše. Jeho knížecí Milost dorazila ve čtvrtek 21. v 11 hodin 30 minut poledne na nádraží v Ebensee a vozem pana Ahamera jela do Villy Fichtenek v Rindbachu. Obyvatelé Ebensee budou*

⁸⁰² Linzer Volksblatt, 20. 4. 1904 (Mittwoch), s. 4. Fürsterzbischof Dr. Kohn in Ebensee.

⁸⁰³ Linzer Volksblatt, 21. 4. 1904 (Donnerstag), s. 4. Fürsterzbischof Dr. Kohn. Aus Ebensee,

*potěšení, pokud se zde kníže-arcibiskupovi bude líbit a pokud by se zde jeho knížecí Milost trvale usídlila.*⁸⁰⁴

Ve stejný den Mährisch-Schlesischer Volksfreund uveřejnil zprávu, že podle „Linzer Volksblatt“ pronajal si arcibiskup Dr. Kohn vilu Asten v Rindbachu odkud má krásný výhled na Traunsee a Trauntal. *Arcibiskup Dr. Kohn po rozčileních v nedávné době hledá jistě klid.*⁸⁰⁵ 26. 4. 1904 vyšla v Olmützer Zeitung zpráva, že arcibiskup dr. Kohn dorazil 21. 4. v 11 hodin 34 minut na nádraží v Ebensee a vozem pana Ahamera dorazil do vily Fichtenek v Rindbachu, kterou si od něho pronajal do 1. listopadu. Článek dále uvádí, že arcibiskup Kohn nikdy nebyl v Solnohradsku, až díky této své cestě do Rindbachu se mohl potěšit krásou krajiny a přátelskostí lidu.⁸⁰⁶

V listu Státnímu sekretariátu z 9. července žádá Theodor Kohn, aby mu korespondence byla zasílána na adresu: „Rindbach bei Ebensee, Oberösterreich.“⁸⁰⁷ Jeho žádost byla vzata na vědomí.⁸⁰⁸

11. října Linzer Volksblatt otiskl zprávu, že *J. Excl. arcibiskup Dr. Kohn se rozhodl, jak jsme se dozvěděli, opustit Horní Rakousy a přestěhovat se do Štýrska. Jeho odjezd bude brzy a tak už se začalo s přípravami.*⁸⁰⁹

Za tři dny na to už byla uvedena zpráva, že arcibiskup Dr. Theodor Kohn koupil zámek v Ehrenhausenu od barona Salvi. A příští pondělí má do Ehrenhausenu odcestovat.⁸¹⁰ Svě letní sídlo neopouštěl Kohn nijak rychle a tiše. Poděkoval za krásný pobyt mezi výborným lidem celé farnosti Ebensee. Rozloučil se také darem 1000 K na nadaci pro potřebné, zvláště chudé děti.⁸¹¹

Katholischer Wahrheitsfreund (Graz) také uveřejnil zprávu, že se má Theodor Kohn přestěhovat do Štýrska, kde v Ehrehausenu koupil zámek.⁸¹²

18. října pak Linzer Volksblatt zveřejnil zprávu dopisovatele z Rindbachu. *Arcibiskup Dr. Theodor Kohn svůj exil na několik dní přerušil a odjel do olomoucké arcidiecéze. 14. října 1897 totiž v Březnici, jeho rodné obci, zemřela jeho matka*

⁸⁰⁴ Linzer Volksblatt, 23. 4. 1904, nr. 93, s. 4.

⁸⁰⁵ Mährisch-Schlesischer Volksfreund. 23. 4. 1904, č. 17, roč. 13, s. 4.

⁸⁰⁶ Olmützer Zeitung, č. 2888, 26. 4. 1904, s. 2.

⁸⁰⁷ ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f.236r. List je datován: Rindbach 9. Julii 1904, Dr. Theodor Kohn, Princeps-archiepiscopus que renuntiavit Olomouc: archiepiscopatu.

⁸⁰⁸ ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f.238r. Lat. koncept pro Theodor Kohn, archiepiscopo dimissionarto Olomucensum, Rindbach. bei Ebendsee Oberösterreich, 12. 7. 1904.

⁸⁰⁹ Linzer Volksblatt, 11. 10. 1904, nr. 233, s. 3.

⁸¹⁰ Linzer Volksblatt, 14. 10. 1904, nr. 236, Freitag, s. 5. Schlosskauf

⁸¹¹ Linzer Volksblatt, 15. 10. 1904, nr. 237, Samstag, s. 4.

⁸¹² Katholischer Wahrheitsfreund, roč. LVI., č. 42, 16. 10. 1904, s. 335. *Graz. – (Erzbischof Kohn) soll nach Steiermark übersiedeln. Das Schloß Ehrenhausen soll von ihm angekauft worden sein.*

Veronika. Každoročně vykonával kníže-arcibiskup svoji synovskou povinnost a jezdil k hrobu zesnulé, pouze v roce 1899 tak neučinil, protože byl velmi vážně nemocen. 14. října proto odjel do Napajedel na Moravu, kde jeho ceremonář a sekretář Novák nechal připravit vůz a oznámil oběma jeho žijícím sestrám a jeho staříčkému otci, že přijede v noci, v ½ 5 ráno sloužil ve farním chrámu Mši sv. a po ní on, jeho starý otec a sestry společně navštívili hrob. Po splnění svých synovských povinností odjel kníže-arcibiskup 16. října v ½ 8 ráno zpět do Rindbachu, kam by dorazil v 11 hodin v noci. To bylo poprvé, kdy arcibiskup od doby svého vyhnanství navštívil olomouckou arcidiecézi a byl u hrobu své zesnulé matky. Dále se uvádí, že podle zpráv „Steyerer Zeitung“, zaslal z Horních Rakous arcibiskup Kohn list našemu biskupovi,⁸¹³ následujícího znění: Důstojný a vysoceurozený pane biskupe! Dovoluji si vaší biskupské milosti a excelenci dáti na vědomí, že vaši diecézi, která se mi stala azylem, vzpomínaje opouštím, aby si vyhledal domov, který eventuálně budu považovat za své Quasidomicilim, jmenovitě Ehrenhausen ve Štýrsku. List pokračuje chválou diecéze a poděkováním za možnost pobývat zde. Dr. Theodor Kohn, kníže-arcibiskup, Rindbach 12. října 1904.⁸¹⁴

Theodor Kohn tedy ukončil svůj půlroční pobyt v Rindbachu a přestěhoval se do Ehrenhausenu, zámku, kde strávil zbývající část svého života.

Exil v Ehrenhausenu⁸¹⁵ (od října 1904)

17. října 1904 Theodor Kohn opustil Ebensee a *odjel do Grazu, kde přespal v karmelitánském klášteře. 18. října pak z kláštera v 10 hodin dopoledne odjel na nádraží a jel do Ehrenhausenu, kam dorazil okolo 11. hodiny. Na nádraží jej uvítal Baron Salvi, obecní výbor města Ehrenhausenu, přednosta stanice a farní klérus, samozřejmě také obyvatelstvo. Arcibiskup šel do kostela, kde byla shromážděna místní a okolní honorace a obyvatelé Ehrenhausenu. Z nádraží jel arcibiskup s baronem Salvi a klérem na zámek, kde se konalo setkání duchovenstva a obce.*⁸¹⁶

⁸¹³ List neuvádí jméno biskupa, ale v dopise je osloven jako linecký biskup, jedná se tedy o: Franz von Sales Maria Doppelbauer (21. 1. 1845 Waizenkirchen /Horní Rakousy/ - 2. 12. 1908 Linz), 26. 6. 1868 ordinován na kněze, po vysvěcení generálním prefektem kněžského semináře v Linci, od r. 1876 v duchovní správě a studium církevního práva v Římě, 1878 ICDr., 1879 JUDr. 1878 – 79 vícetktor Collegio Teutonico di Santa Maria dell'Anima. Od r. 1882 v konsistorní kanceláři, 1887 – 1888 rektor Collegio Teutonico di Santa Maria dell'Anima. 1888 jmenován biskupem Lineckým a 10. 3. 1889 konsekrován v kapli Animy kardinálem Serafinem Vanutellim.

⁸¹⁴ Linzer Volksblatt, 18. 10. 1904, nr. 239, s. 4.

⁸¹⁵ V některých soudobých pramenech je uváděn český ekvivalent názvu tohoto místa „Arnož“.

⁸¹⁶ Linzer Volksblatt, 23. 10. 1904, nr. 244, s. 4.

Theodor Kohn koupil zámek v Ehrenhausenu⁸¹⁷ a usadil se tam. 25. října jej tam navštívil sekavský arcibiskup Dr. Schuster,⁸¹⁸ který dorazil okolo třetí hodiny odpolední na zámek navštívit arcibiskupa Kohna. Arcibiskup Kohn očekával příjezd vzácného hosta před zámek a doprovodil ho dovnitř. Arcibiskup Schuster Zůstal zde na večeři a okolo páté hodiny odjel zpět do Grazu, na nádraží jej doprovodil arcibiskup osobně.⁸¹⁹

V rámci korespondence se Apoštolským stolcem je list z 11. listopadu pro Státní sekretariát psán již z Ehrenhausenu.⁸²⁰ A korespondence ze státního sekretariátu z 13. listopadu je již také adresována do Ehrenhausenu.⁸²¹ To jestli měl arcibiskup Schuster ze svého nového „diecezána“ radost nebo ne, se neuvádí. Jisté je, že pobyt arcibiskupa Kohna byl vzat řádně na vědomí. Vždyť arcibiskup Kohn se s oběma zmíněnými biskupy (sekavským a lineckým) musel znát osobně z rakouských biskupských konferencí, nebyli si tedy vzájemně neznámí. Také přítomnost cizího biskupa v diecézi nebylo možné přehlížet.

Jak vlastně prožíval rezignovaný arcibiskup svůj život v Ehrenhausenu? Vždyť do své rezignace byl stále pohlcen prací: ať jako student, kněz, profesor nebo arcibiskup. Pokud si v Rindbachu odpočinul, nyní měl spoustu volného času, tolik jako nikdy předtím.

O jeho pobytu však máme jen velmi kusé informace, které ovšem nevípovídají o každodennosti na zámku. V knihách Marktgemeinde Ehrenhausen jsou zachovány zprávy o tom, že si na zasedání rady 11. prosince 1904 *nový majitel zámku pronajal požadovanou loučku na Platschner Straße od obce, která přijala nabídku ročního pachtovného ve výši 80 K.* Při stejném zasedání také požádal o koupi Izolačního špitálu /Isolierspital/ za odhadní cenu 12 000Korun, to mu bylo na zasedání 4. března 1905 schváleno.

Když přišel arcibiskup do Ehrenhausenu měl s sebou své spolupracovníky a služebnictvo s rodinami. Ti se starali o chod zámku, hospodařili na zahradě, polích,

⁸¹⁷ Stauder uvádí 15. října 1904. Srov. STAUDER, PETER, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen (Steiermark)*, Diplomarbeit, Graz 2005, s. 29.

⁸¹⁸ Leopold Schuster (24. 10. 1845 – 18. 3. 1927), ordinován 9. 7. 1865, jmenován biskupem 20. 10. 1893, konsekrován 31. 1. 1893.

⁸¹⁹ Linzer Volksblatt, 27. 10. 1904, nr. 247, s. 4.

⁸²⁰ ASV, Seg. di Stato/, anno 1904, rubrica 247, fas. 1, f.240r. Ehrenhausen, Steiermark, Österreich die 11: Novembris 1904, Dr. Theodor Kohn, Princeps-archiepiscopus.

⁸²¹ ASV, Seg. di Stato/, anno 1904, rubrica 247, fas. 1, f.239r. Lat. koncept Pro Theodor Kohn, Archiepiscopo ~~Titulari Pelusiano~~ dimissionaris Olomucensi, Ehrenhausen. Datován Romae die 13. Novembris 1904. Zajímavé je, že oslovení titulární arcibiskup Pelusijský nebylo použito a bylo škrtnuto.

stájích, lesích a vinicích. Arcibiskupa vždy doprovázel jeho sekretář František Botek, kterého později nahradil Kohnův synovec Theodor Vavruša (syn sestry Rosálie).⁸²²

Tak na něj vzpomíná březnický obecní kronikář: *Na panství v Ehrenhausenu žil jako poustevník, pracovali tam u něj lidi i ze Březnice. Můj otec mu tam opravoval zámek a pracoval tam též Hanačík Frant. číslo 5. a Šalena Ciril i s rodinou. Ku konci vypadal jako stařec a nejraději chytal slimáky a krmil nimi kačeny.*⁸²³

V březnické farní kronice je pak tento záznam: *Až do své smrti žil v ústraní na zámku Ehrenhausenu ve Štýrsku. Tam v domě i v hospodářství obklopen byl skoro výhradně českým personálem. Sekretářem svým měl po celou dobu svého synovce Dra. Theodora Vavrušu, rodáka z Kudlova. Na zámku svém krásném, starožitném – polohou je to vlastně hrad. Žil kníže pán prostým životem církevního hodnostáře, tak jak to činil v Olomouci. V taláru stále chodil i v zahradě i po hospodářství. Kdo z jeho bývalých kněží ho navštívil, byl vlídně přijat. Pohrávaje si s křížkem náprsním hovořil mnoho a s důrazem, užívaje latinských obrátů. Kol 14. října každého roku přijížděl do Březnice odsloužit rekviem za své rodiče a navštívit jejich hrobu a se tam pomodlit.*⁸²⁴

Obyvatelé Ehrenhausenu jej vnímali jako přísného a uzavřeného despotu. Staří obyvatelé vyprávěli, že ho bylo možné občas potkat, jak oblečený v elegantní sutaně, černých punčochách a v botách se stříbrnou přeskou. Pokud s ním chtěl někdo o něčem jednat, musel mu nejprve v úkloně políbit ruku, na které měl velký pastýřský prsten. Dámy a dívky musely učinit puky a pánové se museli uklonit. Často ho bylo možné spatřit jak jde s puškou přes rameno s mužským doprovodem jak jde na prohlídku na pěší prohlídku svého rozsáhlého panství, aby zkontroloval zda je vše dle práva. Proti lesnímu pychu vystupoval velmi tvrdě. Povídá se, že když jednou jedna chudá stařenka sbírala v panském lese dříví, přihnál se a zveličoval škody, jaké mu tím napáchala. Mnozí lidé vzpomínali jak viděli jeho zběsilou jízdu Platscher Straße, aby přivezl svou „přítelkyni“, jak se šušovalo, k odpolední kávě na návštěvu. Jiní zase chtěli pozorovat, že dokonce tako žena je paní Marie Exeli z Ewitsch.⁸²⁵

S ohledem na to, že v žádných jiných pramenech či vzpomínkách se nic podobného nevyskytuje, je vysoce pravděpodobné, že povídačky o „přítelkyni“ jsou

⁸²² Srov. STAUDER, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen*, s. 41-42.

⁸²³ Stání okresní archiv Zlín-Klečůvka Fond Obec Březnice: Pamětní kniha obce Březnice, inv. č. 20., Paměti kronikářovy, s. 185.

⁸²⁴ FÚ Březnice, Pamětní kniha březnické farnosti, f. 26v.

⁸²⁵ STAUDER, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen (Steiermark)*, s. 42. Týž, *Ehrenhausen. Der Arbeitskreis „Festschrift“ im Auftrag der Marktgemeinde Ehrenhausen*. Ehrenhausen 1990, s. 299-300.

nevěrohodné. Kohnovi, když přišel do Ehrenhausenu bylo téměř šedesát let, nikdy dříve ani po tom, ani v nejpomlouvačném článku nebylo žádných narážek na jeho případné avantýry. Možná právě proto, že Kohn zaměstnával lidi z domova, mohla vést obyvatele Ehrenhausenu k tokovým pomluvám, protože jim nedopřál vydělat.

V Pozorovateli (Kroměříž) vyšla také velmi pozitivní vzpomínka: *Po několikaměsíčním bloudění koupil si Arnož v jižním Štýrsku za 800.000 K. Srdečně se těšil, když jej někdo ve vyhnanství navštívil, zvláště rád viděl kněze ze své bývalé diecéze. Rozpovídal se s roztomilostí a srdečností, jaké by nikdo u něho v Olomouci čekati nemohl. Otázkami zrovna zahrnoval hosta. Co dělá ten a onen spolek? Co ten či onen muž? Co dělá ten či onen poslanec? Věděl o všem, kolik hlasů získali nebo ztratili jednotlivci. Vzpomínal svých úředníků, jak dobře mu sloužili, jaký pořádek mezi nimi zavládl, že arcibiskupství poslední rok mu vyneslo čistých 800.000 K. „Nyní jsem mohl pomýšleti“ děl „abych uskutečnil své plány. Než stalo se jinak. Lidé myslí, že jsem si odnesl miliony a zatím mi zachránil ředitel Kleiber 1.600.000 K. Za 800.000 K jsem koupil tento statek se vším, jak zde vidíte.⁸²⁶ Ani židle jsem nepřikoupil. Pojďte ukážu vám všechny komnaty! Zde pracuju, ale nehoršete se, že vše je pokryto poházenými knihami a spisy a pranic se nebojte pušky zde na stěně. V tomto křídle jsem sám a sám a kdyby se mi něco v noci stalo, pak vystřelím, abych své lidi vzbudil. Vyhlédněte z okna! Není to čarovný pohled do údolí Mury? A přec, přec – – Co jsem všechno chtěl! U sv. otce Lva XIII. jsem chtěl prosadit, aby privilegium šlechtické bylo v kapitole olomoucké zrušeno, a sv. Otec mi uložil, abych totéž provedl ve Vídni. Začal jsem, ale nedokončil pro svou rezignaci.“ O svého nástupce a o své odpůrce nezavadil ani slovem. Bylo viděti, jak lpí na Moravě. Moravany vzal také do svých služeb, pro ně byla o každé neděli a svátku čes. kázání v kapli arcibiskup. S hostem odcházejícím se loučil velmi zkrátka a rychlým obratem se uchýlil kdysi olomoucký arcibiskup sám do své samoty. Pospíchal se vyplakati? Dokud byl arcibiskupem nerozumněl lidem a lidé nerozumněli jemu, ve vyhnanství poznal, co je to člověk, odpustil a v modlitbě a knihách hledal zapomenutí.⁸²⁷*

Jak těžce asi nesl situaci svého syna Theodruv otec Josef Kohn pravděpodobně nikdy nezjistíme. Na druhou stranu mohla za ním odjet do Ehrenhausenu a dožít v blízkosti svého syna. Ale to jsou pouhé úvahy. Faktem zůstává, že Josef Kohn zemřel

⁸²⁶ Studer uvádí, že není do dnes jisté, kdy sehnal arcibiskup tak rychle peníze, což ale není pravda, neboť arcibiskup měl právě tyto uvedené finance k dispozici. Srov. STAUDER, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen (Steiermark)*, s. 41.

⁸²⁷ Pozorovatel (Kroměříž), 10. 12. 1915, č. 49, s. 1. Arcibiskup Dr. Kohn +

11. července 1907, syn mohl přijet a vykonat pohřební obřady (asistoval dr. Botek a Slavík).⁸²⁸ Potom se každoročně vracel odsloužit mši svatou za své rodiče, přijížděl kolem 14. října⁸²⁹ Březnický obecní kronikář jeho návštěvy v Březnici popisuje velmi kriticky: *Jezdívá dále do Březnice sloužiti mši svatou za svoje rodiče, ale přijel vždy v noci v selském voze, odsloužil mši a ještě před ránem opouštěl Březnici. Příbuzné svoje nikdy nenavštívil. Březničané vždycky čekali, že jim arcibiskup v něčem pomůže. Kostel byl chudičký, sešlý, škola stará a malá, jen dvoutrídni. Jeho bratra, ač nerádi zvolili za starostu obce, že snad se arcibiskup na svou rodnou obec rozpomene, ale marně – nic.*⁸³⁰

Theodor Kohn se nikdy se svým vyhnanstvím nesmířil, přijímal je jako nezasloužený trest a usiloval o svoji rehabilitaci.

V březnu 1913 Kohna v Grazu navštívil baron Grimmenstein,⁸³¹ který v krizových letech brojil proti němu. Z neznámých důvodů přesvědčoval Kohna, že hlavní vinu na jeho sesazení nese biskup Bauer, obviňoval také Musila a biskupa Wisnara, za pravého Recta označil Ocáska. Sám Grimmenstein měl litovat všeho, čeho se proti arcibisupu Kohnovi dopustil a také toho, že psal do Říma.⁸³² Proč takto Grimmenstein lhal Kohnovi není jasné.

Na základě této návštěvy psal Vavruša proboštu Stojanovi, že *zde nastává netušený obrat. Jeden z hlavních strůjců katastrofy z roku 1904 trápen jsa výčitky svědomí a nemaje pokoje přišel a vyznal vše a bylo jemu od srdce odpuštěno.* Nyní tedy mělo být odčiněno bezpráví, které bylo spácháno na arcibiskupu Kohnovi. *Původce infamie o sigillum sacramentale jset známý kněz dr. Musil (...) Známý P. Ocásek, jež byl preventivně do demeritního domu v Kroměříži poslán a který tak farizejsky do světa ba až do Říma roznášel, že internován byl nevinně, psal skutečně ominésní telegram do Skaličky a byl spolupracovníkem pověstného kněze Hofra pod pseudonymem Rectus.*

Do Říma psali novinářské klepy Pozor za skutečnou pravdu nástupce v Olomouci -vide Tridentinum de machinatione in episcopum a materiál jemu do Brna

⁸²⁸ Lidové Noviny, 18. 7. 1907, ranní vydání, s. 2.

⁸²⁹ Farní kronika Březnice, f. 26v

⁸³⁰ Stání okresní archiv Zlín-Klečůvka Fond Obec Březnice: Pamětní kniha obce Březnice, inv. č. 20., Paměti kronikářovy, s. 185.

⁸³¹ Josef Grimmenstein (1865 – 1946) představuje velmi záhadnou osobností, jeho baronství nebylo jisté. Snad pro své kaplanské působení v Mayerlingu měl dobrou pozici ve Vídni. 1899-1918 byl proboštem u sv. Mořice v Olomouci. Zastával se nevinně uvězněného P. Ocáska a posílal žaloby na Kohn do Říma, jak bylo výše uvedeno.

⁸³² Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 392.

dodával Dr. Wisnar; a arcibiskup Skrbenský, kterého resignovaný konsekroval a tomuto dodávali materiál Dr. Tittel v Olomouci a farář v Dubě Palásek. V Římě arcibiskup Kohn nedostal k nahlédnutí žaloby, navíc Svätý stolec slíbil jeho rehabilitaci. *A tento tak slavný slib morálně k smrti odsouzenému písemně daný, zůstal pouhou literou, nehodíc k tomu, že ani podmínky resignace, ač před resignací to bylo sv. Stolici zaručené, nebyly splněny.*⁸³³

Arcibiskup Kohn se nikdy nevzdal možnosti své rehabilitace.⁸³⁴ Kohn napsal své paměti a Botek snad měl nunciiovi ukázat tento spis. Svätý stolec nebyl jimi nadšen, v díly je velmi kriticky vnímána jak kurie tak i jeho nástupce Bauer. Bylo tedy vyjádřeno přání, aby tyto paměti publikovány nebyly.⁸³⁵ *Lebensdenkwürdigkeiten* vyšly skutečně až v roce 1921.

V roce 1913 byly péči Františka Botka vydány publikace *Temporalien-Übergabe* a *Grundlinien, Beiträge u. Materialiensammlung zur vorurteilsfreien, sachgemäßen Beurteilung seiner bischöflichen Amtstätigkeit I. – III.* V Římě nevyvovaly nadšení, naopak vídeňský nuncijs Raffaele Scapinelli di Léguigno zaslal Kohnovi list v němž mu sděluje, že vydání těchto publikací je politováníhodné, nepřispívá dobrému ale naopak jimi zavdává pohoršení pro věřící. Svätý otec si přeje, aby již takováto díla nevydával.⁸³⁶

V srpnu 1914 zemřel papež Pius X. Jeho nástupcem byl v září zvolen Giacomo della Chiesa, který přijal jméno Benedikt XV. Arcibiskup Kohn mu také poslal blahopřání, za něž mu bylo od nového státního sekretáře, Domenica Ferraty.⁸³⁷ Změnu na Petrově stolci vnímal Kohn jako možnost opět otevřít svůj případ. Proto 15. září 1915 napsal list Benediktu XV.,⁸³⁸ vídeňskému nunciiovi⁸³⁹ a kardinálu Skrbenskému.⁸⁴⁰

⁸³³ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO kart. 877, nefoliováno. Čj koncept od Vavruši pro Stojana, Ehrenhausen 15. 4. 1911.

⁸³⁴ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna, b. 740, f. 294r. It list pro Bavonu, 9. 11. 1911.

⁸³⁵ Srov. ASV, Arch. Nunz. Vienna, b. 740, f. 295r-v, 298r. It koncept pro státního sekretáře, Vienna 31. 10. 1911.

⁸³⁶ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 18, kart. 1515, f. 40r. Lat list, Viennae 13. 12. 1913.

⁸³⁷ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 18, kart. 1515, f. 42r. Lat. list, Roma 23. 9. 1914.

⁸³⁸ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 18, kart. 1515, f. 44-45v. Lat list, Ehrenhausen 15. 9. 1915.

⁸³⁹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 18, kart. 1515, f. 46-47v. Lat. list, Ehrenhausen, 15. 9. 1915.

⁸⁴⁰ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 30, kart. 1530, f. 1-4r. Nj. list, Ehrenhausen 15. 9. 1915.

Na kardinála Skrbenského apeloval, jako na svého žáka a svěcence, aby napravil to, na čem se podílel.

Skrbenský Kohnovi odpověděl, že je pravda, že byl před lety požádán z kompetentních míst, aby referoval o smutných poměrech v olomoucké arcidiecézi. Nepřeje si však nic více v této již uzavřené záležitosti nic podnikat.⁸⁴¹

Návštěva Josefa Svatopluka Machara v Ehrenhausenu

Kohn žil v Ehrenhausenu takřka osamocen, nikdy neměl příliš přátel, kteří by ho navštěvovali „jen tak“, a tak tomu bylo i v Ehrenhausenu. Ale zapomenut nebyl, navštěvovali ho jak spolubratři v biskupské službě (viz zmíněný biskup sekavský), poslanci, úředníci, novináři i spisovatelé, kněží, hodnostáři, kněžští přátelé z olomoucké arcidiecéze a další.⁸⁴²

Jeden z jeho návštěvníků si zaslouží větší pozornost, neboť na jeho návštěvu reagoval i státní sekretariát v Římě. Tímto návštěvníkem byl Josef Svatopluk Machar.

Podle vzpomínek Josefa Svatopluka Machara mu psal odborný učitel „p. M.“, příbuzný arcibiskupův, zda by nechtěl jet do Ehrenhausenu za arcibiskupem, který by ho rád poznal a s radostí ho uvítá, „p. M.“⁸⁴³ by ho doprovodil a pokud souhlasí, ať uvede datum návštěvy.

Zbývalo dohodnout podrobnosti: cesta do Ehrenhausenu z Vídně rychlíkem trvá 4 hodiny, osobním vlakem 6 hodin, vzhledem k tomu, že rychlíky v Ehrenhausenu nezastavují, nechal by arcibiskup Kohn pro něj poslat do Spiefildu.⁸⁴⁴ Došlo jen k malé změně, Kohn si nakonec přál, aby Machar dorazil sám, bál se indiskrétnosti „p. M.“⁸⁴⁵ Machar tedy dorazil sám v domluvený den, 4. července roku 1909, do Ehrenhausenu.⁸⁴⁶

Vzpomíná, že v jeho představě byl Kohn *tvrdý člověk, bezohledná despotická povaha! Bude mít tmavé necitelné oči. ... Nyní, po strašném svém pádu, jest nabit*

⁸⁴¹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc. AO, sign. KH 30, kart. 1530, f. 5r-v. Nj list, Unter Břežany, 24. 9. 1915. ZLÁMAL, *K abdikáčnímu dramatu*, s. 46.

⁸⁴² Srov. KOHN, *Lebenswürdigkeiten*, s. 277.

⁸⁴³ synovec Theodor Pala. Srov. Čj list od Theodor Pala z 21. 12. 1909, Tovačov, pro Theodor Kohn. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 18r-v.

⁸⁴⁴ Srov. MARCHAR, *Josef Svatopluk, Oni a já. I. 1926-1927*. Aventinum, Praha 1927, s. 180. Spiefild je rychlíková zastávka za Ehrenhausenem (ten ani dnes není rychlíkovou zastávkou), ve vzdálenosti asi 4 km od Ehrenhausenu.

⁸⁴⁵ A možná, že tato obava byla oprávněná, informace o návštěvě nakonec v prosinci 1909 do novin pronikla a někdo musel novináře informovat, buď Machar sám nebo pravděpodobně Th. Pala. Srov. Čj list od Theodor Pala z 21. 12. 1909, Tovačov, pro Theodor Kohn. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 18r-v.

⁸⁴⁶ MARCHAR, *Oni a já. I.*, s. 180-81.

*utajeným vztekem a hoří pomstychtivostí. Snad chce apelovat na moje pero. Proč by mě byl k sobě zval? (...) A že ví, koho mám stále v žaludku...*⁸⁴⁷

Kočár ho očekával a z nádraží odjížděl v doprovodu Vavruši, který se podle Machara s ním moc nebavil. Společně dorazili na zámek, který vypadal velmi staře. Také jemu určený pokoj byl dosti ubohý. Pak vstoupil do salonu, kde se setkal s dr. Botkem a arcibiskupem. *První oprava na mé představě: nemá tmavé necitelné oči – pod skly brejlí modrá se bledě jeho pohled, jak jej vidáme u našich starých lidí na venkově, když bouře a strážně života jsou daleko vzadu a pro dny, jež tu jsou, a plody jejich, zbyl pouze vlídný všeodpouštějící a všechápající úsměv. Ani v jeho obličejí není nic tvrdého a v celém jeho zjevu nic despoticky bezohledného. (...) Sutana jeho je sešlá, má lesk staroby, fialové lemování její se místy třepí, i m alá čepička malvové barvy v bílých vlasech na temeni hlavy dojistá již také pamatuje řadu let.*⁸⁴⁸

Pozdravili se a Kohn si vyžádal, aby zůstali o samotě. Kohn vzpomněl na Macharův článek z roku 1903⁸⁴⁹ a poděkoval mu za něj, *a on mi rád doznává, že u mně jediného našel onu spravedlnost, kterou marně hledal i v Olomouci i ve Vídni i v Římě. A vše to povídal hlasem měkkým, přitlumeným, jímavým – spíš tesknil, než vyčítal, konstatoval a neobžalovával.* Sám Machar se přiznal k tomu, že očekával tvrdého Římana a našel mírného moravského Slováka, což Kohn odsouhlasil.⁸⁵⁰

Machar požádal o vyprávění o jeho životě, s čímž Kohn souhlasil a povídal o své volbě, císař ho sice potvrdil, ale když Kohn chtěl zrušit šlechtickou výsadu olomoucké kapituly, císař byl rozhodně proti. Vzpomněl i onu audienci biskupské konference z níž se vzdálil kvůli nebezpečí úmrtí svého bratra. *Ukázal jsem depeši svému nynějšímu nástupci (arcibiskup vždy řekl „můj nynější nástupce“, jméno dra Bauera nikdy nevyslovil) A můj nynější nástupce, zběhlejší mne ve formách dvorních, mínil, abych beze všeho odejel, audience že jest obvyklým formálním aktem, kde pohřešován nebudu. Jel jsem tedy, bratra zastihl ještě na živu, držel jsem jeho ruce, když umíral. Druhého dne byla audience. Jeho Veličenstvo vstoupilo do sálu, rozhlídlo se a ptalo se přísně: Wo ist der Erzbischof von Olmütz?(...) Každý z pánů bratrů díval se kolem, jakoby mě hledal a každý se divil, že mě nenalézá. (...) Ano, můj nynější nástupce byl ovšem přítomen, odpověděl dr. Kohn tiše.* Doplnil to o vysvětlení, že protokol neovládal a

⁸⁴⁷ Právděpodobně narážka na Macharovy spory s českou katolickou modernou, převážně s Karlem Dostálem Lutínovem. Srov. MACHAR, JOSEF SVATOPLUK, *Prosa z let 1901-1903*. Rokycany 1904, s. 59-124.

⁸⁴⁸ MACHAR, *Oni a já. I.*, s. 182-83.

⁸⁴⁹ Jedná se o výše zmíněný článek srov. kap....

⁸⁵⁰ Srov. MACHAR, *Oni a já. I.*, s. 183

spoléhal na doporučení svého spolubratra, dodatečně se neomluvil a také se o průběhu audience dozvěděl až později.⁸⁵¹

I z této vzpomínky je evidentní zaujatost arcibiskupa Kohna vůči arcibiskupu Bauerovi. Dnes již je nemožné zjistit co Bauer poradil Kohnovi a jak skutečně audience probíhala. Kohn této audienci přičítal velkou důležitost, uváděl ji jako příklad toho, kdy byla pošramocena jeho pověst u císaře, bez jeho vlastní viny. Ovšem zda tato příhoda měla tak velký podíl na jeho rezignaci se jen stěží určuje. Možná arcibiskup Bauer předpokládal jako samozřejmost, že Kohna zašle kabinetní kanceláři omluvný list. *A omlouvat se potom, přičilo se mi, necítil jsem se vinníkem.* Opět je patrná Kohnova tvrdohlavost, jak to bylo i v korespondenci s papežem Lvem XIII. Papežem byl nabádán k mírnosti, ale Kohn si svoji případnou chybu nedokázal ani připustit, natož, aby se za ni omluvil.

Došlo také na otázku, jaktože příbuzní „bohatého olomouckého arcibiskupa“ nejsou příliš při majetku. Podle Machara Kohn ragoval tak, že pravděpodobně na tuto otázku odpovídal častěji. *Mám své příbuzné rád. Viděl jste, jak jsem spěchal k umírajícímu bratrovi. Nezapomínám nikdy, z čeho jsem vyšel. V těch chalupách žijí oni dosud. Dát jim peníze, značí, přesadit je z půdy jejich, z prostředí jejich, jimž jsou zvyklí, někam jinam, kde by našli záhubu. Jenom v pohádkách zove se štěstím, zbohatneli na konci jejich člověk chudšas. Strom nepřesadíte beztréstně. Dal jsem jim spravit chalupu, koupil krávu, dvě, pomohl dětem jejich. I dluhy zaplatil. Více udělat – bylo by pochybným podnikem zaslepené příbuzenské náklonnosti. Ano, nepodporoval jsem své příbuzné, jak by byla veřejnost mínila, a jsem přesvědčen, že právě tím jsem jim prospěl co nejlépe.*⁸⁵²

Rozhovor přerušil oběd – z kočího byl najednou lokaj a obsluhoval u stolu, arcibiskup pil vodu, víno prý pívá zřídka, ostatní měli víno z ehrenhausenských vinic. Pokračovali v rozhovoru, Kohn se přiznal, že nečinnost v Ehrenhausenu ho ubíjí, píše sice paměti, ale to je málo. Došlo i na „dvojjakost katolicismu“ *jinak káže morálka a jinak jednají ti, kdož ji hlásají.* Po té co od Botka zjistil kam Machara umístili, nařídil jej přestěhovat do „modrého pokoje“ s lepší vyhlídkou.⁸⁵³

Rozhovor podle Macharových vzpomínek pokračoval dále. Kohn měl označit za největší své neštěstí skutečnosti, že se narodil jako nešlechtic. *„Nikdy by nebyly vznikly*

⁸⁵¹ Srov. Tamtéž, s. 184-85.

⁸⁵² Tamtéž, s. 186.

⁸⁵³ Srov. Tamtéž, s. 187-188.

takové bouře, kdyby hospodářství arcibiskupských statků a lesů dával do pořádku rozený kníže, hrabě, nebo baron.“⁸⁵⁴ Ve svém nešlechtickém původu, hledal příčinu toho, proč si ho lidé tak málo vážili. Na svou audienci v Římě v květnu 1903⁸⁵⁵ měl Kohn vzpomínat velmi pozitivně, s tím, že papež Lev XIII. mu měl schválit jeho jednání a kardinál Rampolla mu měl slíbit pomoc z Říma. Nemůžeme dokázat zda to Kohn opravdu řekl, nebo zda je to fikce Macharova, ovšem korespondence mezi vídeňskou nunciaturou a Svatým stolcem dosvědčuje, že situace v olomoucké arcidiecézi byla v Římě dobře známa, a sám nuncius upozorňoval, že situace v arcidiecézi je tak vážná, že jakékoliv projevy ve prospěch Kohna se setkávají s nesouhlasem.⁸⁵⁶

Macharovi měl ke svému pobytu v Římě v zimě 1903/04 sdělit, že téměř nevěděl proč tam jede, když žádal o výslech nebylo mu toumožněno a nakonec měl rezignovat. Z poslušnosti tak učinil, a měly mu být dány i konkrétní přísliby. Zmiňuje i onen anonymní list z Vídně, který ho upozorňoval na jeho neblahý nešlechtický původ, ale i to, že už se do Olomouce nevrátí. Machar se Kohna dotazoval zda nikdy nezjistil identitu toho pisatele a navrhl mu, zda by tím autorem nemohl být Körber, který byl také nešlechtického původu. Řeč se stočila také na založení univerzity.

Po tomto rozhovoru odešel arcibiskup pracovat a Machar šel oběma kněžími do města. Seděli v Botkově domě a kněží vzpomínali, že měli velké obavy z Macharova příchodu. Zvláště z ohledu na Macharovu pověst. Dalšího dne po snídani Machar odjel.⁸⁵⁷

Když se zpráva o návštěvě Machara u arcibiskupa Kohna dostala do novin, vídeňská nunciatura urychleně informovala i státní sekretariát. Di Belmonte byl informován kanovníkem Ehrmannem, kterého za ním poslal za tímto účelem sám arcibiskup Bauer. Potvrdil nepříjemnou záležitost a prosil nuncia, aby intervenoval za odvrácení velkého skandálu. Před několika dny totiž v olomouckých novinách Severní Morava vyšel článek, v němž je avizováno blízke vyjití publikace sepsanou jistě Macharem, spisovatelem, který je velmi dobře znám po celé Moravě. Tato kniha by se měla věnovat otázce sporu mezi nynějším arcibiskupem olomouckým a jeho předchůdcem Kohnem. Tato kniha věnující se historii Kohnovi rezignace a jednání o penzi a dobrech arcibiskupské menzy.

⁸⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 188-189

⁸⁵⁵ Machar tuto cestu mylně označuje jako „*první cesta do Říma*“. Srov. tamtéž, s. 189.

⁸⁵⁶ Srov. JONOVÁ, *Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn ve zprávách vídeňské nunciatury*, s. 50-51.

⁸⁵⁷ Srov. MACHAR, *Oni a já. I.*, s. 189-195.

Autor této knihy je odpadlík, velmi zuřivý nepřítel našeho náboženství, který publikuje v knihách a novinách svoji poezii, velmi často navštěvuje schůze pořádané na Moravě a v Čechách, ve kterých mluví proti víře, proti křesťanství, velmi často uráží úctyhodnou osobu papeže a biskupů velkými skandály, má nesmírný vliv na mládež, která se ve velkém množství účastní jeho přednášek.

Toto zadalo důvod k rozhořčení arcibiskupu Bauerovi. Sám mons. Kohn dal Macharovi za úkol, aby sestavil tuto knihu; a za tímto účelem ho pozval na svůj zámek, zdržel ho tři dny a informoval více méně částečně o své otázce, pravděpodobně brvitě podle toho jak mu to více vyhovovalo a bylo prospěšné.

Protože tato kniha by měla vyjít před Vánoce a je sepsaná z iniciativy a pověření mons. Kohna, mons. Bauer se velmi silně zasazuje o to, aby tento prelát (Kohn pozn. aut.) byl přinucen hrozbami možných opatření a také kanonickým tresty, aby se zabránilo takovému skandálu.

Takto informoval di Belmonte státního sekretáře a žádal o pokyny jak pokračovat v tomto případě.⁸⁵⁸

Státní sekretariát bral tento případ velmi vážně a obratem zaslal šifrovanou zprávu: Nuncius má mons. Kohna informovat, že Svatý otec je velmi znepokojen touto zprávou a žádá téhož aby s co největším zaujetím zabránil skandálu, který zapříčinil.⁸⁵⁹

Ovšem jak se informace do novin dostala? Machar byl v Ehrenhausenu už v červenci a nic se nedělo, proč tedy tento rozruch v prosinci? Není známo. Jako možné vysvětlení se nabízí, že to byl sám iniciátor návštěvy, Theodor Pala. Z Ehrenhausenu byl v souvislosti s průnikem zprávy o Macharově návštěvě dotázán, zda *byl Tobě dán od rezignovaného pokyn aneb od někoho jiného, nebo nařízení, nebo vůbec něco, aby onen spisovatel k nám zavítal, anebo bylo to Tvoje a jedině Tvoje mínění a jednání a nikoliv zdejší.*⁸⁶⁰

Pala odpověděl, že musel přehlédnout, že se v klerikálních listech vyskytla zpráva o Macharově návštěvě. *Nevím jak to mohlo do novin přijít. Vím že darebové vůči Vaší Milosti všeho k potupě jen využítují a tak i této návštěvy. Přiznává, že byl iniciátorem návštěvy. Vaš Milost na návštěvě básníkův neměla zájmu nikdy – toliko já,*

⁸⁵⁸ It list. od di Di Belmonte, Vienna 9. 12: 1909, pro Card. Merry del Val, Seg di stato. ASV, Segr. di stato. Austria Ungheria, anno 1910, rubr. 247, fasc. 6, f. 158-159r.

⁸⁵⁹ It přeepsaná šifra od Merry del Val, pro di Belmonte. 13. 12. 1909. ASV, Segr. di stato. Austria Ungheria, anno 1910, rubr. 247, fasc. 6, f. 160r.

⁸⁶⁰ Čj koncept. Píše se Palovi stran Machara. Ehren. 18. prosince 1909. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 23r.

*předně jako příbuzný a též jako učitel. A to s ohledem na to, že Machar je zastáncem nevinně utlačovaných a proto chtěl, aby o Kohnově případu psal právě on. Velmi by mne bolelo, kdyby Vaše Milost měla mítí skrze mne nepříjemnosti.*⁸⁶¹

V Ehrenhausenu tato odpověď stačila, jen ještě byl Pala pověřen, aby se podíval do dalších novin, zda tam také vyšly zprávy o této návštěvě.⁸⁶²

Někteří nemohli pochopit proč Machar Kohna navštívil. *Prosím Vás, co dělal u Vás ten zlotřilý neznaboh a tupitel všeho křesťanského – Machar!? Četl jsem, že byl u Vás v Ehrenhausen!... Je to pravda? Proč přišel?*⁸⁶³ V Ehrenhausenu skutečnost Macharovy návštěvy nezastírali a chtěli zjistit co vše a v kterých novinách se o ní píše. *Buďte tak laskav a odepište brzy, v kterých novinách a kdy jste o návštěvě četl – Zde jest známo jen, že olomoucký „Našinec“ orgáno katolicko národních poslanců na Moravě tluče na buben. A přece tito poslanci sedí v jednom klubu s Drtinou a Masarykem a Stránským a agrárníky a všimněte si „Videňský Vaterland“ ze 17. prosince co o tom soudí – co všechno ty noviny vědí, to zajisté Vám neušlo – Právě nyní.*⁸⁶⁴

V odpovědi bylo doporučeno, aby Vavruša podal nějaké vysvětlení této návštěvy v brněnském „Hlasu“, *ostatní noviny je beztoho otisknou! Anebo dej mi náležitě informace, já to učiním, zdá-li se Ti to býti výhodnější! Pomysli jen na jednání Macharovské v našich vlastech – a na druhé straně – návštěvu u J. Exc.... Já mám tuto obavu: byl-li u Vás darebný, ničemný tupitel Machar – zajisté sbíral látku pro ---!!! Myslím, že i v tom smyslu pojaly zprávu tu naše moravské noviny, nikoli k újmě Jeho Excellence!!! Zpráva ta byla v „Pozorovateli“ (Kroměříž), „Hlasu“ (Brno), „Náš věk“ (Brno) (...) Vidiš v oněch rádcích tutěž mou obavu, by Machar pekelně nezneužil pohostinnosti....*⁸⁶⁵

Šokováno bylo opravdu povícero lidí. Adolf Jašek se také dotazoval na pravdivost a okolnosti Macharovy návštěvy, *poněvadž Machar je dnes největší hanobitel křesťanství, popěrač božství Kristova a nejzuřivější odpůrce církve Katolické. Dokonce se tvrdí, že Jeho Excellence si tomuto člověku stěžovala do svého prý trudného*

⁸⁶¹ Čj list od Theodor Pala z 21. 12. 1909, Tovačov, pro Theodor Kohn. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 20r.

⁸⁶² Čj koncept pro Theodora Palu „Učitel Pala v Tovačově referuje o genesi návštěvy známého spisovatele. Ehren. 23. prosince 1909. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 20r.

⁸⁶³ Pohled pro Dr. Theod. Vavruša, Schloss Ehrenhausen Steiermark, Řím, 22. 12. 1909. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, bez foliace.

⁸⁶⁴ Čj koncept „Píše se gemanikovi stran Machara“, Ehrenhausen 28. 12. 1909. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 14r.

⁸⁶⁵ ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 12r, 13r. Čj list, Řím 1. 1. 1910.

*postavení atd. Jedná se mi jen o to, aby takovým pomluvám byl učiněn konec, poněvadž znám nyní z vlastní zkušenosti šlechetnost Jeho Excellence a nepokládám za možné, že by Jeho Excellence jaksi ze vzdoru tak se totiž též povídá – Machara přijala v audienci. Proto, je-li možno, prosím o stručnou zprávu, jak k oné audienci došlo, abych křivé zprávy ospravedlnil; ovšem upotřebil bych toho jen privátně, ne v tisku.*⁸⁶⁶

Za list a výstřižky mu bylo poděkováno. Vavruša se divil, že jej tato návštěva tak rozčiluje, vždyť– *Když ráčil jste zavítati k nám, viděl a slyšel jste, kdo všechno žádá o audienci – Jsou to poslanci všech táborů, spisovatelé rovněž všech táborů, básníci rovněž takoví, kněží z Moravěny vyšší i nižší, i modernisté a notoričtější druhdy skučící proti rezignovanému. Stejně tak byl přijat k audienci i Machar. Což není nic divného, když Lev XIII. přijal k audienci Zolu a a nynější nuncius ve Vídni zpravodaje z Neue Freie Presse.*⁸⁶⁷

Aby se ale předešlo nějakému nedorozumění a pravděpodobně, aby i Kohn měl nějakou záruku žádal Machara, aby nic nepublikoval.⁸⁶⁸

Machar tuto „dohru“ pro arcibiskupa považoval za „charakteristickou“. Žádost z Ehrenhausenu jej sice překvapila, slyšel o různých zprávách, ale udivilo ho, jak jim mohli uvěřit v Ehrenhausenu. Do Ehrenhausenu odpověděl, že *všechny zprávy o zamýšlených mých přednáškách v záležitosti rezignace p. arcibiskupa Dra Kohna jsou lži. Nebudu ani psát ani přednášet, jakož nikdy nezasahuji v lidské osudy – leda až jednou pod zorným úhlem historie.*⁸⁶⁹

O tuto návštěvu se však nezajímaly jen noviny a soukromé osoby, ale také Řím a vídeňská nunciatura. Nuncius píše, že ve své zprávě z 9. prosince 1909 informoval Merryho del Val, že existují závažné indicie, které činí důvěryhodnou informaci o tom, že Machar z vůle mons. Kohna, někdejšího arcibiskupa olomouckého, chce publikovat knihu o rezignaci tohoto preláta na olomoucký stolec, a tato publikace pravděpodobně vyvolá velký skandál. Merry del Val žádal v telegramu z 13. prosince, aby nuncius

⁸⁶⁶ ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 21r-v. Čj list od Adolf Jašek, Kroměříž. 15. 12. 1909.

⁸⁶⁷ Čj koncept: Odpověď katechetu Jaškovi v Kroměříži stran Machara. Ehren. 18. prosince 1909. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 22r.

⁸⁶⁸ Čj koncept: Píše se p. Macharovi in causa nunciatura apostolica. Ehrenhausen 16. XII. 1909. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, f. 24r-v. Machar tento dopis publikoval, ale v trochu jiném znění. Srov. MACHAR, *Oni a já. I.*, s. 195-96.

⁸⁶⁹ ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21, nefoliováno. Latinský překlad tamtéž, f. 5. Přiložena obálka s adresou sekretariátu arcibiskupa Kohna, Ehrenhausen, poštovní razítko: Wien 18. 12. Srov. *Oni a já. I.*, s. 204.

zabránil publikování takového díla. Což nuncius obratem učinil. Kohn v zápětí odpověděl, potvrdil, že spisovatel Machar u něj byl několik dní hostem, ale naprosto popřel, že by mu přikázal cokoliv publikovat, a popřel, že by návštěva měl takovýto cíl. A dodal Macharovo prohlášení, že nemá v úmyslu publikovat nic, co se týká olomouckého stolce a Kohna. – Kohn navíc požaduje, aby se proti takovým autorům, kteří tyto pomluvy rozšiřují zavedl kanonický proces. V dalším listu odpověděl také, že zanedlouho budou zahájen proces a jmenoval dvoje noviny, které publikovali informaci, že Machar byl hostem u mons. Kohna. Pak došel nunciovi další list od Kohna, ve kterém se ptá, zda zpráva, kterou jsem měl zaslat, byla skutečně Sv. stolci zaslána.

Přirozeně nevěřím, že by bylo vhodné mu odpovědět, ale věřím, že informace o tomto dalším příkladu Kohnovy podivnosti je pro Vás užitečná, zvláště pro případ, že by žádal po čtvrté přímo po Římu rozhodnutí v otázce zahájení procesu a pátral po těch, kdo ho pomlouvají. Moje dopisy zůstávají stále uctivé, ty od Kohna jsou „puntičkářsky“ uctivé, že ve vyhnaství působí až ironicky.⁸⁷⁰ Kardinál Merry del Val následně poděkoval za vyřešení záležitosti s publikací dr. Machara.⁸⁷¹

Obavy a závažnost jako dané věci připisovala nunciatura a Svatý stolec jenom podporují fakt, že arcibiskup Kohn se se svou rezignací nikdy nesmířil a domněnku, že některé skutečnosti okolo jeho procesu mohly být krajně problematické. To, co by Kohn mohl publikovat by pravděpodobně nesměřovalo k přezkoumání jeho případu v jeho prospěch, ale dalo by to pouze další zbraň do rukou „antiklerikalismu a liberalismu“.

Ale ona návštěva tak úplně bez odezvy nezůstala. V září 1927 se objevuje v díle Josefa Svatopluka Machara *Oni a já I.* kapitolka *U arcibiskupa Kohna*. V ní připomíná osobu arcibiskupa Kohna na základě svého článku z roku 1903 a popisuje svoji návštěvu v Ehrenhausenu. Machar Kohna nijak neomlouvá, ale zdůrazňuje, že velký vliv na jeho rezignaci měl jeho neurozený a židovský původ, který mu rakouská šlechta nemohla zapomenout.⁸⁷²

Proč je Machar, zarytý nepřítel Katolické církve, takovým obhájcem katolického arcibiskupa? Nelze přehlédnout fakt, že byl Machar ve sporu s českou katolickou

⁸⁷⁰ It list od di Belmonte, pro Merry del Val, z 21. 1. 1910. ASV, Segr. di stato. anno 1910, rubr. 247, fasc. 6, f. 167-168r.

⁸⁷¹ It koncept od Merry del val pro di Belmonte, 25. 1. 1910. ASV, Segr. di stato. anno 1910, rubr. 247, fasc. 6, f. 169r.

⁸⁷² Machar, J. S.: *Oni a já. I. 1926-1927*. Praha 1927, s. 173-210.

modernou,⁸⁷³ a vzhledem k tomu, že byla česká katolická moderna proti arcibiskupu Kohnovi, možná i to byl dobrý důvod proč se postavit na stranu kritizovaného arcibiskupa.

J. S. Machar nebyl jediný, kdo se osud arcibiskupa Kohna zajímal. Již v roce 1907 usiloval získat informace o Kohnově případu Jan Grmela.⁸⁷⁴ Nejprve se obrátil na kardinála Raffaela Merry del Val. Představil se jako český spisovatel z Moravy, který se věnuje historii, psaní a poezii. A chce se zabývat historickými okolnostmi abdikace, spolumoravana, arcibiskupa Kohna. Chtěl by zjistit pravdivé okolnosti jeho případu. Kohna označuje za nezaslouženě potrestaného, nevinnou oběť a připojuje dotazník mající 18 bodů.⁸⁷⁵

Následně zaslal list kardinálu Giuseppovi Vives y Tuto. Opět žádal o informace k případu arcibiskupa Kohna, o pravdivosti novinových článků, pomluvách, účastnících atd, aby se tento nespravedlivě trpící církevní kníže dočkal své rehabilitace a připojuje dotazník.⁸⁷⁶

Obsáhlý dopis také adresoval papeži Piu X., opět žádá o vysvětlení případu a předkládá různé body, které by si přál, aby mu byly osvětleny.⁸⁷⁷

Na konci března opět zasílá list, že již nemohl déle zůstat v Římě a proto prosí, aby mu odpověď ohledně smutného případu vynucené abdikace arcibiskupa Kohna byla zaslána do Paříže.⁸⁷⁸

V dopisu Svatému otci Pius X. z 19. prosince uvádí, že v březnu 1907 žádal o fakta k případu arcibiskupa Kohna, ale žádná odpověď jej v Římě ani v Padově

⁸⁷³ Macharovy články o katolické moderně Srov. Machar, J. S.: *Prosa z let 1901-1903*. Rokycany 1903, s. 59-124. Vztah Machara ke katolické moderně – Karlu Dostálovi srov. Marek, Český katolicismus 1890-1914, s. 408-416.

⁸⁷⁴ Pravěpodobně se jedná o: Jan Grmela (1861-1932), 1900-1906 obecní tajemník Mariánských hor, v roce 1907 byl falešně obviněn z defraudace obecních peněz a díky soudním sporům prohrál volby do Moravského zemského sněmu. Odjel proto do Francie, kde žila jeho dcera. Zemřel nemajetný a zahořklý v Paříži. Srov. <http://www.ostrava2015.cz/web/structure/jan-grmela-stvoritel-marianskych-hor-72.html>

⁸⁷⁵ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f. 272-274v. It list od Grmela pro Merry del Val, Roma 4. 3. 1907. f. 275-279r, It dotazník.

⁸⁷⁶ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f. 253-254v. It list od Grmela pro Vives y Tuto, Roma 10. 3. 1907. f. 257-261r, It dotazník.

⁸⁷⁷ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f. 262-265r. It list od Grmela pro Pia X., Roma 12. 3. 1907.

⁸⁷⁸ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f. 249-252r (dva stejné listy). It list od Grmela, Padua, 29. 3. 1907.

nezastihla. Chtěl by vydat historickou publikaci a proto by chtěl mít informace dobré a správné. Proto opětovně prosí o odpověď.⁸⁷⁹

Žádný koncept či naznačení odpovědi se zde nenachází. I z toho je zřejmé, že Řím neměl nejmenší zájem opět otvíra případ arcibiskupa Kohna. Tento případ byl považován za velmi citlivý a bylo nemálo těch, kteří s ním byly spojeni osobně a měli k němu co říci. A pokud by případ otevřela „jakákoliv ze zúčastněných stran“, byla zde obava, že jej nebude vykládat objektivně. Ani Grmelův pohled nebyl nezaujatý, vždyť arcibiskupa označuje za nevinně trpící oběť. A právě objektivní pohled za života většiny aktérů nebyl příliš možný.

Smrt arcibiskupa Kohna 3. 12. 1915 a jeho závět'

V září 1915 umírá Benedetto Lorenzelli,⁸⁸⁰ a 25. listopadu 1915 pak olomoucký arcibiskup kardinál Bauer, významní aktéři v případě arcibiskupa Kohna. V novinách se samozřejmě objevily nekrology, ve kterých nemohlo být nezmíněno, že na olomoucký arcibiskupský stolec dosedl po rezignaci arcibiskupa Theodora Kohna.

Smrtí kardinála Bauera se uvolnil arcibiskupský stolec v Olomouci, naposledy došlo k volbě olomouckého arcibiskupa kanovníky, ale považovat tuto volbu za svobodnou by bylo dosti bláhové.⁸⁸¹

Jeho předchůdce jej však o moc dlouho nepřežil – Theodor Kohn umírá 3. prosince 1915 v Ehrenhausenu.⁸⁸² Záhy byla zpráva o jeho smrti doručena i do Březnice: *Zemřel 3. prosince 1915. Telegram o jeho úmrtí byl adresován na faru do Březnice v 10 hodin večer. Tento telegram jsem doručil já, kronikář.*⁸⁸³

Vavruša nechal vyhotovit parte, česky a německy, pohřeb byl naplánován na 7. prosince 1915,⁸⁸⁴ arcibiskupovy ostatky měly být dočasně pohřbeny do

⁸⁷⁹ Srov. ASV, Seg. di Stato, a. 1904, rub. 247, fas. 1, f. 244r-v. It list od Grmela pro Pia X., Parigi 19. 12. 1907. Připoujje také svoji navštívenku s udáním bydliště v Paříži.

⁸⁸⁰ Benedetto Lorenzelli (1853-1915). Získal doktorát z filosofie, teologie a obojího práva, ordinován roku 1876 v Bologni, Byl prvním rektorem České koleje v Římě (1884-1893). Následně nastoupil diplomatickou kariéru: Roku 1893 se stal internunciem v Haagu, 1897 nunciem v Mnichově a v roce 1899 nunciem v Paříži, kde byl až do roku 1904, kdy Francie přerušila diplomatické styky se Svatým Stolicem. V roce 1896 přijal biskupskou konsekraci. V roce 1904 byl jmenován arcibiskupem v Luce a v roce 1910 abdikoval. Kardinálem byl jmenován v roce 1907 (Santa Croce in Gerusalemme). Od roku 1914 prefekt kongregace pro studium. Umírá 15. září 1915.

⁸⁸¹ Zlámal, Bohumil, Die Translation des Erzbischofs Kardinal Skrebensky von Prag nach Olmütz im Jahre 1916. In Archiv für Kirchengeschichte von..., s. 237-255.

⁸⁸² Srov. DAG, Matriken-zwitschriften Pfarre Ehrenhausen. Sterbenfälle 1835–1958, p. 257. NFP

⁸⁸³ Stání okresní archiv Zlín-Klečůvka Fond Obec Březnice: Pamětní kniha obce Březnice, inv. č. 20., Paměti kronikářovy, s. 185.

⁸⁸⁴ Srov. NFP, 5. 12. 1915, s. 9.

Ehrenhausenského mauzolea.⁸⁸⁵ Neb olomoucká arcidiecéze o pohřeb rezignovaného arcibiskupa nejevila velký zájem, navíc zde byla Kohnova závěť, kde se v oddílu IX. píše:

„Přeji si, bych odpočíval v mausoleu, pokud nebude sirotčinec v Březnici postaven; pak budiž můj popel se sarkofágem do Březnice převezen a tam v kapli ve výklenku uložen. Výlohy převážení mého popele kryjí se z nadace. X. Budiž v kapli sirotčince, kde mám kdysi odpočívati – postavena moje socha z mauzolea v Ehrenhausenu. (...) XVI. (...) Svůj pohřeb přeji si zcela jednoduchý a žáden by se nezval ani z církevních, ani ze státních hodnostářů. Byl jsem psancem, ať zůstanu tak i při posledu. Každý kněz, který by, ač nezván, ku pohřbu se dostavil, ať dostane deset korun ve zlatě. (...) Ehrenhausen, dne 8. dubna 1915 Dr. Theodor Kohn, resig. kníže-arcibiskup olomoucký.“⁸⁸⁶ Bylo zřejmé, že nestojí o pohřební místo vedle dalších olomouckých (arci)biskupů v kryptě olomoucké katedrály.

Výše uvedenému přání odpovídá i záznam v březnické farní kronice: „V zámecké zahradě v Ehrenhausenu stojí krásné mausoleum, chovající ostatky bývalých šlechtických majitelů zámku. Tomuto stánku věčného odpočinku věnoval Dr. Kohn kníže-arcibiskup velikou péčí, tu uchystal sobě místo posledního odpočinku „po boji“ a tam 7. prosince 1915 dopol. byl uložen za velkého účastenství. (...) pro kostel v Březnici na zřízení nadace 5 000 K a v Ehrenhausenu 2 000 K a legat pro sirotčinec v Březnici, kam jeho pozůstatky tělesné po dostavení sirotčince mají býti převezeny a v kapli jeho uloženy. Pro sirotčinec poručil 2 své nově zakoupené kalichy, jež prozatím uschovány jsou v kostele v Březnici.“⁸⁸⁷

Pohřeb arcibiskupa Theodora Kohna se konal v úterý 7. prosince 1915, byl uložen do mauzolea v Ehrenhausenu.⁸⁸⁸ Pohřební obřady vykonal sekavský kníže-

⁸⁸⁵ Podepsaný podává jménem všech příbuzných a přátel truchlivou zprávu, že se Všemohoucímu zalíbilo povolati k Sobě na věčnost Jeho Excellenci, nejdůstojnějšího Pána Dra. Theodora Kohna Resig. Kníže-arcibiskupa Olomouckého, Jeho císař. a král. Apost. Veličenstva skutečného tajného radu, doktora sv. Theologie atd. atd. Zemřel častěji zaopatřen sv. svátostmi umírajících po delší trapné nemoci 3. prosince o ¾ 10 hod. večer tiše odevzdán do vůle Boží. Tělesná schránka drahého zesnulého bude dne 7. prosince ½ 11 hodině dopoledne po zádušních službách Božích, jež konati se budou ve farním chrámu Páně v Ehrenhausenu, do tamního Mausolea převezena a prozatímně pochována. REQUIESCAT IN PACE! Ehrenhausen, 4. prosince 1915. Dr. Theodor Vavruša, arcib. sekretář. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 878.

⁸⁸⁶ Pozorovatel (Kroměříž), 7. 1. 1916, č. 1., roč. 13, s. 2.

⁸⁸⁷ FÚ Březnice, Pamětní kniha březnické farnosti, f. 26v-27r.

⁸⁸⁸ Blížek k mauzoleu v Ehrenhausenu a jeho úpravy mauzolea pro potřeby uložení ostatků arcibiskupa Kohna srov. Jonová, Jitka, Rezignovaný olomoucký arcibiskup Theodor Kohn a jeho pobyt v Ehrenhausenu. In *Studia Theologica* 40, 2/2010, s. 9-19.

biskup Schuster,⁸⁸⁹ za Olomouc se zúčastnil světicí biskup Karel Wisnar, baron Grimmenstein, Ehrmann, Schinzel a mnoho kněží. Kroměřížskou kapitolu zastupoval kanovník Koupil a další účastníci z řad úřednictva. Z církevních hodnostářů se pohřbu zúčastnil ještě kníže-biskup z diecéze Gurk Alois Hefter, zástupci sekavské kapituly, duchovenstvo, političtí činitelé a velké množství lidu. „Na jeho poslední cestě do mausolea doprovázela jej v imponantním průvodě školní mládež z Arnože a okolí s hořícími svícemi. R. i. p.“⁸⁹⁰ Slavné rekvie za zesnulého arcibiskupa slavil v Kroměříži téhož dne v 9 hodin probošt A. C. Stojan. Zádušních bohoslužeb se měli zúčastnit arcibiskupští úředníci v plném počtu a zástupci všech tamních úřadů a učitelstva.⁸⁹¹ Záhy pak Pozorovatel přináší text závěti arcibiskupa Theodora Kohna⁸⁹²

Kohn byl tedy pohřben právě v mauzoleu Ruprechta a Wolfa z Eggenbergu. Krypta mauzolea byla rozšířena směrem pod hlavní oltář (sarkofágy Ruprechta a Wolfa z Eggenbergu zůstaly umístěny po stranách). Do tohoto výklenku byl umístěn sarkofág s tělem zesnulého arcibiskupa. Podle dochovaných plánů měl být sarkofág zdoben kanelovanými polosloupky v dórském stylu. Na víku sarkofágu měla být umístěna busta zesnulého arcibiskupa.⁸⁹³ Realizován byl však nakonec jednodušší sarkofág bez polosloupků, pouze na přední straně je znak arcibiskupa Kohna. Busta nebyla umístěna na víku sarkofágu,⁸⁹⁴ ale je umístěna na levé straně vedle něho (z pohledu čelem k hlavnímu oltáři) na soklu, který je přemístitelný.⁸⁹⁵ O jak velký prostor byla krypta rozšířena si lze jednoduše představit, neboť sarkofágy Eggenbergů jsou na svém místě, jen kamenný kříž, který byl na původní zdi byl posunut až za sarkofág arcibiskupa Kohna. To, že se Kohn se svým vyhnáním nikdy nesmířil, dokládá nápis na víku sarkofágu:⁸⁹⁶

⁸⁸⁹ Pozorovatel mylně uvádí kníže-arcibiskup.

⁸⁹⁰ Pozorovatel, 10. 12. 1915, roč. 12, č. 49, s. 4. Arcibiskup Dr. Kohn +.

⁸⁹¹ Srov. Pozorovatel, 10. 12. 1915, roč. 12, č. 49, s. 2. STAUDER, PETER, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen (Steiermark)*, s. 43.

⁸⁹² Pozorovatel, 7. 1. 1916, roč 13, č. 1., s. 1-2.

⁸⁹³ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, inv. č. 4399, sign. KH 201, Nákres krypty, čelní a boční průřez sarkofágu u mauzolea v Ehrenhausenu. Arch. Friedrigger & Czeike, Marburg a. D., datováno 30. IX. 1913.

⁸⁹⁴ Svoji bustu zamýšlel Theodor Kohn pro sirotčinec v Březnici („až se postaví“) a do krypty měla být dána pouze prozatímně. Srov. Závěť arcibiskupa Kohna čl. 16. Pozorovatel (Kroměříž), 7. 1. 1916, č. 1., roč. 13, s. 1.

⁸⁹⁵ Srov. Obrazový doprovod v publikaci a fotodokumentace z 22. 6. 2009.

⁸⁹⁶ STAUDER, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen*, s. 43.

MAGNUS CLARUS IN ADVERSIS SUPERANDIS INVICTUS QUIESCIT
THEODORUS OLOMUCENSIS ARCHIEPISCOPUS FELICITER ACTIS⁸⁹⁷

Nad vstupním portálem je opět z vnitřní strany mauzolea zasazen arcibiskupský znak Theodora Kohna.

Na vnější, východní straně mauzolea byl přidán mramorový pomník s truchlícím andělem. Okřídlený anděl v životní velikosti se sklání s palmovými ratolestmi nad arcibiskupovým znakem. Pomník je shodný s plánem, pouze zde není zeleň, která pravděpodobně nebyla realizována.⁸⁹⁸ Veškeré tyto úpravy nijak neubraly Eggenbergskému mauzoleu v Ehrenhausenu na kvalitě.⁸⁹⁹

Sekretáři Theodora Kohna

Do vyhnanství v Ehrenhausenu sice nejprve odjížděl sám se sekretářem Františkem Kovákem. Ale v roce 1905 za ním přišli jak jeho dosavadní sekretář František Botek, tak synovec Theodor Vavruša. Ten doprovázel Theodora Kohna až do smrti a po ní se stal vykonavatelem závěti arcibiskupa Kohna. Těmto dvěma mužům nebyla dosud věnována větší pozornost, dovolím se tedy u jejich osudů krátce zastavit.

František z Pauly Botek

Narozen 6. dubna 1864 (Ostrožská Nová Ves), od roku 1876 studoval nižší gymnázium v Přerově a roku 1880 vstoupil do nižšího semináře v Kroměříži a studoval arcibiskupské gymnázium v Kroměříži. Po maturitě vstoupil do arcibiskupského semináře v Olomouci a začal studovat teologii. V první ročníku podal žádost o možnost studovat v Římě.⁹⁰⁰ Studium v Collegium Germanicum mu bylo umožněno.⁹⁰¹ Studoval filosofii a teologii na Gregoriáně. V Římě byl také ordinován ke kněžství a o slavnosti sv. Šimona a Judy 28. 10. 1890 měl primici.

⁸⁹⁷ Velký a vznešený, v překonávání překážek nepokořený, arcibiskup olomoucký Theodor, odpočívá zde po šťastném dokončení činů.

⁸⁹⁸ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, inv. č. sign. 4400, KH 202, Nákres stěny mauzolea v Ehrenhausenu k umístění Kohnova znaku. Arch. Friedriger & Czeike, Marburg a. D., datováno 30. IX. 1913.

⁸⁹⁹ GEORG KODOLITSCH, *Drei steirische Mausoleen – Seckau, Graz und Ehrenhausen*. In ALEXANDER NOVOTNY, BERTHOLD SUTTER (EDS.), *Innerösterreich 1564–1619*. Im Auftrag der Steiermärkischen Landesregierung Herausgegeben im Zusammenhang mit der Ausstellung „Graz als Residenz – Innerösterreich 1564–1619. Graz: Steiermärk. Landesregierung, 1968, s. 365.

⁹⁰⁰ Nj list adresovaný kard. Fürstebergovi, od Franz Botek, datováno Olomouc 13. 10. 1884. Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. C4/III, kart. 817.

⁹⁰¹ Koncept Nj listu adresovaný rektorovi Colleg. Germanico P. Fridr. Schröder SI, datovaný Kroměříž 27. 10. 1884. Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. C4/III, kart. 817. Je uveden v přehledu alumnů studující v letech 1884-1891 srov. Schmidt, Peter, *Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker.*, s. 323

V roce 1892 si jej povolal Fürstenberg jako ceremonáře. A jeho nástupce Theodor Kohn si jej ponechal a učinil z něj svého „vždy věrného“ sekretáře. Od 15. září 1903 byl Botek jmenován mimořádným profesorem na Teologické fakultě v Olomouci,⁹⁰² ale v roce 1905 přesídlil do Ehrenhausenu a sdílel vyhnanství, aby měl arcibiskup Kohn při ruce kněze.⁹⁰³

V roce 1913 usiloval František Botek o inkardinaci do sekavské diecéze, ale nebylo mu vyhověno.⁹⁰⁴ Následně je v katalogu kněžstva olomoucké arcidiecéze uvedeno, že František Botek byl propuštěn z diecéze a inkardinován v diecézi Gurk, kde se stal kanovníkem u Maria Saal.⁹⁰⁵ Odešel na frontu jako polní kurát a následně do Vídně, kde na vojenské akademii učil francouzštině. 23. července 1918 umírá ve Vídni.

Botek se velmi aktivně zabýval uměním, sám vytvářel některé návrhy na různé umělecké předměty. Snažil se hájit arcibiskupa (*Facta loquuntur, Pro aris et focis a další*). Spojil svůj osud s osudem arcibiskupa Kohna a to jak ve chvílích slávy, tak až do „hořkého“ konce.⁹⁰⁶

Theodor Vavruša

Arcibiskupův synovec Theodor Vavruša (syn sestry Rosálie)⁹⁰⁷ se narodil v obci Kudlov, přiřazené k zlínské farnosti 16. srpna 1880. Arcibiskup svého synovce podporoval již na gymnaziálních studiích, avšak strýček jeho podporu podmiňoval dobrým prospěchem a opakovaně upozorňoval, že výdaje se mají omezit jen na to nejnutnější.⁹⁰⁸

Po maturitě se rozhodl ke studiu teologie a byl poslán do Říma. Mezi chovanci Germanica je uváděn v letech 1900-1905.⁹⁰⁹ V listopadu 1900 po svém nástupu do koleje posílá o sobě zprávu, vyjádřil v ní obavy se kterými do Říma odjížděl, měl strach i ze své neznalosti němčiny, ale záhy se zabydlil. Vstoupil do pěveckého a hudebního spolku. Stal se také členem české akademie, proto prosil dr. Botka, aby mu zaslal nějaké knihy či časopisy z domoviny, protože každý člen tam něčím z domoviny přispívá.

⁹⁰² Srov. DAG, Personalakten, Franz Botek.

⁹⁰³ Srov. Něm. list, Theodor Kohn, 20. 9. 1913, Ehrenhausen. DAG, Personalakten, Franz Botek. Novák tedy pravděpodobně opustil Ehrenhausen.

⁹⁰⁴ DAG, Personalakten, Franz Botek.

⁹⁰⁵ *Catalogus venerabilis cleri Archi-dioecesis Olomucensis*, Olomouc 1915, s. 268.

⁹⁰⁶ Srov. ZLÁMAL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze*, s. 94.

⁹⁰⁷ Srov. STAUDER, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen*, s. 41-42.

⁹⁰⁸ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH 32, kart. 1531 korespondence z let 1895-1900.

⁹⁰⁹ Schmidt, Peter, *Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker*, s. 344.

Spolubratr z Olomouce odebírá něco německého a brněnští bohoslovci Hlas a německé noviny.⁹¹⁰

Theodor Vavruša však měl v Římě zdravotní problémy, po vyhledání lékařské pomoci mu bylo sděleno, že je zdravý, ale trpí nervozitou. Dodržoval doporučenou léčbu a byl také na zotavené na venkově. Ale přeci jen mu to způsobuje problémy při studiu, což znamená i nárůst výdajů. Prosí tedy opět o finanční pomoc.⁹¹¹

V roce 1905 přišel Vavruša za arcibiskupem Kohnem do Ehrenhausenu, který mu zde udělil tři vyšší svěcení: 24. srpna subdiakonát, 26. diakonát a 28. srpna 1905 byl ordinován ke kněžství a inkardinován do sekavské diecéze.⁹¹² V Ehrenhausenu byl arcibiskupovi sekretářem až do jeho smrti. Jak kněz sekavské diecéze, byl po Kohnově smrti ustanoven kaplanem v Ehrenhausenu (1. 9. 1916), následně provizorem (12. 3. 1917) a nakonec farářem v Ehrenhausenu (1. 7. 1917-28. 6. 1921) tamtéž.

Po skončení První světové války se chtěl vrátit zpět do Olomoucké arcidiecéze. Což se mu podařilo v roce 1921.⁹¹³ Nejprve nastoupil jako farář do Bedřichova, později do Butovic a dne 1. 7. 1926 se stal farářem ve Zlíně. od roku 1940 byl i děkanem napajedelského děkanátu.⁹¹⁴

1. října 1942 byl však děkan a farář Msgre. Theodor Vavruša pensionován, a to na základě § 3 vládního nařízení z 9. dubna 1942 č. 137/1942 „o židovských míšencích ve veřejné službě“ (výnosem konzistoře ze dne 20. října 1942 číslo 16 757), administrátorem farnosti byl ustanoven P. Bernard Přerovský. S pádem nacistické říše padly i protižidovské protektorátní zákony a 1. října 1945 se Msgre. Theodor Vavruša vrátil na faru a opět nastoupil svůj úřad faráře. Jak vidno, učinila církev prozatímní řešení – byl ustanoven administrátor – které pak snadno umožnilo Vavrušův návrat. Ve službě zlínského faráře zůstal až do své smrti 25. března 1948. „*Rakev s jeho tělesnými pozůstatky byla vystavena na faře a během tří dnů vystřídali se u ní ve zbožných modlitbách téměř všichni farníci. Pohřeb se konal na velikonoční pondělí 29. března, kondukt vedl a pohřební obřady vykonal ndp. světící biskup J. E. dr. Stanislav Zela.*“⁹¹⁵

Theodor Vavruška také doprovázel svého strýce do vyhnanství, jako Botek. Po svém návratu do olomoucké arcidiecéze určitým způsobem střežil jeho odkaz (viz spory

⁹¹⁰ Srov. Čj list od Vavruši pro Botka, Collegium Germanicum, Roma, 6. 11. 1900. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 32. kart. 1531, f. 16, 18.

⁹¹¹ ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 817. Čj list od Vavruši, Rom 22. 5. 1903.

⁹¹² Srov. DAG, Protocollum Ordinum Susceptorum ab anno 1898, p. 68.

⁹¹³ DAG, Personal AKten, Theodor Vavruša. Nefoliováno.

⁹¹⁴ Arnošt ČERVINKA, Dějiny zlínské farnosti a farností okolních. Zlín 1991, s. 93-94.

⁹¹⁵ Pamětní kniha fary Zlínské 1860 – 1973.

s Palou o vydávání Kohnových pamětí), ale žádné své vzpomínky či poznámky k životu arcibiskupa Kohna nepublikoval.

7. Arcibiskup Theodor Kohn a jeho „Život po životě“

Smrtí arcibiskupa Kohna skončila jakákoliv naděje/obava, že by se mohl vrátit na olomoucký arcibiskupský stolec, ale v žádném případě neskončil zájem o jeho osobu.

Svoji „nesmrtelnost“ si zajistil nejen kontroverzností svého případu, ale také odkazem na zřízení české univerzity na Moravě. Na tento účel chtěl věnovat výnosy ze svého Ehrenhausenského panství, ale i ušetřené peníze ze své roční renty. Ve své závěti výslovně uvedl kapitál (uvedený sub I – tedy velkostatek a finanční kapitál) byl základem nadace na zřízení české univerzity. Nadaci měl spravovat olomoucký arcibiskup a metropolitní kapitula, kteří se měli starat, aby odkaz byl naplněn. Kohn předběžně uvedl i možnost pozměnění využití těchto peněz, ale vždy to mělo být využito na kulturní účely.⁹¹⁶

Po prodeji velkostatku vzrostla Kohnova nadace na 1 600 000 K. Rakouská vláda však v době války Kohnův odkaz neuznala, i když se proti tomu bouřili právníci z Čech, bohužel marně. Velmi aktivní byl v této kauze JUDr. Traub, který dokonce přirovnával Kohna ke Komenskému jako dva biskupy – exulanty, kteří v době největšího ponížení českého národa se snažili o jeho povznesení osvětou.⁹¹⁷

Po válce pak byl odkaz znehodnocen inflací. Kapitula snad i nějakou částku dostala, ale na založení univerzity nemohlo být pomyšlení.⁹¹⁸ A tak opět Kohnovy dobře míněné snahy vyšly naprázdno.

V roce 1916, právě v souvislosti s Kohnovým odkazem na zřízení české univerzity, vycházelo velké množství pozitivních článků o někdejším olomouckém metropolitovi, najednou byl onen „nenáviděný arcibiskup“ některými obdivován a posmrtně oslavován. Na druhé straně zde stále byli ti, kteří nepřestali s kritikou Kohna ani po jeho smrti např. Karel Dostál-Lutinov.⁹¹⁹ Existence protikladných článků jasně ilustruje kontroverznost postavy Theodora Kohna.⁹²⁰

⁹¹⁶ Srov. Pozorovatel, 7. 1. 1916, s. 1-2.

⁹¹⁷ Srov. TRAUB, R., *Zápas českého národa o universitní odkaz arcibiskupa dra Th. Kohna*, Kroměříž 1918, s. 51.

⁹¹⁸ ZLÁMAL, K *abdikačnímu dramatu arcibiskupa T. Kohna*, s. 55-56.

⁹¹⁹ Např. v životopisném článku: Karel DOSTÁL-LUTINOV, *Za Drem. Theodorem Kohnem*, Archa. roč. 4, č. 1., s. 24-25, č. 2, s. 51-52, 126-127, 306-311, Prostějov 1916, je patrná snaha bojovat s představou, že by na Kohnovi mohlo být něco dobrého.

⁹²⁰ Srov. Dokumenty k polemice o významu arcibiskupa Kohna z let 1916–1917. MAREK, *Apologeté nebo kacíři*, s. 164-173.

Dostál-Lutinov v článku o zesnulém arcibiskupovi velmi zdůrazňuje jeho židovský původ: *Jako správce arcidiecése byl Dr. Kohn nucen řešit mnohé spletité právní otázky, a tak osvojil si znalost paragrafů a – právnických fint, což bylo blízko jeho původu. Byl z rodu židovského, jeho děd dal se pokřtít i s rodinou, narodil se tedy ještě jeho otec židem. Matka, Veronika Hanačíkova, byla křesťanskou. ... vždy upravoval právo dle své úřední potřeby a byl cosi jako Praktikus a Paragraphenreiter. (...) Dr. Kohn byl uvítán vřele jako muž z českého lidu a málokdo vzpomněl při tom jeho židovského původu. (...) Když jej maloval maďarský israelita Laszló, získal si respektu Dra. Kohna ne tak svým uměním – Dr. Kohn pro umění svého smyslu neměl, hleděl na ně zrakem svého tajemníka Dr. Botka – nýbrž svými hovory o Napoleonovi. Jako Napoleon byl neúmorný v práci, umírněný v požitcích, pevnou rukou velící, v prostředcích nevybíravý, po neskonale moci žíznlivý a o všem výborně informovaný. A nakonec označil Kohnův odkaz za nepatrný (asi 1,3 mil. K), který díky nepromyšlenosti eventualit, vázanost na Olomouc a rozhodování různorodých živlů činí odkaz ten ovšem velmi iluzorním.*⁹²¹

Dostál si musel neustále upevňovat svoje přesvědčení o správnosti svého jednání v Kohnově aféře. Jenže jeho články v Arše vyvolaly spíše rozporné reakce – Dostál nebyl považován za nejvhodnějšího posuzovatele Kohnova případu, navíc bylo jasné, že Dostál není schopen tyto události podat objektivně, a to jak Kohnovy spory s katolickou modernou tak zvláště se sebou samým. A nekrology spíše oceňovaly to dobré co arcibiskup dokázal, jeho vinu spatřovaly ve výběru špatných rádců, intrikách, ale také v některých Kohnových povahových sklonech. Dostálův článek tedy vzbudil kritický ohlas.⁹²²

V osobním dopise Ladislav Janča Dostálovi vytýká, že by rád ostatním určoval jak by měli o Kohnovi psát. *Ano, až p. farář Dostál bude psát o arcibiskupu Kohnovi slušně-nemusí na něm všechno chválit, my jsme to také nečinili – pak může být jist, že se proti němu ani slůvkem neozveme. Buďte ujištěni, že způsob psaní p. faráře Dostála odsuzuje se od velké části kněžstva. (...) V zájmu cti a dobrého jména českého kněžstva*

⁹²¹ *Za Drem. Theodorem Kohnem*, s. 24, 51-52, 310-311. Z některých citovaných pasáží je znát obecný protižidovský postoj, který ve společnosti panoval. V Prostějově konce 19. století byl obchod většinou v rukách židovských podnikatelů, kteří díky společnému postupu do 80. let 19. stol. nepřipustili vznik konkurenčních podniků, a tak sám otec Dostála-Lutinova Leonard Dostál podlehl jejich konkurenci a svůj začínající obchod zavřel. Srov. „*Jsem disgustován...*“ *Vzájemná korespondence Sigismunda Ludvíka Boušky a Karla Dostála-Lutinova*. ED. Pavel MAREK. Rosice u Brna 2002, s. 10. Pavel MAREK – Ladislav SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov. Bez Mýtů, předsudků a iluzí*, Třebíč 1998, s. 21. To také možná přispělo k negativnímu vnímání židovského etnika v rodině Dostálových.

⁹²² Srov. MAREK, *Apologeté nebo kacíři?*, s. 166-167.

*nesmíme my kněží trpěti, aby se takovým způsobem psalo o arcibiskupu Kohnovi. Připomíná, že veřejnost vnímá případ arcibiskupa Kohna jako na malicherné hádky několika nespokojených kněží s arcibiskupem, zvláště jeho nynější dar zanech velký dojem. P. farář Dostál je příliš osobně zúčastněn na osudech Dr. Kohna amluví z něho zášť a nenávisť, které jsou špatnými rádkyněmi. (...) P. farář Dostál ať nevolá do lesa, když nesnese, aby se mu z lesa ozývalo.*⁹²³

Dostálovi tím dává jasně najevo, že jeho spor s arcibiskupem Kohnem nevyvolal v kněžstvu pouze pozitivní odezvu, a to i přes to, že si všichni byli vědomi Kohnových chyb. Řešit osobní spor s arcibiskupem na stránkách novin bylo pro mnohé nepřijatelné. Ve sporu o hodnocení života arcibiskupa Kohna se také projevilo nepřátelství Dostála s Augustinem Štanclem⁹²⁴ a to během roku 1917. Štancl uveřejnil Kohnův životopis, který měl být jakýmsi pendantem na Dostálův uveřejněný v Arše. Dostal chtěl vydat svoji opravu, ale Janča ji odmítl uveřejnit.⁹²⁵ Vysvětluje Dostálovi, že jeho útoky vzbuzují pohoršení mezi lidem. Výslovně uvádí, že se nepovažuje za Dostálova nepřítele. *Ale věřte mi, že to, co jste napsal o arcibiskupu Kohnovi, zůstane navždy skvrnou na Vaší literární činnosti. Jest v naší diecézi málo kněží, kteří by neodsuzovali a sice s největším rozhořčením způsob, jakým jste psal o arcibiskupu Kohnovi. Z článků vašich proráží přece znovu osobní zášť a úmysl, zesměšnit a zhanoviti arcibiskupa Kohna. (...) Tak si přece snad nepředstavujete volnost tisku, aby někomu bylo dovoleno psáti dle libosti a všichni ostatní, aby uctivě mlčeli! Kdo veřejně píše a pronáší své názory, musí si dáti líbiti i veřejnou kritiku.*⁹²⁶

Samozřejmě se objevila obava, aby daný spor neměl soudní dohru, proto v Pozorovateli v lednu 1917 bylo otištěno prohlášení pod titulem „*Životopis arcibiskupa Dr. Kohna*“, v něm se uvádí, že případ arcibiskupa Kohna je opravdu ojedinělým a i proto je třeba nechat jeho objektivní zhodnocení budoucnosti, proto tedy Pozorovatel vydal životopisné články, aby v budoucnosti mohly být podkladem pro další bádání.⁹²⁷ Samozřejmě, že článek nezapře určitý alibismus, Dostál na to pravděpodobně reagoval, na což usuzujeme z Jančova listu. Sděluje Dostálovi, že Pozorovatel odmítá zveřejňovat polemiku o arcibiskupu Kohnovi. Tedy nebude uveřejňovat ani Dostálovu polemiku,

⁹²³ Dopis Ladislava Janči, Kroměříž 13. 2. 1916. Srov. MAREK, *Apologeté nebo kacíři?*, s. 168-169.

⁹²⁴ Augustin Štancl (1871-1962) Podrobněji k jeho osobě srov. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond Bohumil Zlámal, kt. 63.

⁹²⁵ Srov. MAREK, *Apologeté nebo kacíři?*, s. 170.

⁹²⁶ Dopis od Ladislava Janči, Kroměříž 29. 1. 1917. Srov. MAREK, *Apologeté nebo kacíři?*, s. 170-171.

⁹²⁷ Pozorovatel, 26. 1. 1917. Text prohlášení srov. přílohy.

vždyť články Vaše o arcibiskupu Kohnovi je nemožno odloučiti úplně od Vaší osoby –
Mýlíte se také, myslíte-li, že nás ovlivnily peníze.⁹²⁸

Více se již Dostál nepokoušel dosáhnout publikování svých oprav v *Pozorovateli*. Ukazuje se, že Dostálova představa, že odstranění Kohna bylo úspěchem české katolické moderny, je mylná. Způsob, jakým byl veden boj proti arcibiskupovi vyvolal i velký odpor, některé články překračovaly únosnou kritiku. Také se jasně ukázalo, že Dostála kněží považovali za bojovného a talentovaného organizátora meodernistického hnutí, ale postupně jeho pozice velmi slábla a když se v letech 1918-1919 volilo vedení arcidiecézní Jednoty katolického duchovenstva nebyl Dostál delegován ani do výboru. Dostál byl velmi aktivním, zasvětil svůj život ideálům katolické moderny, věnoval ji nemálo energie, ale i hmotný prostředků, a v neposlední řadě také kus svého zdraví. Ale také se dopouštěl mnoha chyb a omylů, které si nechtěl připustit.⁹²⁹ Jeho předpoklad, že je přijímán jako oběť Kohnova jednání a jeho boj proti arcibiskupovi jako oprávněný, se ukázal také jako mylný.

Mezi příspěvky na Kohnovu podporu vychází již v prosinci 1915, kdy Theodor Kohn zemřel, v *Mährische Tagblatt* dne 24. prosince 1915 článek s názvem: „*Theodor Kohn – ein Opfer der Rassentheorie.*“ Cenzura sice článek mírně zkrátila, ale co bylo vydáno, není bez zajímavosti. Hned pod názvem je vyjádření redakce v tom smyslu, že „článek nevyjadřuje stanovisko redakce, ale s ohledem na jeho zajímavost se ho redakce rozhodla uveřejnit.“ V článku se nejprve srovnávají oba zemřelí arcibiskupové: Theodor Kohn a František Bauer, zvláště to, v čem si byli podobní: oba chudého, nešlechtického původu, oba vynikající vzdělanci a profesori teologické fakulty, oba významní olomoučtí arcibiskupové. Pak autor připomíná vydané práce o Kohnovi (*Facta loquuntur, Materialien und Temporalienübergabe*), ale také noviny „*Pozor*“, které na svých stránkách nejvíce na Kohna útočily.

V článku je výstižně řečeno, že osud dr. Kohna je velmi tragický. Snažil se pomáhat lidem, sponzoroval, nebo pak i odkázal peníze na chudobince, liturgické potřeby do kostelů a kaplí, mešní nadace, církevní fond a další dobré účely. Připomíná také jeho velmi krásný vztah k rodičům, rodiče sami žili příkladným křesťanským životem a stejně vychovali i svého syna. Ano, zdědil po nich židovské jméno a židovské předky. Pak se autor věnuje rasové teorii a zmiňuje, že dnešní katoličtí teologové jsou proti ní. „*Vždyť teorie, podle níž člověk, ne dle výchovy a vzdělání se má posuzovat, ale*

⁹²⁸ Dopis od Ladislava Janči, Kroměříž 10. 2. 1917. Srov. MAREK, *Apologeté nebo kacíři?*, s. 171-172.

⁹²⁹ Srov. MAREK, *Apologeté nebo kacíři?*, s. 171-173.

podle svého zrození, je neudržitelná.“ Autor článku uvádí, že podobně jako Kohn, dopadli také dva francouzští biskupové (z Labelu a Dijonu).

Na závěr zmiňuje, že v posledních dnech se často v novinách píše o univerzitním odkazu dr. Kohna, právě tento odkaz také dokládá jeho dobré smýšlení a snahu být mecenášem. Kohnovu rezignaci nelze redukovat na výsledek rasové teorie,⁹³⁰ ale je velmi pozoruhodné, že se spojení Kohna a rasové teorie objevuje tak záhy po jeho úmrtí. Když si uvědomíme, že v tehdejší době byl antisemitismus něčím takřka normálním, je zajímavé, že se někdo, podepsán jako „Dr. E. – n.“, rozhodl k sepsání takového článku.

Velmi kritická reakce na tento článek vyšla v Pozoru, odmítá jakékoliv pozitivní hodnocení arcibiskupa a navíc uvádí, že osoba arcibiskupa Kohna a jeho jednání je ještě mnohým v živé paměti, a proto není potřeba více na článek reagovat.⁹³¹

V letech 1923-1924 uveřejňoval Theodor Pala v Tribuně⁹³² na pokračování seriál „Z paměti olomouckého arcibiskupa dra Theodora Kohna.“ Poté je začal uveřejňovat v roce 1929 v Lidových novinách.⁹³³ Pala tvrdil, že byl pověřen samotným arcibiskupem Kohnem k vydání pamětí. Palou vydávané články byly, leckdy upraveným, překladem Kohnových Lebensdenkwürdigkeiten. Arcibiskup Prečan nebyl z jejich uveřejňování nijak potěšen a dotazoval se Theodora Varuši, tehdy faráře ve Zlíně, jaký má na tuto záležitost názor a zda by se tomu mohlo nějak zabránit. Měl obavu zvláště z líčení událostí z vyšetřování v Římě v zimě 1903/1904 před rezignací. Arcibiskup Prečan, i jako pamětník, uvádí, že mnohé pasáže by potřebovaly komentář, *poněvadž v knize, jež jste mi laskavě daroval, jsou líčeny takovým způsobem, že se vrhá velmi nepříznivé světlo na sv. Stolicí a její úřady. Jsem jist, že budu co nejdříve tázán z kompetentního místa a obávám se, že se mi bude vytýkati, proč jsem na věc zavčas neupozornil (...)*Kéž by kniha *Denkwürdigkeiten* nebyla nikdy uzřela světla!⁹³⁴

⁹³⁰ I Karl Popper uvádí ve své autobiografii, že člen židovské rodiny, která konvertovala k římskokatolické církvi se stal arcibiskupem a byl nucen rezignovat díky intrikám zapříčiněným antisemitismem. Srov. MILLER, *The Rise and Fall of Archbishop Kohn*, s. 446-447.

⁹³¹ Srov. Pozor, 27. 12. 1915, s. 2. Ale cenzura článek podstatně zkrátila, proto není známo co mělo pokračovat dál.

⁹³² Tribuna otiskovala 7. 10. 1923 – 23. 1. 1924 Palovi články pod názvem *Z paměti olomouckého arcibiskupa dra Theodora Kohna*.

⁹³³ V lidových novinách vycházel palův překlad pamětí od 27. 4. 1929 do 5. 10. 1929.

⁹³⁴ List Prečana Vavrušovi, Svatý Kopeček 6. 9. 1929. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. E 3/6, kart. 877, nefoliováno.

Theodor Vavruša navštívil arcibiskupa Prečana osobně, jak vyplývá z listu Janu Šrámkovi. Arcibiskupovi sdělil, že on a Pala dostali v Ehrenhausenu po exempláři jeho paměti. Uveřejňování paměti v Tribuně bylo důrazným zákrokem Vavruši zakázáno. Jenže to nyní není možné, Pala je odpadlík a své spojení s Vavrušou přerušil, navíc prohlašuje, že byl o uveřejnění paměti samotným arcibiskupem Kohnem požádán.⁹³⁵ Dále již o této záležitosti nebylo více referováno.

Palova aktivita byla některými vítána, arcibiskup Kohn představoval významnou osobnost. V Palově pohledu však někteří spatřovali, že představuje jako racionalistu bez hlubší víry a to odmítali. *Arcibiskup Kohn byl hluboce věřícím člověkem, jeho chybou bylo, že se stal knězem za kvetoucího liberalismu, který přehlížel dílo církve scholastiku, patristiku a biblistiku. Právě v těchto věcech nedošel arcibiskup Kohn žádného návodu a to byla jeho citelná slabina, kterou trpěl až do konce.*⁹³⁶ Na tomto hodnocení je kus pravdy, poznání a užití adekvátní reakce na nastalé problémy arcibiskupovi chybělo.

Jako reakce na paměti arcibiskupa Kohna začal v roce 1924 vydávat v Pozoru *Rectovy paměti*⁹³⁷ Josef Hofer. Jsou plné hořkosti. Hofer líčí Kohna jako člověk bez srdce, tvrdého a zlého.

Po neúspěšné snaze o využití arcibiskupova odkazu, utichly články na toto téma, podobně také reakce na Palou uveřejňovaný životopis ustaly. Avšak v roce 1941 se v časopise *Der Stürmer* objevuje článek: „Dáblův kněz. Jak Žid Kohn zneužil arcibiskupský úřad.“⁹³⁸ Proč měl někdo v Norimberku potřebu vzpomenout si na olomouckého arcibiskupa? Arcibiskup Kohn posloužil jako příklad toho, že i pokřtění Židé jsou velkým nebezpečím pro společnost.

V článku se nejprve konstatuje fakt, že v roce 1892 byl *Žid Kohn zvolen arcibiskupem. A tato volba již tehdy vyvolala pohoršení.* Kohn byl vnukem pokřtěného židovského obchodníka. Ovšem jeho děd se dal pokřtít jen z toho důvodu, aby se vyhnul pronásledování úřadů. Do roku 1848 se totiž podle zákonů platných pro Židy mohl oženit jen nejstarší syn. Další se sice ženili také, ale tajně. Stát tedy tato manželství neuznával a pronásledoval je. A tak tomu bylo i u děda pozdějšího

⁹³⁵ Srov. List Prečana Šrámkovi, Svatý Kopeček, 12. 9. 1929. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. E 3/6, kart. 877, nefoliováno.

⁹³⁶ Srov. *Rodina a škola*, roč. 7, č. 5, 1929, s. 64.

⁹³⁷ *Paměti Rektovy, jako odpověď na paměti arcibiskupa Dra Kohna.* Píše Josef Hofer, Pozor, únor – duben 1924.

⁹³⁸ ZA Opava, pob. Olomouc, fond: AO, kart. 877. *Der Stürmer. Deutsches Wochenblatt zum Kampfe und die Wahrheit.* Nürnberg, 27. Februar 1941, s. 4. „Priester des Teufels. Wie der Jude Kohn sein Amt als Fürsterzbischof missbrachte“ Příznačně je pod článkem umístěn velký nápis. „Die Juden sind Schuld am Kriege!“ Tento článek byl přidán jako „příspěvek k životopis dra. Kohna.“

arcibiskupa Kohna, který se oženil bez souhlasu úřadů. A tedy jedinou cestou k legalizaci sňatku bylo pokrytecké přijetí křtu v katolické církvi.⁹³⁹ I přes svůj křest zůstal pravým talmudistou,⁹⁴⁰ plným zášti vůči těm, kvůli kterým musel opustit své židovství, a ve stejném duchu vychovával i svého vnuka.

Dále se řeší „Jak byl Kohn zvolen“: Při volbě samozřejmě šlo o prohnanou přetvářku Žida Kohna, který postupně obešel všechny kanovníky volitele, aby si vzájemně dali hlas. A tak se v den volby stalo, že byl zvolen téměř jednomyslně. Jeho mazaná komedie tedy měla kýžený úspěch. A po volbě židovské a Židy podporované noviny uvítaly nadšeně její výsledek⁹⁴¹ a dokonce tvrdily, že nebude dlouho trvat a Kohn I. bude i papežem.⁹⁴² Mezi řádky tohoto příspěvku je tedy patrné zdůrazňování představy, že Kohn zůstal Židem i po volbě arcibiskupem.

Následně je popisován jako „pravý talmudista“: Bezohledně zneužíval svou moc. Například zakázal sbírat chudým bobule, houby a klestí v lesích. Provinilce neúprosně posílal do vězení. To byla tedy vychvalovaná „laskavost“ nového církevního knížete. Po svém nastoupení snížil arcibiskupským zaměstnancům mzdy a byl hluchý k prosbám o navýšení mezd, i když lidé trpěli hladem. Následně se vypočítává majetek olomouckých arcibiskupů. Kohnovi se vyčítá, že zapomínal, že primárně je tento majetek určen pro potřeby církve, ale on jej využíval jen pro potřeby Židů.⁹⁴³ Často

⁹³⁹ Je možné, že nemožnost legálně založit rodinu (diskriminační numerus clausus pro Židy byl zrušen až roku 1848), mohla být podnětem ke konverzi, konvertovalo i pět bratrů Jáкова (Jana Nepomuka) Kohna. Ale ať už byly pohnutky Jáкова Kohna jakékoliv, jisté je, že Theodor Kohn stejně jako jeho otec, byl již vychováván v Katolické víře. Jedině však skutečnost, že Jakob – Jan Kohn si i po konverzi ponechal svoje „židovské“ jméno (po konverzi měl možnost si nechat změnit příjmení) mohla být někoho znamením pýchy na židovský původ. Srov. MILLER, *The Rise and Fall of Archbishop Kohn*, s. 452-453.

⁹⁴⁰ Talmudista bylo v antisemitských listech pejorativní označení. Např. Profesor hebrejské literatury na pražské universitě August Rohling (1839-1931) napsal spis *Der Talmudjude*, v němž dokazoval rituální vraždy u židů. Byl to plagiát zhotovený zcestnou kompilací spisu barokního spisovatele Johanna Eisenmengere *Entdecktes Judentum* (Königsberg 1700) a zčásti zfalšovanými výtahy z Talmudu doprovázenými agresivními protizhidskými poznámkami. Objevila se i česká verze Rohlingova spisu. Srov. KAISEROVÁ, *Konfesionální myšlení českých Němců v 19. a počátkem 20. století*, s. 153.

⁹⁴¹ Opravdu některé „prožidovské“ noviny přijali radostně volbu nového arcibiskupa. Např. *Österreichische Wochenschrift* byl pyšný na to, že „jeden z nich“ byl povýšen mezi církevní hierarchii. A byla vyjádřena naděje na mírumilovné soužití obou vyznání. Jiné noviny se domnívaly, že by mohl na základě svého židovského původu, umírnit antagonismus, který tradičně panoval mezi křesťany a židy. Naopak některé noviny ho viděly jako odpadlíka od židovské víry. Srov. Tamtéž, s. 454-456.

⁹⁴² Možná, že se zde naráží na lidovou tradici aškenázských Židů o „židovském papeži.“ Podle této tradice byl unesen židovský chlapec, který byl posléze vychován jako křesťan a nakonec se stane papežem. Jako dospělý pak potká svého biologického otce (často se uvádí, že při šachové partii) a objeví své pravý původ. Po tomto zjištění se stane ochráncem svého národa a jeho konverze ke křesťanství je spatřována jako Boží plán spásy židovského národa. Srov. Tamtéž, s. 455. Je zde také uvedena další literatura k této legendě.

⁹⁴³ Spojení židovského národa a peněz bylo častým terčem útoků. Zajímavá je poznámka Karla Poppera, že antisemitismus např. v Anglii byl spojen s představou, že Židé jsou lichváři, ale v sám se v Rakousku s tímto názorem nesetkal, tedy alespoň nikdy před nástupem nacistů. Srov. Karl R. Popper, *Věčné hledání. Intelektuální autobiografie*. Prostor, OIKOYMENH, Praha 1995, s. 102-103.

bylo znát jeho odpor k německému lidu a podpořil tak nepřímo hnutí „Los von Rom.“ A svými činy tak snižoval vážnost církve. Ač skrze jeho ruce procházelo nesmírné bohatství, dopouštěl se daňových úniků. To v souladu s naučeními Talmudu, že Žid nežidovi nemusí platit clo a daně apod. Když byl ze svého daňového úniku usvědčen a musel zaplatit, byl velmi zarmoucen, že jeho peníze nebyly ušetřeny.

Pak je popisován jako „Surovec Kohn“: Jak odpovídalo hodnosti knížete-arcibiskupa, obklopil se Žid Kohn přepychem. Vládl jako orientální despota. Nikdo mu nesměl říci cokoli, co by odporovalo jeho vůli. A svým talmudistickým chováním způsoboval Kohn velké rozhořčení. V roce 1903 neprávem zadržoval jedné rodině kauci ve výši 110 000 korun. V soudní při spoléhal na svou moc, ale když se soudce nedal zastrašit a odsoudil ho k zaplacení částky navýšené o odškodnění, Žid Kohn zuřil pro tento „podlý skutek.“ Přesto stále věřil, že má dost moci jednat podle své vůle.

Předposlední část je příznačně nazvána „Skandál za skandálem“: Žid Kohn ale podcenil rozhořčení lidu. Některé noviny se ho již přestaly bát a vydávaly články kritizující jeho osobu. Zvláště články „Recta“,⁹⁴⁴ které beze strachu vypočítávaly arcibiskupovy podvody. Po několika dnech dostal Kohn telegram od „Recta“, aby upustil od svého jednání, nebo na něj bude zveřejněno ještě více. Arcibiskup Kohn dokonce neváhal nutit svého zpovědníka Strnada k vyzrazení zpovědního tajemství. Pak ale pojal tento Žid ďábelský plán. Z chudého poštovního úředníka vymámil rukopis telegramu, předal ho grafologovi a na základě tohoto dokumentu uvěznil faráře Ocáska. K autorství článku se přihlásil kněz Hofer (pocházející z rodiny Andrease Hofera), aby dokázal Ocáskovu nevinu. Při soudním jednání lidé dokonce pořádali masové protesty. Kohn dal tedy zveřejnit, že se s Hoferem smířil.

Článek končí odstavcem „Kohn musí odstoupit“: Papežský stolec si povolal Kohna do Říma. Během tohoto jednání se neustále poukazovalo na jeho narůstající spory v diecézi. Papežem mu bylo v roce 1904 nařízeno, aby opustil svou diecézi. Následně se však Žid v biskupské hodnosti ukázal jako pravý talmudista, vyžádal si rentu ve výši 800 000 korun. A pak žil židovský kníže-biskup v přepychovém zámku.

Z vyznění článku je jasné, že události z arcibiskupova života vykládá v jeho neprospěch. Autor vnucuje předpoklad, že Kohnův děd konvertoval pokrytecky – je možné, že i fakt zákazu sňatku nepravorozených synů mohl být podnětem ke konverzi,

⁹⁴⁴ Rectovy články výslovně nezmiňovali Kohnův židovský původ, ale pro charakterizování Kohna využíval slova, kterými byli negativně charakterizováni Židé. Podle Recta byla Kohnovým evangeliem chamtivost, pýcha, ješitnost, lpění na majetku, pokrytectví, povýšenost – tedy termíny užívané antisemitskou rétorikou. Srov. Tamtéž, s. 467-468

ale sám Theodor byl vychován v příkladném katolickém prostředí. Také popis volby je jen potřebou ukázat, že to byl vlastně podvod – autor proto zamlčuje fakt, že Kohn byl po boku arcibiskupa Fürstenberga téměř dvacet let, a i proto se tehdejšími volitelům zdál vhodnou osobou. Samozřejmě byl terčem útoku na Židy jejich majetek, a tak se i u „Žida Kohna“ zdůrazňuje jeho zájem na majetku a vytýká se mu skutečnost, že všem ubližoval, samozřejmě se pomlčí o četných milodarech a podporách. A citace Talmudu jen podpoří hesla antisemitů o hrabivosti Židů. Rektova aféra se autorovi článku také velmi hodila, velmi úsměvná je zvláště poznámka, že *Hofer je potomek Andrease Hofera*, tyrolského národního hrdiny.

Článek jistě splnil svůj účel a po jeho přečtení byl čtenář opět utvrzen v tom, že Židé jsou „méně hodnotný“ a nebezpečný národ, a antisemitismus je tedy jedinou adekvátní reakcí. Autor dokázal využít Kohnovy chyby a negativní zprávy o něm a obratně je skloubil s negativními vlastnostmi, které byly propagandisticky připisovány židovskému etniku.

V roce 1941 již tento článek nemohl nijak ublížit arcibiskupu Kohnovi, bylo to již dvacet šest let po jeho smrti. Tehdy stigma židovského původu zasáhlo život Theodora Vavruši, který byl na základě rasových zákonů sesazen z místa faráře a děkana.

Arcibiskup Kohn nebyl opomenut ani ve vzpomínkách svých současníků.

V opisu memoárů⁹⁴⁵ Mořice Hrubana⁹⁴⁶ nemůže vzpomínka na olomouckého arcibiskupa chybět. Připomíná jeho občanský a židovský původ s pravdivým upřesněním. Vzpomíná události vedoucí k jeho rezignaci a uvádí: „Kohnova aféra velmi rozrušila olomouckou arcidiecézi a kdekdo se při ní svezl. I Josef Svatopluk Machar si tenkrát pořádal účty s „klerikální“ Moravou.“ A velmi vyzdvihuje Kohnův odkaz na založení české univerzity na Moravě.⁹⁴⁷

Richard Fischer⁹⁴⁸ ve svých vzpomínkách obviňuje arcibiskupa Kohna, že nebyl dostatečně pročeský, obšírně kriticky vzpomíná na okolnosti Kohnovy rezignace. Za

⁹⁴⁵ Hruban, M.: *Z časů nedlouho zašlých*. Řím-Los Angeles 1967.

⁹⁴⁶ Mořic Hruban (1862-1945), český politik a právník, vůdčí představitel Československé strany lidové.

⁹⁴⁷ Tamtéž, s. 74-76. K univerzitnímu odkazu arcibiskupa Kohna srov. např. Trauba, R.: *Životopisná črta arcibiskupa dra Th. Kohna a Černý milion*. Nákladem Katolického tiskového družstva „Pozorovatel“, Kroměříž 1918.

⁹⁴⁸ Richard Fischer (1872-1954), český vlastenec, starosta Olomouce (1923-1939).

viníka jeho rezignace označuje arcibiskupa samotného a dokazuje to citací z časopisu české katolické moderny „Bílý prapor“, který byl ale vůči Kohnovi předpojatý.⁹⁴⁹

Julius Ambros⁹⁵⁰ jej ve svých vzpomínkách naopak vnímá jako po staletích prvního církevního knížete z lidu a prvního vyhraněného Čecha na cyrilometodějském stolci. „Byl mužem vědy na výsosti úřadu svého, byl geniem píle a neporušil povinnou věrnost národní. (...) Kéž soudce dějin vyřkne pravdu, aby nekřivdili nezaslouženě.“⁹⁵¹ Je to zajímavý posun od předchozí vzpomínky, která vnímala Kohna velmi kriticky a jako protičeského.

„Zapřísáhlý nepřítel Kohna“, redaktor olomouckého periodika Pozoru, Bohumír Knechtel, napsal vzpomínkovou stať s přílehlavým názvem: *Zápas s arcibiskupem drem Kohnem a s klerikály*.⁹⁵² Jako Kohnův odpůrce jej vnímá značně kriticky, jako arcibiskupa protičeského a samozřejmě jej označuje pojmem klerikál. Ale Knechtel nebyl spokojen ani po Kohnově rezignaci, nastupující arcibiskup Bauer podle něj jen utužoval klerikalismu.⁹⁵³

Židovský původ olomouckého arcibiskupa byl určitým způsobem senzací, zaujal i Jaroslava Haška, o čemž svědčí tato ukázka z 1. dílu *Osudů dobrého vojáka Švejka*: „Polní kurát Otto Katz, nejdokonalejší vojenský kněz, byl žid. To ostatně není nic divného. Arcibiskup Kohn byl také žid, a ještě k tomu Macharův kamarád. Polní kurát Otto Katz měl ještě pestřejší minulost než slavný arcibiskup Kohn.“⁹⁵⁴ Hašek zde však reflektuje nejen jeho židovský původ, ale také pozitivní vztah k Macharovi.

Samozřejmě byla existence arcibiskupa židovského původu reflektována i v literatuře židovských autorů. Norbert Frýd ve své povídce *Pan biskup* vypráví vzpomínku, jak byla vnímána existence biskupa židovského původu mezi židovskou komunitou: „Čím budeš, Alfréde?“ *A on odpovídal, že jedině biskupem. „Ale ty jsi přece Žid,“ smáli se. „To nevadí,“ říkal, „když může být pan doktor Kohn v Olomouci biskupem, můžu být i já.“*⁹⁵⁵

⁹⁴⁹ Srov. Fischer, R.: *Cesta mého života. III. díl: Olomouc. 1896-1918*. Olomouc 1936, s. 125-142.

⁹⁵⁰ Julius Ambros (1855-1925), advokát, spisovatel a mecenáš výtvarného umění.

⁹⁵¹ Ambros, J.: *Z malých kořenů. Vzpomínky a úvahy z vývoje národního života v Olomouci*. Olomouc 1912, s. 577.

⁹⁵² KNECHTEL, BOHUMÍR, *Třicet let našeho zápasu v Olomouci*. Olomouc 1923, s. 155-215.

⁹⁵³ Srov. Tamtéž, s. 203.

⁹⁵⁴ Hašek, J.: *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. 1. díl. V zázemí*. Knihovnička, Brno 2007, s. 64.

⁹⁵⁵ Srov. Frýd, N.: *Vzorek bez ceny a pan biskup aneb začátek posledních sto let. Československý spisovatel, Praha 1966, s. 112.*

Theodora Kohna neopomenul ve svých vzpomínkách ani Karl Popper.⁹⁵⁶ „Niméně se domnívám, že se se Židy zacházelo tak dobře, jak se to jen dalo očekávat. Jeden člen židovské rodiny, který konvertoval k římskému katolictví“ /konvertoval již jeho děd, pozn. aut./, „se dokonce stal arcibiskupem (arcibiskup Kohn v Olomouci), ačkoli musel v roce 1903“ /správně v roce 1904, pozn. aut/ „rezignovat vlivem intrik, v nichž antisemitismus hrál důležitou roli. Židé nebo lidé židovského původu měli značné zastoupení mezi universitními profesory, lékaři a právníky a otevřená zášť proti nim vznikla až po první světové válce. Pokřtění zastánci židovské víry se mohli vyšvihnout k vysokému postavení ve státních službách.“⁹⁵⁷ I když se autor dopustil některých nepřesností, styl jeho vzpomínky naznačuje záměr jejího zmínění: konvertovavší Žid se stal dokonce arcibiskupem, ale židovský původ vadil, navíc konverze ke křesťanství mohla být i podmíněna šancí získat lepší postavení v soudobé společnosti.

V německém díle Kurta Hildebranda Matzaka,⁹⁵⁸ *Venus von Olmütz* se obšírněji vypráví o arcibiskupu Kohnovi a podávají se některé události z doby jeho působení v Olomouci i ze života po rezignaci až do jeho smrti.⁹⁵⁹

Arcibiskup Kohn je vzpomenut i v povídkách Pavla Brycze *Miloval jsem Teklu a jiné povídky*, kde uvádí: „jak vtip o rakousko-uherském ministerském předsedovi, kterej schvaluje olomouckého arcibiskupa, a když v seznamu narazí na jméno Theodor Kohn, praví: Doufám, že je ten chlap aspoň pokřtěnej. CHA, CHA, CHA. AMEN.“⁹⁶⁰

Život a dílo arcibiskupa Kohna neupadlo v zapomnění a čas od času je reflektováno i v literatuře. Případ Kohn (arcibiskup židovského původu) působil senzačně již za jeho života, je tedy vděčným námětem i po jeho smrti.

⁹⁵⁶ Karl Raimund Popper (28. 7. 1902, Vídeň – 17. 9. 1994), studoval filosofii, matematiku a fyziku. Představitel novopozitivismu. Před anexí Rakouska Hitlerem opustil zemi a přes Anglii se přestěhoval na Nový Zéland. Po válce působil na London School of Economics. 1965 mu byl propůjčen titul Sir. 1994 obdržel doctor honoris causa lékařských věd na Karlově Univerzitě. Biografická data srov. přebal knihy: Popper, K. R.: *Věčné hledání. Intelektuální autobiografie*. Prostor, OIKOYMENH, Praha 1995.

⁹⁵⁷ Srov. Popper, K. R.: *Věčné hledání. Intelektuální autobiografie*. Prostor, OIKOYMENH, Praha 1995, s. 102.

⁹⁵⁸ Kurt Hildebrand Matzak (Franz Matzak; 1896-1982 srov. http://www.uni-graz.at/en/print/uarc1www/uarc1www_benutzerinfo/uarc1www_personal/uarc1www_fost_oesterr_lit_ns/uarc1www_autorenliste.htm#mm [citováno 9. 4. 2010].

⁹⁵⁹ Srov. MATZAK, KURT Hildebrand, *Venus von Olmütz*. Leykam Verlag, Graz-Wien, 1971, s. 30-58.

⁹⁶⁰ BRYCZ, PAVEL, *Miloval jsem Teklu a jiné povídky*. Hněvín, Most 2000, s. 54.

Závěr

Arcibiskup Theodor Kohn může být považován za jednu nejrozporuplnějších postav, které kdy byly na stolci sv. Metoděje. S ovacemi byl v roce 1892 vítán, ale do deseti let byl tak nenáviděn, že v roce 1904 rezignoval a s pocitem hořkosti a nepochopení dožil ve vyhnanství v Ehrenhausenu.

Ve své práci jsem se zaměřila zvláště na ony „krizové momenty“ episkopátu: volba, spory a rezignace. Na jejich základě nastínit důvody, proč se nadějný arcibiskup změnil v nenáviděného tyrana. Na vině nebyl jen jeho židovský a nešlechtický původ, ale také jeho „nešťastná povaha,“ která ve složité situaci přelomu 19. a 20. století nedokázala obstát.

Arcibiskup Kohn umírá v prosinci 1915, měsíc po smrti svého nástupce v Olomouci, kardinála Bauera. Novým arcibiskupem se stal Lev kardinál Skrbenský z Hříště. Tedy kromě kardinála Koppa se ti, kteří arcibiskupa u Svatého stolce posuzovali, stali i jeho nástupci, jak zvláště shoda náhod.

Po své rezignaci usiloval arcibiskup Kohn o rehabilitaci, která mu měla být papežem za rezignaci slíbena, ale nikdy se jí nedočkal. Ale mohl být vůbec za svého života rehabilitován a jak?

Do Olomoucké arcidiecéze se jako arcibiskup vrátit nemohl, stolec byl řádně obsazený kardinálem Bauerem. Nemohl se sem vrátit ani jako titulární arcibiskup, přítomnost někdejšího olomouckého arcibiskupa by mohla zproblematizovat řízení diecéze (mohl by mít tendenci „do toho“ stávajícímu arcibiskupovi zasahovat), ale také jítřit tehdejší spory. Avšak obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství byl zproštěn.

Za svého episkopátu učinil mnoho dobrého pro blaho arcidiecéze, ale také si svým jednáním nadělal mnoho nepřátel. Jeho tvrdost a přísné vymáhání práva, které považoval za svoji povinnost přilévalo oleje do ohně. A když se k tomu přidaly soudní spory o majetek, spory se státními úřady, vyvolávalo to negativní reakce.

Kohn své chyby neuznal, naopak vnímal se jako zastánce práv církve. Ano Josef Hofer psal až nevhodným a příliš kritickým způsobem a to v antiklerikálním tisku. Ale některé jeho výtky byly oprávněné a Kohn ani při oprávněných výtkách nepřiznal chybu. Ani otcovská slova papeže Lva XIII. nepřiměla Kohna k nápravě.

Jak je možné, že Kohn nepozoroval k čemu vede jeho jednání? Zastával se Poštulky, kněze pochybných mravů, ale nečinilo mu problém nechat zavřít Ocáska, i

když jeho provinění nebylo prokázáno. Pro svoje osobní spory s olomouckým magistrátem nechal studentky bez katechety, a tedy bez náboženské výuky, i když by spíše měl usilovat o to, aby byla náboženská výchova dostupná opravdu všude.

Svým jednáním si postupně zneprátelil kněžstvo, laiky, politiky, ale i císaře. A stížnosti na arcibiskupa Kohna začaly narůstat. Řím bedlivě sledoval situaci v Olomouci, neměl zájem na nějakém zbrklém řešení. Ze strany Kohna však nebyla patrná ani známka přiznání viny a snaha po nápravě, k tomu se přidalo obvinění z pokusu o porušení zpovědního tajemství v osobě penitenta a to už bylo příliš. Navíc došlo ke změně jak na stolci sv. Petra, tak v osobě státního sekretáře, Kohn tak postupně přišel o všechny své zastánce.

V nastalé situaci byla rezignace opravdu jediným řešením, a to rezignace dobrovolná. Za rezignací arcibiskupa Kohna však nestály jen žaloby Hofera, Ocáska a Dostála. Tyto žaloby možná přispěly, ale hlavním důvodem byl opravdu neutěšený stav v arcidiecézi – arcibiskupovo přísné vymáhání práva, vizitační mánie, soudní procesy, chyběl mu otcovský přístup, pochopení pro druhé. A svým tvrdým přístupem si vysloužil také tvrdý postup vůči své osobě. Nepochybně mu přitížil i jeho židovský původ.

Kohn se podřídil, ale nepřestal usilovat o potvrzení své nevin. Ve vyhnanství zemřel, majetek odkázal na založení české univerzity na Moravě, ale opět neúspěšně.

A jak dopadli „významní aktéři“ Kohnova procesu? Josef Hofer a Karel Dostál – Lutínov byli nadále úzce spojováni s touto aférou. Zatímco Hofer odešel z kněžství, Dostál získal farářské místo v Prostějově, ale klid tam nenašel. Jediný opravdu nevinný, farář Ocásek, se vrátil zpět ke své kněžské službě a zemřel 15. 3 1945 jako čestný kanovník, arcikněz, farář fulnecký a děkan oderský.⁹⁶¹

Theodor Kohn měl vysoké sebevědomí, hrdost, jak díky svým schopnostem, tak i úspěšné kariéře. Ale pro postavení arcibiskupa bylo potřeba být také otcem, mít pochopení, což mu scházelo. Ani císař nebyl proti němu, navíc papež stál na jeho straně, měl pocit, že jeho postavení je neotřesitelné, jenže nebylo. Stačily anonymní články Recta, které Kohna přiměly téměř k nepřítetnosti, kvůli níž ztratil přízeň svých zastánců. A následně i post olomoucké arcibiskupa. A tak k tomu, že byl první olomoucký arcibiskup nešlechtic a k tomu českého původu, přidal i primát, že byl

⁹⁶¹ Narodil 1857, ordinován 1883. Srov. Katalog Kněžstva olomoucké arcidiecéze. D91 II. Nekrologium. Listopad 1937 – červen 1973, Olomouc 1973, s. 18.

prvním olomouckým arcibiskupem, který musel rezignovat a dožít ve vyhnanství, mimo svoji rodnou arcidiecézi.

Není možné prohlásit, že by arcibiskup Kohn byl pouhou obětí útoků proti své osobě. Měl nezaviněné nevýhody (nešlechtický a židovský původ), ale ve výsledku svým jednáním dával mnohdy dával podněty svým protivníkům.

Tato práce představuje pokus o komplexní pohled na život arcibiskupa Kohna od jeho zvolení po smrt. I když Kohn nadále zůstává osobností velmi rozporuplnou, snad i díky této práci můžeme lépe pochopit některé jeho činy, události jeho života a okolnosti, které je ovlivňovaly.

Abstract:

Name: ThLic. PhDr. Jitka Jonová

Title: Theodor Kohn. Archbishop of Olomouc, Titular Archbishop of Peleusia.

The objective of this work is to present the life of Theodor Kohn from his election to Archbishop of Olomouc/Olmütz in 1892, his activity as Archbishop of Olomouc, circumstances of his resignation (1904), exile in Ehrenhausen (Steiermark) until his death in the year 1915.

This work is based on archival sources stored mainly in Zemský Archiv Opava (Regional Archives of Opava), branch in Olomouc. (Fund: Olomoucké arcibiskupství, František Zapletal); Archivio Segreto Vaticano (Fund: Archivio Nunziatura di Vienna, Segreteria di Stato, Affari Ecclesiastici Straordinari.); Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien (Fund: Archiv der k. u. k. Botschaft beim Hl. Stuhl., Ministerium des Außern – Archiv Registratur); Diözesanarchiv Graz and Landesarchiv Graz. A very important source is a contemporary Press.

The personality of archbishop was discussed especially in this works: *Sigilla Veri (Ph. Stauff's Semi-Kürschner) Lexikon der Juden, Genossen und Gegner aller Zeiten und Zonen, insbesondere Deutschlands. Berühmte israelitische Männer*, Engel-Janosi, *Österreich und Vatikan I.*, Zlámal, *Dějiny olomoucké arcidiecéze* (History of Archdiocese of Olomouc), Kadlčíková, *Případ Kohn* (The Case of „Kohn“) and Marek, *Prof. ThDr. Theodor Kohn*.

In my work I tried to reconstruct the life of the archbishop Kohn (in particular the course of his election, the events leading to his resignation – the cases of Rectus and Ocásek – and his life in Ehrenhausen) on the basis of archival sources, newspaper articles and literature.

Emphasis will be placed in particular on information from foreign archives, on which have not been given more attention yet.

Annotation:

Name: ThLic. PhDr. Jitka Jonová

Titel: Theodor Kohn. Fürsterzbischof von Olmütz, Titular Erzbischof von Peleusia.

Ziel dieser Arbeit ist es, das Leben von Theodor Kohn vom Zeitpunkt seiner Wahl zum Erzbischof von Olmütz im Jahre 1892 an vorzustellen. Sein Wirken als Erzbischof von Olmütz, die Umstände seines Rücktritts (1904), das Exil in Ehrenhausen (Steiermark) bis hin zu seinem Tod im Jahre 1915.

Diese Arbeit beruht in erster Linie auf Archivquellen, hauptsächlich gelagert im ZA Opava (Landesarchiv Troppau), Zweigstelle Olomouc (Olmütz). (Fond: Olomoucké arcibiskupství (Olmützer Erzbischofstum), František Zapletal); Archivio Segreto Vaticano (Fond: Archivio Nunziatura di Vienna, Segreteria di Stato, Affari Ecclesiastici Straordinarii.); Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien (Fond: Archiv der k. u. k. Botschaft beim Hl. Stuhl., Ministerium des Außern – Archiv Registratur); Diözesanarchiv Graz und Landesarchiv Graz. Eine sehr bedeutende Quelle bildet auch die zeitgenössische Presse und Literatur.

Der Persönlichkeit des Erzbischofs Kohn wurde bereits Aufmerksamkeit gewidmet und dies insbesondere in den Werken *Sigilla Veri (Ph. Stauff's Semi-Kürschner) Lexikon der Juden, Genossen und Gegner aller Zeiten und Zonen, insbesondere Deutschlands. Berühmte israelitische Männer, Engel-Janosi, Österreich und Vatikan I.*, Zlámal, *Dějiny olomoucké arcidiecéze* (Geschichte der Olmützer Diözese), Kadlčíková, *Případ Kohn* (Der Fall Kohn) and Marek, Prof. ThDr. Theodor Kohn.

In meiner Arbeit habe ich versucht, auf der Grundlage von Archivmaterial, Zeitungsartikeln und literarischen Werken, das Schicksal des Erzbischofs Kohn zu rekonstruieren. Insbesondere habe ich mich auf seine Wahl zum Erzbischof, auf die Ereignisse, die zu seinem Rücktritt führten (Der Fall Rectus und der Fall des Pfarrers Ocsek), und auf sein Leben in Ehrenhausen konzentriert.

Besonderer Wert wird auf Informationen aus ausländischen Archiven gelegt, denen bisher, insbesondere in Werken tschechischer Autoren, keine größere Aufmerksamkeit geschenkt wurde. Diese Informationen werden sowohl mit in Tschechien zugänglichem Archivmaterial als auch mit Pressenachrichten konfrontiert. Genutzt wird ebenfalls biografische Literatur.

Seznam zkratek

AO	Arcibiskupství Olomouc
FÚ	Farní úřad
LN	Lidové noviny
MCM	Matice Cyrilometodějská
MCO	Metropolitní kapitula v Olomouci
MZA	Moravský zemský archiv
NLN	Nakladatelství lidové noviny
ŘK	Římsko-katolický
SOkA	Státní okresní archiv
UH	Uherské Hradiště
VVM	Vlastivědný věstník moravský
ZA	Zemský archiv
NFP	Neue Freie Presse
ASV	Archivio Segreto Vaticano
HHStA	Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien
DAG	Diözesanarchiv Graz
MKV	Ministerstvo kultu a vyučování

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Prameny archivní

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc.

Fond Arcibiskupství Olomouc:

Fond Metropolitní kapitula Olomouc:

Fond. Bohumil Zlámal:

Moravský zemský archiv Brno

Matriky farnosti Březnice: Matrika pokřtěných (1779-1881)

Státní okresní archiv Zlín-Klečůvka.

Fond Farní úřad Zlín /Gottwaldov/:

Pozůstalost ThDr. Theodora Vavruši, sign. VI 93.

Fond Obec Březnice:

Pamětní kniha obce Březnice, inv. č. 20.

Farní úřad v Březnici:

Pamětní kniha Březnické farnosti (1779) 1887 – 1958.

Farní úřad ve Vsetíně.

Pamětní kniha fary Vsetínské.

Národní archiv Praha.

Ministerstvo kultu a vyučování (Vídeň)

.

Archivio Segreto Vaticano

Segreteria di Stato

Archivio della Nunziatura di Vienna

Affari ecclesiastici straordinari

Nunziatura Cechoslovachia

Landesarchiv Graz

Landtafel-Reihen

Diözesanarchiv Graz

Bischöfl. Ordinariat Graz-Seckau – Diözesanarchiv. Einreichungsprotokoll und Repertorium

Protocollum Ordinum Susceptorum ab anno 1898 usque ad Annum.

Ordinariatsakten – Altbestand, Iurisdiktionen

NachLass, Schuster Sch. 3, Hf. 18, Briefwechsel mit Bischöfen 1897-1926

Pfarrakten Ehrenhausen, Kapellen

Österreichisches Staatsarchiv Wien

Ministerium des Unterricht und Kultus, Neuer Kultus

Dominikánský konvent v Olomouci

Nekrologium OP, červen.

Liber Memorabilium S. O. P.

Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien

Archiv der k. u. k. Botschaft beim hl. Stuhl.

Ministerium des Außern? Politisches Archiv, Archiv Registratur.

Prameny tištěné a edice pramenů

„Jsem disgustován...“ *Vzájemná korespondence Sigismunda Ludvíka Boušky a Karla Dostála-Lutinova*. ED. Pavel MAREK. Rosice u Brna 2002.

*Arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Vlastní životopis.*⁹⁶² Lidové Noviny, roč. 37, 1929, č. 215, 238, 251, 263, 275, 288, 301, 314, 325, 336, 374, 387.

BOTEK, FRANTIŠEK, *Der resignierte Fürsterzbischof von Olmütz Dr. Theodor Kohn. Grundlinien, Beiträge u. Materialiensammlung zur vorurteilsfreien, sachgemäßen Beurteilung seiner bischöflichen Amtstätigkeit* I. – III.. Graz und Wien 1913.

⁹⁶² Z Kohnova vlastního životopisu (*Lebensdenkwürdigkeiten*) přeložil František Pala. Jednotlivé kapitoly jsou označeny odpovídajícími nadpisy, kromě příspěvku v č. 325, 28. 6., který je nadepsán: *Vlastní životopis (III.)*.

BOTEK, FRANTIŠEK, *Temporalien-Übergabe : Aktenmässig zusammengestellt vom Sekretariate des resignierten Fürsterbischofs Dr. Theodor Kohn*. Graz, Im kommissionsverlag der Verlagsbuchhandlung „Styria“ 1913.

BOTEK, FRANTIŠEK, KLEIBER, ALBERT, *Facta loquuntur čili Deset let na stolci sv. Methoděje*. Olomouc 1903.

BOTEK, FRANTIŠEK, *Pro aris et focis. Der Prozeß Dubjak*. Klagenfurt, nedatováno /1911?/.

BOTEK, FRANTIŠEK, *Pro aris et focis. Causa „Ocések“*. Klagenfurt, nedatováno /1911?/. *Catalogus venerabili Cleri Archi-dioecesis Olomcesis* .

Currenda Consistorialis /údaje z let 1867 – 1915/.

KOHN, THEODOR, *Ius Canonicum*. Olomouc 1903. /Rukopis/

KOHN, THEODOR, *Lebensdenkwürdigkeiten*. Styria, Graz 1921.

Stručný překlad paměti (der Lebensdenkwürdigkeiten verfasst von Theodor Kohn resigniertem Fürsterzbischof von Olmütz) olomouckého rezignovaného arcibiskupa Dr. Theodora Kohna. Pokusil se (ovšem neúplně a nedokonale) přeložit v letech 1973 a 1974 prof. Dr. Frant. Hořínek, nám. Nár. Fronty 5, 701 00 Ostrava I.

Theodor Kohn, kníže-arcibiskup Olomoucký. Duchovní pastýř, roč. 13, 1893, s. 49-52.

Z paměti olomouckého arcibiskupa Dra. Theodora Kohna. Tribuna. roč. 5, 1923, č. 234, 7. 10., s. 1.

ŠTĚPÁNEK, LADISLAV, *Lide, prohlédni. Časová brožura o důležitých věcech pro každého!* Brno 1903.

Leonis XIII Pontificis Maximi Acta, Vol. XXI. Romae 1902

VON EKKEHARD, E. (HRSG.), *Sigilla Veri (Ph. Stauff's Semi-Kürschner) Lexikon der Juden, Genossen und Gegner aller Zeiten und Zonen, insbesondere Deutschlands. Berühmte israelitische Männer*, Erfurt 1929.

Encyklopedická hesla

„Theodor Kohn“ heslo In *Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Ländern*. Band II (I – M). München 1984, s. 224.

„Theodor Kohn“ heslo *Encyclopaedia Judaica. Das Judentum in Geschichte und Gegenwart*. Bd. 10 Berlin 1934, sloupec 193.

„Theodor Kohn“ heslo *Jüdisches Lexikon. Ein enzyklopädisches Handbuch des jüdisches Wissens in vier Bänden*. Bd. 3. Berlin 1929, sloupec 756.

„Theodor Kohn“ heslo *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815 – 1850*. IV. Band (Knolz – Lan). Wien – Köln – Graz 1969, s. 67.

„Theodor Kohn“ heslo *Ottův slovník naučný*. Díl 14. /Kartel – Kraj/, Praha 1899, s. 506-507.

„Angerer“ heslo In *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815 – 1850*. I. Band (A-Glä). Wien – Köln – Graz 1957, s. 23.

„Kopp, Georg von“ heslo In GATZ, E. (HRSG.), *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographischen Lexikon*. Duncker & Humblot, Berlin 1983, s. 400-404.

„Katschthaler, Johannes Bapt.“ heslo In GATZ, E. (HRSG.), *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographischen Lexikon*. Duncker & Humblot, Berlin 1983, s. 363-366.

„Aichner, Simon“ heslo In GATZ, E. (HRSG.), *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographischen Lexikon*. Duncker & Humblot, Berlin 1983, s. 6-7.

„Schuster, Leopold“ heslo In GATZ, E. (HRSG.), *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographischen Lexikon*. Duncker & Humblot, Berlin 1983, s. 682-684.

Použitá Periodika

Allgemeine Zeitung des Judentums

Archa

Bílý prapor

Das Vaterland

Den

Die Neu Zeit

Die Zeit

Duchovní pastýř

Fränkische courier

Hlas

Hlasy z Hané

Kikeriki

Ktholischer Wahrheitsfreund

Lidové noviny
Linzer Volksblatt
Mährisch-Schlesischer Volksfreund
Mír
Moravan
Moravská orlice
Národní listy
Našinec
Neue Freie Presse
Nový život
Österreichische Volkszeitung
Ölmützer Zeitung
Pozor
Pozorovatel
Rašple
Reichpost
Selské listy
Šípy
Tribuna
Wiener Caricaturen

Literatura

BARAVALLE, ROBERT, *Burgen und Schlösser der Steiermark. Eine Enzyklopädische sammlung der Steirischen Wehrbauten und Liegenschaften, die mit den verschiedensten privilegien ausgestattet waren. Mit 100 darstellungen nach vischer aus dem „Schlösserbuch“ von 1681.* Stiasny Verlag, Graz 1961.

BERKLEY, GEORGE E., *Vienna and Its Jews: The Tragedy of Success, 1880s-1980s.* Abt Books, Cambridge, 1988.

BOROVÝ, KLEMENT, *Úřední sloh církevní. Příručná kniha praktického úřadování pro katolické duchovenstvo.* Třetí vydání, Praha 1893.

BREITENBACHER, ANTONÍN, *Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži. Archivní studie.* Kroměříž 1925.

- BŘEZNICKÝ, M. K., *Náš arcipastýř Dr. Theodor Kohn, nově zvolený knížearcibiskup olomoucký. Nástin životopisný.* Místek 1892.
- BUBEN, MILAN, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů.* Logik, Praha 2000.
- BURGET, EDUARD, *Arcibiskup z lidu Theodor Kohn.* In *Zajatci hvězd a snů. Katolická moderna a její časopis Nový život (1896-1907).* Musil, Roman, Filip, Aleš (Eds), Brno 2000, s. 85-103.
- CINEK, F., *Velehrad víry. Duchovní dějiny Velehradu. K 1050. výročí smrti svatého Metoděje.* Lidové nakladatelství, Olomouc 1936.
- CINEK, FRANTIŠEK, *Arcibiskup Dr. Antonín Cyril Stojan. Život a dílo. Pokus o nárys duchovní fysiognomie.* Olomouc 1933.
- ČERVINKA, A., *Dějiny zlínské farnosti a farností okolních.* Zlín 1991.
- D' ELVERT, CH., *Zur Geschichte des Erzbisthums Olmütz und insbesondere seines mehrhundertjährigen Kampfes mit den mährischen Ständen und der Staatsgewalt.* Brünn 1895.
- DE MARCHI, GIUSEPPE, *Le nunziature aposotliche dal 1800 al 1956.* Roma 1957.
- EBNER, HERWIG, *Burgen und Schlösser in der Steiermark.* Graz, Leibnitz, West-Steiermark. 2., erweiterte Auflage, Birken Verlag, Wien 1981.
- EFMERTOVÁ, MARIE C., *České země v letech 1848 – 1918,* Praha: Libri, 1998.
- ENGEL-JANOSI, F., *Österreich und der Vatikan 1846-1918. Zweiter Band: Die Pontifikate Pius 'X. und Benedikts XV. (1903-1918),* Graz: Styria, 1960, s. 64.
- FISCHER, R., *Cesta mého života. III. díl: Olomouc od r. 1896 – 1918. Část prvá.* Olomouc 1936.
- FISCHER, R., *Pokroková Morava, I. 1893 – 1918.* Praha 1937.
- FISCHER, RICHARD, *Cesta mého života. III. díl: Olomouc od r. 1896-1918. část prvá.* Olomouc 1936.
- FRÝD, NORBERT, *Vzorek bez ceny a pan biskup aneb začátek posledních sto let.* Československý spisovatel, Praha 1966.
- GOTTWALD, J., *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové kanovníci na evropských biskupských a arcibiskupských stolcích,* Olomouc 2004, strojopis, s. 84, 106, 111-116.
- GUERRIERO ELIO, ZAMBARBIERI, ANNIBALE, *La CHiesa e la Società industriale (1878-1922) XXII/1,* San Paolo, Milano 1995.³
- GEORG KODOLITSCH, *Drei steirische Mausoleen – Seckau, Graz und Ehrenhausen.* In ALEXANDER NOVOTNY, BERTHOLD SUTTER (EDS.), *Innerösterreich 1564–1619.* Im

Auftrag der Steiermärkischen Landesregierung Herausgegeben im Zusammenhang mit der Ausstellung „Graz als Residenz – Innerösterreich 1564–1619. Graz: Steiermärk. Landesregierung, 1968, s. 325-370.

HALAS, FRANTIŠEK X., *Neklidné vztahy. K jednomu aspektu výročí 28. října 1918*, Svitavy 1998.

HALOUZKA, JAN, *K desítiletému jubileu apoštolování jeho excellence nejdůstojnějšího a vysoceblahorodého metropolity moravského Th. Dra. Theodora Kohna, knížete-arcibiskupa Olomouckého, vojvody, královské české kaple hraběte, jeho císaře a krále apošt. veličenstva skutečného tajného rady atd.* Věřovice na Moravě 1902.

HOFER, JOSEF, Paměti Rectovy. Jako odpověď na paměti arcibiskupa dra Kohna, v Pozoru uveřejňováno do 1924.

HOFER, JOSEF, *Římská církev v nedbalkách*. Nakladatelství Volné myšlenky, Praha 1931.

HRUBAN, MOŘIC, *Z časů nedlouho zašlých*. Řím-Los Angeles 1967.

HUBER, KURT AUGUSTINUS, *Katholische Kirche und Kultur in Böhmen. Religions- und Kulturgeschichte in Ostmittel- und Südosteuropa, Band 5*. Lit Verlag, Berlin – Hamburg – Münster 2005.

HUBER, KURT AUGUSTINUS, *Kirche und deutsche Einheit im 19. Jahrhundert. Ein Beitrag zur österreichisch-deutschen Kirchengeschichte*, Königstein/Taunus: Königsteiner Institut für Kirchen- und Geistesgeschichte der Sudetenländer e. V., 1966, s. 95

HUDAL, ALOIS, *Die Österreichische Vatikanbotschaft 1806-1918*. München 1952.

JEDIN, HUBERT, *Malé dějiny koncilů*. Praha 1990.

JONOVÁ, JITKA, „*Doufám, že je ten Žid již pokřtěný*“ (Taaffe) *Přístup k židovskému původu olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna*. In PÁLKA, PETR (ED.) *Židé a Morava. Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané v muzeu Kroměřížska dne 11. listopadu 2009*. Kroměříž 2010, s. 58-74.

JONOVÁ, JITKA, *Arcibiskup olomoucký Prof. ThDr. Theodor Kohn a Velehrad*. In Ambros, P., (Ed), *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum – očištění paměti*. Refugium, Olomouc 2007, s. 123-139.

JONOVÁ, JITKA, *Biskupský korekční dům pro kněze na Mírově*. In *Historie – Otázky – Problémy. Od barokní piety k interiorizaci víry? Problémy katolického osvětenství*. 2/2009, s. 149-159.

JONOVÁ, JITKA, *Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn ve zprávách vídeňské nunciatury zasílaných Svatému stolci*. In *Studia Theologica* 35, 1/2009, s. 43-60.

JONOVÁ, JITKA, *Pokus o zřízení samostatné německé diecéze se sídlem v Chebu z pohledu zpráv vídeňské nunciatury (1901-1903)*. In *Náboženství v českých zemích v „dlouhém 19. století“ (1780-1918)*. Eds. Zdeněk R. Nešpor & Kristina Kaiserová, v tisku

JONOVÁ, JITKA, *Problematika poslušnosti ve vztahu kněží k biskupům* In MAREK, PAVEL (ED.) *Teorie a praxe politického katolicismu 1870-2007*, Brno 2008, s. 60-78.

JONOVÁ, JITKA, *První olomoucký arcibiskup – nešlechtic: Prof. ThDr. Theodor Kohn*. In ČERNUŠKA, P., POSPÍŠIL, C. V. (ED), *Vydávat počet ze své naděje. Sborník k 60. narozeninám Mons. Jana Graubnera, Velkého kancléře CMTF UP v Olomouci*, Univerzita Palackého, Olomouc 2008, s. 172-196.

JONOVÁ, JITKA, *Rezignovaný olomoucký arcibiskup Theodor Kohn a jeho pobyt v Ehrenhausenu*. In *Studia Theologica* 40, 2/2010, s. 1-19.

JONOVÁ, JITKA, *Theodor Kohn. Kněz, profesor a zvolený arcibiskup olomoucký*. Licenciátní práce, CMFT UP Olomouc 2007.

KADLČÍKOVÁ, MARTA, *Případ Kohnův*, Brno 1980 /strojopis/.

KADLEC, JAROSLAV, *Přehled českých církevních dějin 2*, Zvon, Praha 1991.

KACHNÍK, JOSEF, *Osm set let dómské kapituly olomoucké*. Praha 1931, s. 3-4.

KACHNÍK, JOSEF, *Vlastenecké vzpomínky na Nivnici, Třebíč, Uh. Hradiště, Olomouc a Prahu*. Olomouc 1937.

Katalog kněžstva arcidiecéze Olomoucké. Posloupnost biskupů a arcibiskupů olomouckých. Olomouc 1949.

Katalog olomoucké arcidiecéze za biskupa ThDr. Josefa Vransy k 1. lednu 1986. Posloupnost olomouckých biskupů. Olomouc 1986.

KERTZER, DAVID I., *The Popes Against the Jews. The Vatican's role in the rise of modern anti-semitism*. New York 2001.

KINDERMANN, ADOLF, *Das landesfürstliche Ernennungsrecht.*, Verlag Ambr. Opitz, Warnsdorf 1933.

Kníže arcibiskup Theodor. In: VYCHODIL, J. (ED), *Sborník Velehradský*. Ročník VI., sv. 1, Olomouc 1896, s. 177-182.

KOBLIHA, ANTONÍN, *Urkunden-Sammlung betreffend die Privilegien und Rechte des Hochwürdigst-getreuen Metropolitankapitels zu Olmütz*. Olmütz 1890

- KODOLITSCH, GEORG, *Drei steirische Mausoleen – Seckau, Graz und Ehrenhausen*. In NOVOTNY, ALEXANDER, SUTTER, BERTHOLD (EDS.), *Innerösterreich 1564-1619*. Im Auftrag der Steiermärkischen Landesregierung Herausgegeben im Zusammenhang mit der Ausstellung „Graz als Residenz – Innerösterreich 1564-1619. Steiermärk. Landesregierung, Graz 1968, s. 325-370.
- KOREN, JOHANNES, ATTEMS, FRANZ, *Schlösser und Burgen der Steiermark*. Pinguin Verlag, Innsbruck 1986. (na s. 79 obrázek mauzolea se žlutou fasádou.)
- KRYŠTŮFEK, FRANTIŠEK XAVER, *Dějiny církve katolické ve státech Rakousko-Uherských s obzvláštním zřetelem k Zemím Koruny České*. Díl II. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, Praha 1899.
- LANSKÝ, ČENĚK, *Hrůzovláda arcibiskupa Kohna a povaha klerikalismu*. Nákladem tiskového družstva Československé strany sociálně demokratické, Praha 1903.
- LEV XIII., *Cyrillo-Methodějská encyklika „Grande munus“ (20. 9. 1880)*. Brno 1904.
- LNĚNIČKOVÁ, JITKA, *České země v době předbřeznové 1792 – 1848*. Libri, Praha 1999.
- MACHAR, JOSEF SVATOPLUK, *U arcibiskupa Kohna*. In *Oni a já I. 1926-1927*, s. 173-210.
- Majsebuch aneb Kniha jidiš legend a příběhů, jak ji roku 5362/1602 vydal v Basileji Jaakov bar Avraham. Část druhá*. Praha 2006.
- MARAUSCHEK, GERHARD BERND, *Die Fürsten zu Eggenberg. Unter besonderer Berücksichtigung ihres Kunstmäzenatentums 1568 – 1717*. Dissertation Philosophischen Fakultät der Karl-Franzens Universität zu Graz. Graz, Juli 1968.
- MAREK, P., „*Bud' můj život jedna Boží chvála...*“ Antonín Cyril Stojan. In *Osobnosti moravských dějin*. Matice moravská, Brno 2006, s. 383-398.
- MAREK, P., *Apologeté nebo kacíři? Studie a materiály k dějinám české katolické moderny*. Rosice 1999.
- MAREK, P., *Český katolicismus 1890–1914. Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století*. Olomouc 2003.
- Marek, Pavel (Ed.), *Česká katolická moderna*. Sborník z konference konané 10. listopadu 1998 v Prostějově, Olomouc-Prostějov 2000.
- MAREK, PAVEL, *Český politický katolicismus a katolické strany*. In MALÍŘ, J., MAREK, P. A KOL., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. I. díl: období 1861 – 1938*, Doplněk, Brno 2005
- MAREK, PAVEL, *Emil Dlouhý-Pokorný. Život a působení katolického modernisty, politika a žurnalisty*, Brno 2007.

- MAREK, PAVEL, KOHOUT, ŠTĚPÁN, SVOZIL, OLDŘICH (EDS.), *Korespondence katolické moderny. Dopisy Beneše Betoda Kuldy, Julia Zeyera, Josefa Floriana a Karla Dostála-Lutinova z let 1894-1907*, Olomouc 2009.
- MAREK, PAVEL, *Problémy a boje Katolické moderny*. In *Mezi tradicí a reformou. Rozhovory o moravském katolicismu ve 20. století*. HANUŠ, JIŘÍ (ED.). Brno 2002, s. 7-39.
- MAREK, PAVEL, *Prof. ThDr. Theodor Kohn*. Kroměříž 1994.
- MAREK, PAVEL, *Prostějovské aféry*. Prostějov 2001, s. 54-59.
- MAREK, PAVEL, SOLDÁN, LADISLAV, *Karel Dostál-Lutinov. Bez mýtů, předsudků a iluzí. Nástin života a díla vůdčí osobnosti českého katolického modernismu*. Třebíč 1998.
- MATZAK, KURT HILDEBRAND, *Venus von Olmütz*, Leykam Verlag, Graz-Wien, 1971.
- MATZKE, J., *Die Olmützer Erzbischöfe*. Herausgegeben vom Sudetendeutschen Priestswerk Königstein/Taunus 1973.
- MCLEOD, HUGH, *Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989)*, Brno: CDK, 2007
- MEDEK, VÁCLAV, *Cesta české a moravské církve staletími*. Česká katolická charita, Praha 1982.
- MIKEŠÍK, M., PALA, J. A KOL., *Březnice. Farní kostel sv. Bartoloměje a kaple v Bohuslavicích a na Salaši*. Velehrad 2001.
- MIKULÁŠEK, ALEXEJ, *Antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století. Teoretická a historická studie*. Votobia, Praha 2000.
- MILLER, MICHAEL L., *The Rise and Fall of Archbishop Kohn: Czechs, Germans, and Jews in Turn-of-the-Century Moravia*. Slavic Review, 3/2006, roč. 65, s. 446-474.
- NAVRÁTIL, BOHUMIL, *Biskupství Olomoucké 1576-1579 a volba Stanislava Pavlovského*. Spisů poctěných jubilejní cenou Král. české společnosti nauk číslo XIX. Nákladem jubilejního fondu Král. české společnosti nauk, Praha 1909.
- NĚMEC, DAMIÁN, *Česká dominikánská provincie po jejím obnovení v r. 1905*. In *Historie Dominikánů v českých zemích*, Krystal OP, Praha 2001, s. 117-239.
- NĚMEC, LUDVÍK, *Antonín Cyril Stojan. Apostle of Church Unity. Human and spiritual profile*. Don Bosco Publications, New Rochelle, N. Y. 1983.
- NEŠPOR, VÁCLAV, *Dějiny města Olomouce*. Vydání druhé, ve Votobii první, Olomouc 1998.
- NOVÁK, FRANTIŠEK XAVER, *Kněžské problémy*. Vídeň 1912.
- NOVÁK, FRANTIŠEK XAVER, *Pohledy do života bohoslovců a kněží*. Přerov 1930.

- OPASEK, ANASTÁZ, *Úvaha o katolické moderně a jejím poslání*. In *Slovo a naděje*, Řím 1978, s. 11-19.
- POJSL, MILOSLAV, *Katedrála sv. Václava*. Velehrad 2000.
- POLC, JAROSLAV V., *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce*, Praha: KTF UK, 1995.
- POPPER, K. R., *Věčné hledání. Intelektuální autobiografie*. Praha: Prostor, OIKOYMENH, 1995.
- RAHNER KAREL, VORGRIMLER, HERBERT, *Teologický slovník*, opravený dotisk prvního vydání, Zvon, Praha 1996
- SAUER, EDITH, *Die politischen Aspekte der österreichischen Bischofsnennungen 1867 – 1903*. Herold, Wien 1968.
- SEHNAL, JIŘÍ, *Hudební kapela Antona Theodora Colloreda-Waldsee (1777-1811) v Kroměříži a v Olomouci*, *Hudební věda* 13, 1976, s. 291-349.
- SHERMAN, JOSEPH, *The Jewish Pope. Myth, Diaspora and Yiddish Literature*. Studies in Yiddish 4. University of Oxford: European Humanities Research Centre, 2003.
- SCHINZEL, JOSEF, *Maximilian Joseph Freiherr von Somerau-Beeckh. Kardinal FürstErzbischof von Olmütz 1836-1853*, Olomouc 1912.
- SCHMIDT, PETER, *Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker. Zur Funktion eines römischen Ausländerseminars (1552-1914)*. Max Niemeyer, Tübingen 1984.
- SMOLÍK, VÁCLAV, *Encyklika J. S. Papeže Pia X. „Pascendi dominici gregis“ O učení modernistův*, Praha 1911.
- Sociální encykliky (1891 – 1991)*, Zvon, Praha 1996.
- SOLDÁN, LADISLAV, *Karel Dostál Lutinov a Nový život. Dva sloupy katolické moderny*, Rosice u Brna 2000.
- SOLDÁN, LADISLAV, *Karel Dostál-Lutinov o Židech a židovství* In PÁLKA, PETR (ED.), *Židé a Morava. Sborník z konference konané v Muzeu Kroměřížska 7. 11. 2001*, Kroměříž 2002, s. 88-97.
- SOLDÁN, LADISLAV, *Židé v literatuře přelomu 19. a 20 století na Moravě* In PÁLKA, PETR (ED.), *Židé a Morava. Sborník z konference konané v Muzeu Kroměřížska 13: 11. 2002*, Kroměříž 2003, s. 217-221.
- STAUDER, PETER, *Ehrenhausen. Der Arbeitskreis „Festschrift“ im Auftrag der Marktgemeinde Ehrenhausen*. Ehrenhausen 1990.

- STAUDER, PETER, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen (Steiermark)*, Diplomarbeit, Graz 2005.
- Stručný překlad paměti (der Lebensdenkwürdigkeiten) olomouckého rezignovaného arcibiskupa Dr. Theodora Kohna. Pokusil se (ovšem neúplně a nedokonale) přeložit v letech 1973 a 1974. prof. Dr. Frant. Hořínek, nám. Náro. Fronty 5, 701 00 Ostrava I.* Strojopis uložený v arcibiskupské knihovně v Olomouci.
- ŠMÍD, MAREK, *Masaryk a česká katolická moderna*, Brno 2007.
- ŠTĚPÁNEK, L., *Lide prohlédni! Časová brožura o důležitých věcech pro každého!* Nákladem časopisu „Moravský kraj“, Brno 1903.
- ŠURÁNEK, A., *Světlo z Beňova*. MCM, Olomouc 1994.
- TOURY, JACOB, *Die Jüdische Presse im Österreichischen Kaiserreich. Ein Beitrag zur Problematik der Akkulturation 1802-1918*. Tübingen: Mohr, 1983.
- TRAPL, M., *Tragédie politika s kolárkem. Msgre. Jan Šrámek*. In *Osobnosti moravských dějin*. Matice moravská, Brno 2006, s. 459-467.
- Traub, R., *O právu nadačním se zřetelem k univerzitnímu odkazu arcibiskupa dr. Theodora Kohna*. Praha 1917. 63s.
- TRINCIA, LUCIANO, *Conclave e potere politico. Il veto a Rampolla nel sistema delle potenze europee (1887-1904). In appendice: il „diario“ ufficiale inedito del conclave del 1903*. Presentazione di Giorgio Rumi. Studium, Roma 2004.
- TUMPACH, J., *Vědy právní a státní. VI. Právo církevní*. In *Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea jeho veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Vědecký a umělecký rozvoj v národě českém 1848 – 1898. Česká akademie Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění*, Praha 1898, s. 38-46.
- TURZOVÁ, MARIE VIRGINIE, *Kartouzský vězeň Mons. Jan Šrámek*. Trinitas, Svitavy 2006.
- URBAN, O., *Československé dějiny 1848-1914. I. Hospodářský a sociální vývoj*. Praha 1988.
- WANDRUSZKA, ADAM, URBANITSCH, PETER (EDS.), *Die Habsburgermonarchie, 1848-1918, Band 4. Die Konfessionen*. Der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Vienna 1995².
- WINTER, EDUARD, *Russland und die Slawischen Völker in der Diplomatie des Vatikans 1878-1903*. Akademie Verlag, Berlin 1950.
- ZAMYKAL, LADISLAV (ED.), *Zpráva o průběhu sjezdovém*. Olomouc, 1913.

Zápas českého národa o universitní odkaz arcibiskupa dr. Th. Kohna. Rozšířená řeč JUDr. R. Trauba, životopisná črta arcibiskupa dra Th. Kohna a Černý milion. Nákladem Katolického tiskového družstva „Pozorovatel,“ Kroměříž 1918.

ZEMEK, METODĚJ, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658-1944*, Olomouc 1945.

ZEMEK, METODĚJ, *Rektorátní kostel Svaté Anny v Olomouci. Velehrad*, Olomouc 1948

ZLÁMAL, BOHUMIL, *8. listopad 1892*. *Duchovní pastýř*, roč. 21, 1972, s. 140-142.

ZLÁMAL, BOHUMIL, *Dějiny olomoucké arcidiecéze, sv. IV., část 1/1777-1848, část 2/1848-1918*, Kyjov 1979.

ZLÁMAL, BOHUMIL, *K abdikáčnímu dramatu arcibiskupa T. Kohna. Duchovní pastýř*, 1974, s. 24-25, 40, 46, 54-56.

ZLÁMAL, BOHUMIL, *Kapitoly ze života olomouckého arcibiskupa Dr. Theodora Kohna – neúspěšného mecenáše české univerzity na Moravě*, *Vlastivědný věstník moravský*, 45/1993, s. 18-28, 171-182.

ZLÁMAL, BOHUMIL, *Příručka českých církevních dějin II. Doba románské katolicity (1000-1200)*. MCM, Olomouc 2006.

ŽÁČEK, JAN, *Katedrála*. Rosice 2001.

Seznam příloh

1. Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn a jeho arcibiskupský znak
2. Šípy. 26. 11. 1892, s. 5. Zábavná Olomúcká hádanka.
3. Kikeriki. 17. 11. 1892, s. 2. Metamorphosen.
4. Šípy. 13. 10. 1900, s. 4. Také jedno proslulé duetto!
5. „Rectus“ a kopie jeho telegramu
6. Velký tábor lidu v Kroměříži, 17. 5. 1903.
7. Die Zeit. 3. 3. 1903. Článek J. S. Machara.
8. Šípy. 19. 5. 1903? S. 3. Kohn našel svého Pucfleka.
9. Přehled konverzí a odpadů. 1898-1902.
10. Rašple 1: 8. 1902, s. 52 „Kohn a Dubják
Rašple. 1. 6. 1903, s. 33. „Kohn a spory s kněžstvem
11. Šípy. 23. 5. 1903, insertní příloha, č. 1. Pastýř, kterého ženou ovce ke všem všudy.
Kikeriki. 3. 5. 1903, s. 2. Olmützer Sachen.
12. Šípy. 2. 5. 1903, s. 4. Jak ukrotit Kohna
13. Kikeriki. 17. 5. 1903, s. 2. Wie der Erzbischof Kohn
Kikeriki. 14. 6. 1903, s. 1. Kohn fährt nach Rom
14. Rašple. 1: 7. 1903, s. 45. Vážné důkazy
Rašple. 1. 3. 1904, s. 1. Vatikánská spravedlnost.
15. Šípy. 16. 1. 1904, insertní příloha, s. 1.
Kikeriki. 24. 3. 1904.
16. Šípy. 19. 3. 1904, s. 2.
17. Pastýřský list arcibiskupa Kohna. 20. leden 1904l
18. Schloss Ehrenhausen a Eggenberské mauzoleum.
19. Nákresy úprav Eggenberského mauzolea pro arcibiskupa Kohna
20. Parte a krypta Eggenberského mauzolea s rakví s ostatky arcibiskupa Kohna.
21. List od Vavruši pro Stojana z 15. 4. 1911.
22. Korepondence ohledně vydání překladu Lebensdenkwürdigkeiten, 1929.
23. Pozorovatel. 26. 1. 1917.